

TEXTOS JURÍDICS CATALANS

LLEIS I COSTUMS

VI / 1

MEMORIAL DE GREUGES DE 1760.
PROJECTE DE CONSTITUCIÓ DE L'ESTAT CATALÀ
DE 1883.

MEMORIAL DE GREUGES DE 1885.
MISSATGE A LA REINA REGENT DE 1888.
BASES DE MANRESA DE 1892.

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

BARCELONA 1990

TEXTOS
JURÍDICS
CATALANS

LLEIS I COSTUMS

VI/1

MEMORIAL DE GREUGES DE 1760.
PROJECTE DE CONSTITUCIÓ DE L'ESTAT CATALÀ
DE 1883.
MEMORIAL DE GREUGES DE 1885.
MISSATGE A LA REINA REGENT DE 1888.
BASES DE MANRESA DE 1892.

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

BARCELONA 1990

TEXTOS
JURÍDICS
CATALANS

TEXTOS JURÍDICS CATALANS

LLEIS I COSTUMS

- I. Dret tradicional
- II. Constitucions de Pau i Treva i de Corts
- III. Actes regis
- IV. Recopilacions
- V. Costums
- VI. Projectes i Memorials

SENTÈNCIES

DOCUMENTS

ESCRITORS

- I. Escriptors jurídics
- II. Literatura polèmica.

CONCILIS

Comitè tècnic d'edició dels Textos Jurídics Catalans

President

Dr. Josep Maria FONT I RIUS
Catedràtic d'Història del Dret

Secretari

Dr. Tomàs de MONTAGUT I ESTRACUÉS
Professor Titular d'Història del Dret

Coordinador

Sr. Antoni CASTELLA I RIERA
Director General de Dret i d'Entitats Jurídiques

Vocals

Dr. Ferran BADOSA I COLL
Catedràtic de Dret Civil

Dr. Joan BASTARDAS I PARERA
Catedràtic de Filologia Llatina

Dr. Manuel MUNDÓ I MARCET
Catedràtic de Paleografia i Diplomàtica

Sr. Josep Maria PONS I GURI
Director de l'Arxiu Històric Fidel·lita

Sr. Jaume de PUIG I OLIVER
Assessor tècnic del Servei de Cultura de la Diputació de Barcelona

Sr. Josep Maria PUIG I SALELLAS
Notari de Barcelona

Sr. Josep Enric REBÉS I SOLÉ
Assessor del Gabinet Jurídic Central

Dr. Josep Maria SANS I TRAVÉ
Cap del Servei d'Arxius del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya

MEMORIAL DE GREUGES DE 1760.
PROJECTE DE CONSTITUCIÓ DE L'ESTAT CATALÀ
DE 1883.

MEMORIAL DE GREUGES DE 1885.
MISSATGE A LA REINA REGENT DE 1888.
BASES DE MANRESA DE 1892.

TEXTOS JURÍDICS CATALANS

LLEIS I COSTUMS

VI/1

MEMORIAL DE GREUGES DE 1760.
PROJECTE DE CONSTITUCIÓ DE L'ESTAT CATALÀ
DE 1883.

MEMORIAL DE GREUGES DE 1885.
MISSATGE A LA REINA REGENT DE 1888.
BASES DE MANRESA DE 1892.

Estudi introductori
Dr. Josep A. González Casanova

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

BARCELONA 1990

ESTUDI INTRODUCTORI

1a edició de l'original manuscrit del Memorial de Greuges, de 1760. Institut Municipal d'Història de Barcelona.

Edicions facsímils de:

Projecte de constitució de l'Estat català de 1885. Exemplar pertanyent a l'Institut Municipal d'Història de Barcelona.

Memorial de Greuges de 1885. Exemplar pertanyent a la Biblioteca de Catalunya.

Missatge a la reina regent de 1888. Exemplar pertanyent a la Fonoteca Històrica de Jaume Font.

Bases de Manresa de 1892. Exemplar pertanyent a l'Institut Municipal d'Història de Barcelona.

Institut Català de Bibliografia. Dades CIP:

Memorial de greuges de 1760. Projecte de constitució de l'estat català de 1883. Memorial de greuges de 1885. Missatge a la Reina Regent de 1888. Bases de Manresa de 1892.

ISBN 84-393-1546-5

I. Gonzalez Casanova, J.A., pr. II.

Catalunya. Generalitat. Departament de Justícia III. Col·lecció 1.

Dret Catalunya - Fonts 2.

Catalunya - Dret constitucional - Fonts

342 (467.1) (093)

© GENERALITAT DE CATALUNYA
DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA

Primera edició: desembre 1990

Tiratge: 1.500 exemplars

ISBN: 84-393-1546-5

Disseny gràfic de la col·lecció: Plural Disseny

Fotocomposició i impressió: Tallers Gràfics Hostench, S.A.

Dipòsit Legal: B-1207-91

És molt coneguda l'afirmació tòpica que els catalans manquem d'una tradició iuspublicista. Mancança encara més notable si tenim en compte la rica i extensa que ens arriba en el camp del Dret privat. Nogensmenys, en un sentit primigeni i radical, tot Dret és públic, tot *ius*, per particular que sigui, és norma de relació en el si d'una estructura social més o menys organitzada i preestablerta mitjançant un sistema normatiu. Els individus i els grups humans *fan dret* d'una forma, per dir-ho així, natural. I quan no poden fer-ne, se l'imaginen, l'inventen, el reivindiquen. Aquest ha estat el cas, justament, de la nació catalana durant el llarg temps en què va perdre la seva sobirania legislativa i les seves institucions polítiques pròpies.

No s'ha d'entendre, per tant, la vella distinció d'Ulpià entre l'*ius publicum* i l'*ius privat* en un sentit estricte i radical ni aplicable a Catalunya quan va ser una d'aquelles «nacions sense Història» de les quals Hegel parlava. L'anomenat Dret «privat» pot arribar a tenir una transcendència col·lectiva o pública extraordinària, i, fins i tot, constituir, amb motiu de la seva defensa existencial com a expressió jurídica d'una col·lectivitat, un poderós impuls de reivindicació política. Si una nació «sense història» és aquella que en el segle passat encara mancava d'un Estat per defensar-se com a cultura, com a llengua i com a societat políticament sobirana, això vol dir, al cap i a la fi, que la història, la capacitat de decisió i d'acció del grup nacional és inseparable de la producció autònoma de normes, de la creació del Dret. Fins que la nació no assoleixi els poders propis d'un Estat no podrà crear o exercir el Dret públic que els institueix i els regula, però aquest assoliment no hauria estat possible, en la gran majoria dels casos, sense la defensa prèvia dels interessos morals i materials, culturals i econòmics, lingüístics i jurídics de la nació, la qual, tot reivindicant-los, no deixa de fer història —la seva història— malgrat l'hegemonia d'altres.

Els textos recollits en aquesta publicació són un magnífic exponent d'això que acabo de dir. Segons una classificació convencional, no serien jurídics, sinó polítics. Tanmateix, el Dret «privat» i l'organització administrativa són uns dels seus objectes o temes principals, fins al punt que, sovint, aquest Dret o aquesta Administració es converteix en la premissa d'una conclusió palesament política: la necessitat de recuperar un Dret polític català propi, passat o futur.

Es tracta, doncs, de textos d'indiscutible finalitat política, totalment lligats a accions històriques conjunturals per part dels corresponents grups dirigents de la societat catalana envers els poders de l'Estat espanyol o, parlant amb més rigor, envers la seva monarquia, i el seu contingut es refereix pri-

mordialment a uns *greuges* i a uns *projectes* polítics per tal que els primers no es tornin a repetir. El Dret històric de Catalunya apareix aquí tan sols com una importantíssima i decisiva matèria de greuges, però, en canvi i per conclusió congruent, els projectes, previsors del futur, tenen com a objecte un Dret públic català propi, instituent i estructurant, que garanteixi tant les institucions i estructures històriques com l'imprescindible procés de llur renovació, adaptació i canvi.

Tampoc no es pot parlar, respecte als projectes, de textos de Dret públic *positiu*, sinó, com diem, de projectes, de bases. Llur redacció no respon —i és ben palès— a una pretensió de normació directa i immediata, i, en conseqüència, ningú no pot fer-los retret de ser massa imprecisos, genèrics o, fins i tot, contradictoris en alguns punts. Són textos més ideològics o «arquitectònics» que reglamentaris o de «disseny». Però és comprensible que tant el projecte de *Constitució de l'Estat català* de 1883 com les *Bases per a la Constitució regional catalana* de 1892 adoptin una redacció formalment jurídica i articulada (sobretot, el primer text esmentat), ja que es tractava d'*aterrir* els ideals un xic boirosos de la reivindicada sobirania nacional sense *aterrir* els porucs que hi havia en els dos bàndols: els nacionalistes tímids i els botiflers vacil·lants. Comptat i debatut, l'altra cara d'uns raonables i raonats memorials de greuges no pot ser cap altra que uns avant-projectes legislatius teòricament presentables a la consideració d'un hipotètic Parlament espanyol que els acollís.

Al meu entendre, l'encert de reunir en una mateixa edició els textos que he de comentar rau en la seva interrelació paradigmàtica. Fóra molt suggestiu considerar aquesta tria feta pels editors com una confirmació que existeix una consciència molt elaborada, dins l'àmbit del catalanisme culte, d'uns eixos entrecreuat que simbolitzen el drama històric d'una nació que perd el tren d'un Estat *propi*, però que, malgrat tot, no vol perdre el d'un Estat *apropiat*, en el doble sentit d'adient i de ser viscut com a cosa seva. Aquesta «creu» que Catalunya porta des de 1714 tindria en els «Memorials de Greuges» de 1760 i de 1885 els límits de l'eix diacrònic dels fonaments del catalanisme, i, en el projecte federal de 1883 i el regional nacionalista de 1892, els braços de l'eix sincrònic, les dues arrels, mútuament influents, de l'arbre polític nacional: el federalisme i el tradicionalisme.

En efecte, el Memorial de Greuges de 1760 posa en relleu la persistència d'una Catalunya que, malgrat la seva incorporació a l'Estat unitari de la monarquia borbònica, exigeix, amb prudència, habilitat, però amb fermesa, que aquesta integració sigui feta sens perjudici de la seva personalitat històrica, reflectida políticament en el seu Dret i en l'antiga organització administrativa. En aquest sentit, el Memorial no és solament una fita expressiva de la tradició iuspublicista catalana, sinó un símptoma precoç dels problemes que planteja la dialèctica pròpia de l'Estat, com a fenomen de modernització, de Modernitat, i de les nacions medievals, pre-estats, que han renunciat, per diverses raons complexes i dramàtiques, a construir un Estat propi, sense, per això, renunciar a la seva organització secular autò-

noma. Un segle més tard, el Memorial de Greuges de 1885 recull aquesta voluntat persistent d'uns trets superestructurals propis en el moment històric que el procés de modernització política sembla que ha arribat al punt culminant amb la codificació estatal del Dret privat.

D'altra banda, el projecte de solució federal i regional al problema de conjuminar dues sobiraniaes (la de l'Estat espanyol i la de la Nació catalana) signifiquen dues alternatives ideològiques d'entendre els conceptes d'Estat i de Nació. En el primer cas, s'intenta adaptar el foralisme històric a les exigències de construcció d'un Estat democràtic, donant preferència als continguts modernitzadors i democratitzadors de tot Estat sobre els tradicionals i conservadors de tota Nació. En el segon, es pretén un neoforalisme, basat en la prevalença de la idea tradicional de Nació enfront de l'homogeneïtzació artificial de l'Estat de la Modernitat.

Evidentment, els dos eixos s'entrecreuen i, així, el fracàs històric del primer intent de democratitzar la monarquia espanyola (revolució de 1869, I República i projecte de Constitució federal per a Espanya de 1873) amb el protagonisme de destacats catalans com Prim i Pi i Margall, farà que el federalisme català hagi d'esperar fins a la Segona República (1931) per intentar (un altre cop sense èxit) la creació d'un Estat català en el si de la Federació espanyola. Encara més temps farà esperar el franquisme fins al neofederalisme de les esquerres catalanes no independentistes i la seva influència en el procés constituent de la monarquia democràtica de 1978. Per això, el catalanisme hegemònic durant l'extens període de la Restauració no podia ser un altre que el nascut d'aquesta frustració federalista, tan ben expressada per un Valentí Almirall, ex-federal, pare teòric del «particularisme» i redactor principal del Memorial de Greuges de 1885.

Les Bases de Manresa de set anys després no faran més que recuperar una iniciativa perduda per l'esquerra i posar, literalment, les bases d'una estratègia catalanista possibilista, adaptada a l'hegemonia conservadora a tot Espanya i molt més arrelada en les forces socials que continuaven gaudint, gràcies al fracàs de les esquerres, de les úniques possibilitats d'acció dins de l'Estat. Amb la desfeta de la Segona República, el franquisme asseguraria, paradoxalment, a aquestes mateixes forces, la continuïtat de la seva hegemonia en el catalanisme pràctic en el moment de la transició democràtica, ja que si és ben cert que la Constitució de 1978 i l'Estatut d'Autonomia consegüent deuen molt a la tradició federalitzant de la nova esquerra catalana, la pràctica autonomista de la darrera dècada s'adiu més als postulats tradicionals del nacionalisme que arrenquen de la síntesi operativa feta per Prat de la Riba entre el «particularisme» del Memorial de Greuges i les Bases de Manresa, i que s'expressen estratègicament com un «pols» perpetu entre les raons d'Estat i les de la Nació.

1) El «Memorial de Greuges» de 1760: un precedent de les reivindicacions catalanes del segle XIX

Com recordava, ja fa més de vint anys, Enric Moreu Rey, al qual de-

vem la publicació d'aquest document de 1760, remarcable i gairebé desconegut, lícitament titulat *Memorial de Greuges*¹, el tercer fill de Felip V, Carles III, convocà Corts a mitjan juliol de 1760, un any després d'haver estat coronat com a rei d'Espanya. Aquestes Corts, les primeres generals unificades, aplegaren diputats dels antics regnes. Vuit d'ells, mandataris de dos en dos de les capitals dels quatre països de l'antiga Corona d'Aragó (Saragossa, Barcelona, València i Palma de Mallorca) van presentar al rei un escrit que ells anomenaren *Representació*. Moreu Rey apunta la possibilitat, força probable, d'una redacció, en totalitat o en gran part, barcelonina (segons sembla deduir-se de la documentació municipal existent a l'Arxiu Històric de Barcelona) o, almenys, obra d'un català. També considera de gran probabilitat la intervenció, total o majoritària, d'un jurisperit, i cita, com a exemple no gaire aventurat, el nom de Romà i Rossell.

L'interès del Memorial de Greuges de 1760 no resideix en la seva transcendència política immediata, sinó en el seu doble valor simptomàtic. D'una banda, revela aspectes significatius de la política unitarista de la monarquia borbònica, que són rebutjats per la persistència de l'antic sistema i, d'altra banda, aquest mateix rebuig posa en relleu dos fets sovint desconeguts o oblidats: la intervenció dels catalans durant la segona part del segle XVIII en la política i l'administració de l'Estat que s'anava creant a Espanya en virtut de la seva integració en la monarquia espanyola, malgrat la pèrdua de les antigues llibertats i institucions, i (també a desgrat de versions historiogràfiques idíl·liques o, al contrari, nihilistes) la consciència i la reivindicació d'un teixit d'institucions, peculiars i autònomes, de l'antiga Corona d'Aragó, que demostraria l'existència d'un conflicte permanent entre el centralisme unificador i la descentralització político-administrativa que el redactor del Memorial propugna per fidelitat al Dret públic històric d'unes terres i d'una societat a les quals la política de Nova Planta no havia portat els suposats fruits que se n'esperaven².

- (1) E. MOREU REY, *El «Memorial de Greuges» del 1760*, Col·lecció d'Aportació Catalana, Barcelona, 1968. Uns fragments de l'original van aparèixer anteriorment a l'obra del mateix autor *El Pensament Il·lustrat a Catalunya*, Introducció i Antologia, Edicions 62, Barcelona, 1966. El «Memorial» apareix citat ja a A. AULESTIA I PIJOAN, *Historia de Catalunya*, continuada i anotada per E. MOLINÉ I BRASÉS, Barcelona, 1922, II, 203 n. i en J. CARRERA I PUJAL, *La Barcelona del segle XVIII*, Barcelona, 1951, I, 22 i 64. Més recentment, és citat també per Josep FONTANA, *La fi de l'antic règim i la industrialització 1787-1868*, en *Història de Catalunya*, dirigida per Pierre VILAR, volum V, Edicions 62, Barcelona, 1988, p. 472.
- (2) Sobre la Catalunya sotmesa al Decret de Nova Planta, vegeu F. DURAN I CANYAMERES, *Catalunya sota el govern dels reis absoluts de la casa de Borbó*, Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, Barcelona, 1935; Joan MERCADER, *Els capitans generals. Segle XVIII*, Teide, Barcelona, 1957; Ernest LLUCH, *La Catalunya del segle XVIII i la lluita contra l'absolutisme centralista*. El «Proyecto del abogado general del público» de Francesc Romà i Rosell, a «Recerques», 1, Barcelona, 1970, pp. 33-50; J.M. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'antic règim*

No acaba aquí l'interès del Memorial de 1760. El catalanisme polític està acostumat a considerar com el seu breuari les principals afirmacions del Memorial de Greuges de 1885 i, en darrer terme, el pensament de Valentí Almirall reflectit en aquell. Tanmateix, la *Representació* dels diputats a les Corts convocades per Carles III s'anticipa en més d'un segle en la crítica a la política unificadora, a la defensa de les bondats de l'antic sistema i a la refutació dels arguments unitaristes, amb propostes de rectificació i de reforma institucional l'esperit de les quals orientarà, en cada circumstància històrica, una gran part de les futures. Des d'aquesta perspectiva, el Memorial de 1760 constitueix un indubtable precedent de les reivindicacions catalanes del segle XIX, ja que, com he dit més amunt, planteja en un moment relativament precoç de l'Estat espanyol la qüestió essencial de tota organització política moderna: ¿pot coexistir l'Estat (el qual, pel fet de ser-ho, ja és en si mateix unitari) amb subsistemes autònoms i diferenciats de govern, administració i legislació de base territorial i, a més, en casos, com el de Catalunya, d'una llengua i una cultura singulars?

Aquesta qüestió essencial té un altre vessant, també ja esmentat: en la mesura que l'Estat espanyol que pretén construir el «despotisme il·lustrat» de Carles III fóra un instrument de modernització de les velles estructures d'organització i funcionament de la societat, la reivindicació d'aquestes i el rebuig de l'acció uniformadora de l'Estat ¿poden ser considerats com una negativa a la modernització, un encastellament arcaïtzant?

L'originalitat del Memorial de 1760 rau, al meu entendre, en el fet que s'anticipa, amb arguments molt semblants, a les formulacions, tant federals com regionals nacionalistes, del segle XIX pel que fa a la no contradicció d'un Estat *plurinacional*, que es correspon amb la plausibilitat d'unes nacions diferenciades sense Estat propi, però integrades en el si d'un mateix Estat comú, considerat *com a propi* per cadascuna d'elles. És cert que, pel seu context històric i la seva finalitat política, el Memorial està més en la línia de les Bases de Manresa que en la del projecte federal de 1883. I això és així perquè el Memorial propugna un model de relació entre uns territoris de societat tradicional i l'Estat modern segons el qual, la defensa de l'antic règim implica la persistència d'aquest i, per tant, la limitació territorial de l'acció organitzadora i de foment de l'Estat. Coherentment amb el model restauracionista, això implica frenar el procés d'expansió del fenomen estatal i mantenir-se històricament i política en la fase originària de la citada expansió, és a dir, en la institució del Monarca, com a única instància legítima d'*auctoritas* i d'*imperium*. Dit amb unes altres paraules, la nostàlgia del foralisme sembla referida a les tradicionals relacions entre un monarca feudal que dona protecció simbòlica i armada a canvi de tributs i que no s'encarrega de la governació dels seus territoris patrimonials més

1453-1808, Curial, Barcelona, 1983, i l'obra abans citada de Josep FONTANA, primera part.

enllà del que les pròpies institucions d'autogovern li permeten per considerar-lo beneficiós.

En darrer terme, el model del Memorial és restaurador de l'*ancien régime* i el considera compatible, un cop restaurat, amb la monarquia tradicional, però no amb un Estat entès com la creació d'un aparell político-administratiu centralitzat sense límits d'acció territorial. En la mesura que el desenvolupament històric de la Modernitat ha confirmat a bastament aquest caràcter expansiu, totalitzant i centralitzador, del model estatal d'organització político-administrativa, és clar que el Memorial optava per una fórmula «reaccionària», que trobarem reproduïda, en part, en les Bases per a la Constitució regional catalana de 1892.

Ara bé, he dit abans que el Memorial reivindica la diversitat de les lleis, la pluralitat jurídica, sota la sobirania del rei d'Espanya i que, d'aquesta manera, segons el llenguatge modern, hi cap el pluralisme nacional dins un mateix Estat, sempre que per aquest últim no s'entengui més que la Monarquia com a institució comuna. Tot això no és incompatible forçosament amb una Modernitat abstracta, segons la qual, la modernització, l'adaptació als nous temps, als canvis tecnològics, socials i mentals, sigui portada a terme mitjançant la lliure acció de la societat territorial corresponent i les seves institucions tradicionals pròpies. D'altra banda, ja hem recordat la vocació espanyola dels catalans del XVIII i el seu interès pels afers de la Monarquia en un moment especialment ric i creador del procés de transformació econòmica de Catalunya.

¿No és, doncs, agosarat pensar que el model restaurador del Memorial hagués de frenar la modernització de Catalunya pel fet de limitar l'expansió de la fórmula estatal? D'exemples de com la tradició i la modernització s'han recolzat mútuament en tenien els catalans en altres països (Anglaterra, el primer). El que no podien ni imaginar és que la monarquia borbònica mai no arribaria a crear un veritable Estat transformador de la vella societat tradicional i que la modernització autèntica solament arribaria a Espanya a les acaballes del franquisme. En aquest sentit, el Memorial de 1760, com a antecedent històric de l'esquema teòrico-pràctic del catalanisme dels segles XIX i XX, expressa les limitacions històriques de l'esmentat esquema, referides inevitablement a una llarga època de pre-modernitat. Això explicaria, sens dubte, la mateixa persistència del catalanisme com a consciència i preocupació col·lectives respecte a un problema que és quelcom més que el «problema català». Perquè el veritable problema, sobre el qual recolza aquest últim, rau en la possibilitat pràctica de fer compatible la lògica organitzadora de la vida social i econòmica que compleix l'Estat amb l'aspiració dels individus i dels grups socials a participar en les decisions polítiques i ser respectats en els seus drets fonamentals per part dels governants, val a dir, tot allò que solem expressar amb el terme *democràcia*.

Sabem molt bé que el fracàs de les dues Repúbliques espanyoles va suposar l'avortament de les úniques i breus experiències democràtiques que hem tingut abans de 1977 i dels projectes federal i autonomista catalans

que en van ser part inseparable. Però aquestes desfetes republicanes solament s'expliquen per la resistència d'unes societats pre-modernes i, *de facto*, pre-estats, que van fer de la monarquia el símbol d'un Estat també simbòlic, mer instrument d'un autoritarisme uniformista, depredador i antipopular, contra el qual els únics símbols i eines no podien ser més que la República, la democràcia i la descentralització del poder polític. Aquest va ser el repte que hagué d'afrontar la Monarquia espanyola el 1978 si el nou rei volia ser el cap d'un veritable Estat i que la seva condició de monarca fos una institució democràtica. Amb totes les seves limitacions, el model autonòmic de la Constitució espanyola vigent representa, en rigor, la primera experiència estable d'un Estat plurinacional que fa compatible la seva sobirania amb els poders polítics i administratius de les nacionalitats i regions que l'integren. La creença en tal compatibilitat ja es trobava en el Memorial de 1760, però calia recórrer un llarg camí de més de dos segles per assolir-la.

El contingut del Memorial té un caràcter molt pràctic i molt concret i es basa en la doctrina tradicional que compara el cos polític amb el cos humà. Amb paraules lapidàries, el Memorial afirma que «Alguns deuen pensar que si els espanyols tenen un mateix rei, convé que tinguem una mateixa llei perquè sigui perfecta l'harmonia, la correspondència i la unió de les parts d'aquesta monarquia; però, per poc que estudiïn i que reflexionin, coneixeran clarament que, així com el cos humà no deixa d'ésser u i perfecte perquè les seves parts, encara que distintes i dissemblants, obeeixen el cap o l'ànima que hi resideix, així també u i perfecte el cos de la monarquia perquè les seves parts o regions, encara que tinguin lleis municipals diferents, us obeeixen i us són subjectes. La vostra reial voluntat, senyor, és una llei suprema universal que ens uneix tots i obliga a sacrificar hisendes i vides en defensa vostra i del bé comú».

Trobarem aquesta mateixa concepció organicista en el particularisme de Valentí Almirall i en la filosofia de les Bases de Manresa i en el nacionalisme regionalista posterior de Prat de la Riba i de tot el catalanisme d'arrel tradicionalista. Així mateix, el Memorial presenta el sistema polític de l'antiga Corona d'Aragó com a model alternatiu, liberal, descentralitzat i autonomista, enfront del sistema autoritari, centralitzat i unificador; alternatiu a aquesta que tornarem a trobar en el Memorial de 1885.

A partir d'aquestes premisses, la conclusió del Memorial és una petició general de justícia mitjançant una equitable atribució de càrrecs en l'Administració de la Monarquia als oriünds de la Corona d'Aragó i el restabliment d'una administració autòctona en els antics territorials de la primera.

El més remarcable d'aquestes peticions és que confirmen la pretensió catalana de participar (i no solament Catalunya o Barcelona) en l'administració espanyola en situació no discriminatòria i d'igualtat. D'altra banda, els magistrats i les dignitats eclesiàstiques haurien de ser fills del país respectiu en raó del seu arrelament social, de la seva llengua i del coneixement, pel que fa als primers, de les lleis pròpies. El plantejament és ben senzill,

però topa amb la política portada a terme pels monarques anteriors a Carles III. Segons el Memorial, tots els antics regnes han de col·laborar en la governació de la Monarquia (avui diríem: totes les Comunitats Autònomes han de participar en l'*indirizzo politico* de l'Estat), però els governants de la Monarquia no han de substituir els dels antics regnes de l'àmbit del respectiu territori.

És evident que la fórmula estatal o d'organització política moderna talla aquesta dualitat dialèctica i estableix un monisme unificador. En la mesura que la monarquia originària es va transformant en Estat administrador, l'única manera de renovar, modernitzant-la, aquesta dialèctica és el federalisme, que permet la creació d'Estats dins un altre, comú, amb plenitud de poders propis i administracions diferenciades, tot i que es mantindrien en comunicació i col·laboració. Però, com sabem, la Monarquia espanyola no va passar més enllà del primer esglaó en l'escala que conduïa a l'organització d'un veritable Estat, i per aquesta raó, el federalisme apareixia com el model de la major subversió, ja que volia organitzar en Estats tots els antics regnes o regions i crear-ne un altre per a tot el territori espanyol. L'única fórmula possible era prosseguir l'estratègia que sembla inaugurar el Memorial de 1760: aprofitar la mateixa incapacitat de la Monarquia per construir un Estat i pactar amb ella, és a dir, amb el rei, reformes institucionals i polítiques conjunturals que, d'una banda, preservin o restaurin els vells poders autòctons, i, d'altra banda, permetin la participació en les decisions polítiques generals d'aquests mateixos poders.

Aquesta estratègia i no pas cap altra serà la del primer catalanisme polític a la darrerïa del segle XIX. Memorials i Missatges als monarques i regents. Projectes de reforma constitucional de la Monarquia que propugnaràn, com les Bases de Manresa, un retorn estable a la idealitzada Corona dels temps medievalitzants. Manteniment, per tant, del *statu quo* tradicional entre el Monarca i «els seus regnes» mitjançant el pacte clàssic entre el rei i el Regne. Exactament la idea de constitució que, fins i tot en l'últim quart del segle XIX, compartia el cap del Govern espanyol, l'historiador Cánovas del Castillo.

2) El Projecte de Constitució de l'Estat català de 1883

La desfeta de la I República espanyola amb el cop d'Estat del General Pavía i la Restauració borbònica que es portà a terme sota la direcció de Cánovas van suposar, com sabem, la retirada dels federalistes al camp, ben petit, de l'oposició republicana. Entre 1879 i 1883, el federalisme català es reconstituí amb un Pi i Margall inflexible en els seus principis, però més vinculat que en el passat a la vida de les regions, en especial a la catalana. El 1882 pogué semblar que el pimgallisme tenia alguna esperança a la resta

d'Espanya, però, com després es va veure, al llarg de les eleccions generals, solament a Catalunya el federalisme pur tenia un cert pes³.

La ruptura amb Figueras i el pas d'Almirall al catalanisme, desenganyat del federalisme hispànic de Pi, plantejà als federals catalans bé a optar per l'aventura autòctona del «particularisme» (expressada principalment pel Memorial de Greuges de 1885), o bé per la fidelitat a la tradició del partit dins d'un major arrelament a Catalunya. Aquesta segona opció es reflectí en el congrés regional del partit federal de Catalunya (23 d'abril - 3 de maig de 1883), en el qual s'aprovà un projecte de constitució de l'Estat català dintre de la Federació espanyola. El seu inspirador va ser el pimgallista Josep Maria Vallès i Ribot, advocat catalanista que, molt jove, havia estat diputat federal el 1873. Elegit president del Consell sorgit del Congrés que aprovà el projecte constitucional, Vallès i Ribot, com a primer signant del Manifest del Consell al final de les sessions, ens dóna una inequívoca explicació de les finalitats polítiques del model federal aplicat a Catalunya en relació amb Espanya.

En primer lloc, el federalisme català pretén resoldre el vell conflicte entre sobirania de la nació *natural* (regió o antic regne) i sobirania de la nació *jurídica* (Estat o República). Per resoldre'l, el problema no es pot plantejar com un conflicte entre nacions, la qual cosa obligaria a la destrucció de «una gran nació que, com Espanya, és un conjunt de nacionalitats». Ans al contrari, la solució rau a «construir la nació espanyola» tot creant un veritable Estat democràtic, és a dir, una República federal o Federació d'Estats sobirans que hi deleguen, lliurement, una part de la seva sobirania mitjançant un pacte entre les antigues regions o regnes d'Espanya.

«Ab la determinació de les facultats que Catalunya, en ús de les facultats que Catalunya, en ús de sa sobirania, delegaria a la Federació o conjunt dels Estats espanyols o iberics, s'ha donat forma concreta i tangible al Pacte sobre el qual aspirem a reconstruir la nació espanyola, i s'ha demostrat, en primer lloc, com dintre del nostre sistema pot dotar-se a l'Estat Federal de tots els atributs propis i necessaris per a que la vida de la nació se desplegui ampla i lliurement, sens necessitat d'absorbir ni escurçar en lo més mínim cap dels elements de la vida regional, demostrant, en segon lloc, que lluny de voler rompre los llaços que uneixen Catalunya al resto d'Espanya, sols pretenem afluixar-los, o en altres termes, que únicament aspirem a substituir les pesades cadenes ab que l'unitarisme té aferrades al

(3) Sobre el sexenni revolucionari (1868-73) i el primer federalisme durant la Restauració, vegeu M.M. CUADRADO, *Elecciones y partidos políticos en España (1868-1931)*, Taurus, Madrid, 1969; J.A. GONZÁLEZ CASANOVA, *Federalisme i Autonomia a Catalunya (1868-1938)*, Curial, Barcelona, 1974; Josep TERMES *De la Revolució de setembre a la fi de la guerra civil 1868-1939*, en *Història de Catalunya*, dirigida per Pierre VILAR, vol. VI, Edicions 62, Barcelona, 1987, i S. ALBERTÍ, *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*, Barcelona, 1972.

centre les províncies espanyoles, ab los fraternals vincles de la Federació republicana».

D'altra banda, el federalisme català creu que el seu model polític, basat en els ideals democràtics de llibertat individual i de participació democràtica dels ciutadans i dels seus grups naturals, com és ara els municipals, pot resoldre també el conflicte entre conservació i progrés, entre tradició i modernitat:

«Nostra Constitució prova ab evidència com per la virtut de nostres idees cab agermanar l'autoritat i la llibertat; com una gran democràcia ab totes ses expansions no dificulta lo funcionament d'un govern regular ab tots sos atributs; com los principis de conservació i de progrés s'armonisen dintre de les institucions federals (...); i com, en fi, los principis que lo federalisme sustenta, al mateix temps que arrenquen de les ultimes conclusions de la ciència i responen a les necessitats dels moderns temps, són los que están més en harmonia per privilegi ben raro ab les tradicions de nostra gloriosa historia; i així en nostre Pacte fonamental han pogut trasmetre's-hi i combinar-s'hi, formant un sol feix que despedeixi clara i radiant llum, algunes de les més pures espurnes d'antigues institucions polítiques de la terra catalana i los raigs més brillants de la moderna democràcia».

Aquest pactisme tradicional, d'arrel medieval, que, com hem vist, caracteritza substancialment, des de la perspectiva catalana, el model de relació amb la Monarquia espanyola, és recollit pel federalisme («foedus» = pacte), però, dins de la lògica del modern Estat de Dret, no n'hi ha prou amb un «contracte privat», el compliment del qual està garantit tan sols per principis generals del Dret com el ben conegut *pacta sunt servanda* i sobre la vigència del qual la història política s'encarrega d'estendre seriosos dubtes. La democràcia liberal aporta a aquest principi una garantia millor: el pacte es compleix perquè no és un contracte medieval d'arrendament de serveis protectors a canvi d'un pagament de tributs, sinó una llei, una norma *fundamental o fundant*, que estableix i estabilitza un estat o situació jurídica que obliga les parts, no en situació de subjecció forçosa (pacte Rei-Regne), sinó de conjunció lliure i igualitària.

En conseqüència, el federalisme català no creu, per experiència històrica (que en el futur es repetirà, com hem vist), en una garantia de l'autonomia catalana que depengui de la bona voluntat o de la lleialtat del Monarca espanyol envers les regions de la seva Corona. Per això, els memorials de greuges estarien condemnats a repetir-se secularment. L'única forma d'acabar amb els greuges fóra, doncs, projectar un lligam jurídic estable o Constitució federal, no entre cada regió *particular* i la Monarquia, sinó entre totes les regions (o nacionalitats) d'Espanya o d'Ibèria en pla d'igualtat, constituint entre totes el que és el contrari d'una Monarquia unificadora: la República federal o, el que és el mateix, la Federació de Repúbliques, Federació d'Estats republicans.

«Complint gratíssim dever acabem lo present manifest dirigint un fraternal saludo a totes i a cada una de les antigues regions espanyoles. Cata-

lunya vol per a totes lo que per ella desitja ab ardent anhel: veure-les aviat emancipades de l'odiosa tutela que pesa sobre elles; que declarades totes *sui juris*, gosin d'iguals drets i compleixin unos mateixos devers; que cap d'elles tracti d'exercir sobre les altres repugnants preeminències cobrint amb un sol color les diferents i hermosos matisos que les regions ostenten (...); que totes i cada una, aixís lliures de traves com d'estranyes influències, creixin i se desenrotllin segons sa especial indole i geni, donant aixís a la vida nacional tota la rica varietat de que es susceptible una gran nació que, com Espanya, es un conjunt de nacionalitats. Catalunya vol sa autonomia, pero no es donaria per satisfeta sens veure que d'ella disfruten igualment totes les regions...».

Un cop més, els federals catalans van ser els capdavaners, el 1883, del federalisme espanyol com ho havien estat des dels anys quaranta del segle XIX. El 10 de juny, a Saragossa, l'Assemblea Federal Espanyola, sota la presidència de Pi i Margall i essent-ne vice-presidents Vallès i Ribot i el valencià J. Cristòfol Sorní, aprovà un projecte de Constitució federal espanyola que pràcticament recull el projecte d'Estat català i àdhuc s'inspirà directament en diversos punts del projecte esmentat, com a símbol de la força centrípeta del federalisme català sobre la futura organització democràtica i federal de l'Estat espanyol.

El Congrés Regional Federalista, abans de discutir i aprovar el projecte de constitució de l'Estat català, acorda la «determinació de les facultats que l'Estat de Catalunya, en ús de sa sobirania, delegaria a la Federació o conjunt dels Estats Espanyols o Ibèrics». Aquestes facultats es refereixen al comerç, propietat intel·lectual i industrial, relacions polítiques, administratives i jurídiques entre «les Regions o Estats de la Federació», poder de jutjar i castigar les usurpacions que les regions fessin de les facultats de la Federació, defensa de l'ordre a les regions a petició d'aquestes o quan «fos la rebel·lió de tal naturalesa que comprometés la seguretat de l'Estat», garantia i defensa dels drets humans, la igualtat social de tots els espanyols, relacions internacionals, organització de tribunals federals, exèrcit, armada, fixació de despeses, imposició i distribució de tributs necessaris per a cobrir-los proporcionalment entre totes les regions.

Com es pot veure, les facultats delegades són molt àmplies i això s'explica tant per la clara tendència a construir un Estat comú com pel record recent de les insurreccions cantonals i obreres. Amb més motiu, la redacció és molt genèrica en diversos punts i permet l'elaboració d'una teoria sobre els «poders implícits», molt semblant a la nord-americana. Fórmules com «facultats necessàries per a tot el relatiu a», «atribucions necessàries als poders federals per a la decisió de totes les qüestions...», «les facultats indispensables per a que los poders federals tinguin los medis d'exercir ab eficàcia les que s'acaban d'enumerar», són suficientment àmplies i imprecises per a parlar d'una delegació pràctica de sobirania molt forta. L'article primer del Projecte, amb tot, estipula formalment que «l'Estat Català és sobirà i autònom, sens altres limitacions que les derivades del Pacte federal que l'uneix

amb les demés Regions espanyoles. Totes les atribucions o facultats no delegades expressament a la Federació en virtut de dit pacte, s'entenen compreses dins la Sobirania de Catalunya».

L'Estat català és entès com una Regió formada per municipis autònoms que representen el poble català. La constitució de l'Estat català és el «pacte polític fonamental de Catalunya» que *reconstitueix* la unitat de la regió catalana prescindint de les províncies artificials, organismes del poder centralista (art. 2).

Segons l'article cinquè, tot català és obligat a «defensar la pàtria» amb les armes tant dintre del territori de Catalunya com a fora; així queden fusionades curiosament les idees de pàtria catalana i de pàtria espanyola. Com es diu en el Manifest del Consell elegit pel Congrés Regional, «s'ha iniciat una obra de verdadera reparació, reconstruint la pàtria catalana, retallada i dividida per lo centralisme», però també «aspirem a reconstituir la nació espanyola». Vegeu la interessant distinció, tan plena de conseqüències, entre «nació» i «nacionalitat», que, jurídicament i políticament, corresponen a Federació o Estat federal i a Regió o Estat regional.

Així, doncs, ¿ens trobem davant d'un projecte veritablement federal o simplement regional? Així com en el projecte federal espanyol del 1873 la constitució federal es reduïa a una descentralització política molt notable, de base regional, pel fet clau de no donar-los participació en la reforma constitucional i de no assegurar les garanties autonòmiques, en el projecte de constitució interna de Catalunya trobem, dintre dels límits ja esmentats, una autonomia legislativa, governativa i judicial amplíssima, la garantia de la qual només es pot trobar en el projecte de constitució espanyola aprovat per l'Assemblea Federal un mes més tard.

L'article tercer del projecte de constitució federal d'Espanya garanteix l'autonomia de les regions, i el quart afirma que totes les facultats que no hagin estat delegades per les regions a la Federació pertanyen a aquestes, mentre que el cinquè assegura que ni el poble ni els poders constituïts mai no podran atemptar contra les autonomies definides a l'article tercer. Per garantir tot això, la constitució preveu un doble cos legislador, congrés i senat, aquest darrer format per quatre senadors per cada un dels Estats, elegits per les Corts regionals respectives (article 20).

Cap projecte de llei no podrà convertir-se en llei sense l'aprovació del senat (article 32) o per una comissió mixta de diputats i senadors, o pel plebiscit del poble nacional i la majoria de les corts dels Estats si després de dues legislatures persisteix el dissentiment. Ara bé, si la disconformitat es refereix als assumptes que determina l'article tercer (és a dir, l'autonomia municipal i regional, com també la integritat i sobirania de la Federació), aleshores prevaldrà la resolució del congrés i serà llei el projecte, immediatament després d'haver-se intentat l'avinença per la comissió mixta.

Aquí veiem una limitació clara a les garanties autonòmiques, ja que, en última instància, és la representació democràtica de la població espanyola la que decideix sobre una possible llei vulneradora de l'autonomia

d'una o diverses regions. Això s'explica pel democratism bàsic de Pi i per la seva concepció «funcional» del federalisme. Però el projecte i la mateixa ideologia subjacent semblen equilibrar aquesta forta limitació.

D'una banda, el projecte contempla l'existència d'un tribunal suprem federal, compost d'un magistrat per regió, elegit per sufragi directe popular regional (article 44) i renovable pel mateix tribunal, pel senat, el congrés o el poble de la regió que els hagi elegit. El tribunal suprem exerceix el control de constitucionalitat de les lleis, i en ple, té la facultat de suspendre'n els efectes (article 50).

La regió que considerés violada la seva autonomia per una llei aprovada pel congrés podria acudir, al·legant aquesta anticonstitucionalitat, en virtut dels articles tercer i cinquè que garanteixen, mitjançant la constitució, l'autonomia esmentada dintre dels límits d'aquella. Per un altre costat, en ésser els Estats regionals autònoms, no per una sobirania congènita (que fóra pura abstracció o ficció jurídica d'una possible minoria dominant), sinó per una delegació de la sobirania popular (article 4), és lògic que sigui la voluntat popular democràtica la que tingui la preeminència.

Per la seva banda, les constitucions interiors dels Estats regionals no podran oposar-se, ni tampoc les reformes que s'hi facin, a la constitució federal, però, en canvi, la reforma d'aquesta pot ésser sol·licitada per la tercera part de les corts regionals, i un cop acordada i aprovada per una nova assemblea constituent, quedarà subjectada a la sanció directa i majoritària del poble i a l'aprovació per majoria de les corts regionals.

Si ara prescindim d'alguns aspectes complicats i de problemàtica irresoluta que presenta el procediment de reforma constitucional assenyalat, no es pot negar que els requisits que distingeixen una constitució federal d'una altra de senzillament unitari-regional o descentralitzadora políticament i administrativament, es donen en aquest projecte, pel qual el de constitució de l'Estat català veia garantida l'autonomia que s'hi proclamava i regulada molt àmpliament fins a detalls tan importants com l'exèrcit regional, legislació política, civil, penal i processal, ensenyament a tots els nivells, conservació de l'ordre públic, deute i emprèstit regional, obres públiques, contribucions i rendes, ferrocarrils, monts, mines i canals regionals, i no cal dir, poder legislatiu, executiu i judicial totalment autònoms i en el cas del judicial s'inclou un tribunal suprem regional. Finalment, hi ha una qüestió en el projecte de constitució catalana que val la pena destacar: la catalanitat com a condició de participació política.

Si no de manera directa, sí, almenys, indirecta, el projecte exigeix la ciutadania catalana (segons l'article tercer, els nascuts a Catalunya, els nascuts fora d'ella, però de pare o mare catalans, els forasters que hagin obtingut carta de naturalesa o veïnat en qualsevol poble de Catalunya) per ésser elector o elegible (article 23, que també exigeix l'edat de 21 anys a homes i dones, en ple ús dels seus drets civils i, en el cas de les dones, que posseeixin un títol acadèmic o professional). Per ésser admès als càrrecs públics que depenen de l'Estat de Catalunya també s'han d'haver complert les obligacions

establertes en l'article quart (obediència a les lleis catalanes i federals, respecte a les autoritats corresponents i contribució a les despeses de l'Estat i de la Federació).

En obligar aquest article «tots los catalans», es podria interpretar que *només* els catalans poden ésser admesos als càrrecs públics, ja que l'article no diu res d'altres persones, i sí afirma, l'article 33, que «sols los ciutadans compresos en l'article 4, son admisibles...». En canvi, en altres articles (Títol III, «Drets dels catalans i de cuants sense serho's trovin a Catalunya, y garantias d'aquestos drets») es distingeix bé quins drets té «tota persona», prescindint de la seva catalanitat (entre ells els drets polítics de llibertat d'expressió, reunió i associació i *habeas corpus*), entre els quals no figuren, en cap moment, els de sufragi i exercici de càrrecs públics dependents de l'Estat català.

En resum, amb el projecte de Constitució de l'Estat català de 1883 ens trobem davant l'assaig més vigorós de federalisme i d'autonomia de Catalunya en el si d'un Estat federal espanyol. Sens dubte és el primer i possiblement sigui el darrer, ja que el projecte separatista de Macià, el 1928, partia precisament de la idea d'un Estat català separat d'Espanya i, a tot estirar, vinculat a ella conjunturalment pels llaços d'una Confederació, sense acceptar mai un Estat espanyol federal. Posició perfectament lògica des d'una perspectiva nacional radical, que no era la del federalista Vallès i Ribot. En tot cas, el federalisme català pimarallià tindrà més influència que poder a la Catalunya de la Restauració. Anirà impregnant el republicanisme catalanista més o menys vagament i el que hem anomenat l'esquerra del catalanisme i els futurs nacionalismes democràtics fins a arribar al procés constituent de 1978⁴.

3) El «Memorial de Greuges» de 1885

Durant un segle, el Memorial de Greuges de 1885 ha estat la fita simbòlica de la fundació del catalanisme polític, malgrat que, ben segur, poquíssimes persones s'han endinsat en el seu llarg i atapeït contingut. La raó és que en el Memorial —redactat, almenys en la part més teòrica, per Valentí Almirall— aquest federalista frustrat per la ensulsiada de 1873 resumeix el que uns anys més tard exposarà en *Lo catalanisme*, veritable cate-

(4) Sobre aquesta influència del federalisme en el catalanisme nacionalista al llarg d'un segle, vegeu J.A. GONZÁLEZ CASANOVA i S. ALBERTI, en les obres citades, respectivament; L. DURANI VENTOSA, *Regionalisme i federalisme* (1905), Editorial Catalana, Barcelona, 1922; F. PI I MARGALL, *La qüestió de Catalunya* (1915), Altafulla, Barcelona, 1979; A. ROVIRA I VIRGILI, *Nacionalisme i federalisme* (1917), Ed. 62, Barcelona, 1982; A. BALCELLS, *Marxismo y catalanismo 1930-1936*, Anagrama, Barcelona, 1977; J.M. COLOMER, *l'Espanyolisme i catalanisme. La idea de nació en el pensament polític català (1939-1979)*, L'Avenç, Barcelona, 1984 i VVAA, *Federalisme i Estat de les Autonomies*, Ed. 62, Barcelona, 1988.

cisme sobre el «fet» català des d'una perspectiva que pretén, segons el gust de l'època, ser científica i no ideològica⁵.

El Memorial de Greuges de 1885, com el de 1760, constitueix un informe detallat dirigit al Rei d'Espanya dels perjudicis d'una política unitarista pels interessos materials i morals de Catalunya. Però així com en el Memorial de 1760, els diputats de l'antiga Corona d'Aragó es limitaven a reivindicar el retorn de la seva legislació pròpia i una administració autòctona dels seus territoris, en el de 1885, ja cristal·litzada una rudimentària Administració estatal a tot Espanya i intentada sense èxit una federalització de l'Estat, els grups dirigents catalans consideren oportú proposar al Rei la instauració en tota la Monarquia d'un sistema polític i administratiu descentralitzat com el que va posar en peu la «confederació» catalano-aragonesa medieval. La doctrina «científica» que dona suport al model proposat és el *particularisme*.

Almirall parteix d'unes conviccions democràtiques, republicanes i federalistes, de les quals, en el fons, sembla que mai no renegà, com tampoc no ho féu de la seva atracció espanyola antiseparatista. Els seus enemics clars i constants seran el centralisme burocràtic, la monarquia, l'oligarquia. I, més concretament, els especuladors financers, la noblesa, els polítics, els militars i el clergat. Simpatitza amb el poble menestral, se sent molt català, admira i confia en una burgesia industrial, civilitzada i laica, que espera que sigui la catalana, s'amara del científisme ingenu de l'època, positivista i psicologista, lluita contra la corrupció i la incultura; és un europeu petit-burgès, idealista i pràctic a la vegada, universal i enamorat de la terra: magnífica síntesi del barceloní progressista del segle passat.

El seu nou Federalisme serà interclassista i catalanista, és a dir, intentarà una estratègia, al seu entendre més idònia per transformar Espanya, acabar amb el centralisme corrupte i ineficax i instaurar un Estat modern a l'altura dels temps i dels països capdavaners de la civilització científica i industrial. El «Memorial de greuges» és el símbol més característic d'aquella política i l'inici d'una estratègia, juntament amb els congressos catalanistes i la fundació del Centre Català (1883), que anys més tard seguirà, més coherentment, la fracció dretana del catalanisme, la Lliga de Catalunya.

Si només l'hàbil confluència d'una regió amb personalitat pròpia i acu-

(5) Sobre Valentí Almirall, el «Memorial de Greuges» i el seu temps, vegeu J.M. FIGUERES, *El primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1985; M. Carme ILLA, *El Segon Congrés Catalanista. Un congrés inacabat. 1883-1893*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1983; J. TRIAS VEJARANO, *Almirall y los orígenes del catalanismo*, Siglo XXI, Madrid, 1975; J. DE CAMPS I ARBOIX, *El Memorial de Greuges presentat al Rei Alfons XII*, Dalmau, Barcelona, 1968; J. NADAL I FARRERAS, B. DE RIQUER, E. OLIVA, A. COMALADA i J.M. SOLÉ, *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític*, La Magrana-IMH, Barcelona, 1986; A. COMALADA, *Catalunya davant el centralisme*, Sirocco, Barcelona, 1984, i E. OLIVÉ, *El moviment obrer català davant el Memorial de Greuges*, «L'Avenç», núm. 80, Barcelona, 1985.

sada i una base social emprenedora i laboriosa, civilitzada i progressista, permetrà presentar un model de desenvolupament econòmic i polític a la resta d'Espanya, solament a Catalunya es donen *potencialment* —ja que l'absolutisme i el centralisme borbònics han postergat el geni peculiar, el caràcter i virtuts tradicionals del català— les millors possibilitats d'aquesta confluència. La seva tradició doble de lluita liberal i democràtica i de particularisme regional, sumada a la seva indubtable capacitat econòmica i l'existència de la burgesia més desenvolupada d'Espanya, la fan apta per intentar prendre consciència col·lectiva i organitzar-se com a regió amb personalitat pròpia (autonomia) per, a continuació, atraure les altres regions d'Espanya a la mateixa tasca regeneradora, si així ho desitgen. En tot cas, per intervenir directament en la reconstrucció d'un Estat nacional espanyol, en el qual centre i perifèria, Castella i Catalunya, l'esperit generalitzador, unitarista i autoritari castellà i l'esperit analític, positivista, federador i liberal dels catalans ens complementin i harmonitzin, ja que Castella i Catalunya són, per Almirall, els dos grans grups nacionals d'Espanya.

L'Estat que Almirall imagina, ell el qualifica de «compost» més que de federal, i entén per «compost l'associació de diversos Estats simples, sobirans per naturalesa i mestres de llurs accions». Si el terme «compost» sembla nou en Almirall i una influència de l'escola del dret públic alemany, la teoria de l'Estat recollida a *Lo Catalanisme* és la mateixa que l'esgrimida el 1868. Així, diu: «Essent l'Estat compost una associació d'Estats simples, i devent aquestos limitar llur independència a l'associar-se, és evident que la condició essencial del sistema consisteix en la divisió de la sobirania. Los Estats simples, al tractar de formar una associació, han de començar per descompondre la sobirania en ses diferents atribucions».

Ara bé, l'exageració organicista i psicologista d'Almirall (d'origen indubtablement anglosaxó i spencerià) més la contradicció ideològica de voler unir a *lo català* les diferents concepcions fisiològiques, socials i polítiques dels seus contemporanis, semblen ésser les causes de la confusió terminològica i conceptual que a continuació introdueix el tema de l'Estat compost.

D'una banda, ens diu que «davant de les nacions estrangeres, lo gerent de l'Estat compost té la categoria de nació, i tracta d'igual a igual amb totes elles», però dos paràgrafs més enllà afirma: «Des del punt que la unitat política entre varies regions deixa d'existir, fins a aquell en que s'arriba a rompre tot lligament entre les mateixes, convertint-se cada una en personalitat política completa, l'agregació rep lo nom genèric d'associació d'Estats, i el sistema es diu federalisme o particularisme. Aquest mot és lo que havem adoptat nosaltres al dar títol a aquesta part del nostre llibre, no perquè el jutgem lo més precís i propi, sinó per raons d'oportunitat i conveniència. Entengui's ben bé, no obstant, que al parlar d'organització particularista amb tot i que lo significat de la frase sigui més ample, la usem com sinònima d'associació d'Estats i de federalisme».

Efectivament, no és molt propi confondre associació d'Estats o con-

federació amb federalisme o Estat federal. En Almirall, particularisme és, a la vegada, des de la versió psicològica de l'individualisme sobirà de Pi, fins a l'associació d'Estats simples, passant per tot tipus d'associació humana, particular o col·lectiva, i per una filosofia relativista, comprensiva i conciliadora de tot conflicte en nom del respecte a la varietat, que es complementa per si sola segons una misteriosa harmonia preestablerta.

Sembla que aquí Almirall fa concessions tàctiques —gairebé ho reconeix públicament— als grups catalanistes més tradicionalistes, influïts per la filosofia i el dret públic germànic, i que concebien la confederació germànica més com una associació (no simple Lliga) d'antics «estats» tradicionals que com allò que acabà essent efectivament amb Bismarck: un Estat federal. Això no obstant, la Nació continua essent *una* en aquella associació d'Estat, i, per a Almirall, Estat simple no significa Estat-nació, sino Estat-membre, en sentit pimargallià. De fet, el seu nacionalisme no el mena a substancialitzar, com ho farà Prat, la nació catalana, sinó a acceptar la nacionalitat de Catalunya com a fenomen social que no per això l'obliga a constituir-se en Estat nacional, sinó en Estat simple dintre d'un altre, *compost* per l'associació amb altres nacionalitats o Estats (per exemple, Castella).

El 1883 s'havia celebrat el Segon Congrés Catalanista, i Almirall havia anat aconseguint la politització progressiva del Centre Català. A l'estratègia de ruptura amb els partits i grups de Madrid seguí la de l'actuació política catalanista (acte del Teatre Romea el 7 de gener de 1884) i el míting a la Llotja de Barcelona de l'11 de gener de 1885. Almirall veié amb lucidesa la gran avinentesa que es presentava de vincular l'ideal catalanista a la doble preocupació de burgesos i intel·lectuals (projecte de conveni comercial amb Anglaterra i unificació del dret civil). La crisi econòmica que s'estava iniciant, agreujada pels estralls de la fil·loxera, tancava el parèntesi d'una dècada d'apogeu per a la burgesia catalana (indústria llanera, Banc Hispano-Colonial, Companyia de Filipines, Transatlàntica, eufòria borsària) amb grans negocis, diner fàcil, ascensos econòmics ràpids, etc...

Al míting de la Llotja es trobaven els membres del Foment de la Producció Espanyola i de l'Institut del Foment del Treball Nacional, el Centre Català, l'Acadèmia de la Llengua Catalana, l'Associació Excursionista de Catalunya, el Consistori dels Jocs Florals. S'aprovà una moció consistent a adreçar-se al rei, exercint el dret de petició, per presentar-li una memòria en defensa dels interessos morals i materials de Catalunya. Almirall en fou el redactor principal, però en la comissió que es formà per redactar la memòria col·laboraren personatges diversos i allunyats ideològicament de l'antic federal. D'aquí, com apuntàvem més amunt, les concessions i el compromís que reflecteix en aquest punt el pensament d'Almirall.

Com a acte polític de pressió, el «Memorial» tingué la gran transcendència d'ésser signe i avís dels mals del país i de Catalunya. Com a acte, en certa manera fundacional, del catalanisme no té parangó. La seva influència immediata es veié frustrada per la mort d'Alfons XII, però donà

una pauta a seguir per la futura dreta catalanista, que tan bé se sentia reflectida en el «Memorial», almenys en el seu programa mínim, que aviat s'encarregarà de radicalitzar des d'una perspectiva més tradicional si és possible, però també molt més distanciada de l'espanyolisme subjacent en Almirall i en els mateixos grups catalans canovistes (Mañé) o tradicionalistes. El pensament de tots ells no podia tenir cap altra derivació.

Els polítics i la premsa de Madrid feren el buit a aquest acte i àdhuc les paraules de simpatia del rei foren motiu d'escàndol i controvèrsia. El govern Cànoves estigué a punt de caure entre campanyes periodístiques i interpel·lacions parlamentàries. Per al catalanisme, encara que fou el seu acte fundacional, suposà l'inici de les escissions, que anirien arraconant Almirall en el seu progressisme primitiu i que permetrien l'hegemonia de la fracció més conservadora. Dintre del Centre Català, el 1886 es constituí el Centre Escolar Catalanista, dirigit per joves estudiants catalanistes radicalitzats, d'on sorgirà el nacionalisme futur. El 1887, el «Centre» quedà escindit per abandó del grup burgès conservador, que fundaria la Lliga de Catalunya. Al Centre Escolar triomfaren els joves seguidors d'aquest grup, i després d'una sèrie de tensions amb Almirall, el «Centre» acabà vinculant-se a la Lliga.

El que, de primer, crida l'atenció de la *Memòria en defensa dels interessos morals i materials de Catalunya presentada directament a S.M. lo Rey* el mes de febrer del 1885 són els raonaments, realistes i correctament argumentats, pels quals un grup important i influent de les «forces vives» de Catalunya van decidir exercir el dret constitucional de petició davant el rei Alfons XII per oposar-se unànimement al «modus vivendi» comercial amb la Gran Bretanya i a les bases per al projecte de Codi civil.

El Memorial de Greuges comença, en efecte, per reconèixer implícitament que el règim constitucional espanyol no ha minvat de fet el màxim poder de direcció política de l'Estat, que pertany al Rei com en els temps del «despotisme il·lustrat» de Carles III, al qual s'havien dirigit, com sabem, els portadors del «Memorial» de 1760. Per això i, com es reconeix en la part preliminar del Memorial de 1885, «no faltará tal vegada qui es acusi de pretendre resucitar usos del absolutisme per lo sol fet de dirigirnos al poder Real».

Tanmateix, el Memorial respon, davant d'aquesta acusació i amb el realisme del millor pensament positivista de l'època, que «no es veritat, no, que s'hagin implantat en nostre país las practicas parlamentarias: ¡ab prou feynas ha pres carta de naturalesa entre nosaltres lo sistema constitucional!», la qual cosa dóna suficient justificació per considerar, dins d'una estratègia possibilista i pragmàtica, que solament el Rei, i no els ministres o les Corts espanyoles, té «autoritas» i «imperium» per concedir als grups de pressió catalans el que, en nom d'un model de Monarquia regionalista, es reivindica.

Aquest model és presentat al Rei com una veritable proposta de reforma constitucional que ha d'afectar no solament Catalunya, sinó totes les

regions, la qual no era tan allunyada dels ideals neotradicionalistes de la primera etapa canovista. Si els federals havien fracassat en el seu intent de crear una República, un Estat, no hi havia cap altra solució que *regenerar* la Monarquia fins a convertir-la en un *Kulturstaat* o «conjunt a armonisar-se i combinarse pera produhir com á resultant lo fi complex del Estat modern».

Dintre de l'escola del sociologisme positivista, el Memorial fonamenta la seva resumida teoria de l'Estat al·legant que «nostres punts de vista, positivistas i practics, tenen sa base en les conclusions científiques a que ha arribat la ciencia pel camí de la experimentació dels fets, tal qual la realitat los presenta a la observació del home i ens permeten afirmar la legitimitat de nostras conclusions».

Segons el Memorial, els Estats tenen com a finalitat harmonitzar i el seu funcionament s'ha de considerar com una *transacció contínua* entre interessos, grups socials, la llibertat individual i l'autoritat del conjunt, el passat històric i el futur... Ara bé, l'Estat de Cultura té una missió civilitzadora, ha de procurar l'augment de la cultura i el perfeccionament dels elements que el constitueixen. D'aquesta complexitat de fins de l'Estat modern neix la complexitat de l'organització del poder públic i la multiplicitat de les seves funcions. En conseqüència, l'Estat necessita de la unitat i de la diversitat alhora. En paraules del Memorial, «l'Estat, donchs, ha de tenir unitat en quant se refereix a sa vida de relació; diplomacia, comers exterior, marina i demés forsa pública en cas de guerra, etc., etc.», però «La utilitat o inconveniencia de la unitat en altres manifestacions de la vida de la nació, es cuestió purament de circunstancias».

Coherentment amb el seu postulat empirista, el Memorial presenta com a exemples pràctics d'Estats reeixits aquells que no han caigut en el parany antifuncional de l'uniformisme: entre les monarquies, l'imperi britànic («la nació més opulenta del mon», «lo país del individualisme i del *Self government*»); l'imperi alemany («La nació més forta d'Europa», «tan poch unificat que esta format per regnes, principats i ciutats lliures o republicues, que, dintre de la unitat essencial conservan molts atributs de la sobirania»); l'imperi austro-hongarés («que ha trobat lo principi de sa regeneració en lo particularisme de las varias nacionalitats») així com Suècia i Noruega, que «viuen tranquilas, unides sols per lo llas del monarca» i Bèlgica. Els Estats Units de Nord-amèrica i Suïssa són els únics exemples d'Estats republicans que finalment són citats en confirmació de la tesi particularista.

Al Memorial li sembla palès que el centralisme de la Monarquia espanyola provoca una «disfuncionalitat» estatal que perllonga l'unitarisme de Felip V. Tota la part primera del Memorial està dedicada a aquest greu greuge històric, a partir d'una teoria «empírica» dels caràcters nacionals, molt a la moda i, potser, com hem dit, excessivament simplista. Per al redactor del Memorial, a Espanya solament hi ha dos grans grups nacionals: els castellans i els catalans. Els primers serien uniformistes i autoritaris; els segons,

autonomistes i liberals. El resultat històric d'aquesta dualitat ha estat la decadència d'Espanya.

«Los dos grupos más importantes del poble de la part espanyola de la península, desde que se reuniren pera formar un Estat, lluny de completar-se mutuament per medi de la armonisació de sos caracters i tendencias, arriaren a un resultat completament distint. Lo grupo castellà no pensà més que en supeditar al aragonés; aquest no oposà a la pretensió tota la resistencia que podia y quedà realment supeditat (...). En lo sistema constitucional modern, copiat de casi todas las partes d'una nació que sofreix lo mateix mal que la nostra, lo grupo predominant no ha vist més que el medi de conservar y encara d'extremar son predominio y las pocas instituciones regionales que contenian l'últim resto de vida del grupo dominat han sigut miradas per lo constitucionalisme a la francesa ab lo mateix desvío, ab la mateixa mala voluntad que els tenia l'absolutisme no menos afrancesat dels últims reys».

Després d'una llarga i prolixa enumeració dels greuges produïts pel Decret de Nova Planta i el constitucionalisme afrancesat contra Catalunya, el Memorial cita els més pròxims, que justament han donat lloc a exercir el dret de petició al Monarca: «Fins en economia s'ha seguit la regla de que els interessos centrals son els de la nació, y nostras manufacturas, nostre comers i nostras arts viuen en continua inseguridad y baix lo pes de constant amenaza»; «Lo projecte de bases per'l Codich que's vol formar conté la sentencia de mort de la legislació civil catalana que està encara vigent; la serie de tractats internacionals que's preparan ab las potencias industriales més potents d'Europa y America han d'esser un cop fatal pera nostras manufacturas en concepto unanim dels que han estudiat son estat actual».

Les peticions que, en conclusió, es fan al Rei no es limiten a demanar la no ratificació al conveni amb la Gran Bretanya o la retirada del projecte de Codi civil pel que fa a la unificació dels drets territorials històrics. Són autèntiques propostes de rectificació de polítiques d'Estat. D'una banda, Espanya no pot renunciar ni destruir la minsa indústria que té, i la situació d'aquesta, «debil y raquitica com todas las demás manifestaciones de la actividad en nostre pais, no pot viure sense la defensa del sistema arancelari». El desenvolupament industrial d'Espanya resultarà impossible «si no's logra donar estabilidad y fixesa al criteri econòmic protector en que s'inspira la gobernación de l'Estat». D'altra banda, la unificació dels drets civils que existeixen a Espanya no és indispensable als fins de l'Estat, ans al contrari: perjudicial a la missió civilitzadora d'aquest. En conseqüència, «deuria tornarse a las legislaciones regionales la movilidad que'ls hi es necesaria pera anarse atemperando a las necesidades y corrientes dels temps, tranyentlas del estancamiento en que's troban».

Ara bé, aquestes rectificacions de polítiques estatals són demanades des de Catalunya i en defensa d'uns interessos molt concrets, però clarament posen en relleu el que ha significat durant més d'un segle el catalanisme polític: no solament l'expressió del «problema català», sinó un proble-

ma d'Estat, un problema propi, intern, seu, de l'Estat espanyol. El Memorial conclou reiterant que particularisme no vol dir interès egoista, sinó respecte per tota «partícula»; per tota part d'un tot. Si la nació espanyola, com a Estat, integra en el seu si un estol d'antics regnes o regions, «nostras esperanzas se fundan en que todas, fins las que's prengueren lo paper de directivas, se troban en situació semblanta á la de Catalunya. Todas pateixen lo mateix mal y sols pot curarlo o aliviarlo 'l mateix remey. Som una reunió d'entitats empobridas y debilitadas, que sols podrán marxar endavant apoyantse mutuament. Per sort, lo movimiento regional s'ha manifestat ja, encara que debilmente en algunas d'ellas. Esperem que adquirirá més fuerza y vigor, en la seguridad de que allavors fará sentir sa influencia en la dirección general de la cosa publica».

Aquestes afirmacions permeten considerar el Memorial, des de la vessant del problemàtic Estat espanyol de la Restauració, un factor decisiu en el procés de presa de consciència dels «mals de la patria», és a dir, el *regeneracionisme*, així com el *regionalisme*, tan vinculat al primer. Que la qüestió afectava directament el futur de la Corona mateixa, ho va confirmar el pas del temps i la crisi permanent en la qual va viure la Monarquia restaurada fins a la proclamació pacífica de la Segona República, el 1931. Amb intuïció sàvia, el Memorial, en el darrer paràgraf, fa, en aquest sentit, una clara advertència al jove monarca Alfons XII, i, fins i tot, la intuïció sembla copsar misteriosament el seu prematur abandó de la Historia d'Espanya:

«Si al triunfar lo regionalisme, presidís als destinos de la nació l'actual Monarca o un de sos sucesors, al ressonar la aclamació al regenerador d'Espanya, que's confondria ab lo crit general de alegría, en aquesta aclamació pendrian part las veus fins dels que tenen sos ideales en altres instituciones. Sens renegar de sos principios ni faltar a sa dignidad, se creurían en lo deber de mostrarse conciliados en aras del bien del pais ab la Monarquia i ab lo Monarca».

El regionalisme, doncs, apareix com una fórmula de transacció, d'harmonització, entre unitaristes i separatistes, entre dretes i esquerres, entre monàrquics i republicans. Sens dubte, el regionalisme d'Almirall, reflectit amb orgull en el Memorial de Greuges, ve a ser com un «federalisme aigualit», que ha canviat de subjecte històric, de protagonista polític. Ja no són les «esquerres», els intel·lectuals racionalistes i lògics o les masses menestrals i obrers, que van proclamar l'Estat català i moriren per la Federació espanyola una dècada abans, els que veuran realitzats llurs somnis, sinó les burgesies regionals, les «forces vives» (a les quals convocaran en el futur Costa, Maura, Primo de Rivera o Ortega) i, en primer lloc, Catalunya, monàrquica i republicana, síntesi de tradició i progrés, de pagesia i d'indústria.

Però, el Memorial no arribà a dir al Rei com s'organitza un «Estat regional» ni com cal procedir perquè l'aventura política no acabi en un fracàs. D'altra banda, l'idealisme ardent que impregna totes les parts del Memorial redactades per Almirall no responia, malgrat el pretès realisme «científic» del seu autor, a la veritable realitat dels fets. Com es va poder constatar

a bastament al llarg d'un segle, el mateix proteccionisme reclamat per les burgesies regionals constituïa una petició de principi pràctica, ja que una societat civil feble, poruga i sense visió a llarg termini, no podia esperar protecció d'un Estat que era pur reflex d'ella mateixa.

No és gens estrany, per tant, que el realisme autèntic conduís al pessimisme o al somni. Quan la raó comprova la inutilitat o la impossibilitat d'assolir un bé raonable, el desig frustrat provoca un sentiment de recança que solament consola el somniar. O posar-se a la feina, humil, quotidiana, esperant temps millors. Una cosa rere l'altra va fer Enric Prat de la Riba, el fundador del catalanisme polític del nostre segle. Si la tasca pionera de la Mancomunitat representa aquesta segona opció, madura i realista, la primera, la somniadora —en el sentit més noble de la paraula— va ser participar, amb esperit entusiasta, si bé crític, en un dels textos més interessants i significatius del Dret públic «ideal» del catalanisme a la darrerïa del segle XIX. Em refereixo, òbviament, a les Bases de Manresa.

4) El Missatge a la Reina regent de 1888 i les Bases de Manresa de 1892

Com hem dit en el seu moment, Valentí Almirall va quedar desautoritzat l'any següent del Memorial de Greuges, quan va publicar *Lo catalanisme*, pel Centre Escolar Catalanista, que dintre del Centre Català, dirigien joves estudiants radicalitzats, d'on sorgiria el futur nacionalisme. Aquest joves entre els quals ja destacava Enric Prat de la Riba, es van sentir atrets pel catalanisme romàntic, historicista i conservador de la Lliga de Catalunya, la qual presentà un Missatge a la Reina regent, Maria Cristina d'Habsburg-Lorena, nomenada reina dels Jocs Florals de 1888, coincidint amb l'Exposició Universal de Barcelona.

En aquest Missatge, s'abandona clarament l'ús del principi regionalista per presentar com a compendi ideològic de les reivindicacions polítiques i culturals de Catalunya el nacionalisme *històric*. Tot i que, de passada, el Missatge evoca el principi modern de les nacionalitats, «afirmantnos en l'esperit de la epoca que vol que'ls pobles sian senyors de llur casa y guardadors y legisladores de las propias lleys», el fonament jurídic d'una autonomia *plena* de la nació catalana es basa en la no prescripció dels seus antics drets i llibertats com a nació anterior a qualsevol Estat.

La petició concreta que fa el Missatge és que la nació catalana torni a tenir les seves Corts generals, lliures i independents, obertes per la Reina regent o per un delegat seu, i en les quals sigui votat el pressupost de Catalunya i la contribució a les despeses generals d'Espanya.

Com a tret més significatiu d'aquest programa clarament restaurador de l'antic Principat, anterior al Decret de Nova Planta, es demana «que vinga lo Cap d'Estat d'Espanya a jurar a Catalunya sas constitucions fonamentals com a condició indispensable, d'antich establerta, per exercit

a dreta lley la soberania en lo Principat». Per tant, el vell principi «Rei i Regne» coincideix aquí amb el de «Rei sobirà i nació sobirana». Tota la construcció lògico-jurídica de l'Estat modern desapareix, ja que, com es diu al Missatge, l'Estat és «una organització que per artífici s'ha creat», la qual cosa dóna peu a una crítica total implacable a la manca de representativitat del sistema parlamentari i dels partits polítics, per arribar a la conclusió —com en els memorials de 1760 i 1885— que només la monarquia és l'esperança de Catalunya.

Les Bases de Manresa responen substancialment a aquesta concepció de la nació històrica catalana. A la Lliga de Catalunya va correspondre la promoció d'una plataforma aglutinadora de les diferents entitats catalanistes (Unió Catalanista) que haurien d'aprovar en assemblea el programa polític essencial de la nova entitat, sota el nom de «Bases per a la constitució regional catalana». La redacció definitiva d'aquestes Bases l'enllestiren el President, Domènech i Montaner, amb Aulèstia i Pijoan i Enric Prat de la Riba, secretari de la «Unió». L'Assemblea General de Delegats, celebrada a Manresa els dies 25 i 27 de març de 1892, l'aprovà⁶.

Les Bases de Manresa han passat a la història com l'origen del catalanisme, com la seva primera formulació política i constitucional. Ja sabem que això no és exacte, però no hi ha dubte que tot el moviment catalanista dirigit per la Lliga Regionalista i que tindrà l'hegemonia dels projectes autonomistes de Catalunya fins a la Segona República, parteix del Missatge del 1888 i té la seva primera concreció constitucional en les Bases del 1892. El que passa és que les circumstàncies canviants del procés continuat de crisi de l'Estat de la Restauració, la influència d'altres forces i ideologies catalanistes i la vinculació decisiva de la burgesia industrial a la causa catalanista d'ençà del 1898, modernitzaran, per dir-ho així, els plantejaments un xic medievalitzants que ja hem percebut en el Missatge a la reina regent i que, en certa manera, es reproduïen i especifiquen en les Bases de Manresa.

Rovira i Virgili considera que en conjunt les Bases «estaven inspirades en la fórmula federalista, amb algunes concessions al vell règim de Catalunya». Certament, una comparació entre el projecte federal del 1883 (Vallès i Ribot) i les Bases ens porta a la ràpida comprovació que aquestes no són més autonomistes que aquell i, evidentment, gens separatistes. Referent al text, la seva única diferència radica en la insistència major de les Bases —bé que no excessivament més— respecte als aspectes *catalans* del

(6) Sobre el Missatge de 1888, les Bases de Manresa i els orígens del nacionalisme històric, vegeu J.A. GONZÁLEZ CASANOVA, Op. cit.; FERNÁNDEZ ALMAGRO, *Historia política de la España contemporánea, 1885-1897*, Alianza Editorial, Madrid, 1968; Isidre MOLAS, *Lliga Catalana*, vol. 1, Ed. 62, Barcelona, 1972; i *Les Bases de Manresa y la reforma del Estado español. Comentarios a la Base 1.ª*, a «Revista Jurídica de Catalunya», Barcelona, 1970, pàg. 137-158; i L. DURANT I VENTOSA, *Regionalisme i federalisme*, op. cit., amb pròleg d'Enric Prat de la Riba.

«poder regional». L'altra diferència important no radica en l'autonomisme o en el regionalisme, sinó en l'organització política d'Espanya i de Catalunya, que no responen als criteris ideològics del democratism federalista, sinó als d'un regionalisme tradicionalista i corporatiu.

Si, d'una banda, s'afirma que el poder central s'organitzarà sota el concepte de la separació de les funcions legislativa, executiva i judicial, en el paràgraf següent es manté que el poder legislatiu central radicarà en el rei o cap d'Estat i en una assemblea composta per representants de les regions, elegits com cadascuna cregui convenient i amb un nombre de representants proporcional al d'habitants i a la tributació.

El poder executiu fóra format per cinc ministeris o secretaries, però no es diu qui en podria ésser el cap, com no fos el cap de l'Estat.

El poder judicial suprem és, com en el projecte federal del 1883, un tribunal suprem regional amb les mateixes funcions i composició d'aquell, però amb la particularitat que pot exigir la responsabilitat als funcionaris del poder executiu.

Unes disposicions transitòries es refereixen a les relacions entre l'Església i l'Estat, que es pretenen concordatàries, i a la necessitat de procurar en el concordat que, en tot cas, siguin catalans tots els qui exerceixin jurisdicció eclesiàstica pròpia o delegada, com també els qui posseeixin dignitats i prebendes.

Les bases restants estan dedicades al poder regional i són força genèriques. La legislació antiga serà mantinguda, desenvolupada i reformada. La llengua catalana serà l'única oficial a Catalunya i en les relacions entre aquesta i el poder central. A Catalunya només els catalans podran exercir càrrecs públics. La divisió territorial es basarà en la comarca natural i el municipi. Catalunya serà l'única sobirana del seu govern interior. La comarca natural i el municipi tindran la major autonomia administrativa possible. La conservació de l'ordre públic i la seguretat interior de Catalunya estaran confiades al Sometent, que dependrà del poder regional. Catalunya contribuirà a la formació de l'exèrcit permanent de mar i terra mitjançant els voluntaris o bé per una compensació monetària convinguda, com abans del 1845. L'ensenyament públic haurà de respondre a les necessitats i caràcter de la civilització de Catalunya, etc... Les semblances amb el projecte federal són ben visibles i suggereixo al lector una comparança detinguda dels textos per tal que, àdhuc, pugui comprovar certes influències marcades. Per descomptat que la redacció del projecte federal era, tècnicament, molt superior, car pretenia ésser una veritable constitució. En canvi, les Bases són força genèriques i no pretenen cap rigor jurídic depurat.

L'organització política de la Catalunya que ha d'exercir l'autonomia regional, és a dir, la legislació i altres atribucions inherents a la sobirania que no corresponguin al poder central, consistirà en unes corts catalanes, que es reuniran cada any i en llocs diferents. Les corts seran formades per sufragi de «tots els caps de casa agrupats en classes fundades en el treball

normal, en la capacitat o en les carreres professionals i en la propietat, indústria i comerç, mitjançant la corresponent organització gremial en allò que sigui possible». Les corts nomenaran cinc o set alts funcionaris que exerciran el poder executiu de l'administració regional. Serà restablerta l'antiga Audiència de Catalunya i dintre del territori català es pronunciaran en darrera instància tota classe de plets i causes.

És comprensible que davant la llei de sufragi universal, amb tots els seus efectes de corrupció i de caciquisme, aquest projecte de representació entre censatària, corporativo-gremial i familiar faci la impressió d'ésser reaccionari. No sols es justifica per un utopisme envers el passat i una mentalitat medievalitzant, sinó que es basa en els grups socials de la Unió Catalana i en el temor que el sufragi universal i el democratism implícit portessin a la formació de partits polítics a Catalunya, lligats ideològicament i organitzativament amb els d'Espanya, és a dir, doblement nefastos, per espanyols i per partits, amb una ideologia forçosament lligada a qüestions tan poc accidentals en aquells moments com monarquia o república, capitalisme o obrerisme, règim constitucional moderat o veritable parlamentarisme liberal-democràtic.

Aquest medievalisme tenia les seves raons socials i el veurem reaparèixer en els ideals polítics de la Lliga Regionalista i en el pensament de Prat, convenientment polit. Si els seus antecedents són pre-estats, si àdhuc resulta reaccionari davant del censatarisme oligàrquic de l'etapa moderada espanyola, no per això resulta ésser menys la utopia futurible d'uns grups socials per als quals la transformació industrial i urbana de Catalunya, amb el seu seguit de lluita política i social, el parlamentarisme i la democràcia —conquestes de la petita burgesia i del proletariat europeus d'ençà d'aquella època—, són fenòmens que temen, car, es vulgui o no, es tracta d'una veritable revolució de l'estructura social, econòmica i mental de la ruralia pagesa. D'una banda, el pensament tradicionalista influeix tremendament en les Bases i ens obliga a recordar els futurs projectes regionalistes d'un Vázquez de Mella, per a qui l'Estat espanyol hauria d'ésser un Estat catòlic, monàrquic, representatiu i federatiu. Federatiu perquè és una unitat política superior composta de regions autàrquiques, és a dir, una espècie de federació de regions en la qual el sobirà, el rei, comparteix la sobirania amb les regions. Per a Mella, les regions són petits Estats autònoms, en els quals el rei comú té la condició medieval de comte de Barcelona, rei de Castella o de Navarra, senyor de Biscaia, etc.

Per què, doncs, hom va poder pensar que les Bases eren el catecisme del separatisme català o de l'autonomisme més rabiós? Comparades amb el projecte federal de nou anys abans, parlar d'un Estat català era força més autonomista i independentista. Un cop més era l'actitud de rebuig del sistema polític espanyol imperant i la insistència en la personalitat social i cultural catalana el que produïa reflexos recordatoris d'un separatisme que mai no es donà en els projectes del regionalisme medievalitzant i tradicional. El que succeeix és que les Bases ja expressen molt bé, com el Missatge

del 1888 i el Memorial de 1885, un sentir de particularitat i de personalitat col·lectiva que malgrat el seu pre-estatisme i potser a causa d'això, es presenta radicalment diferent als ulls del jacobí madrileny ingenu o àdhuc del federalisme miop. Cal recordar la simpatia de Pi per aquest regionalisme autonomista i que el seu retret es referia al seu contingut antidemocràtic i monàrquic.

Caldrà que Prat aprofundeixi en la teoria nacionalista per tal que hom pugui parlar seriosament d'un possible separatisme constitucional. Però, com se sap, això no vindrà mai de la Lliga. El seu nacionalisme és perfectament compatible amb un Estat compost, d'un federalisme vague i imprecís, precisament perquè la sobirania de la Nació (fet històric) és teòricament més decisiva i important que la de l'Estat (fet artificial). En el seu pròleg al llibre de Lluís Duran i Ventosa, *Regionalisme i federalisme*, Prat de la Riba, després de retre un homenatge al «gran llibre de Almirall sobre el Catalanisme», afirma que «la falla capital del sistema particularista es la mateixa del federalisme: no ens diu quines entitats han de formar Estats petits ni quines s'han de constituir en federació, ni es preocupa del criteri amb què aquesta selecció hagi de fer-se».

El futur nacionalisme regionalista recollirà del regionalisme particularista federalitzant els fonaments pre-nacionalitaris, la contraposició Catalunya-Castella, els elements culturals, ètnics i històrics de la nacionalitat catalana, però mantindrà fins al present la línia argumental que minimitza el paper de l'Estat i magnifica el de la societat civil com a expressió actualitzada de la nació històrica. En conseqüència, mantindrà sempre una gran desconfiança respecte a tot intent de cristal·litzar organitzacions polítiques que puguin fixar de forma estable les relacions entre els governants espanyols i Catalunya, preferint en tot moment una relació de lleialtat recíproca entre la institució de la Corona i les institucions tradicionals de la nostra terra. Certament, tot al contrari del projecte federal i, fins i tot, del regionalisme almirallià.

Tanmateix, aquesta concepció del nacionalisme, no solament va entrar en crisi per la continuada frustració que va provocar el regnat d'Alfons XIII, sinó que patia *in nuce* d'una notable contradicció: la modernització i reforma de l'Estat espanyol, que era una de les propostes reiterades del nacionalisme tradicionalista català, obligava a una organització político-administrativa altament desenvolupada. I en aquest desitjable context, era imprescindible garantir jurídicament el sistema de relacions entre una Catalunya «sobirana» i un Estat sobirà dins del qual el nacionalisme d'arrel pratiana mai no va dubtar d'inserir-s'hi. Aquesta necessitat de garanties autonòmiques es va patir àdhuc durant la vigència de la Constitució republicana de 1931, la qual permetia el que, per exemple, va passar: la derogació parcial de l'Estatut català el 1935 per una llei ordinària del Parlament espanyol. Sens dubte, va ser aquesta la principal preocupació dels diputats constituents catalans l'any 1978.

5) Conclusió: el llegat del catalanisme jurídic-polític en la Constitució espanyola de 1978 i l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979

El 18 de desembre de 1979, el Rei d'Espanya, Joan Carles I, promulgava, com a Cap de l'Estat, el vigent Estatut d'Autonomia de Catalunya, integrat en l'ordenament jurídic espanyol com a llei orgànica. Segons el preàmbul de l'Estatut, Catalunya manifesta, per mitjà d'aquest, la seva voluntat de constituir-se en comunitat autònoma exercint *el dret a l'autonomia que la Constitució reconeix i garanteix a les nacionalitats i regions que integren Espanya*. Trobem aquí, en poques paraules, el resum victoriós d'una llarga lluita de dos segles, de la qual han estat testimonis cabdals els textos que acabem de comentar en aquesta introducció. Fins a quin punt els greuges han estat reconeguts, i assumits els projectes reparadors en la Constitució de l'Estat espanyol i en l'Estatut de 1979? Dit d'una altra manera: quin ha estat el llegat que els textos citats han aportat als constituents espanyols i als estatutants catalans? Anem a contestar, tot i que sigui breument, aquestes qüestions per a posar punt final al nostre treball.

En primer lloc, cal constatar que, un segle més tard del projecte federal de Constitució espanyola de 1883 (complement lògic de la Constitució de l'Estat Català), la norma suprema de l'Estat espanyol (art. 2 CE) reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de Catalunya, la qual, com a *nacionalitat* i per accedir al seu *autogovern*, es constitueix en Comunitat Autònoma *d'acord amb la Constitució i l'Estatut*, que és la seva norma institucional bàsica (art. 1.1 EAC). Per primera vegada, doncs, una Constitució reconeix a una nacionalitat la seva existència en el si de l'Estat i el seu dret natural i històric a l'autogovern, el qual, a més, és garantit jurídicament. A diferència de les dues constitucions republicanes (1873 i 1931) i més enllà de pactes medievalitzants amb la persona del Monarca, la Constitució de 1978 posa les garanties de l'Estat de Dret al servei del reconeixement jurídic constitucional del modern dret democràtic a l'autogovern. En aquest sentit, hom pot afirmar sens dubte que les antigues relacions «Rei-Regne» han desaparegut definitivament en benefici de la moderna relació «Estat-nacionalitat», com propugnaven els vells federals catalans i el regionalisme particularista, si bé amb noms diversos. La Monarquia de 1978 és una monarquia «republicana», la sanció reial de l'Estatut no es pot entendre en cap moment com un atorgament regi als catalans, sinó com la promulgació d'una llei orgànica o acte d'Estat que el Rei, com a Cap d'aquest, està obligat a signar per la Constitució i és aquesta —en tot cas com a «pacte» de convivència democràtica jurídicament establerta entre tots els ciutadans que formen l'Estat— la que reconeix i garanteix un dret que correspon naturalment a Catalunya.

També en la línia federalista i particularista catalana, la Constitució reconeix que la Nació espanyola té una naturalesa «composta», integrada per nacionalitats i regions solidàries. La seva solidaritat és garantida així

mateix constitucionalment. Es tracta, en definitiva, de la solidaritat democràtica propugnada pel federalisme i el regionalisme catalans del segle XIX, que ara es concreta en un sistema estable i garantit d'organització descentralitzada del poder polític (Comunitats Autònomes) i de participació d'aquestes a través de diferents fórmules constitucionals, en el *indirizzo* polític de l'Estat comú.

El reconeixement i la garantia constitucionals són confirmats per la situació del principi autonòmic en el Títol Preliminar, ja que, en virtut de l'article 168.1 CE, la revisió parcial d'aquest títol és assimilada a una reforma total de la Constitució i sotmesa al seu procediment reforçat. D'altra banda, els Estatuts també estan reconeguts al Títol Preliminar (art. 3.2 i 4.2 CE) i només poden ser modificats pel procediment que ells mateixos assenyalen (que exigeix la doble voluntat estatal i autonòmica).

El principi autonòmic de la Constitució vigent obliga a considerar els Estatuts com a complement necessari d'aquesta, perquè sense ells és impossible determinar les Comunitats Autònomes, llurs competències i la configuració de llurs institucions. No hi ha, doncs, una potestat originària de l'Estat i una de derivada, de les Comunitats Autònomes, sinó que els dos nivells neixen directament de la Constitució.

Com a resum de tot el que hem dit, la Constitució vigent recull la tradició federalitzant i regionalista catalana, fins i tot, pel que fa a la segona, en la seva formulació del nacionalisme històric. No essent l'Estat espanyol formalment federal, el seu policentrisme polític (amb òrgans autònoms de producció legislativa amb el mateix rang, dins el seu àmbit territorial, que les lleis estatals i amb òrgans autònoms d'autogovern) permet parlar d'un sistema federalitzant centrífug, equilibrat pels elements subsistents unitaris de l'anterior Estat. Si bé és cert que la condició de nacionalitat no atorga tractament jurídic-polític diferent a la de regió, els principis del nacionalisme històric, expressats a les Bases de Manresa, són reconeguts pel que fa al dret a l'autogovern i a l'oficialitat de la pròpia llengua (art. 3.2 CE). Així, l'article 3 de l'Estatut de 1979 afirma que la llengua pròpia de Catalunya és el català, que serà l'idioma oficial. El castellà també ho és, però solament en la mesura que és el de l'Estat del qual Catalunya forma part.

De les velles reivindicacions catalanes, contingudes en els textos estudiats, en farem una ràpida relació resseguint el text de l'Estatut vigent.

La Generalitat de Catalunya estructurarà la seva organització territorial en municipis i comarques (art. 5.1). Tot i que, en virtut del que preveuen els articles 137 i 141 CE, l'Estat manté l'organització provincial com a entitat local i com a divisió territorial per a l'acompliment de les seves activitats, res no impedeix jurídicament la reducció al mínim de les Diputacions com a entitats tuitives supramunicipals o la creació d'una província única per a tot Catalunya.

Les normes i disposicions de la Generalitat i el dret civil de Catalunya tindran eficàcia territorial (art. 7.1). A més, la Generalitat té competència exclusiva sobre la conservació, modificació i desenvolupament del dret ci-

vil català (art. 9.2), sobre les normes processals i de procediment administratiu que es derivin de les particularitats del dret substantiu de Catalunya o de les especialitats de l'organització de la Generalitat (art. 9.3). En matèria de competència exclusiva de la Generalitat, el dret català és aplicable en el seu territori amb preferència a qualsevol altre (art. 26.1) i en la determinació de les fonts del dret civil, l'Estat respectarà les normes de dret civil català (art. 26.3).

Amb les transformacions tecnològiques de més de cent anys molt dinàmics en aquest aspecte i amb el procés d'integració social i econòmica de Catalunya en la vida espanyola durant aquest temps, algunes reivindicacions «restauradores» de les Bases de Manresa o del projecte federalista no han estat assumides en l'Estatut vigent, o si ho han estat, estan condicionades per una major interacció entre la societat catalana i la de la resta de l'Estat.

En aquest sentit, ja no es manté que solament els catalans per naixença o naturalització podran desenvolupar a Catalunya càrrecs públics (Base 4a. de la Constitució regional), sinó també qui ho sigui per veïnatge administratiu, com manté l'article 3 del projecte federal de 1883 en relació amb l'article 33 (art. 6 de l'Estatut). Tampoc l'encunyació de moneda pròpia (Base 6a.) o la contribució a la formació de l'exèrcit espanyol per mitjà de voluntaris o bé d'una compensació de diners (Base 12a.) o el manteniment d'un exèrcit propi (Títol XI del projecte federal de 1883) no han estat considerats avui de competència autonòmica. Igualment és el cas de la legislació penal i mercantil (Base 17A. i art. 56.9 del projecte federal).

Quant a l'ordre públic intern, la col·laboració entre la policia autonòmica i les forces de seguretat de l'Estat (arts. 13 i 14 de l'Estatut) no coincideixen amb la pretensió de monopoli que trobem en la Base 13a. o en l'article 56.15 del projecte federal.

Respecte a la resta de competències que, explícitament o implícita, les Bases de Manresa o el projecte federal reivindicaven per a Catalunya en matèries econòmiques, d'obres públiques (ferrocarrils, carreteres, ports, etc), cultura, sanitat, forests, mines, etc, pràcticament totes —i més, sorgides de les necessitats de la vida moderna— estan recollides a l'Estatut de 1979, molt més detallades i matisades, com és natural per tractar-se d'un text positiu i, sens dubte, dins de l'esquema d'un ordre competencial i d'interrelacions amb l'Estat que no s'adiu amb la rígida separació de competència i de matèries del federalisme clàssic ni, molt menys, al sistema pràcticament confederal i pre-estatal que ja hem vist que definia el model restauracionista de les Bases de Manresa.

Podríem dir, per acabar, que ha estat el mateix procés històric d'integració en l'Estat espanyol, iniciat durant el regnat de Felip V, el que ha fet que les reivindicacions modernes de Catalunya, per tal de preservar la seva identitat cultural i política, hagin avançat amb l'impuls democràtic en els aspectes més fonamentals (llengua, cultura i garantia d'autogovern) i alhora hagin perdut amplitud o intensitat pel que fa a l'exclusivitat de llurs competències. Això sembla un fenomen inevitable i potser irreversible, fruit de

---

la més gran intercomunicació dels pobles i de les societats i que, fins i tot, està afectant ja el mateix Estat espanyol respecte a la futura Europa federal, com preveu amb indubtable anticipació històrica i política la mateixa Constitució de 1978 quan, a l'article 93, admet la celebració de tractats mitjançant els quals s'atribueixi a una organització o institució internacional l'exercici de competències constitucionals. Com s'ha dit amb raó, el temps de les sobiranes s'ha acabat i comença el més democràtic dels autogovernos solidaris.

J. A. GONZÀLEZ CASANOVA

Catedràtic de Dret Constitucional
de la Universitat de Barcelona
Membre del Consell Consultiu
de la Generalitat de Catalunya

MEMORIAL DE GREUGES DE 1760

1a edició de l'original manuscrit pertanyent a l'Institut Municipal d'Història de Barcelona, transcrit per Pilar Frago i traduït al català per Jaume Vilardell i Codina.

Señor

Los diputados de las ciudades de Zaragoza, Valencia, Barcelona y Palma, postrados a los reales pies de Vuestra Magestad, cumplimos ya con nuestra primer(a) obligación prestando el juramento de fidelidad que debemos a Vuestra Magestad y que (con) indecible gozo nuestro reconoció Vuestra Magestad en todos los naturales de los quatro reynos de su corona de Aragón. Pues, aún antes que dieseis este público justo testimonio de nuestra rendida obediencia apenas Vuestra Magestad puso los pies en España, viendo el júbilo y alborozo con que le recibieron y aclamaron los catalanes y aragoneses, y constándole que era igual en los valencianos y mallorquines, explicó estar muy satisfecho de su amor, zelo y fidelidad / (f. 1v.) en los primeros Reales Decretos con que Vuestra Magestad empezó a exercitar a un mismo tiempo su soberana authoridad y su heroica clemencia.

Debemos, Señor, ya que la ocasión se proporciona, dar a Vuestra Magestad las más humildes gracias por la piedad con que se dignó perdonar los tributos que debiesen a la Real Hacienda los pueblos de la corona de Aragón. Pero, si hemos de decir lo que sentimos, según es justo hablando con Vuestra Magestad, mayor aprecio merecieron en nuestra estimación las honrosas palabras con que Vuestra Magestad explicó su real satisfacción, las que impresas en nuestros corazones, llenándonos de gozo y confianza, nos alientan a postrarnos (por) segunda vez a los pies de Vuestra Magestad para dar nuevas pruebas de nuestra fidelidad, desempeñando la obligación que tenemos de procu/(f. 2r.)rar el mayor bien de sus leales vasallos y payanos nuestros.

Hendiéramos a Vuestra Magestad si sospechásemos que ha de disgustarse de que manifestemos el amor que tenemos a nuestra patria y el deseo de su felicidad, porque cómo puede ofenderse de que amemos a los mismos que Vuestra Magestad ama con la mayor ternura y que deseemos la felicidad que Vuestra Magestad desea con la mayor ansia, bien puede dezirse que son la patria de Vuestra Magestad todas las ciudades, villas y aldeas de España y a sus naturales más que como a paysanos mira Vuestra Magestad como hijos. ¡Qué gozo tuviera Vuestra Magestad si lograra que todos sus vasallos fuesen felices! A este fin se dirigen sus ciudadanos, sus inmensas fatigas, a que ninguno sea infeliz. Y como Vuestra Magestad acude pronto al socorro de los miserables dexan de serlo luego que Vuestra Magestad sabe que lo son / (f. 2v.) y quiere saberlo para remediarlo. Obedeciendo, pues, a Vuestra Magestad, expondremos en esta humilde representación lo que

Senyor

Els diputats de les ciutats de Saragossa, València, Barcelona i Palma, prostrats als reials peus de Vostra Majestat, complírem ja la nostra primer(a) obligació prestant el jurament de fidelitat que us devem i que (amb) una joia indicible per part nostra reconeguéreu en tots els naturals dels quatre regnes de la vostra corona d'Aragó. Perquè, abans i tot de donar aquest just testimoni públic de la nostra submissa obediència tot just Vós, Majestat, posàreu els peus a Espanya, veient la joia i alegria amb què us reberen i aclamaren els catalans i aragonesos, i semblantment els valencians i mallorquins, explicàreu que estàveu molt satisfet de llur amor, zel i fidelitat / (f. 1v.) en els primers Reials Decrets amb què començàreu a exercitar ensem la vostra autoritat sobirana i la vostra heroica clemència.

Cal, Senyor, ja que en tenim l'ocasió, que us donem ben humilment les gràcies per la pietat amb què us dignàreu perdonar els tributs que deguessin a la Hisenda Reial els pobles de la corona d'Aragó. Però, si hem de dir el que sentim, segons que és just parlant amb Vostra Majestat, més benvolença mereixeren en la nostra estimació les honroses paraules amb què explicàreu la vostra satisfacció reial, aquelles que, impreses als nostres cors, plens de goig i confiança, ens encoratgen a prostrar-nos (per) segona vegada als peus de Vostra Majestat per donar més proves de la nostra fidelitat, exercint l'obligació que tenim de procu/(f. 2r.)rar tot el bé possible dels vostres lleials vassalls i paisans nostres.

Ofendríem Vostra Majestat si sospitàssim que us heu de disgustar perquè manifestem l'amor que tenim a la nostra pàtria i la felicitat que li desitgem, ja que, com us podeu ofendre perquè estimem les mateixes coses que Vós, Majestat, estimeu amb tota tendresa i perquè desitgem la felicitat que Vós desitgeu amb la més gran ànsia. Bé es pot dir que són la pàtria de Vostra Majestat totes les ciutats, viles i llogarrets d'Espanya i als qui en són naturals més que com a paisans mireu com a fills. ¡Quina joia que tindríem si aconseguíssiu que tots els vostres vassalls fossin feliços! És amb aquesta finalitat que esmerceu les vostres atencions, els vostres immensos treballs, perquè no n'hi hagi cap d'infeliç. I com que Vós, Majestat, acudiu ben aviat a socórrer els miserables, aquests deixen de ser-ho de seguida que Vós sabeu que ho són / (f. 2v) i voleu saber-ho per posar-hi remei. Obeint, doncs, Vostra Majestat, exposarem en aquesta humil representació el que jutgem que pot fer que en el feliç regnat de Vostra Majestat siguin feliços els regnes de la corona d'Aragó.

A començament d'aquest segle el senyor Felip V, que al cel sigui, cregué convenient derogar les lleis amb què fins llavors s'havien governat els

juzgamos puede contribuir a que en el feliz reynado de Vuestra Magestad sean felices los reynos de la corona de Aragón.

Al principio de este siglo el señor Phelipe V, que esté en gloria, tuvo por combeniente derogar las leyes con que hasta entonces se havían gobernado los reynos de la corona de Aragón, mandando que en adelante se govnasen con las de Castilla, sin duda con el recto fin y con la inteligencia de que esta igualdad y uniformidad entre las partes havía de ceder en gran beneficio del cuerpo de la monarquía. Se descubre a primera vista en esta providencia la equidad y el zelo del bien público, pero son imponderables los males que en su execución han padecido aquellos reynos contra la piadosa intención (f. 3r.) del glorioso padre de Vuestra Magestad. Era muy arduo el negocio y muy inminente el peligro de causar gravísimos perjuicios, porque si qualquier novedad en el gobierno, aún la más útil se considera arriesgada y siempre trastorna, ¿quánto havia de trastornar una entera mudanza del antiguo gobierno de aquellos reynos? Para executar lo con acierto se necesitaba de mucho tiempo y de una superior práctica inteligencia. Por más sabios, íntegros y zelosos que fuesen, como en verdad lo fueron, los ministros a quienes la Magestad del señor Phelipe V encargó el establecimiento del nuevo gobierno, no tubieron bastante tiempo, ni aquel experimental conocimiento que se requería, para juzgar qué novedades eran útiles y las que no podían dexar de ser dañosas al público y a la real autoridad.

/(f. 3v.)Es muy regular, Señor, que los hombres pensemos que todas las cosas de nuestra tierra son las mejores. Y assí, se observó que aquellos ministros aboliendo de golpe todas las leyes civiles y económicas de los reynos de la corona de Aragón introduxeron todas las de Castilla, juzgando que esto combenía al real servicio y al bien público. Pero luego se conoció que la general abolición de aquellas leyes perjudicaba a la regalía, dando mayor extensión a la ynmunidad y jurisdicción eclesiástica de la que permittían los fueros de la corona de Aragón y, en su consecuencia, declaró Su Magestad que no debían entenderse derogados en esta parte. También declaró no ser su voluntad privar a los particulares de las gracias y privilegios que por sus servicios les concedieron los progenitores /(f. 4r.) de Vuestra Magestad. Y quiso asimismo que en lo civil se guardasen las leyes municipales de los reynos de Aragón, Cathaluña y Mallorca, no alcanzándose la razón por qué esta providencia no ha de entenderse al reyno de Valencia que también tenía sus propias leyes municipales.

Se ve claramente, Señor, que el ánimo del glorioso padre de Vuestra Magestad no fue otro que el de atender a su real servicio y al bien de sus vassallos, por lo que graciosamente concedió todo lo que no se oponía a estos fines. Más, o porque no se lo permitieron las continuas guerras de su reynado, o porque nuestros padres llenos de respecto no se atrevieron a representarlo, dexa Su Magestad de contar muchas novedades que sin la menor validad del real servicio son mui dañosas al /(f. 4v.) bien público.

Antes governavan las ciudades de la corona de Aragón cinco o seis ju-

reialmes de la corona d'Aragó, i manà que en endavant es governessin amb les de Castella, sens dubte amb la recta finalitat i amb la intel·ligència que aquesta igualtat i uniformitat entre les parts havia de redundar en gran benefici del cos de la monarquia.

Es descobreix a primera vista en aquesta providència l'equitat i el zel del bé públic, però són imponderables els mals que en la seva execució han sofert aquells reialmes contra la pietosa intenció / (f.3r.) del gloriós pare de Vostra Majestat. Era molt ardu l'assumpte i molt imminent el perill de causar gravíssims perjudicis, perquè si qualsevol novetat en el govern, ni que sigui la més útil, es considera arriscada i sempre trastorna, ¿com no havia de trastornar una mudança completa de l'antic govern d'aquells reialmes? Per executar-la amb encert es necessitava molt de temps i una intel·ligència pràctica superior. Per més savis, íntegres i zelosos que fossin, com en veritat ho foren, els ministres a qui la Majestat del senyor Felip V encarregà aquell coneixement experimental que es requeria, per jutjar quines novetats eren útils i quines havien de ser danyoses per al públic i per a l'autoritat reial.

/ (f.3v.) És molt regular, Senyor, que els homes pensin que totes les coses de la nostra terra són les millors. I així, s'observà que aquells ministres abolint de cop totes les lleis civils i econòmiques dels reialmes de la corona d'Aragó introduïren totes les de Castella, en jutjar que això convenia al reial servei i al bé públic. Però després es conegué que l'abolició general d'aquelles lleis perjudicava la regalía, atès que donava més extensió de la que permetien els furs de la corona d'Aragó a la immunitat i jurisdicció eclesiàstica i, en conseqüència, declaràreu que no s'havien d'entendre derogats en aquesta part. També declaràreu que no teníeu la voluntat de privar els particulars de les gràcies i els privilegis que pels seus serveis els concediren els progenitors / (f.4r.) de Vostra Majestat. I volguéreu així mateix que en matèria civil es guardessin les lleis municipals dels reialmes d'Aragó, Catalunya i Mallorca, i no s'arriba a entendre la raó per què aquesta providència no s'ha d'estendre al regne de València, que també tenia les seves pròpies lleis municipals.

Es veu clarament, Senyor, que l'ànim del gloriós pare de Vostra Majestat no fou altre que d'atendre al seu reial servei i al bé dels seus vassalls, per la qual cosa concedí graciosament tot el que no s'oposava a aquestes finalitats. Mes, o perquè no li ho permeteren les contínues guerres del seu regnat, o perquè els nostres pares plens de respecte no s'atreviren a reclamar, no tengu en compte, Vós, Majestat, moltes novetats que sense cap validesa per al servei reial són molt nocives al / (f.4v.) bé públic.

Abans governaven les ciutats de la corona d'Aragó cinc o sis jurats o consellers que cada any s'elegien a la sort entre els ciutadans de diferents classes que, en ser considerats capaços, entraven a les bosses o sacs per al sorteig. Ara governen a les ciutats capitals vint-i-quatre i a les altres més de sis regidors, i perpetus, que Vós, Majestat, elegiu a consulta de la Cambra. I encara que no ens entretinguem a considerar si aquell govern antic,

rados o consellers que en cada año se elegían por suerte entre los ciudadanos de diferentes clases, que juzgándose capaces entraban en las bolsas o sacos para el sorteo. Ahora gobiernan las ciudades capitales veinte y quatro y a las otras más de seis regidores, y perpetuos, que Vuestra Magestad elige a consulta de la Cámara. Y aunque no nos detengamos a considerar si aquel antiguo gobierno, el mismo que vemos en todas o casi todas las ciudades de Europa, es más provechoso que el nuevo al bien común y al real servicio, no podemos dejar de confesar que los regidores están menos atendidos y venerados del pueblo que estuvieron los jurados / (f. 5r.) y, por consiguiente, son menos útiles al mismo pueblo.

Muchas son, Señor, las causas del poco respecto que haora merecen los magistrados de las ciudades. Los corregidores tienen mayores facultades que tenían antes los justicias, que podían llamarse compañeros de los jurados, y los yntendentes tienen tantas privativas que es mui poca, o ninguna, la autoridad de los regidores. Las audiencias con qualquier motivo se ingieren en el gobierno eco(nó)mico de las ciudades mudando las antiguas reglas, prescriben nuevas que dicen ser conformes a las leyes de Castilla con el título del alivio o beneficio del público, despojan a los regidores de las preeminencias y distintivos, que son más honrosos que útiles, pi-diéndoles que enseñen privilegios, sin contentarse con la costum / (f. 5v.) bre y posesión immemorial.

De estos y otros procedimientos que desauthoriza a las ciudades proviene el vulgar pernicioso concepto de que no tienen los regidores las circunstancias apreciables que tuvieron los jurados. No nos empeñamos, Señor, en defender el honor de su(s) personas, más no devemos abandonar la defensa del honor de sus empleos y menos el de los señores reyes que los eligieron, porque es preciso que si no son lo que deven ser recaiga en parte la culpa sobre Su Magestad o sobre la Real Cámara que los consultó. Sin embargo, no podemos negar que son pocos los hombres de honor y conveniencias que pretendan regidorías; son muchos los que las renuncian y pueden temerse que ninguno quiera servirlos. Parece que si la Cámara tomase informes de las mismas ciudades, como se interesa el honor / (f. 6r.) de los regidores en que le tengan sus compañeros, podría contribuir al acierto de las elecciones.

También son muy gravossas, y apartan a muchos hombres de honor del gobierno de las ciudades, las residencias del modo que se toman. Pues vemos en esta corte una tropa de jóvenes que con el título de abogados pretenden varas y mientras que se madura su pretención solicitan alguna residencia. Quando lo logran van acompañados de receptores^a y alguaciles, no con el fin de remediar los abusos, sino con el deseo de hallarlos para sacar mayor provecho ajustándose con los culpados a menos que no sean mui pobres. Assí, casi siempre declaran a los corregidores y regidores por buenos ministros, dignos de que Vuestra Magestad los atienda, quedan sin castigo los delitos, confund(i)éndose los buenos con los malos, y por buenos que sean / (f. 6v.) los corregidores padecen de tres a tres años el desaire

el mateix que veiem a totes o quasi totes les ciutats d'Europa, és més profitós que no pas el nou al bé comú i al servei reial, no ens podem estar de confessar que els regidors són menys atesos i venerats del poble que no ho eren els jurats / (f.5r.) i, per consegüent, són menys útils al mateix poble.

Són moltes, Senyor, les causes del poc respecte que ara mereixen els magistrats de les ciutats. Els corregidors tenen més facultats de les que tenien abans els justícies, que es podien anomenar companys dels jurats, i els intendents en tenen tantes de privatives que és molt petita, o inexistent, l'autoritat dels regidors. Les audiències s'ingereixen amb qualsevol motiu en el govern eco(nò)mico de les ciutats i en muden les regles antigues i en prescriuen de noves que diuen que són conformes a les lleis de Castella amb el pretext de l'alleujament o benefici del públic, desposseeixen els regidors de les preeminències i distintius, que són més honrosos que no pas útils, i els demanen que ensenyin privilegis, sense acontentar-se amb el costum / (f.5v.) i la possessió immemorial.

D'aquests i d'altres procediments que desautoritzen les ciutats prové el pernicios concepte vulgar que els regidors no tenen les circumstàncies apreciables que tingueren els jurats. No ens entestem, Senyor, a defensar l'honor de llurs persones, però no hem pas d'abandonar la defensa de l'honor de llurs càrrecs i menys el dels senyors reis que els elegiren, perquè cal que si no són el que han de ser recaigui en part la culpa sobre Vostra Majestat o sobre la Reial Cambra que els proposà. Nogensmenys, no podem negar que són pocs els homes d'honor i conveniències que pretenguin regidories; són molts els qui hi renuncien i es pot témer que cap vulgui servir-les. Sembla que si la Cambra prengués informes de les mateixes ciutats, semblantment a com es demana per l'honor (f.6r.) dels regidors prop dels seus companys, podria contribuir a l'encert de les eleccions.

També són molt feixugues, i aparten molts homes d'honor del govern de les ciutats, les residències de la manera que es prenen. Efectivament, veiem en aquesta cort una tropa de joves que amb el títol d'advocats pretenen varres i mentre es madura llur pretensió sol·liciten alguna residència. Quan ho aconsegueixen hi van acompanyats de receptor i algutzirs, no pas per remeiar els abusos, sinó amb el desig de trobar-ne per treure'n més profit i s'ajusten amb els inculpats llevat que siguin molt pobres. Així, gairebé sempre declaren bons ministres els corregidors i regidors, dignes que Vostra Majestat els atengui, queden sense càstig els delictes, es confo(n)en els bons amb els dolents, i per bons que siguin / (f.6v.) els corregidors sofreixen cada tres anys la desatenció i el perjudici d'estar trenta dies sense jurisdicció i sense salari. I així aquests, com els regidors que compliren amb llur obligació tenint un sou molt curt o sense tenir-ne, surten condemnats a pagar dels seus diners les costes de les residències. És molt just, Senyor, que s'esbrini el capteniment dels qui governen els pobles, però, de la mateixa manera que en els segles passats, podeu ara, per mitjà de les visites o indagacions, quan la necessitat ho demani, castigar els inculpats i remeiar els excessos.

Però sigui quina sigui la causa que els magistrats de les ciutats i viles

y el perjuicio de estar treinta dias sin jurisdicción y sin salario. Y así éstos, con los regidores que cumplieron con su obligación teniendo mui corto o ningún sueldo, salen condenados a pagar de sus propios las costas de las residencias. Es mui justo, Señor, que se averigüe el proceder de los que gobiernan los pueblos, pero, del mismo modo que en los siglos passados, puede Vuestra Magestad haora, por medio de las visitas o pesquisas, quando la necesidad lo pida, castigar a los culpados y remediar los excessos.

Pero sea loque fuere la causa de que los magistrados de las ciudades y villas de la corona de Aragón esten menos authorizados de lo que estuvieron en los siglos passados, lo cierto es, Señor, que del buen gobierno inmediato de los / (f. 7r.) pueblos depende principalmente su felicidad y la de toda la monarchía. Aunque tengamos la dicha de que Vuestra Magestad sea rey y padre de sus vassallos, y aunque sus primeros ministros sean mui celosos, no siéndolo los corregidores y regidores de los pueblos, las más benignas providencias se inutilizan. Pero, si estos son buenos como deven serlo, las órdenes más rigurosas se executan con tal suavidad y prudencia que se hacen poco sensibles.

Tubieron antes las ciudades de aquellos reynos muchas facultades en lo que toca a su gobierno económico, las quales de ningún modo pueden considerarse ajenas de la subordinación de vida a la suprema real authoridad de que dimanen y dependen, exercitándolas los jurados o regidores por gracia y en nombre de Vuestra Magestad y como ministros suyos. De esta / (f. 7v.) suerte, estando authorizadas por Vuestra Magestad las ciudades para establecer gremios, aprovar sus ordenanzas y para otras cosas concernientes al gobierno económico, se escusarían los inmensos gastos e incomodidades que los naturales de aquellos reynos sufren, haviendo de acudir para negocios de esta naturaleza a los supremos tribunales de la corte, que los resuelven con los informes que dan las ciudades instruidos de su utilidad.

Cada reyno tenía sus diputados que le representaban en sus tres brazos, ecclesiástico, noble y real, contribuyendo todos a beneficio común de los pueblos diferentes tributos generales que se impusieron para este fin. Estos tributos perseveran, sin embargo de haverse extinguido las diputaciones, con notable perjuicio de aquellos reynos. Pues así como es / (f. 8r.) muy conveniente que en cada pueblo haya un procurador general que atienda a su bien común y proteja a sus vezinos desvalidos, assí también sería muy provechoso, que cada reyno tuviese en su ciudad capital, y en esta corte, diputados, con el fin de mirar por el bien público y de amparar a muchos pueblos miserables, que ni tienen caudales para venir a la corte, ni voces para manifestar a Vuestra Magestad sus trabajos. Solamente podrán reprobar y resistir este establecimiento aquellos ministros que aspirasen a ser absolutos en las provincias, y para obrar con un dominio ilimitado y aún independiente de la superioridad, quisiesen que no hubiera recursos a Vuestra Magestad ni a sus supremos tribunales. ¡Quántas vexaciones, Señor, y quántas calamidades se huvieran evitado en aquellos reynos, si destinándose / (f. 8v.) los tributos de la Generalidad o Diputación a los designios para que

de la corona d'Aragó estiguin menys legítimats que en segles passats, la cosa certa és, Senyor, que del bon govern immediat dels / (f.7r.) pobles depèn principalment llur felicitat i la de tota la monarquia. Encara que tinguem la sort que Vós, Majestat, sigueu rei i pare dels vostres vassalls, i encara que els vostres primers ministres siguin molt zelosos, si no ho són els corregidors i regidors dels pobles, les providències més benignes esdevenen inútils. Tanmateix, si aquests són bons com han de ser-ho, les ordres més rigoroses s'executen amb tanta suavitat i prudència que es fan poc sensibles.

Abans les ciutats d'aquells regnes tingueren moltes facultats pel que fa al govern econòmic, les quales de cap manera es poden considerar estranyes a la subordinació deguda a la suprema autoritat reial de què dimanen i depenen, i els jurats o regidors les exerciten per gràcia i en nom de Vostra Majestat i com a ministres vostres. D'aquesta / (f.7v.) manera, estant autoritzades per Vostra Majestat les ciutats per establir gremis, aprovar ordenances i altres coses concernents al govern econòmic, s'estalviarien les immenses despeses i incomoditats que els naturals d'aquells regnes pateixen, havent d'acudir per a afers d'aquesta natura als supremes tribunals de la cort, que els resolen amb els informes emesos per les ciutats instruits de llur utilitat.

Cada reialme tenia els seus diputats, que el representaven en els tres braços: ecclesiàstic, noble i reial, i tots contribuïen al benefici comú dels pobles amb tributs generals que s'imposaren amb aquesta finalitat. Aquests tributs es mantenen, malgrat que s'hagin extingit les diputacions, amb un perjudici notable per a aquells reialmes. Car així com és / (f.8r.) molt convenient que en cada poble hi hagi un procurador general que atengui al bé comú i protegeixi els veïns desvalguts, també seria molt profitós que cada reialme tingués a la seva ciutat capital i, en aquesta cort, diputats, a fi de procurar pel bé públic i per emparar molts pobles miserables, que ni tenen diners per venir a la cort, ni veu per manifestar-vos llurs treballs. Només podran reprovar i resistir aquest establiment aquells ministres que aspiressin a ésser absoluts en les províncies, i per obrar amb un domini il·limitat i independent de la superioritat, volguessin que no hi hagués recursos a Vostra Majestat ni als vostres supremes tribunals. ¡Quantes vexacions, Senyor, i quantes calamitats s'haurien evitat en aquells reialmes si, destinant-se / (f.8v.) els tributs de la Generalitat o Diputació als designis per a què s'imposaren, hi hagués hagut diputats que, prostrats als reials peus dels pietosos pare i germà de Vostra Majestat, haguessin fet les degudes humils representacions!

Ometem, Senyor, molts altres mals que estan sofrint aquells reialmes sense el consol de sofrir-los per servir Vostra Majestat. No els atribuïm a les lleis de Castella. Reconeixem que són molt justes i molt útils als reialmes de la vostra corona, però no podem pas dir que fossin injustes les lleis d'Aragó sense faltar a la veritat i al respecte degut als seus augustos reis, digníssims progenitors vostres, que les establiren i promulgaren.

Potser alguns deuen pensar que tenint els espanyols un mateix rei convé que tinguem una mateixa llei, perquè sigui perfecta l'harmonia, / (f.9r.) correspondència i unió de les parts d'aquesta monarquia. Però per poc que

se impusieron, hubiese havido diputados, que, postrados a los reales pies de los piadosos padre y hermano de Vuestra Magestad, huviesen hecho las debidas humildes representaciones!

Omitimos, Señor, otros muchos males que están sufriendo aquellos reynos sin el consuelo de sufrirlos por servir a Vuestra Magestad. No los atribuimos a las leyes de Castilla. Reconocemos que son muy justas y mui útiles a los reynos de su corona, más no podemos decir que fuesen injustas las leyes de Aragón sin faltar a la verdad y al respecto debido a sus augustos reyes, dignísimos progenitores de Vuestra Magestad, que las establecieron y promulgaron.

Pensarán quizá algunos, que teniendo los españoles un mismo rey conviene tengamos una misma ley, para que sea perfecta la armonía, / (f. 9r.) correspondencia y unión de las partes de esta monarquía. Más por poco^b que lean y por corta reflexión que hagan conocerán claramente, que así como el cuerpo humano no es uno y perfecto porque sus partes, aunque distintas y desemejantes, obedecen a la cabeza o al alma que reside en ella, así también es uno y perfecto el cuerpo de la monarquía porque sus partes o provincias, aunque tengan diferentes leyes municipales, obedecen y estan sugetas a Vuestra Magestad. Su real voluntad, Señor, es una ley suprema universal que une a todos y los obliga a sacrificar haciendas y vidas en defensa de Vuestra Magestad y del bien común. La diferencia del gobierno y de las leyes municipales de los reynos de España ni se oponen en un ápice a la soberanía de Vuestra Magestad, ni a la unión entre sus vassallos, ni a la verdadera política; antes bien la mis/(f. 9v.)ma política, la prudencia y la misma razón natural dictan, que siendo diferentes los climas de las provincias y los genios de sus naturales deben ser diferentes sus leyes, para que esté bien ordenado el todo y sea dichoso el cuerpo de esta monarchía.

¿Acaso dexan de ser perfectas la(s) monarquía francesa, la austríaca y otras, porque las provincias que las componen tienen diferentes leyes? Sin salir de España, y sin salir de la corona de Aragón, hallamos una prueba convincente de que es muy provechosa la prudente diversidad de las leyes municipales, pues sus quatro reynos las tuvieron muy diferentes. Y aunque no es de admirar que lo fuesen en Cathaluña y Aragón haviendo sido en su principio distintos sus soberanos, pero es digno de consideración que uno de los mayo/(f. 10r.)res héroes que Vuestra Magestad cuenta entre sus ascendientes, el señor rey Don Jaime I de Aragón, no menos político que guerrero, recobrando del poder de los moros de los reynos de Valencia y Mallorca y poblándolos de los mismos aragoneses y catalanes que lo sirvieron en la conquista, no les dió las leyes de Aragón, ni de Cathaluña, sino otras especiales y las más aptas para hacerlos felices. Todos los reynos de la corona de Aragón tuvieron sus propias distintas leyes, y obedientes a la ley suprema de la justa voluntad de sus reyes les dieron los más heroicos exemplos de fidelidad en su servicio y tanta gloria, dentro y fuera de España, que por proloquio se dixo tener la casa de Aragón de prerrogativa de

llegeixin i per poc que reflexionin veuran clarament que, així com el cos humà és únic i perfecte perquè les seves parts, encara que distintes i dissemblants, obeeixen el cap o l'ànima que hi resideix, de la mateixa manera és únic i perfecte el cos de la monarquia perquè les seves parts o províncies, encara que tinguin diferents lleis municipals, obeeixen i estan sotmeses a Vostra Majestat. La vostra reial voluntat, Senyor, és una llei suprema universal que uneix a tothom i obliga a sacrificar hisendes i vides en defensa vostra i del bé comú. La diferència del govern i de les lleis municipals dels regnes d'Espanya no s'oposen per res a la sobirania de Vostra Majestat, ni a la unió entre els vostres vassalls, ni a la vertadera política; ans al contrari la ma / (f.9v.) teixa política, la prudència i la mateixa raó natural dicten que, essent diferents els climes de les províncies i el tarannà dels seus naturals n'han d'ésser diferents les lleis, perquè estigui ben ordenat el tot i sigui benaurat el cos d'aquesta monarquia.

¿Per ventura no són perfectes la(s) monarquia francesa, l'austríaca i altres, perquè les províncies que les componen tenen lleis diferents? Sense sortir d'Espanya, i sense sortir de la corona d'Aragó, trobem una prova convincent que és molt profitosa la prudent diversitat de les lleis municipals, car llurs quatre reialmes en tingueren de ben diferents. I encara que no és d'admirar que ho fossin a Catalunya i Aragó pel fet que en un principi havien tingut diferents sobirans, sí que és digne de consideració que un dels més / (f.10r.) grans herois que teniu entre els vostres ascendents, el rei En Jaume I d'Aragó, no menys polític que guerrer, un cop recobrats del poder dels moros els reialmes de València i Mallorca i havent estat poblats dels mateixos aragonesos i catalans que el serviren en la conquesta, no els donà les lleis d'Aragó, ni de Catalunya, sinó unes altres d'especials i les més aptes per fer-los felïços. Tots els reialmes de la corona d'Aragó tingueren lleis pròpies i distintes, i obedients a la llei suprema de la justa voluntat de llurs reis els donaren els més heroics exemples de fidelitat a llur servei i tanta glòria, dins i fora d'Espanya, que com a sentència es digué que la casa d'Aragó tenia la prerrogativa de produir reis excel·lents. En efecte, conquerides pel rei en Jaume amb gran rapidesa les províncies, que en la / (f.10v.) repartició d'aquesta península correspongueren a la corona d'Aragó, el seu fill, el rei en Pere, i els seus successors, sortiren a lluitar i a vèncer les nacions més bel·licoses d'Europa. ¡I amb quina pròdiga generositat llurs fidels vassalls vessaren la sang a les terres i als mars de Sicília i Nàpols! ¡Quines heroïques proeses feren per col·locar els reis d'Aragó en aquell tron que Vostra Majestat com a llur hereu tan dignament ocupàreu i heu deixat al vostre fill estimat, el senyor en Ferran!

Coneixeu millor que ningú, Majestat, com és de preciosa la corona de les Dues Sicílies i sabent com costà guanyar-la als aragonesos, catalans, valencians i mallorquins us trobeu molt satisfet de la fidelitat que experimentaren els vostres gloriosos progenitors. Tot això, ho desconeixen els qui jutgen que la corona / (f.11r.) d'Aragó era monstruosa a causa de la diversitat de lleis amb què es governaren els seus quatre regnes i que, unida amb la

producir reyes excelentes. En efecto, conquistadas por el señor rey Don Jayme con estupenda celeridad las provincias, que en la / (f. 10v.) repartición de esta península cupieron a la corona de Aragón, su hijo, el señor rey don Pedro, y sus sucesores salieron de ella a pelear y vencer a las naciones más belicosas de Europa. ¡Y con qué pródiga generosidad sus fieles vasallos derramaron la sangre en las campañas y mares de Sicília y Nápoles! ¡qué heroicas proezas hicieron para colocar a los reyes de Aragón en aquel trono que Vuestra Magestad como heredero suyo tan dignamente ocupó y ha dexado a su amante hijo el señor Don Fernando!

Mejor que nadie conoce Vuestra Magestad cuán preciosa es la corona de las Dos Sicilas y sabiéndolo cuánto costó ganarla a los aragoneses, catalanes, valencianos y mallorquines se explica muy satisfecho de la fidelidad que experimentaron sus gloriosos progenitores. Todo esto ignora los que juzgan que era monstruosa la corona / (f. 11r.) de Aragón por la diversidad de las leyes con que se gobernaban sus quatro reynos y que unida con la de Castilla deben gobernarse por las leyes de ésta. Ni aun tienen presente que el señor Don Fernando de Aragón, por cuyo feliz matrimonio con la señora Doña Isabel, reyna propietaria de Castilla, se unieron ambas coronas, siendo tan gran político y tan zeloso de la real autoridad, ni quiso, ni pensó alterar las antiguas leyes con que hasta entonces se habían gobernado y mantenido florecientes los reynos de su corona de Aragón. Sin tener más motivo que haver oído al vulgo que ha de ser uno el rey y una la ley, sin dar otra razón que la de que así se hace en nuestra tierra, muchos empleados en aquellos reynos quebrantan las más loables costumbres y ordenanzas e introducen cada día perniciosas novedades.

/ (f. 11v.) Pero los mismos que pretenden que en (a)quellos reynos se observen con rigor las leyes generales, y aún las particulares de los pueblos de Castilla que nos son gravosas, no quieren que se cumplan las que nos son favorables, oponiéndose a la justa intención del glorioso padre de Vuestra Magestad que mandó se guardase una perfecta igualdad en la distribución de las cargas y de los premios. En esta parte, Señor, insta la maior necesidad de que imploremos vuestra real clemencia, pues es tan notoria la desigualdad, son tantos y tan patentes los agravios, que representando a Vuestra Magestad algunos diremos menos de los que todos saben que sufrimos.

Para conocer la gran desigualdad que en la distribución de los empleos ha padecido los naturales de la corona de Aragón hasta considearar que sus quatro reynos son la tercera parte de España, quitada la corte que es patria común / (f. 12r.) de todos, y poner los ojos en los que actualmente están empleados en las togas, yglesias y en la pluma, pues empezando por esta última clase, media entre las armas y letras, quando Vuestra Magestad vino a reynar en España y en nuestros corazones, no había más de un yntendente de ejército y de provincia, otro comisario ordenador, ningún director de rentas, ningún contador, ningún secretario de la Cámara ni de los Consejos, y siendo innumerables los empleados en las secretarías y demás oficinas de esta corte y de las provincias, siendo tantos los corregidores son

de Castella, s'han de governar amb les lleis d'aquesta. Ni tan sols recorden que el senyor en Ferran d'Aragó, pel feliç matrimoni del qual amb la senyora na Isabel, reina propietària de Castella, s'uniren ambdues corones, essent com era tan gran polític i tan zelós de l'autoritat reial, ni volgué, ni pensà d'alterar les lleis antigues amb què fins llavors s'havien governat i mantingut florents els reialmes de la seva corona d'Aragó. Sense tenir cap més motiu que haver sentit dir a la plebes que ha d'ésser un el rei i una la llei, sense donar cap altra raó que així es fa a la nostra terra, molts empleats en aquells regnes conculquen els costums i les ordenances més lloables i introdueixen cada dia perniciosos novetats.

/ (f. 11v.) Però els mateixos que pretenen que en (a)quells reialmes s'observin amb rigor les lleis generals, i fins i tot les particulars dels pobles de Castella que ens són feixugues, no volen que es compleixin les que ens són favorables, i s'oposen a la justa intenció del gloriós pare de Vostra Majestat, que manà que es guardés una igualtat perfecta en la distribució de les càrregues i dels premis. En aquesta part, Senyor, rau la gran necessitat que implorem la vostra reial clemència, car és tan notòria la desigualtat, són tants i tan palesos els greuges, que tot i fer-ne avinents alguns a Vostra Majestat en direm menys dels que tothom sap que patim.

Per conèixer la gran desigualtat que en la distribució dels càrrecs han sofert els naturals de la corona d'Aragó basta considerar que els seus quatre reialmes són la tercera part d'Espanya, tret de la cort, que és pàtria comuna / (f. 12r.) de tots, i fixar-nos en els qui actualment estan ocupats en les tasques judicials, l'església i l'administració, ja que començant per aquesta última classe, mig d'armes i mig de lletres, quan Vós, Majestat, vinguéreu a regnar a Espanya i als nostres cors, no hi havia més que un intendent d'exèrcit i de província, un altre comissari ordenador, cap director de rendes, cap comptador, cap secretari de la Cambra ni dels Consells, i tot i ésser innumbrables els empleats en les secretaries i altres oficines d'aquesta cort i de les províncies, havent-hi tants corregidors són poquíssims els naturals d'aquells reialmes, fins les regidories de les ciutats capitals s'han donat a molts que no hi naixeren.

Ha faltat molt poc per excloure del tot els naturals de la corona d'Aragó de les primeres dignitats eclesiàstiques. Són prop / (f. 12v.) de cent les mitres que proveïu als vostres dominis; les de la corona d'Aragó són dinou i, d'aquestes, només en tenen dues els aragonesos, tres els catalans, una altra un valencià i una altra un mallorquí i sembla que deuen haver estat molt pocs els proposats per a bisbats, tot i que són molts els capellans, canonges i generals de les sagrades religions naturals d'aquells regnes, subjectes molt benemèrits per llur virtut i saviesa. I com que veiem que els bisbes prefereixen llurs paisans per a les prebendes vacants a llurs meses, per aquesta banda es queden sense premi aquells eclesiàstics singularment aplicats a l'estudi, al culte diví, a la predicació i a l'administració dels sagraments.

Esperàvem que serien atesos en les provisions que pertoquen a la corona en virtut del concordat amb la Seu Apostòlica, i sens dubte fou / (f. 13r.)

poquísimos naturales de aquellos reynos, hasta las regidorías de sus ciudades capitales se han dado a muchos que no nacieron en ellas.

(Se) ha faltado mui poco para excluir del todo a los naturales de la corona de Aragón de las primeras dignidades eclesiásticas. Son cerca / (f. 12v.) de ciento las mitras que Vuestra Magestad provee en sus dominios; las de la corona de Aragón son diez y nueve y de estas tienen solamente dos los aragoneses, tres los catalanes, otra un valenciano y otra un mallorquín y parece que habrán sido mui pocos los consultados para obispos, siendo muchos los curas, canónigos y generales de las sagradas religiones naturales de aquellos reynos, sugetos mui veneméritos por su virtud y literatura, y como vemos que los obispos prefieren a sus paysanos para las prevendas que vacan en sus meses, por esta parte quedan sin premio aquellos eclesiásticos singularmente aplicados al estudio, al culto divino, a la predicación y a la administración de los sacramentos.

Esperávamos que serían atendidos en las proviciones que tocan a la corona en virtud del concordato con la Sede Apostólica, y sin duda fue / (f. 13r.) el ánimo del piadoso hermano de Vuestra Magestad que se presentaran para las dignidades eclesiásticas los vassallos más dignos sin acepción de personas, pero luego se defraudaron nuestras justas esperanzas viendo que las mejores no se daban a los naturales de aquellos reynos. Por último sabemos que son poquísimos los eclesiásticos de la corona de Aragón, que para premiar sus estudios o para estimularles a que los prosigan, se les ayado pensión sobre los obispos.

En la distribución de las togas salta a los ojos la desigualdad o el agravio que han sufrido los naturales de aquella corona, pues, sin contar las de Yndias, en las chancillerías y audiencias de Castilla y en el Consejo de Navarra son más de ciento las plazas, de las cuales obtienen dos los aragoneses y otra un valenciano. En las audiencias de la corona de Aragón manifestó la Magestad del Señor / (f. 13v.) Felipe V su voluntad, por muchas justas razones, que a lo menos la mitad de sus ministros fuesen nacionales y, componiéndose como se componen de cinquenta y cinco, solo(s) veinte son naturales de aquellos reynos. En el Consejo de la Suprema y General Inquisición ninguno y no más de dos en los otros quince tribunales de España. En los consejos que Vuestra Magestad tiene en su corte son sesenta y nueve los ministros togados y solamente en el de Castilla ay uno valenciano, uno aragonés en el de órdenes y dos alcaldes de corte cuyos padres fueron camaristas. Y, así, puede decirse que esta carrera los naturales de aquellos reynos no han tenido otro premio que el de las pocas plazas que se han considerado nacionales y han tardado a vacar mucho tiempo por no haber ascendido a los consejos ni a las regencias, a excepción de uno, los que las obtuvieron.

/ (f. 14r.) Esta verídica sencilla ennumeración demuestra, Señor, la razón que tenemos para lamentarnos de nuestra desgracia, la qual de ningún modo atribuimos, ni podemos atribuir, al glorioso padre de Vuestra Magestad, cuya intención hemos dicho, y repetimos muchas veces, fue la más

l'ànim del pietós germà vostre que es presentessin per a les dignitats eclesiàstiques els vassalls més dignes sense acepció de persones, però després es defraudaren les nostres justes esperances en veure que les millors no es donaven als naturals d'aquells regnes. A l'últim, sabem que són poquísimos els eclesiàstics de la corona d'Aragó, que per premiar llurs estudis o per estimular-los perquè els continuïn, els hagin donat cap pensió els bisbats.

En la distribució dels càrrecs judicials salta a la vista la desigualtat o el greuge que han sofert els naturals d'aquella corona, ja que, sense comptar les d'Índies, a les cancelleries i audiències de Castella i al Consell de Navarra hi ha més de cent places, de les quals obtenen dues els aragonesos i una altra un valencià. En les audiències de la corona d'Aragó manifestà la Majestat del Senyor / (f. 13v.) Felip V que era voluntat seva, per moltes justes raons, que almenys la meitat dels seus ministres fossin nacionals i, tot i estar compostes per cinquanta-cinc, només(s) vint són naturals d'aquells reialmes. Al Consell de la Suprema i General Inquisició, cap, i només dos als altres quinze tribunals d'Espanya. En els consells que Vós, Majestat, teniu a la cort són seixanta-nou els ministres togats i només al de Castella n'hi ha un de valencià, un d'aragonès en el d'ordes i dos alcaldes de cort els pares dels quals foren camaristes. I, així, es pot dir que en aquesta carrera els naturals d'aquells reialmes no han tingut premi altre que el de les poques places que s'han considerat nacionals i han tardat molt de temps a vacar en no haver ascendit als consells ni a les regències, llevat d'un, els qui les obtingueren.

/ (f. 14r.) Aquesta verídica senzilla enumeració demostra, Senyor, la raó que tenim per plànyer-nos de la nostra desgràcia, que de cap manera no atribuïm, ni podem atribuir, al vostre gloriós pare, la intenció del qual hem dit, i repetim moltes vegades, fou la més recta, car derogant amb els altres furs o lleis d'Aragó la que exclouia dels càrrecs de cadascun d'ells els qui no en fossin naturals i manant que en endavant els castellans poguessin obtenir-los, habilità alhora els de la corona d'Aragó perquè els obtinguessin a Castella. Volgué Sa Majestat que en ambdues corones es donessin promiscuament els càrrecs sense distinció de nacions i atenent només als mèrits. Obri les portes de tots aquests reialmes i efectivament els castellans les trobaren obertes i entraren franca / (f. 14v.) ment a Aragó a prendre possessió de les places millors, però que als aragonesos, catalans i valencians han estat quasi tancades les de Castella.

No pogué aquell gran rei, dignament ocupat en el govern universal d'aquesta monarquia, vetllar pel compliment de la seva voluntat, i descendir en els casos particulars de tantes provisions a examinar el mèrit dels qui no eren atesos. No en donem la culpa als consultors, que eren zelosos i molt temorencs. Potser dirien que no coneixien en aquell regne persones dignes de les gràcies reials. ¿Però, que no demanaren informes, segons que estableixen les lleis, als bisbes i regents? ¿O potser aquests informaren que no trobaven eclesiàstics ni seculars benemèrits? ¿A tal extrem havia d'arribar la nostra desgràcia que / (f. 15r.) es volgués justificar el perjudici de no do-

recta, pues derogando con los demás fueros o leyes de Aragón la que exclu-
ya de los empleos de cada uno de ellos a los que no fuesen sus naturales
y mandando que en adelante los castellanos pudiesen obtenerlos, habilitó
al mismo tiempo a los de la corona de Aragón para que los obtuviesen en
Castilla. Quiso su Magestad que en ambas coronas se diesen promiscua-
mente los empleos sin distinción de naciones y con sola la atención a los
méritos. Abrió las puertas de unos y otros reynos y en efecto los castellanos
las hallaron abiertas y entraron franca/(f. 14v.)mente en Aragón a poseher
las mejores conveniencias, más para los aragoneses, cathalanes y valencian-
nos han estado casi cerradas las de Castilla.

No pudo aquel gran rey, dignamente ocupado en el gobierno universal
de esta monarquía, velar sobre el cumplimiento de su voluntad, descendiendo
en los casos particulares de tantas proviciones a examinar el mérito de los
que dejaban de ser atendidos. No culpamos a los consultores, que recono-
cemos zelosos y mui timoratos. Quizá dirían que no conocían en aquellos
reynos sugetos dignos de las reales gracias. ¿Pero qué no pidieron infor-
mes, según previene las leyes, a los obispos y regentes? ¿O acaso informa-
ron estos que no hallaban eclesiásticos, ni seculares beneméritos? ¿A tal
extremo había de llegar nuestra desgracia que /(f. 15r.) se quisiese justifi-
car el perjuicio de no dar premios a los naturales de aquellos reynos con
el otro más sensible de negarles el honor de merecerlos?

Es cierto, Señor, que haviendo estado tantos años desatendidos nues-
tros paysanos, podíamos temer que afloxasen en el estudio de las ciencias,
más no ha sido así por su buena índole y por su amor a las letras. Sin el
estímulo del premio han hecho en ellas los mismos admirables progresos
que hicieron en los siglos pasados quando lograban que se remunerara su
aplicación. Las universidades de aquellos reynos se han mantenido sin la
decadencia que dizen se experimenta en las de Castilla, las exceden sin duda
en el número de estudiantes y sus cathedráticos no son inferiores en la sabi-
duría y en el cuidado de la enseñanza de sus discípulos. No vie/(f. 15v.)nen,
es verdad, como los de las universidades de Castilla a pretender a la corte,
pero, a nuestro modo de entender, los ministros, que son los ojos de los
reyes, estendiendo la vista a todos los reynos de la monarquía y registrando
sus yglesias, universidades y academias, hallaran a los que son tanto más
beneméritos quanto más modestos y retirados. Así lo persuaden las expe-
riencias recientes y adaptas al intento en los sabios y virtuosos prelados pay-
sanos nuestros que salieron de su retiro a ilustrar con su doctrina y edificar
con su exemplo las santas yglesias de Palermo, Córdoba, Lugo, Ríjoles y
Lérida.

Gracias a Dios, Señor, y gracias a Vuestra Magestad por las muchas
apreciabilísimas honras que en el corto tiempo de su feliz reinado ha dis-
pensado a nuestros paysanos, a tres ha nombrado /(f. 16r.) Vuestra Ma-
gestad por sus embaxadores, a uno ha elegido virrey de la Nueva España,
a otro yntendente de ejército y provincia y las dignidades eclesiásticas que
han vacado en las yglesias de aquellos reynos las ha dado Vuestra Mages-

nar premis als naturals d'aquells reialmes amb l'altre més sensible de negar-los
l'honor de merèixer-los?

És ben cert, Senyor, que havent estat desatesos tants anys els nostres
paisans, podíem témer que afluïessin en l'estudi de les ciències, però no
ha estat així gràcies al seu bon tarannà i a l'amor que tenen a les lletres.
Sense l'estímul del premi han fet els mateixos admirables progressos que
feren en els segles passats quan aconseguïen que es remunerés llur aplica-
ció. Les universitats d'aquells regnes s'han mantingut sense la decadència
que hom diu que s'experimenta a les de Castella, les sobrepugen sens dubte
en el nombre d'estudiants i llurs catedràtics no són pas inferiors en la savi-
sa i en la cura de l'ensenyament de llurs deixebles. No vé/(f. 15v.)nen, és
veritat, com els de les universitats de Castella a pretendre a la cort, però,
segons el nostre parer, els ministres, que són els ulls dels reis, girant la vista
a tots els reialmes de la monarquia i percaçant a les esglésies, universitats
i acadèmies, hi trobarien els qui són més benemèrits justament pel fet d'é-
sser més modestos i refinats. Així ho demostren les experiències recents dels
savis i virtuosos prelats, paisans nostres, que sortiren del seu retir a il·lus-
trar amb llur doctrina i edificar amb llur exemple les santes esglésies de Pa-
lerm, Còrdova, Lugo, Ríjoles i Lleida.

Gràcies a Déu, Senyor, i gràcies a Vostra Majestat per les moltes hon-
res apreciabilíssimes que en el curt temps del vostre feliç regnat heu dispen-
sat als nostres paisans: n'heu nomenat / (f. 16r.) tres com a ambaixadors,
elegit un com a virrei de la Nova Espanya, un altre intendent d'exèrcit i
província, i les dignitats eclesiàstiques vacants en les esglésies d'aquells reial-
mes les heu donat als naturals d'allà. ¡Com ha millorat la nostra sort! ¡Que
segurs hem d'estar que, dilatant-se, com desitgem, la vostra preciosa vida,
serem feliços!

D'altres més eloqüents lloaran la perícia militar, la constància, la for-
talesa, la generositat i les altres heroïques virtuts que us fan respectable a
tot l'orbe, mentre que nosaltres veurem en el vostre benaurat govern les
màximes més justes i més útils al bé públic i molt conformes a la política
amb què els insignes progenitors vostres governaren i feren prosperar els
reialmes de la corona d'Aragó, car Vós, Majestat, manifesteu que creieu
convenient que les dignitats de cada reialme es confereixin als qui en són
naturals, i aquells savis monarques ho establiren per lleis municipals, que
excloïen dels càrrecs, tret dels virregnats i arquebisbats, tots els qui no fos-
sin fills d'aquells regnes.

Aquestes lleis, Senyor, ben mirat, no perjudiquen ningú, ni es poden
considerar privilegis exorbitants, perquè, ¿quin greuge es feia als castellans
en no donar-los càrrecs d'Aragó, si els aragonesos no en podien tenir a Cas-
tella? ¿Com, si s'observa la igualtat més perfecta, es pot faltar a la justícia
distributiva? I, ¿com es pot atribuir a esperit de discòrdia o mala voluntat
dels aragonesos envers els castellans unes lleis que obligaven els mateixos na-
tura/(f. 17r.)ls dels reialmes d'aquella corona que s'estimaven íntimament
i s'auxiliaven mútuament? Ni els catalans podien tenir càrrecs a Aragó, ni

tad a sus naturales. ¡Quándo se ha mejorado nuestra suerte! ¡Quánta seguridad debemos tener de que dilatándose como deseamos la preciosa vida de Vuestra Magestad hemos de ser felices!

Alaben otros más eloquentes la pericia militar, la constancia, la fortaleza, la generosidad y las demás heroicas virtudes que hacen a Vuestra Magestad respetable a todo el orbe, mientras que nosotros veneramos en su dichoso gobierno las máximas más justas y más útiles al bien público y muy conformes a la política con que los ynsignes progenitores de Vuestra Magestad gobernaron y prosperaron los reynos de la corona de Aragón, pues Vuestra Magestad / (f. 16v.) manifiesta tener por combeniente que las dignidades de cada reyno se confieran a sus naturales y aquellos sabios monarchas lo establecieron por leyes municipales, que excluyan de los empleos, menos de los virreynatos y arzobispados, a todos los que no fuesen naturales de aquellos reynos.

Estas leyes, Señor, si bien se mira, a nadie perjudican, ni pueden considerarse privilegios exorvizantes, porque ¿qué agravio se hacía a los castellanos en no darles empleos en Aragón, privándose los aragoneses de tenerlos en Castilla? ¿Cómo, observándose la más perfecta igualdad, puede faltarse a la justicia distributiva? Y, ¿cómo pueden atribuirse a espíritu de discordia o mala voluntad de los aragoneses a los castellanos unas leyes que comprendían a los mismos naturales / (f. 17r.) les de los reynos de aquella corona, que íntimamente se amaban y mutuamente se socorrían? Ni los catalanes podían tener empleos en Aragón, ni los aragoneses en Cathaluña, ni unos, ni otros en Valencia. Y aquí vuelve a ofrecerse la reflexión que antes hicimos, de que habiendo los aragoneses y cathalanes conquistado y poblado el reyno de Valencia, quedaron excluidos de sus empleos; y es, que aquellos grandes reyes y sus sabios consejeros, conociendo que según el derecho natural los padres de familia deben gobernar sus casas y los ciudadanos sus ciudades, entendieron que era consecuencia de este derecho muy justo y muy provechoso que a cada reyno le gobernarán sus propios naturales, subordinados a la suprema voluntad de sus soberanos.

Permitámos, Señor, Vuestra Magestad que exponamos al / (f. 17v.) gunas de las muchas razones que tuvieron sus augustos progenitores para juzgar ser útil al bien de los particulares, al común del estado y al real servicio que en cada reyno obtengan los empleos sus naturales. Lo primero, porque los de una provincia tienen el genio muy diferente de los de la otra y, aunque cada uno piensa que el suyo es el mejor, no puede negarse que conviene mucho que congenien los que mandan y obedecen, siendo insufrible para los de un genio blando obedecer a los que le tienen duro.

Lo segundo, porque con esto se evitan seguramente la desigualdad en la distribución de los premios, la envidia y las quejas, que de otro modo son inevitables. No hubo la menor discordia entre aragoneses, catalanes, valencia / (f. 19r.) nos y mallorquines, ni tuvieron envidia a los castellanos todo el tiempo que en cada uno de aquellos reynos obtuvieron los empleos sus naturales. Ningún reyno era más dichoso que otro, ninguno era supe-

els aragonesos a Catalunya, i ni els uns ni els altres a València. I aquí torna a sorgir la reflexió que fèiem abans, que tot i haver conquerit i poblat, els aragonesos i catalans, el regne de València, quedaren exclosos dels càrrecs que s'hi crearen; i és que aquells grans reis i llurs savis consellers, sabent que segons el dret natural els pares de família han de governar llurs cases i els ciutadans llurs ciutats, entengueren que era conseqüència d'aquest dret molt just i molt profitós que cada regne fos governat pels seus propis naturals, subordinats a la suprema voluntat de llurs sobirans.

Permeteu-nos, Senyor, que exposem al / (f. 17v.) gunes de les moltes raons que tingueren els nostres augustos progenitors per creure que seria útil al bé dels particulars, al comú de l'estat i al servei reial que en cada reialme obtinguin els càrrecs els naturals d'allà. És útil aquest establiment per al bé dels particulars. En primer lloc, perquè els d'una província tenen el caràcter molt diferent dels d'una altra i, encara que cadascú pensi que el seu és el millor, no es pot pas negar que convé molt que s'avinguin els qui manen i els qui obeeixen, puix que és insuportable per als de caràcter tou obeir algú de caràcter dur.

En segon lloc, perquè així segurament s'evita la desigualtat en la distribució dels premis, l'enveja i les queixes, que altrament són inevitables. No hi hagué la més petita discòrdia entre aragonesos, catalans, valencia / (f. 19r.) ns i mallorquins, ni tingueren enveja als castellans mentre en cadascun d'aquells reialmes obtingueren els càrrecs llurs naturals. Cap reialme no era més benaurat que l'altre, cap no era superior als altres, els naturals de l'un no manaven els de l'altre, només el rei els manava a tots, i tots l'obeïen amb gust singular i amb una fidelitat constant i submissa. Tothom estava molt content i satisfet amb l'honor i el profit que tenien en la seva pàtria o amb l'esperança de merèixer-los i aconseguir-los, però no podem dir el mateix després d'haver estat privats de l'honor i de l'esperança.

No es pot negar que els naturals de la corona d'Aragó en general no s'ajuden, ni cerquen honors ni conveniències fora de llur pàtria. N'hi ha molts que surten d'aquells regnes, van a Castella, / (f. 18v.) però no pas a servir amb comoditat a les cases, ni per arribar a manar, sinó a guanyar el menjar treballant als camps o a les fàbriques i procurant ésser útils pertot arreu. I aquest desig de situar-se a llur pàtria, sense aspirar a manar a la d'altri, ve de tan antic que, de costum, ha esdevingut caràcter o natura. Així ho demostren les lleis mateixes, que reservaven els càrrecs de cada reialme per als seus naturals, establertes amb satisfacció universal de tothom, i ho comproven les històries. Els aragonesos, catalans, valencians i mallorquins conqueriren, com s'ha dit, Sardenya, Sicília i Nàpols, i llevat d'uns quants que quedaren heretats i es connaturalitzaren en aquells reialmes, els altres se'n tornaren a Espanya, i deixaren el govern d'allà a llurs naturals. D'aquesta moderació prové, sens dubte, / (f. 19r) que als reialmes d'Itàlia ni hi hagué aldarulls, ni avalots, mentre estigueren subjectes als senyors reis d'Aragó; i aquesta també és la causa per la qual els reialmes d'aquella corona són més cultivats i poblats que els de Castella, els naturals dels quals els aban-

rior a los demás, los naturales de uno no mandaban a los del otro, sólo el rey mandaba a todos, y todos le obedecían con singular gusto y con la más rendida constante fidelidad. Todos estaban muy contentos y satisfechos con el honor y provecho que tenían empleados en su propia patria o con la esperanza de merecerlo y conseguirlo, más no podremos decir otro tanto después que se han visto privados del honor y de la esperanza.

No puede negarse que los naturales de la corona de Aragón por lo común no se ayudan, ni apetecen honras y conveniencias fuera de su patria; salen muchos de aquellos reynos, vienen a Castilla, / (f. 18v.) más no a servir con comodidad en las casas, ni con el fin de llegar a mandar en ella, sino a ganar la comida trabajando en los campos o en las fábricas y procurando ser útiles en todas partes. Y este deseo de acomodarse en su propia patria, sin aspirar al mando en la agena, viene de tan antiguo que de costumbre ha pasado a ser genio o naturaleza. Assí lo demuestran las mismas leyes, que afixaban los empleos de cada reyno a sus naturales, establecidas como universal satisfacción de todos, y lo comprueban las historias. Conquistaron los aragoneses, cathalanes, valencianos y mallorquines, como se dixo, a Cerdeña, Sicilia y Nápoles y a excepción de algunos pocos que quedaron heredados y se connaturalizaron en aquellos reynos, los demás se volvieron a España, dexando el gobierno de ellos a sus naturales. De esta moderación proviene, sin duda, / (f. 19r.) que en los reynos de Ytalia no hubo turbaciones, ni alborotos mientras que estuvieron sugetos de los señores reyes de Aragón; y ésta también es la causa porque los reynos de aquella corona estan mui cultivados y poblados que los de Castilla, cuyos naturales los abandonaron por ir a otras provincias. Atendida pues la diferencia de genios, aparece muy útil, y aún necesario, que los empleos de cada reyno se confieran a sus naturales, para que así seguramente se distribuyan con equidad entre los beneméritos.

Esta suave providencia no es menos útil al bien común de aquellos reynos, que al bien de sus particulares. Porque, a más de que la experiencia de tantos siglos lo demuestra, es evidente que así como el menos advertido sabe más en su casa que el más cuerdo en la agena, assí los que nacen y se crían en una provincia conocen / (f. 19v.) mejor que otros lo que conviene a su mayor bien. Y qualquiera que esté enterado de los pasos con que aquellos naturales ascendían a los primeros empleos ha de confesar que eran los más propios, para que estuviesen bien instruidos en los negocios que manejaban..

No salían inmediatamente de las universidades, ni de los colegios al ministerio. Después de haver estudiado la jurisprudencia especulativa, y exercitándose algunos años en la práctica, unos empezaban a servir los empleos de asesores del governador, de los justicias civil y criminal y del bayle de las ciudades capitales, y otros iban a serlo de los gobernadores que residían en las ciudades y villas cabezas de partido. A los que mejor desempeñaban su obligación elegía Su Magestad ministros togados de las audiencias en que también había algunos cavalleros de / (f. 20r.) capa y espada, que enten-

donaren per anar-se'n a altres províncies. Atesa, doncs, la diferència de tarannà, sembla molt útil, i àdhuc necessari, que els càrrecs de cada reialme es confereixin als seus naturals, perquè així segurament es distribuïran amb equitat entre els benemèrits.

Aquesta suau providència és tan útil al bé comú d'aquells reialmes com al bé de llurs particulars, perquè, a part que l'experiència de tants segles ho demostra, és evident que així com el menys espavilat sap més a casa seva que el més savi a casa dels altres, també els qui neixen i es crien en una província coneixen / (f. 19v.) millor que els altres el que és més convenient per a aquella. I qualsevol que estigui assabentat de les passes amb què aquells naturals ascendien als primers càrrecs ha de confessar que eren els més adequats, perquè estiguessin ben instruïts en els afers que portaven.

No sortien immediatament de les universitats, ni dels col·legis al ministeri. Després d'haver estudiat la jurisprudència especulativa, i d'haver-se exercitat uns quants anys en la pràctica, els uns començaven a servir en càrrecs d'assessors del governador, dels justícies civil i criminal i del batlle de les ciutats capitals, i altres passaven a ésser-ho dels governadors que residien a les ciutats i viles caps de partit. Els qui exercien millor llur obligació, Sa Majestat els elegia ministres togats de les audiències en què també hi havia alguns cavallers de / (f. 20r.) capa i espasa, que entenien en els assumptes polítics. D'aquelles audiències per nomenament reial, els més benemèrits anaven al Consell Suprem d'Aragó establert en aquesta cort i compost per un president, un vice-canceller, un protonotari, un tesorero, un fiscal, sis ministres togats, dos d'Aragó, dos de Catalunya i dos de València, de tres de capa i espasa i de quatre secretaris procedents de les audiències.

Com que era tan regular aquesta carrera per aconseguir els càrrecs més honrosos, hi havia molts joves nobles i rics que es dedicaven a estudiar la jurisprudència pràctica i a exercir d'advocats amb gran utilitat del públic, a qui convé molt que ho siguin homes d'honor i conveniències. Però ara n'hi ha molt pocs d'aquesta classe que s'apliquin a l'advoca / (f. 20v.) cia, car ha transcendit a aquells reialmes el pensament vulgar, l'exercici d'advocats es considera exercici de pobres, es mira amb menys estimació que abans, no es considera cap carrera i realment no ho és, de manera que només poden tenir els advocats i els catedràtics d'aquelles universitats l'esperança d'aconseguir una plaça nacional, i molt remota, ja perquè alguns han estat preferits als més ancians, o bé perquè triguen molt de temps a vacar, de manera que es fan vells els qui les obtingueren i moren degans sense ascendir, com ha succeït en els nostres dies a uns homes veritablement distingits per llur noblesa, integritat i saviesa.

No es pot dubtar, Senyor, que és molt convenient per a la recta administració de justícia i el bon govern dels reialmes, que els ministres a / (f. 21r.) bans de ser-ho tinguin un coneixement pràctic dels assumptes. Sense aquest, per molt que sàpiguen el dret dels romans que s'estudia a les universitats, al principi cometran molts errors i la circumstància d'ésser naturals del país fa més falta als reialmes de la corona d'Aragó, atès que s'hi

dían en los negocios políticos. De aquellas audiencias por real nombramiento venían los más beneméritos al Consejo Supremo de Aragón establecido en esta corte y compuesto de un presidente, de un vicechanciller, de un protonotario, de un thesorero, de un fiscal, de seis ministros togados, dos de Aragón, dos de Cathaluña y dos de Valencia, de tres de capa y espada y de cuatro secretarios que lo habían sido en las audiencias.

Siendo tan regular esta carrera para conseguir los empleos mas honrosos, eran muchos los jóvenes nobles y ricos que se dedicaban al estudio de la jurisprudencia práctica y al ejercicio de abogados con gran utilidad del público que se interesa mucho en lo que sean hombres de honor y conveniencias. Pero ahora son muy raros los de esta clase que se aplican a la aboga- (f. 20v.) cía, habiendo transcendido a aquellos reynos el vulgar modo de pensar el ejercicio de abogado se reputa ejercicio de pobres, se mira con menos estimación que antes, no se considera carrera y realmente no lo es, pudiendo solamente tener los abogados y los cathedráticos de aquellas universidades las esperanzas de conseguir una plaza nacional, y muy remotas ya porque algunos han sido preferidos a los más ancianos, ya porque tardan mucho tiempo a vacar, envejeciendo los que las obtuvieron y muriendo decanos sin ascender, como ha sucedido en nuestros días a unos hombres verdaderamente distinguidos por su nobleza, integridad y sabiduría.

No puede dudarse, Señor, que conviene mucho a la recta administración de justicia y al buen gobierno de los reynos, que los ministros an- (f. 21r.) tes de serlo tengan una ciencia práctica de los negocios. Sin ella, por más que sepan el derecho de los romanos que se estudia en las universidades, al principio no pueden dexar de cometer muchos yerros y la circunstancia de naturales es más precisa en los reynos de la corona de Aragón, debiendo juzgarse sus causas por leyes particulares, desconocidas aún de los castellanos más prácticos en las suyas. En los de Cathaluña, Valencia y Mallorca los procesos y las escrituras de los siglos pasado están en su lengua vulgar, que al cabo de tiempo entienden medianamente los castellanos, pero jamás todas sus palabras, y menos la energía de muchas, de cuya inteligencia depende la justa decisión de los pleytos.

Los ministros de aquellas quatro audiencias y del Supremo Consejo de Aragón, a más de que / (f. 21v.) entendían perfectamente su lengua nativa habiendo ascendido por los passos que hemos dicho, podían tener toda la práctica instrucción que se requería para la pronta y acertada expedición de los negocios de justicia y gobierno. Estaban asimismo encargados los ministros de aquel Consejo de las consultas de las dignidades eclesiásticas y de los empleos seculares del Real Patronato y como tenían un cabal conocimiento del mérito de sus patricios podían proponer a los más dignos.

Se unió el Consejo de Aragón al de Castilla, que parece debiera ya llamarse de España, así como después que se unieron en los señores Don Fernando y Doña Ysabel ambas coronas se llamaron, y se llaman, reyes de España. Los ministros del de Aragón pasaron al de Castilla añadiéndose a éste un fiscal; en lugar del protho- (f. 22r.) notario y de los quatro secreta-

han de jutjar les causes per lleis particulars, desconegudes fins i tot pels castellans que coneixen millor les seves. A Catalunya, València i Mallorca els processos i les escriptures dels segles passats són en la seva llengua vulgar, que al cap del temps mig entenen els castellans, però mai totes les paraules, i menys l'energia de moltes, de la comprensió de les quals depèn la justa decisió dels plets.

Els ministres d'aquelles quatre audiències i del Consell Suprem d'Aragó, a més/ (f. 21v.) d'entendre perfectament llur llengua nadiua havien ascendit per les passes que hem dit i podien tenir tota la instrucció pràctica que calia per a una expedició ràpida i encertada dels afers de justícia i govern. Així mateix, els ministres d'aquell Consell estaven encarregats de les consultes de les dignitats eclesiàstiques i dels càrrecs seculares del Reial Patronat i com que coneixien bé el mèrit de llurs patricis podien proposar els més dignes.

El Consell d'Aragó s'uní al de Castella, que sembla que s'hauria d'anomenar d'Espanya, de la mateixa manera que després d'unir-se ambdues corones en els senyors Ferran i Isabel s'anomenaren, i s'anomenen, reis d'Espanya. Els ministres del d'Aragó passaren al de Castella i s'hi afegí un fiscal; en lloc del protonotari i dels quatre secretaris se'n nomenà un de Cambra i un escrivà. Els assumptes del Patronat d'aquella corona s'encarregaren a la Cambra i els de la Hisenda Reial al seu Consell, en els quals també entenia abans el d'Aragó.

Els ministres que aconsellaren que se suprimís el Consell d'Aragó o s'unís al de Castella treballaren amb principis altres que aquells que, fa dos segles, motivaren que s'establís un nou Consell d'Itàlia que entengués en els afers dels seus reialmes, que abans es tractaven en el Suprem d'Aragó; i és de remarcar que tot i estar unides aquelles províncies des que es conqueriren, a la corona d'Aragó, no solament els del seu consell no s'oposaren a la divisió, sinó que la promogueren perquè creien que seria molt útil que els mateixos italians governessin els seus reialmes. I encara és més digne d'esment que després d'haver-se estatut que / (f. 22v.) intervinguessin alguns ministres espanyols en el nou Consell d'Itàlia i tot i tenir els naturals de la corona d'Aragó un dret ben notori per ser preferits, ni ho pretengueren, ni s'ho imaginaren, i cediren de bon grat aquell honor i profit als castellans, perquè es vegi clarament que ni aleshores ni ara no desitjaren manar fora de casa seva.

Però, com que apartant-se d'aquell antic exemple, el Consell d'Aragó s'uní al de Castella, seria molt convenient, per les raons esmentades, que hi hagués els sis ministres togats que hi havia al d'Aragó, naturals de la seva corona, perquè ben instruïts entenguin en els assumptes de justícia i govern pertanyents a aquells reialmes: que n'hi hagi dos a la Cambra per a les provisions i assumptes del Patronat; que n'hi hagi alguns de togats / (f. 23r.) així com de capa i espasa en el d'Hisenda i que, després d'haver servit a les secretaries i escrivanies d'aquelles audiències, passin a ésser secretaris de la Cambra i escrivans del Consell. Però si al Consell Reial no hi ha més

rios se nombró uno de Cámara y un escrivano. Los negocios del Patronato de aquella corona se encargaron a la Cámara y los de la Hacienda Real y su Consejo, en los quales también entendía antes el de Aragón.

Los ministros que aconsejaron se suprimiera o uniera al de Castilla el Consejo de Aragón discurrieron sobre otros principios que aquellos que, dos siglos ha, fueron de dictamen que se estableciera un nuevo Consejo de Ytalia que entendiera en los negocios de sus reynos que antes se trataban en el Supremo de Aragón; y es de reparar, que estando aquellas provincias desde el tiempo de su conquista unidas a la corona de Aragón, no sólo los de su consejo no se opusieron a su divición, sino que la promovieron contemplando ser mui útil que los mismos ytalianos gobernarán sus reynos. Pues aún es más digno de reparo que aviéndose dispuesto que / (f. 22v.) en el nuevo Consejo de Ytalia intervinieran algunos ministros españoles, y teniendo los naturales de la corona de Aragón notorio derecho para ser preferidos, ni lo pretendieron, ni lo imaginaron, cediendo gustosos aquel honor y provecho a los castellanos, para que claramente se vea que no apetecieron entonces, como si haora, mandar fuera de su casa.

Pero, como quiera que apartándose de aquel antiguo exemplar se uniese el Consejo de Aragón al de Castilla, se reconoce por las razones insinuadas ser mui conveniente que haya en él los seis ministros togados que había en el de Aragón, naturales de su corona, para que bien instruidos entiendan en los negocios de justicia y gobierno pertenecientes a aquellos reynos: que haya dos en la Cámara para las proviciones y asumptos de Patronato; que haya algunos así togados, / (f. 23r.) como de capa y espada en el de Hacienda y que, después de haver servido las secretarías y escrivánias de aquellas audiencias, vengan a ser secretarios de la Cámara y escrivanos del Consejo. Más, si en el Consejo Real no ay más de un ministro natural de la corona de Aragón, ninguno en la Cámara y ninguno en el de Hacienda; si ni el escrivano del Consejo, ni el secretario de la Cámara ni sus ocho oficiales, acepción de dos recién elegidos, son naturales de aquellos reynos, ¡cómo pueden haora despacharse los negocios con la facilidad que antes!

Muy versado estaba en el manejo de las dependencias aquel que en el año 1728, del real orden, trabajó un papel mui curioso para el arreglo de los archivos y aunque persuadido de que los castellanos deven mandar todos los reynos de la monar / (f. 23v.) chía española, no aprueba el que estuviesen excluidos del gobierno de los que aquella corona. Con toda su injeñidad y su mucha experiencia le hicieron confesar que, así por el práctico conocimiento que tenían los ministros y subalternos del Consejo de Aragón, como por el buen método con que se dirigían los negocios, eran moralmente seguros los aciertos; que los (pa)papeles pertenecientes a su instituto estaban en mejor orden y custodia que los de los demás tribunales de Castilla, por el cuidado grande que se tenia de remitir los de las dependencias evaquadas a los archivos de Valencia, Barcelona y Zaragoza, a cuyas audiencias pedía el Consejo las noticias de que necesitava. Añade que suprimido el Consejo de Aragón, los papeles de las quatro secretarías se en-

d'un ministre natural de la corona d'Aragó, cap a la Cambra i cap al d'Hisenda; si ni l'escrivà del Consell, ni el secretari de la Cambra ni els seus vuit oficials, llevat de dos acabats d'elegir, no són naturals d'aquells reialmes, ¡com es pot negar el perjudici dels particulars i del comú! ¡com es poden despatxar ara els afers amb la mateixa facilitat d'abans!

Estava molt versat en el maneig de les dependències aquell qui l'any 1728, per ordre reial, féu un escrit molt curiós per a l'ordenació dels arxius i, encara que estava persuadit que els castellans han de manar tots els reialmes de la monar / (f. 23v.) quia espanyola, no aprova que estiguessin exclosos del govern dels d'aquella corona. Amb tota la ingenuïtat i la seva molta experiència hagué de confessar que, tant pel coneixement pràctic que tenien els ministres i subalterns del Consell d'Aragó, com pel bon mètode amb què es dirigien els afers, eren moralment segurs els encerts; que els (pa)papers pertanyents al seu institut estaven més ben ordenats i custodiats que no pas els dels altres tribunals de Castella, per la gran cura que es tenia de trametre els de les dependències evacuades als arxius de València, Barcelona i Saragossa, a les audiències de les quals el Consell demanava les notícies que necessitava. Hi afegeix que, suprimint el Consell d'Aragó, els papers de les quatre secretaries es lliuraren a un escrivà de Cambra i que, l'any 1718, els / (f. 24r.) de la protonotaria s'enviaren a Simancas en cinquanta caixes, i que aquesta separació dels documents antics pot causar inconvenients en el futur, si no es dona una providència per evitar-ho. I arriba a dir que avui la manca d'aquests preciosos i indispensables requisits per a l'encert no pot ésser suplida per tota la capacitat humana, ni el zel ardent dels ministres que porten els afers.

A ningú, doncs, Senyor, li pot saber greu que nosaltres diguem que els resultats d'aquella mudança han estat perjudicials per a la recta administració de justícia i el bon govern dels reialmes de la corona d'Aragó, ni poden estranyar la nostra humil representació els qui sàpiguen que els reialmes de Castella demanaren en diferents corts que es dividissin amb igualtat les places del Consell entre llurs naturals, de manera que hi ha / (f. 24v.) gués dos consellers de Castella la Vella, dos de Lleó, dos de Galícia, dos de Toledo, dos d'Extremadura i dos d'Andalusia, cosa que concediren els senyors reis de Castella, i ho consideraren tan just que, l'any 1367 a les de Toro, el senyor Enric II digué que ell volia això mateix als seus reialmes.

Pot ser que aquesta llei, com altres de molt justes i profitoses, no s'hagi observat amb tot el rigor. Tanmateix, veiem que al Consell Reial hi ha dos ministres fills de Galícia, dos d'Astúries, dos de Navarra, cinc d'Andalusia i Múrcia, catorze dels altres reialmes de Castella i només un dels quatre reialmes de la corona d'Aragó, i mort aquest, si Vós, Majestat, no ho remeieu, sembla que no n'hi haurà cap, car acabem de veure que de les tres places del Consell que no fa gaire quedaren vacants per la mort de dos aragonesos / (f. 25r.) i un català, cap no s'ha donat a naturals d'aquella corona i només un fou proposat en segon lloc.

No sembla pas que l'equitat i la política dictin que tots els reialmes d'Es-

tregaron a un escrivano de Cámara y que, en el año 1718, los (f. 24r.) de la prothonotaría en cinquenta cajones se enviaron a Simancas, cuja separación de los antiguos puede causar en lo futuro inconvenientes, sino se da providencia para evitarlos. Y llega a dezir que faltando oy estos preciosos e indispensables requisitos para el acierto no pueden suplirlo toda la capacidad humana, ni el ardiente celo de los ministros que manejan los negocios.

Nadie pues, Señor, puede tener a mal que nosotros digamos haver sido las resultas de aquella mudanza perjudiciales a la recta administración de justicia y al buen gobierno de los reynos de la corona de Aragón, ni pueden extrañar nuestra humilde representación los que sepan que los reynos de Castilla pidieron en diferentes cortes que se dividieran con igualdad las plazas del Consejo entre sus naturales, de modo que hu/(f. 24v.)viera dos consejeros de Castilla la Vieja, dos de León, dos de Galicia, dos de Toledo, dos de Extremadura y dos de Andalucía, lo que concedieron los señores reyes de Castilla, juzgando ser tan justo que, en el año 1367 en las de Toro, el señor Enrique Segundo dixo que esto mismo quería demandar a sus reynos.

Puede ser que esta ley, como otras mui justas y provechosas, no se haia observado con todo rigor. Sin embargo, vemos que en el Consejo Real ay dos ministros hijos de Galicia, dos de Asturias, dos de Navarra, cinco de Andalucía y Murcia, catorce de los otros reynos de Castilla y uno sólo de los quatro reynos de la corona de Aragón, y muerto éste, como Vuestra Magestad no lo remedie, según las señas no habrá ninguno, pues acabamos de ver que de las tres plazas del Consejo que poco ha vacaron por muerte de dos aragoneses /(f. 25r.) y un cathalán, ninguna sea dado a naturales de aquella corona y uno sólo fue consultado en segundo lugar.

No parece que la equidad y política dicten que todos los reynos de España tengan hijos suyos en el Consejo, menos los de la Corona de Aragón, que son una tercera parte de ella. El Consejo de Aragón no se unió al de Castilla para que, perdiendo el nombre, sus naturales perdieran el derecho a sus plazas. Haviéndose incorporado los ministros de aquel en éste, parece que devían proseguir en igual número y que havían de ser naturales de los reynos de la corona de Aragón el fiscal, el escrivano y el secretario de la Cámara que se añadieron al Consejo de Castilla después que se le unió el de Aragón. A nuestro parecer combendría mucho que juzgasen los pleitos que vienen al Consejo en segunda suplicación o causa /(f. 25v;) videndi unos ministros que estuviessen desde sus primeros años versados en las leyes municipales de aquellos reynos, según las quales deven sentenciarse y se sentenciaron en sus audiencias. Gran consuelo, Señor, tendrían aquellos fieles vassallos de Vuestra Magestad pudiendo representarle por medio de sus payсанos las afflixiones que padecen. Y en el caso de venir a la corte serían recibidos con el mayor agrado y con la mayor brevedad despachados. Vemos que los hijos de otros reynos empleados en esta corte son, como deben ser, los protectores de su patria. ¡Sólo(s) los de la corona de Aragón han de quedar desamparados, han de tratarse como extrangeros!

Parecerá de poca monta el perjuicio que causan los corregidores y al-

panya tinguin fills seus al Consell, tret dels de la corona d'Aragó, que són una tercera part d'ella. El Consell d'Aragó no s'uní pas al de Castella perquè, perdut el nom, els seus naturals perdessin el dret a les seves places. Havent estat incorporats els ministres d'aquell en aquest, sembla que havien de prosseguir en el mateix nombre i que havien d'ésser naturals dels reialmes de la corona d'Aragó el fiscal, l'escrivà i el secretari de la Cambra que s'afegiren al Consell de Castella després de la unió amb el d'Aragó. Segons el nostre parer convindria molt que jutgessin els plets que arriben al Consell en segona súplica o *causa* /(f. 25v.) *vivendi* uns ministres que estiguessin des dels primers anys versats en les lleis municipals d'aquells reialmes, segons els quals s'han de sentenciar i se sentenciaren en llurs audiències. Gran consol, Senyor, tindrien aquells fidels vassalls de Vostra Majestat si poguessin presentar-vos per mitjà de llurs paisans les afliccions que pateixen. I en el cas de venir a la cort hi serien rebuts amb la més gran gentilesa i amb tota brevetat despatxats. Veiem que els fills d'altres reialmes ocupats, en aquesta cort són, com han d'ésser, els protectors de llur pàtria. ¡Només (s) els de la corona d'Aragó han de quedar desemparats, s'han de tractar com uns estrangers!

Pot semblar de poca importància el perjudici que causen els corregidors i alcaldes majors que van a aquells regnes i realment no és així, perquè /(f. 26r.) un alcalde major ignorant o cobdiciós és capaç d'arruinar un poble i, en general, cerquen aquests càrrecs els mateixos que, segons que diguérem, van a les residències i no es poden mantenir amb l'exercici d'advocats i a causa de llur gran pobresa van tota la vida de poble en poble per guanyar el menjar i donar-ne a llur família. ¡Com eren de diferents les circumstàncies dels assessors en l'antic govern! Fàcilment s'aconseguiria donant les vares o assessories als naturals amb l'esperança d'ascendir a les togues.

Si aquestes raons, Senyor, poden provar que és convenient que els càrrecs seculars en aquells reialmes, i a tots, es donin a llurs naturals, són més eficaces i d'un ordre superior les que persuadeixen que els bisbats i els beneficis de les esglésies s'han de conferir a llurs pro/(f. 26v.)pis clergues, no pas amb vista al seu bé particular i temporal, sinó al bé comú i espiritual dels cristians vassalls de vostra Majestat. Perquè totes les dignitats eclesiàstiques si es mira ben mirat són càrregues, no conveniències. Els qui les tenen, mers administradors de les rendes que perceben, han de distribuir-les entre els pobres de llurs esglésies, i acontentar-se amb el més imprescindible per menjar i vestir modestament, i encara això ho han de guanyar treballant en el conreu de la vinya del senyor i en benefici espiritual d'aquells mateixos que treballen corporalment per alimentar-los. Han d'instruir-los amb llur doctrina i edificar-los amb llur exemple. Els bisbes i els altres clergues, que són com han d'ésser, bé prou saben que mai no són gaire rics, car distribueixen o restitueixen /(f. 27r.) als necessitats allò que han rebut amb aquesta obligació.

caldes mayores que van a aquellos reynos y realmente no lo es porque /(f. 26r.) un alcalde mayor ignorante o codicioso es capaz de arruinar un pueblo y, por lo común, pretenden estos empleos aquellos mismos que, según diximos, van a las residencias y no pueden mantenerse con el ejercicio de abogados y por su gran pobreza van toda su vida de pueblo en pueblo para ganar la comida y darla a su familia. ¡Quán otras eran las circunstanccias de los asesores en el antiguo gobierno! Fácilmente se conseguiría dando las varas o asesorías a los naturales con la esperanza de ascender a las togas.

Si estas razones, Señor, prueban ser conveniente que los empleos seculares en aquellos reynos, y en todos, se den a sus naturales, son más eficaces y de superior orden las que persuaden que los obispados y beneficios de las yglesias deben conferirse a sus pro/(f. 26v.)pios clérigos, no con la mira a su bien particular y temporal, sino al bien común y espiritual de los christianos vassallos de Vuestra Magestad. Porque todas las dignidades eclesiásticas miradas a buenas luz son cargas, no conveniencias. Los que las tienen, meros administradores de las rentas que perciben, deben distribuir las entre los pobres de sus yglesias, contentándose con lo preciso para comer y vestir modestamente, y aún esto deben ganarlo trabajando en el cultivo de la viña del señor y en beneficio espiritual de aquellos mismos que trabajan corporalmente para alimentarlos. Deben instruirlos con su doctrina y edificarlos con su exemplo. Los obispos y demás clérigos, que son como deben ser, bien conoce Vuestra Magestad que jamás son demasiado ricos, pues distribuyen o restituyen /(f. 27r.) a los necesitados lo que recibieron con esta obligación.

Estamos muy lexos de pensar que no ay en cada provincia algunos que, llamados de Dios al estado eclesiástico, cumplirán con sus obligaciones en qualquiera parte a que vayan, ni juzgamos que la patria da a sus hijos las virtudes que se requieren para ser en ella buenos clérigos. Pero no puede negarse, que aún quando estos, faltando a su obligación, dexan de socorrer a los pobres por enriquecer a sus parientes, en fin se queda en el pueblo el fruto que sacaron de sus vecinos. Fuera de que el ministerio eclesiástico es un ministerio de amor y siendo natural el que mutuamente se amen los patricios, ciertamente en iguales circunstancias los clérigos del pays tienen mejor disposición que los extranos para amar, instruir y socorrer a sus pay-sa/(f. 27v.)sanos y para ser amados. Son muchos, doctísimos y castellanos los authores que han escrito diferentes libros para probar sería mui conveniente que todos los beneficios fuesen patrimoniales, esto es, que se confieran a los hijos del lugar, según se practica en los obispados de Burgos, Palencia y Calahorra. Esto mismo se propuso en el sagrado Consilio de Trento, con universal aceptación de aquellos santísimos padres del señor rey Don Alfonso el Sabio, conformándose con lo dispuesto por los emperadores Arcadio y Honorio, estableció en una ley de sus Partidas que los beneficios se presentasen a los hijos yglesia si los huviese hábiles y, en su defecto, a los que sean del obispado. Las leyes canónicas que ordenan se den hasta los obispados a los clérigos de la diócesi o de la provincia por

No és pas que pensem, ni de bon tros, que no n'hi ha en cada província que, cridats per Déu a l'estat eclesiàstic, compliran llurs obligacions onsevulla que vagin, ni jutgem que la pàtria dóna als seus fills les virtuts que es requereixen per ser-hi bons clergues. Però no es pot negar que, encara que aquests, faltant a llur obligació, deixen d'auxiliar els pobres per enriquir llurs parents, al final es queda al poble el fruit que traguieren de llurs veïns. Per bé que el Ministeri Eclesiàstic és un ministeri d'amor i és natural que s'estimin mútuament els patricis, certament que en circumstàncies iguals els clergues del país tenen més bona disposició que els forasters per estimar, instruir i auxiliar llurs paisans i per ser estimats. Són molts, doctíssims i castellans els autors que han escrit diferents llibres per provar que seria molt convenient que tots els beneficis fossin patrimonials, és a dir, que es confe-reixin als d'allà, segons que es practica als bisbats de Burgos, Palència i Calahorra. Això mateix es proposà al sagrat Concili de Trent, amb acceptació universal d'aquells santíssims pares i el senyor rei Alfons el Savi, seguint el que disposaren els emperadors Arcadi i Honori, va establir en una llei de les seves Partides que els beneficis es presentessin als fills de l'església si n'hi hagués i, si no, als del bisbat. Les lleis canòniques que ordenen que fins els bisbats es donin als clergues de la diócesi o de la província durant molts /(f. 28r.) segles, i d'uns segles veritablement d'or, tingueren tant de vigor i força que si mai els clergues a qui pertanyia l'elecció dels bisbes les infringien, els reprenien severament els Sants Pares, zeladors exactes d'aquella antiga disciplina tan lloable.

A més d'aquestes lleis generals n'hi ha una altra d'especial i més poderosa que obliga que a Catalunya, València i Mallorca siguin bisbes i clergues de llurs esglésies els nascuts o criats en aquells reialmes. Perquè, segons que hem dit, s'hi parla una llengua particular i, tot i que a les ciutats i viles principals molts entenen i parlen la castellana, els pagesos no saben parlar-hi ni l'entenen. A les Índies, els naturals de les quals, segons que es diu, no són capaços del ministeri eclesiàstic, els rectors han d'entendre i parlar la llengua de llurs feligresos. ¿I han d'ésser més menystinguts els camperols catalans i valencians que els indis, atès que en aquells reialmes fins i tot s'han donat les parròquies als qui no n'entenen la llengua? Com convindria que els bisbes, tant a les Índies com a Espanya, en no tenir el do de llengües que tingueren els Apòstols, parlessin la llengua de llurs feligresos. El mateix judici fem de tots els altres ministres de l'església, l'esperit de la qual no permet que siguin inútils al poble, amb la qual finalitat s'instituïren, com ho són els que amb la suor de la seva cara principalment mantenen els bisbes i els altres clergues i, per consegüent, els qui tenen més dret a ser instruïts han d'estar privats de la instrucció? ¿Quantes vegades /(f. 29r.) la necessitat fa que una pobra dona expliqui la seva aflicció i es confessi amb el seu bisbe? ¿I ha de sofrir la vergonya i la pena de parlar-hi amb intèrpret?

Procurant pel bé de l'església, i d'acord amb les santes i justes lleis

espacio de muchos / (f. 28r.) siglos, y de unos siglos verdaderamente de oro, estuvieron en tal vigor y fuerza que si alguna vez los cleros a quienes pertenecía la elección de los obispos las quebrantaban los reprehendían severamente los Sumos Pontífices, zeladores exactos de aquella antigua loable disciplina.

A más de estas leyes generales ay otra especial y más poderosa que obliga a que en Cathaluña, Valencia y Mallorca sean obispos y clérigos de sus yglesias los que nacieron o se criaron en aquellos reynos. Porque, según diximos, en ello se habla una lengua particular y, aunque en las ciudades y villas principales muchos entienden y hablan la castellana, con todo, los labradores ni saben hablarla, ni la entienden. En las Yndias, cuyos naturales, según se dice, no son capaces del ministerio ecclesiástico, los párrocos deben entender, y ha / (f. 28v.) blar la lengua de sus feligreses. ¿Y han de ser los labradores cathalanes y valencianos de peor condición que los yndios, haviéndose dado en aquellos reynos hasta los curatos a los que no entendían su lengua? Quanto convendría que los obispos, así en las Yndias como en España, no teniendo el don de lenguas que tuvieron los Apóstoles, hablaran la lengua de sus feligreses. El mismo juicio hacemos de todos los demás ministros de la yglesia, cuyo espíritu no permite que sean inútiles al pueblo, para cuyo fin se instituyeron, como lo son los que no pueden instruirle. Y ¿siendo los labradores los que con el sudor de su rostro principalmente mantienen a los obispos y demás clérigos y, por consiguiente, los que más derecho tienen a ser instruidos, han de estar privados de la instrucción? ¿Quántas veces / (f. 29r.) insta la necesidad de que una pobre muger explique su aflixión y se confiese con su propio obispo? ¿y ha de sufrir el rubor y la pena de hablarle por yntérprete?

Atentos al mayor bien de la yglesia, y con arreglo a sus santas justas leyes, los Sumos Pontífices más zelosos aun de estos últimos siglos, prefirieron a los diocesanos en las provisiones de las dignidades ecclesiásticas. Perteneciendo, pues, estas ahora a Vuestra Magestad, que tanto venera a la religión y ama a sus pueblos, nos prometemos el consuelo que tuvieron nuestros mayores de que sean prelados y ministros de las yglesias de los reynos de la corona de Aragón, los que haviendo dado a nuestra vista públicos testimonios de su virtud y sabiduría nos edifiquen con su exemplo y nos instruyan con su doctrina.

/ (f. 29v.) De propósito, Señor, hemos reservado para lo último de esta reverente representación las razones que persuaden ser útil al real servicio de Vuestra Magestad que los empleos ecclesiásticos y seculares de los reynos de la corona de Aragón se den a sus naturales, porque quizá con el real servicio se armaría alguno para oponerse a nuestros deseos y humildes súplicas. Lo primero que podría decir es que no conviene fiar a los naturales de aquellos reynos la defensa de las regalías de Vuestra Magestad, porque quien excluya a nuestros paysanos de las togas y singularmente de las fiscalías de aquellas audiencias con el motivo de que los hombres generalmente hablando no defienden bien en su propia patria los reales derechos, por con-

d'aquesta, els Sants Pares més zelosos d'aquests últims segles preferiran els diocesans en les provisions de les dignitats ecclesiàstiques.

Com que ara aquests us pertanyen a vós, Majestat, que venereu tant la religió i estimeu els vostres pobles, ens prometem el consol que tingueren els vostres avantpassats, que siguin prelats i ministres de les esglésies dels reialmes de la corona d'Aragó, els qui després d'haver-nos donat testimoniatge públic de llur virtut i saviesa ens edifiquin amb llur exemple i ens instrueixin amb llur doctrina.

/ (f. 29v.) Expressament, Senyor, hem reservat per al final d'aquesta reverent representació les raons que abonen que és útil al servei reial de Vostra Majestat que els càrrecs ecclesiàstics i seculares als reialmes de la corona d'Aragó es donin a llurs naturals, perquè potser algú se serviria del servei reial per oposar-se als nostres desigs i humils súplices. La primera cosa que podria dir és que no convé confiar als naturals d'aquells reialmes la defensa de les regalies de Vostra Majestat, perquè qui exclogui els nostres paisans de les togues i singularment de les fiscalies d'aquelles audiències amb el motiu que els homes, generalment parlant, no defensen bé a la seva pàtria els drets reials, consegüentment haurà de confessar que ningú podrà tenir aquests càrrecs als tribunals / (f. 30r.) de la província en què hagi nascut.

Si és perquè els naturals d'aquells reialmes estudien llibres i principis oposats a la regalia no deu recordar, o potser ho desconeix, que els senyors reis d'Aragó i llurs consellers foren molt més zelosos de l'autoritat reial que no pas els de Castella. Enlloc d'Espanya no estigué tan limitada la immunitat i jurisdicció ecclesiàstica i tan dilatada la potestat econòmica i governativa reial com en aquells reialmes. Per això, el nostre gloriós pare, poc després d'haver derogat aquells furs i lleis millorà o explicà el seu Reial Decret declarant que no s'entenguessin derogades quant a les matèries i persones ecclesiàstiques, sinó que subsistissin i s'observessin com abans sense cap novetat (c f.30v.) I per això mateix volgué que en aquelles audiències hi haguessin alguns ministres nacionals ben instruïts en les lleis antigues que en tinguessin cura, en aquesta part inviolable, de mantenir-ne l'observança. Això no obstant, com que els homes, com hem dit, pensen que el govern i totes les coses del seu país són les millors, els Ministres de Vostra Majestat, no fa gaire, no trobaren pas cap inconvenient perquè els ordinaris ecclesiàstics d'aquells reialmes tinguin i exerceixin la mateixa jurisdicció que a Castella.

La segona cosa que es podria dir és que per administrar bé la justícia cal una gran imparcialitat, la qual es troba més fàcilment en els forasters que no pas en els naturals. Però aquest argument, a part que no inclou els ministres ecclesiàstics (f. 31r.) que són d'amor i caritat, si prova alguna cosa és que ningú ha de ser jutjat a la seva província. Ens fem càrrec que hi ha una llei reial que estatueix que ningú sigui corregidor ni alcalde d'una contrada que sigui més a prop de vuit llegües de la seva, però aquells reialmes

secuencia habrá de confesar que ninguno podrá tener estos empleos en los tribunales /(f. 30r.) de la provincia en que ha nacido.

Si es porque los naturales de aquellos reynos estudian libros y principios opuestos a la regalía habrá olvidado, o tal vez ignorará, que los señores reyes de Aragón y sus consejeros fueron mucho más zelosos de la real autoridad que los de Castilla. En ninguna parte de España estuvo tan limitada la ynmunidad y jurisdicción ecclesiástica y tan dilatada la real potestad económica y governativa como en aquellos reynos. Por eso, el glorioso padre de Vuestra Magestad, poco después de haver derogado aquellos fueros y leyes, mejoró o explicó su Real Decreto, declarando que no se entendieran derogados por lo perteneciente a las materias y personas ecclesiásticas, sino que subsistieran y se observaran como antes sin la menor novedad. /(f. 30v.) Y por lo mismo quiso que en aquellas audiencias hubiera algunos ministros nacionales que, bien instruidos en las leyes antiguas, cuidaran de mantener en esta parte inviolable su observancia. Esto, no obstante, como los hombres, según diximos, piensan que el gobierno y todas las cosas de su tierra son las mejores, los ministros de Vuestra Magestad no hallaron poco ha inconveniente en que los ordinarios ecclesiásticos de aquellos reynos tengan y exerzan la misma jurisdicción que en Castilla.

Lo segundo que podría decirse es que para administrar bien la justicia es necesaria una gran imparcialidad, la qual se halla más facilmente en los forasteros que en los naturales. Pero este argumentos, fuera de que no comprende a los ministerios ecclesiásticos /(f. 31r.) que son de amor y caridad, si algo prueba, prueba que nadie debe ser juez en su provincia. Nos hacemos cargo de que ay una ley real que dispone que nadie sea corregidor y alcalde de un lugar que no diste ocho leguas del suyo, pero aquellos reynos tienen bastante extensión para que se puedan dar los corregimientos y alcaldías a sus naturales sin que se quebrante esta ley que frequentemente se ha dispensado. Ya la verdad, Señor, lo que importa es que los jueces sean justos, y la experiencia enseña que lo pueden ser los naturales honrados y ricos, ni puede dudarse que son más terribles los perjuicios que se siguen de que vayan a aquellos reynos a administrar la justicia unos pobres de las circunstancias que diximos.

Se discurrió que convendría la distribución recíproca de los empleos entre los españoles, /(f. 31v.) sin respecto a que huviesen nacido en esta o en la otra provincia, para conciliar y unir los ánimos de todos y asegurar más la pública quietud y el real servicio. En verdad no hubiéramos tenido motivo de sentimiento si se huvieran distribuido los premios con igualdad y del modo que el señor Felipe V creyó sería ventajoso a sus vasallos de la corona de Aragón, habilitados para los empleos de Castilla de que estaban excluidos. Pero como no ha sucedido así, como los naturales de aquellos reynos, privados de los empleos que antes tenían en ellos han sido efectivamente excluidos de los de Castilla del mismo modo que lo eran antes, no han conseguido el favor y la ventaja que se propuso el piadoso, justo

són prou extensos perquè se'n puguin donar els corregiments i alcaldies a llurs naturals sense que es conculqui aquesta llei que sovint s'ha dispensat. I la veritat, Senyor, el que importa és que els jutges siguin justos, i l'experiència ensenya que ho poden ser els naturals honrats i rics, i no es pot dubtar que són més terribles els perjudicis ocasionats pel fet que vagin a administrar la justícia en aquells reialmes uns pobres de les circumstàncies que hem dit.

Es pensà que seria convenient la distribució recíproca dels càrrecs entre els espanyols, (f31v.) sense tenir en compte que haguessin nascut en aquesta província o a l'altra, per conciliar i unir els ànims de tots i assegurar més la quietud pública i el servei reial. De debò que no hauríem tingut motiu de queixa si s'haguessin distribuït els premis amb igualtat i de la manera que el senyor Felip V cregué que seria avantatjós als seus vassalls de la Corona d'Aragó, habilitats per als càrrecs de Castella de què estaven exclosos.

Però com que no s'ha esdevingut així, com que els naturals d'aquells reialmes, privats dels càrrecs que abans hi tenien han estat efectivament exclosos dels de Castella de la mateixa manera que ho estaven abans, no hem aconseguit el favor i l'avantatge que es proposà el pietós i just pare de Vostra Majestat, i ens trobem en la trista necessitat de manifestar la nostra desgràcia i d'implorar la vostra clemència reial.

/(f.32r.) Perquè no siguin ateses les nostres humils súpliques potser algú dirà que són contràries a la suprema llibertat absoluta que us competeix en les eleccions de càrrecs, sense considerar que no perd la llibertat d'entrar i sortir d'una cambra qui tanca la porta i se'n queda la clau per obrir-la quan i com vulgui. La justa i sobirana voluntat de Vostra Majestat és l'única clau que obre la porta dels premis als dignes i la tanca als qui no ho són; és la llei que admet a aquells i exclou a aquests. Essent vassalls vostres i essent dignes tenen la porta oberta i Vós lliurement i justa hi introduïu els més dignes. Si Vós arribeu a comprendre que els naturals de la Corona d'Aragó veritablement dignes poden, en llurs càrrecs, servir amb més utilitat que altres l'ésglésia i l'estat i manifesteu /(f. 32 v.) que teniu la voluntat que siguin atesos ¿per on es priva de la llibertat en les eleccions? No sembla, pas Senyor, que defensarien vostra suprema llibertat els qui excloguessin dels càrrecs els naturals de la corona d'Aragó, ni hi ha cap culpa que us demanem humilment el mateix que trobant-se en les mateixes circumstàncies, demanarien els naturals de la corona de Castella. Si es donava el cas que els de la d'Aragó tinguessin tots els càrrecs de llurs quatre reialmes i la majoria dels de Castella, ¿no clamarien justícia, i amb raó, els castellans? Doncs, ¿per què no n'hem de demanar nosaltres a Vostra Majestat, que tant l'estimeu, i suplicar-vos submisament que vulgueu establir una providència fixa que assegurí una distribució justa i igual dels premis entre els vassalls benemèrits de tots els regnes? Senyor, nos(f. 33r.)altres no tan sols subjectem la nostra voluntat a la sobirania de Vostra Majestat, sinó també

padre de Vuestra Magestad, y nos hallamos en la triste necesidad de manifestar nuestra desgracia implorando vuestra real clemencia.

/(f. 32r.) Para que se desatiendan nuestras humildes súplicas tal vez dirá alguno que son contrarias a la suprema absoluta libertad que compete a Vuestra Magestad en las elecciones de los empleos, sin considerar que no pierden la libertad de entrar y salir de un quarto quien cierra la puerta quedándose con la llave para abrirla quando y como quiera. La soberana justa voluntad de Vuestra Magestad es la única llave que abre la puerta de los premios a los dignos y la cierra a los que no lo son; es la ley que admite a aquellos y excluye a éstos. Siendo vasallos de Vuestra Magestad llega a comprehender que los naturales de la corona de Aragón verdaderamente dignos pueden en sus empleos servir con mayor utilidad que otros a la yglesia y al estado y se sirve manifestar /(f. 32v.) ser su voluntad que sean atendidos, ¿por dónde se priva de la libertad en las elecciones? No parece, Señor, que defenderían Vuestra Magestad lo mismo que trocada la suerte pederían los naturales de la corona de Castilla. Si por ventura los de la de Aragón tuvieran todos los empleos de sus quatro reynos y la mayor parte de los de Castilla, ¿no clamarian justicia, y con razón, los castellanos? Pues ¿por qué no hemos de pedirla nosotros a Vuestra Magestad que tanto la ama y suplicarle rendidamente que se sirva establecer una providencia fixa, que asegure la más justa igual distribución de los premios entre los vassallos benémeros de todos sus reynos? Señor, no(f. 33r.)sotros no sólo sugetamos nuestra voluntad a la soberana de Vuestra Magestad, sino también nuestro juicio a su superior comprehensión, ciñéndose nuestros deseos y súplicas a que Vuestra Magestad dispense a los naturales y reynos de su corona de Aragón aquellas gracias que comprehenda ser equitativas y útiles a su real servicio y al bien común. Si merecemos la dicha de que Vuestra Magestad pase los ojos por esta humilde representación confiamos que, conociendo Vuestra Magestad a los naturales de aquellos reynos han sido menos atendidos en la distribución de los premios de lo que su glorioso padre quiso que lo fuesen y de lo que al parecer correspondía a su número y a su mérito, si sirvi(e)ra conferirles los empleos que obtuvieron de la benignidad de sus augustos progenitores, disponiendo que los regidores de las ciudades y villas de aquellos reynos sean naturales del pays y que para /(f. 33v.) su nombramiento se pidan informes a los ayuntamientos, que en el consejo real haia los seis ministros que hubo en el supremo de Aragón, en la real cámara dos de éstos que conocedores del mérito de sus paysanos consulten a Vuestra Magestad los que sean más dignos, que de las secretarías de aquellas audiencias y ayuntamientos ascienden algunos para las secretarías de los consejos, tribunales y juntas y oficinas de esta corte. Los naturales ministros de sus audiencias enterados de la regalías que a Vuestra Magestad competen sabrán defenderlas y versados en sus antiguas leyes municipales podrán administrar la justicia con arreglo a ellas. Y siendo de superior orden las razones que persuaden sean preferidos los naturales en la provisión de las dignidades y pensiones eclesiásticas, esperamos /(f. 34r.) que Vuestra

el nostre parer a la vostra superior comprensió, i els nostres desigs i súplices es limiten al fet que dispenseu als naturals i als reialmes de la corona d'Aragó aquelles gràcies que cregueu que són equitatives i útils al vostre reial servei al bé comú. Si mereixem la sort que passeu els ulls per aquesta humil representació confiem que, com que sabeu que els naturals d'aquells reialmes han estat menys atesos en la distribució dels premis del que el vostre gloriós pare volgué i del que sembla que corresponia a llur nombre i mèrit, vulgueu conferir-los els càrrecs que obtingueren de la benignitat dels vostres augustos progenitors, i disposeu que els regidors de les ciutats i viles d'aquells reialmes siguin naturals del país i que per /(f. 33v.) nomenar-los es demanin informes als ajuntaments, que en el consell reial hi hagi els sis ministres que hi hagué en el suprem d'Aragó, en la reial cambra dos d'aquests que, assabentats del mèrit de llurs paisans, us proposin els que siguin més dignes, que de les secretaries d'aquelles audiències i ajuntaments ascendeixin alguns per a les secretaries dels consells, tribunals i juntes i oficines d'aquesta cort. Els ministres naturals de llurs audiències assabentats de les regalies que us pertocquen sabran defensar-les i, versats en llurs antigues lleis municipals, podran administrar la justícia de conformitat amb aquestes. I essent d'un ordre superior les raons que aconsellen que es prefereixin els naturals per a la provisió de les dignitats i pensions eclesiàstiques, esperem que Vostra Majestat les atendrà.

Així, els joves d'honor estimulats amb l'esperança del premi s'aplicaran a l'estudi pràctic de la jurisprudència, i servint amb integritat i zel els corregiments, alcaldies o assessories, mereixeran que els ascendiu a les audiències i consells. Així es doblarà l'aplicació a l'estudi de la teologia i els cànons, i aquelles esglésies tindran prelats i clergues que ens entenguin i ens instrueixin.

Entenent Vostra Majestat que ha de contribuir a la felicitat d'aquells reialmes que tinguin com tingueren en els segles passats diputats a la cort que els representin i mirin pel servei reial i el bé comú de llurs pobles, volguéssiu disposar que en tinguí cadascun d'aquells reialmes i que es man/(f.34v.)tinguin amb els tributs generals, que imposats amb aquesta finalitat es cobrin dels eclesiàstics i seculars, i que substituint les antigues visites en lloc de les residències es renovin els lloables costums i les lleis econòmiques que en res s'oposen a l'autoritat reial i observades fan que aquells naturals, governats com llurs pares, puguin com ells, aplicats a l'agricultura, a les fàbriques, armes i lletres ésser igualment útils a llur pàtria i a Vostra Majestat.

En fi, Senyor, el vostre gloriós pare, amb l'espasa a la mà al capdavant dels seus exèrcits, no pogué examinar per si mateix el nou govern que manà establir en aquells reialmes.

Queda imperfecta aquesta gran obra de la qual depèn llur veritable felicitat i Déu us ha destinat perquè (f.35r.) amb la vostra sobirana intel·li-

---

Magestad ha de atenderlos. Assí, los jóvenes de honor estimulados con la esperanza del premio se aplicarán al estudio práctico de la jurisprudencia y sirviendo con integridad y celo, los corregimientos, alcaldías o asesorías, merecerán que Vuestra Magestad los ascienda a sus audiencias y consejos. Assí doblándose la aplicación al estudio de la theología y cánones tendrán aquellas yglesias prelados, clérigos que nos entiendan y nos instruyan.

Comprehendiendo Vuestra Magestad que ha de contribuir a la felicidad de aquellos reynos el que tengan como tuvieron en los siglos pasados diputados en la corte que los representen y miren por el real servicio y bien común de sus pueblos, se sirviera disponer que los tenga cada uno de aquellos reynos y que se man/(f. 34v.) tengan con los tributos generales, que impuestos para este fin se cobran de los eclesiásticos y seculares, y que substituyendo las antiguas visitas en lugar de las residencias se renueven las loables costumbres y leyes económicas que en nada se oponen a la real autoridad y observadas conducen para que aquellos naturales, gobernados como sus padres, puedan como ellos aplicados a la agricultura, a las fábricas, armas y letras ser igualmente útiles a su patria y a Vuestra Magestad.

En fin, Señor, el glorioso padre de Vuestra Magestad, puesto con la espada en la mano a la frente de sus ejércitos, no pudo examinar por sí mismo el nuevo gobierno que mandó establecer en aquellos reynos. Quedó imperfecta esta gran obra de que depende su verdadera felicidad y Dios ha destinado a Vuestra Magestad para que (f. 35r.) con su soberana inteligencia y heroico zelo la perficione. Así lo esperamos, deseando que el cielo llene de bendiciones a Vuestra Magestad, a su augusta real familia y a todos sus fieles dichosos vassallos.

---

gència i el vostre heroic zel la perfeccioneu. Així ho esperem, desitjant que el cel us ompli de benediccions a Vós, la vostra augusta família reial, i tots els vostres fidels i benaurats vassalls.

---

a. receptores *al manuscrit*.
b. copo *al manuscrit*.

PROJECTE DE CONSTITUCIÓ DE L'ESTAT CATALÀ DE 1883

Edició facsímil de “Projecte de Constitució” de l'exemplar pertanyent a
l'Institut Municipal d'Història de Barcelona.

Estat Catalá

Projecte de Constitució

aprobat pe'l Congrés Regional Federalista
de Catalunya
el día 2 de Maig de 1883

BARCELONA

—
TIP. F. CUESTA.—Plaza Letamendi, 27
1908

República - Democracia - Autonomía

Acció Federalista

El *Congrés Regional Federalista*, quinas sessions se celebraren á Barcelona desde el día 23 d'Abril al 3 de Maig de 1883, abans de posar á discussió y d' ésser votat el **Projecte de Constitució** que segueix, va acordar la

Determinació de las facultats que l'Estat de Catalunya, en us de sa sobirania, delegaria á la Federació ó conjunt dels Estats Espanyols ó Ibèrichs.

Primer. Las referents als medis de que'l comerç necessita para sa seguretat y son desenrotlló, y aixís otorgaria las atribuciones necessarias als poders federals pera que cuidessen de tot lo relatiu á

- A. Camins generals y corrents navegables.
- B. Costas y zona marítima.
- C. Aduanas.
- D. Correus y telégrats.
- E. Tipo y ley de la moneda, y dels pesos y midas.
- F. Llegislació fluvial y marítima. Códich de comerç y procediment mercantil.

Segon. Las facultats necessarias pera tot lo relatiu á la propietat literaria, artística y industrial, privilegis d'invenció y marcas de fàbrica.

Tercer. Las facultats referents á las relaciones políticas, administrativas y jurídicas entre las Regiones ó Estados de la Federació, y aixís Catalunya otorgaria las atribuciones necesarias als poders federal pera la decisió de todas las cuestiones inter-regionals y repressió de las lluytas que poguessen originar; y al propi temps pera que aprobés ó desaprobés los tractats ó pactes que entre dos ó més regions se fessen sobre interessos que li fossen comuns.

Cuart. Las facultats necesarias pera jutjar y castigar las usurpaciones que las regions fessen de las facultats de la Federació.

Quint. Las facultats indispensables pera la defensa del ordre en las regions, porque una vegada alterat en cualsevolga d'ellas, puga la Federació ajudar á restablirlo, sempre que la regió ho reclami, ó fos la rebelió de tal naturalesa que comprometés la seguretat del Estat.

Sisé. Las facultats indispensables pera la garantía y defensa dels drets inherents á la personalitat humana, entenentse com á tals per Catalunya, los consignats en lo titol tercer de la Constitució aprobada.

Seté. Las facultats necesarias pera sostindre y garantir la igualtat social pera tots los espanyols, y aixís Catalunya otorgaria als poders federals las atribuciones necesarias pera que tots los espanyols, sens distinció de regions, tinguessen lliure y expedita la facultat de avehinarse y exercir sa industria ó professió en qualsevol punt de la Federació, essent válits en tota ella los títols académichs expeditos ab arreglo á dret en cualsevolga regió; la de reclamar justi-

cia y obtindre l'amparo de las lleys en tots los pobles de la República; la de conseguir la validés en todas las regions dels contractes otorgats en cada una ab arreglo al dret vigent en todas las regions dels autos y sentencias dictats en deguda forma per cualsevol tribunal de la Federació.

Vuité. Las necesarias facultats pera establir y conservar las relaciones internacionales; y aixís Catalunya otorgaria las atribuciones necesarias als poders federals pera tot lo referent á la Diplomacia, á la Pau, á la Guerra y á la celebració de Tractats.

Nové. Las facultats indispensables pera que los poders federals tingan los medis d'exercir ab eficacia las que s'acaban d'enumerar, y per consegüent las referents á la organisació de tribunals federals y de un exércit y una armada, aixís com la fixació dels gastos, imposició y reparto dels tributs necessaris pera cubrirlos proporcionalment entre todas las regions.

Projecte de Constitució

EPRA L'ESTAT CATALÀ

aprovat pe'l Congrés Regional Federalista

EL DIA 2 DE MAIG DE 1883

Lo Poble català, y en son nom los insfrascrits Diputats, perfectament cerciorats de que los Municipis compresos en las circunscripcions que respectivament representan, volen continuar formant part de la Regió Catalana, acordan la següent Constitució ó Pacte polítich fonamental de Catalunya:

TÍTOL PRIMER

Del territori de Catalunya

Art. 1. L'Estat Català es sobirà y autònom, sens altres limitacions que las derivadas del Pacte federal que l'uneix á las demás Regions espanyolas.

Totas las atribucions ó facultats no delegadas expressament á la Federació en virtut de dit pacte, s'entenen compresas dins de la Sobirania de Catalunya.

Art. 2. Cap poder te la facultat de rompre la unitat de la regió catalana, que queda reconstituhida en virtut del present Pacte, ni de enagenar per cap concepte'l tot ó part de dit territori, ni de mermar en lo més mínim los atributs constitutius de sa sobirania.

TÍTOL II

Dels catalans y de sos debers politichs

Art. 3. Son catalans: 1. Tots los nascuts á Catalunya. 2. Los fills de pare ó mare catalans, encara que hagin nascut á fora de Catalunya. 3. Los de fora de Catalunya que hagin obtingut carta de naturalesa. 4. Los que sens ella hagin guanyat vehinat en cualsevol poble de Catalunya.

Art. 4. Venen obligats tots los catalans, no sols á obehir las lleys catalanas y á respectar las autoritats establertas segons ellas en Catalunya, sinó també á contribuir en proporció dels seus habers als gastos del Estat català.

Igual respecte y obediencia deuen á las lleys y autoritats que per dret exerceixin jurisdicció en la Federació espanyola, y del mateix modo están obligats á contribuir en la dita proporció als gastos generals de la Federació, exigits per autoritat llegítima y en la forma deguda.

Art. 5. Tot català está aixís mateix obligat á defensar la patria ab las armas, no sols dintre del territori de Catalunya, sinó també fora d'ella, ab arreglo á las lleys particulars del Estat y á las generals de la Federació.

TÍTOL III

Drets dels catalans y de cuants sense serho's trovin á Catalunya, y garantias d'aquestos drets.

Art. 6. Tota persona tindrà assegurats en Catalunya, sense que cap poder tingui facultats pera cohibirlos; ni cap lley autoritat pera mermarlos, tots los drets naturals, xó es:

1. Lo dret á la vida, á la seguretat y á la dignitat de la vida.

2. Lo dret al lliure exercici, manifestació y difusió del pensament, y á la lliure expressió de la consciència.

3. Lo dret de reunió y de associació pacíficas.

4. La llibertat del treball, de la indústria, del comerç interior y del crèdit.

5. Lo dret de propietat, sens facultat de vinculació ni amortisació.

6. La igualtat davant la llei.

7. Lo dret á ser jurat y á ser jutjat per los Jurats, y lo dret á la defensa llibèrrima en judici.

Art. 7. Ningú en Catalunya pot ser detingut ni pres, sinó per causa de delictes.

Art. 8. Tot detingut será posat en llibertat ó entregat á la autoritat judicial dintre de las 24 horas següents á la detenció, debent aquesta deixar-se sense efecte, ó elevar-se á presó dintre de las 72 horas de haber-se entregat lo detingut al Jutje competent, y debent la providencia que's dicti notificarse al interessat dins del mateix plasso.

Art. 9. Ningú pot ser pres, sinó en virtut de manament de Jutje competent, lo qual se ratificará ó reposará, o t lo presunt reo, dins de las 72 horas següents al acte de la presó.

Art. 10. La detenció y la presó provisional se limitarán á la adopció de las midas mes precisas pera la seguretat del detingut ó prés, proscribint-se en absolut tota vexació innecesaria.

Art. 11. S'establirà un sistema de fianças

excarcelarias pera tots los acusats de delictes menys graves, facilitant-se la llibertat provisional dels mateixos en quant sigui compatible ab la seguretat de que han de compareixe sempre y quan siguin cridats davant del Tribunal. Al establir-se dit sistema de fianças, se tindrà en compte la posició ó fortuna del processat pera exigir-li segons aquella sigui.

Art. 12. Ningú pot entrar en lo domicili d'un catalá, ni d'altre persona resident á Catalunya, sense son consentiment, excepte en los cassos urgents d'incendi, inundació ó altre perill anàlog ó de agressió procedent de dintre, ó pera auxiliar á persona que necessiti socorro, sense que fora d'aquestos cassos pugui decretarse dita entrada més que per Jutje competent.

Ab tot, quan un delinquent trobat *infraganti*, y perseguit per la autoritat ó sos agents se refugihi en son domicili, podrán aquestos penetrar en ell sols per l'acte de la aprehensió, y si's refugiés en lo domicili agé, precedirà requeriment al amo del mateix.

Art. 13. Cap catalá pot ser compelit á mudar de domicili ó residencia sinó en virtut de sentència executoria.

Art. 14. En cap cas podrá detenir-se ni obrir-se per la autoritat gubernativa la correspondència confiada al correu, ni tampoch detenir-se la telegráfica. Pero, en virtut d'auto de Jutje competent, podrá detenir-se una y altre correspondència, y també obrir-se en presencia del processat la que se li dirigeixi per lo correu.

Art. 15. Tot auto de presó, de registre de morada ó de detenció de la correspondència es-

crita ó telegráfica, será motivat. Cuan l'auto no tingui aquest requisit, ó cuan los motius en que s'hagi fundat se declarin ilegals en judici, ó notoriament insuficients, la persona qu'hagi sigut presa, ó cual presó no s'hagi ratificat dins del plasso senyalat en l'article 9, ó cual domicili hagi sigut allanat, ó qual correspondencia hagi sigut detinguda, tindrà dret á reclamar del Jutje ó Tribunal qu'hagi dictat l'auto una indemnisió proporcionada al dany causat, pero jamay inferior á 500 pessetas.

Los agents de l'autoritat pública estarán aixís mateix subjectes á la indemnisió que reguli lo Jutje cuan rebin en presó á cualsevol persona, sens manament en que s'inserti l'auto motivat, ó cuan la retinguin sens que dit auto hagi sigut ratificat dins del termini abans dit.

Art. 16. L'autoritat gubernativa que infringeixi lo prescrit en los articles 8, 9, 10, 12, 13 y 14 incurrirá, segons los cassos, en delict de detenció arbitraria ó d'allanament de morada, y además quedarà subjecte á la indemnisió prescrita en lo párrafo segon del article anterior.

Art. 17. A igual indemnisió tindrà dret tot detingut que dins del termini de las ditas 24 horas no hagi sigut entregat á la autoritat judicial. Si lo Jutje dins del termini també expressat de 72 horas, no elevés á presó la detenció, deurá indemnisar al detingut del modo expressat en l'article 15.

Art. 18. Cap catalá pot ser processat ni sentenciat sino per Jutje ó Tribunal competent, en virtut de lleys anteriors al delict, y ab arreglo á lo que aquestas prescriuin. De cap manera

podrán crearse Tribunals extraordinaris, ni Comissions especials pera coneixe de cap delict.

Art. 19. Tota persona detinguda ó presa sens las formalitats expressadas, ó fora dels cassos previstos en aquesta Constitució, será posada en llibertat, á petició seva ó de cualsevol catalá.

La ley determinarà la forma de procedir sumariament en aquestos cassos, sense que de cap modo lo precediment puguia durar mes de 48 horas; y també determinarà las penas en que incorrian los que manaren, executaren ó feren executar, la detenció ó presó ilegal.

Art. 20. Essent la propietat inviolable, ningú podrá ser privat, temporal ó perpetuament de sos bens ó drets, ni perturbat en la possessió dels mateixos sinó en virtut de sentencia judicial.

Serán personalment responsables del dany causat los funcionarios públics que infringeixin l'anterior precepte.

S'exceptúan d'ell los cassos d'incendi é inundació, ó altres de análoga urgencia.

Art. 21. Ningú pot ser expropiat de sos bens sinó per causa de utilitat pública y en virtut de manament judicial, lo qual no podrá executarse sense previa indemnisió, regulada per la mateixa autoritat ab intervenció d'aquell á qui hagi d'expropiarse.

Art. 22. Ningú está obligat á pagar contribució que no hagi sigut votada per las Corts ó per las Corporacions populars, legalment autorizadas pera imposarla, ó cual cobranza no's fassi en la forma prescrita per la ley.

Incurrirá en lo delicto de exacció ilegal tot funcionari que pretenguia exigir, ó exigessua lo pago d'una contribució sens los requisits prescrits en aquest article.

Art. 23. Tot catalá major de 21 anys y que's trovi en lo ple us de sos drets civils, tindrà dret á ser elector y elegible. També tindrán igual dret las donas catalanas de la mateixa edat que, gosant de sos drets civils, posseheixin un títol académich ó professional.

Art. 24. Cap catalá podrá ser privat:

Del dret de manifestar lliurement sas ideas y opinions, ja de paraula, ja per escrit, valentse de la imprenta ó d'altre procediment semblant.

Del dret de reunir-se y associarse pacíficament pera tots los fins de la vida humana que no siguian contraris á la moral pública.

Del dret de dirigir peticions individual ó colectivament á las Corts, y als demás poders y autoritats de Catalunya.

Art. 25. No podrá exercitarse colectivamente per cap classe de forsa armada lo dret de petició, pero podrán exercirlo individualment los que formin part d'una d'aquestas forsas, mentres siga sobre assumptos que no estigan relacionats ab lo cos ó institució del qual formin part.

Art. 26. Ni per las lleys ni per las autoritats podrá establirse cap disposició preventiva que's refereixi al exercici dels drets en aquest títol definit.

Tampoch podrán establirse la censura, dipòsits ni editor responsables pera los periódichs.

Art. 27. Los delictes que's cometin ab oca-

sió del exercici del drets expresats en lo títol present, serán penats per los Tribunals ab arreglo á las lleys comunes.

Art. 28. Las autoridades poden prohibir los espectáculos que ofendian al decoro, á las bonas costums ó á la decencia pública.

Art. 29. Las reuniones al aire lliure y las manifestacions, sols podrán ferse de día, y may podrán obstruir la vía pública ni celebrarse als voltants dels Ajuntaments, Corts, ni Tribunals.

Art. 30. Ningú impedirá, suspenderá, ni disoldrá cap asociació quals estatuts siguian oficialmente coneguts, y qual individuos no contraguian obligaciones atentatorias á la seguretat del Estat ó á la autonomía del individuo.

Art. 31. Tot catalá y tota persona resident á Catalunya podrá fundar y mantener establecimientos de instrucció ó de educació, sens previa llicencia, salva la inspecció de la autoritat competent per rahons de higiene y moralitat.

Art. 32. A cap catalá que estigui en lo ple ús de sos drets civils podrá impedirseli sortir lliurement del territori ni trasladar sa residencia y habers á altres regions ó paissos, salvas las obligaciones de contribuir al servey militar y al mantenimiento de las cargas públicas.

Art. 33. Sols los ciutadans compresos en l'article 4, son admisibles als empleos y cárrechs públichs dependents del Estat de Catalunya.

Aquell que no's trobi comprés en dit article, no podrá exercir á Catalunya lo sufragi en lo que toca al govern regional, ni cap cárrech que tingui anexa autoritat ó jurisdicció dintre del territori catalá.

Art. 34. No será necesaria la previa autorización para procesar devant dels tribunals als funcionaris públics, cualsevulga que sia lo delict que cometian.

Lo mandato del superior no eximirá de responsabilitat en los cassos de infracció manifesta, clara y terminant d'una prescripció constitucional.

Art. 35. La enumeració dels drets expressats en aquest títol, no implica la prohibició de cualsevol altre no declarat expressament.

Art. 36. Cap noy menor de 14 anys, y cap noya menor de 12, podrán ser admesos á treballs corporals en fàbricas, talleres, ni en altre banda.

Los majors d'aquestas etats, y menors de 18, deurán, pera ser admesos, acreditar que saben llegir y escriurer correctament.

Art. 37. No s'autorizará la instalació de cap establiment, sigui del género que vulgui, en lo qual, hagin de estar aglomeradas muchas personas, mentres no reuneixi las condiciones de seguretat y de higiene que las lleys determinin.

Art. 38. Las empresas de ferro-carrils y de demás medis de locomoció, deurán, sempre y en tot cas, respondre civilment de las desgracias personales que succeheixin en l'exercici de lo que sigui objecte de sa explotació.

Igual responsabilitat tindrán las empresas, amos ó patrons de fàbricas, talleres, obras ó construccions respecte de las desgracias personales que experimentin sos operaris ó dependents en las indicadas fàbricas, talleres, obras ó construccions.

La ley determinará lo modo de regular las indemnizaciones que per aquestos conceptes s'hagin de fer efectivas, las cuales procederán siempre, y sense tenir en compte si ha mediat ó no imprudencia ó descuit per part de la víctima.

Art. 39. L'Estat Regional se reserva entre las sevas facultats legislativas, la de fer lleys regularisant las horas de treball.

Art. 40. Quan los poders facultats al efecte per aquesta Constitució, ó per la Federal, declaren lo territori de Catalunya en estat de guerra, regirán allavoras las lleys militares.

En cap cas podrá establirse altre penalitat que la prescrita previamente per la ley.

Art. 41. L'exercici de tots los cultes es lliure á Catalunya.

Art. 42. Queda separada la Iglesia del Estat, prohibintse en consecuencia als Municipis lo subvencionar directa ni indirectamente cap culte.

Art. 43. Las actas de naixement, de matrimoni y defunció, serán registradas siempre per las autoridades civiles y sols serán válidas las que tengan aquest requisit.

Art. 44. Quedan secularisats los cementiris.

Art. 45. Quedan secularisadas la Ensenyansa y la Beneficencia, dependents del Estat y de las Municipalitats.

Art. 46. Quedan abolits los títols de noblesa.

Art. 47. Queda abolida la pena de mort y todas las perpetuas.

TÍTOL IV

Del govern de Catalunya

Art. 48. La forma de govern del Estat català es la República democràtica representativa.

Art. 49. Tots los poders son electius, amovibles y responsables.

Art. 50. La sobirania originaria resideix en tots los compresos en l'article 23, los quals la exerceixen per medi del sufragi universal.

Art. 51. Aquestos organismes son lo Municipi y l'Estat Regional.

Art. 52. Lo Poder de la Regió's divideix en Poder legislatiu, Poder executiu y Poder judicial.

Art. 53. Lo Poder legislatiu será exercit exclusivament per les Corts.

Art. 54. Lo Poder executiu será exercit per lo President y los Ministres.

Art. 55. Lo Poder judicial será exercit per jurats y jutjes, qual nombrament no dependrà jamay dels altres Poders públics.

TÍTOL V

De las facultats corresponents als Poders públics de la Regio

Art. 56. Las facultats competents á dits Poders, son:

1. Relacions ab los altres Estats regionals y ab la Federació.
2. Arreglo de las cuestiones territorials y de las competencias entre'ls Municipis.
3. Conservació de la unitat y de la integritat de Catalunya.

4. Exèrcit regional.

5. Ferro-carrils, camins y demés obras públicas de interés regional.

6. Deute regional.

7. Empréstit regional.

8. Contribucions y rendas que siguian necessaries pera lo manteniment de l'Estat Regional y pera contribuir als gastos generals de la Federació.

9. Llegislació política, civil, penal y processal.

10. Sanitat y Beneficencia regional.

11. Monts y minas.

12. Canals regionals.

13. Universitat, Instituts y Escolas de agricultura, industria, comers, arts y oficis de la Regió.

14. Bens y drets de la Regió.

15. Conservació del ordre públich regional y declaració d'estat de guerra civil.

TÍTOL VI

Del Poder Legislatiu

Art. 57. Lo poder legislatiu de Catalunya, ó sia las Corts Catalanas, se compondrá de dos cossos: Congrés y Senat.

Art. 58. Lo Congrés se compondrá de Diputats elegits per las comarcas ó circumscripcions de que parlan los articles 104 y 105, quals comarcas ó circumscripcions elegirán un diputat per cada vint mil habitants y un més per fracció de més de deu mil, essent tots elegits per sufragi universal directe de tots los electors compresos en l'article 23.

Art. 59. Los Senadors serán elegits per los Ajuntaments, los quals ne nombrarán dos per cada una de las ditas comarcas de que parlan los citats articles 104 y 105.

Pera ser diputat, s'ha de ser elector y estar en la plenitud dels drets civils; y pera ser senador s'han de reunir aquestas mateixas circunstancias y contar per lo menys la edad de 35 anys.

Art. 60. Las Corts se renovarán en sa totalitat cada dos anys.

TÍTOL VII

De la celebració y facultats de las Corts

Art. 61. Las Corts se reuniran tots los anys celebrant dos legislaturas anuales que durarán al menys abduas quatre mesos, comensant la primera tots los anys lo quinze de Mars y la segona lo quinze d'Octubre.

Art. 62. Cada un dels cossos col-legisladors tindrà las següents facultats:

1.ª Formar lo respectiu Reglament pera son govern interior.

2.ª Examinar la legalitat de la elecció y la aptitud dels individuos que'l componguin.

3.ª Nombrar, al constituirse, son President, Vice-Presidents y Secretaris.

Art. 63. No podrá estar reunit un dels cossos col-legisladors sens que l'altre ho estigui també.

Art. 64. Lo Congrès y lo Senat no poden deliberar junts, ni juntarse sinó en los cassos taxativament expressats en aquesta Constitució.

Art. 65. Las Corts podrán esser convocadas pera cualsevol ciutat ó vila de Catalunya, designatse en cada legislatura lo punt de reunió de la següent ó deixantse á elecció de la Diputació general ó Comissió permanent de Corts.

Art. 66. Las sessions del Congrès y del Senat serán públicas exceptuant los cassos que exigeixin indispensable reserva; pero may en sessió secreta podrán discutirse ni votarse lleys.

Art. 67. La iniciativa de las lleys, correspon á cada un dels cossos col-legisladors y al poder executiu.

Art. 68. Los projectes de Lley sobre contribucions, crédito publich y forsas militars se presentarán al Congrès avans que al Senat.

Art. 69. Cap projecte podrá ser Lley sens que avans siguia aprobat en los dos cossos col-legisladors.

En cas de dissentiment se constituirá una comissió mixta de igual número de senadors y de diputats pera veure si's pot arribar á una avinensa.

Si la comissió mixta no's posa d'acort, se suspenderá lo projecte de lley per aquella legislatura.

Si's reproduceix en la immediata, y continúa lo dissentiment, s'acudirá al plebiscit, en lo qual, per sufragi universal, decidirá lo poble votant «si» ó «no», si aproba ó rebutja la lley.

Si la disconformitat existís respecte als projectes de que parla l'art. 68, prevaleixerá la resolució del Congrès y será Lley lo projecte després de intentada l'avinensa per medi de la comissió mixta.

Art. 70. Las resolucions de las Corts se pendrán á pluralitats de vots.

Pera votar las lleys, se requereix en cada un dels cossos col·legisladors la presencia de la meytat més un del número total dels individus que tingan aprobadas sas actas.

Art. 71. Las Corts podrán pendre midas que obliguin als diputats y senadors á concorre á las sessions.

Art. 72. Lo càrrech de Diputat y Senador es absolutament incompatible ab tot altre càrrech públich, ja sia honorífich, ja retribuit.

La sola acceptació, per part del que desempenyi cualsevol d'aquestos càrrechs, del de Diputat ó Senador, implica la renuncia de la Diputació ó Senaduría, sense que tampoch sigui necessaria cap mena de manifestació expressa.

Art. 73. Los Diputados y Senadors rebrán una indemnización que's fixará per las lleys.

Art. 74. Ni lo president del Poder executiu, ni'ls individus del mateix, poden ser Diputados ni Senadors, mentres exerceixin aquell, ni poden assistir á las sessions de las Corts sino per mandato especial de las Cambras, lo qual deurá dictarse sempre y cuan aixís ho demanin la tercera part de Diputados ó Senadors.

Art. 75. Lo Congrés té'l dret d'acusar devant del Senat al Presideet y als ministres; lo Senat té'l dret de declarar que hi ha lloch ó no á la formació de causa, y lo Tribunal-Suprem á jutjarlos y sentenciarlos.

Art. 76. Las Corts al terminar cada legislatura nomenarán la Diputació general de Catalunya composta de quatre Diputados elegits per

lo Congrés y cinch Senadors elegits per lo Senat. Dits nou individus se constituirán nomenant son President, son Vice-president y son Secretari.

Art. 77. La Diputació general, com á Comissió permanent de Corts, vetllará per la observancia de las lleys per part del Poder executiu; convocará las Corts en reunió extraordinaria sempre y cuan ho crega precis ó cuan ho demani lo Poder executiu, y formarà lo Memorial de agravis, ó sigui la compilació de totas las queixas rebudas contra lo Poder executiu durant l'intermitj de la legislatura, pera presentarlo á l s Corts en la mes immediata.

Art. 78. Los Senadors y Diputados, desde'l moment de la elecció, no podrán ser processats ni detinguts cuan estigan obertas las Corts, sense permís del respectiu cos col·legislador, y cuan estiguin tancadas, sense permís de la Diputació general.

S'exceptúa'l cas de delictes *in-fraanti*, en lo qual podrán ser detinguts posantho desseguida en coneixament del Congrés, del Senat ó de la Diputació, segons lo cas, pera que decidesquia lo que estimi convenient.

Si's dictés sentencia contra un Senador ó Diputat, en procés seguit sens lo permís á que's refereix lo párrafo anterior, la sentencia no podrà portarse á efecte fins que autorisi sa execució lo cos á que pertanyi lo processat.

Art. 79. Los Senadors y Diputados son inviolables per las opinions y vots que emiteixin en l'exercici de son càrrech.

TÍTOL VIII

Del Poder executiu

Art. 80. Lo Poder executiu serà exercit per un Consell compost de tres Ministres: un encarregat de tot lo referent á Governació, altre encarregat de tot lo relatiu á Foment y altre encarregat de tot lo tocant á Hisenda, tots tres baix la direcció de un President que's titularà President del Consell del Estat Catalá.

Art. 81. Lo President serà nomenat per lo Congrés y lo Senat reunits, á pluralitat de vots. Son càrrech durará dos anys y serà amovible y reelegible á voluntat dels cossos col·legisladors. Cuan un d'ells acordi la remoció y sempre y cuan vaqui la Presidencia, deurán juntarse lo Senat y lo Congrés pera procedir á nova elecció presidencial.

Art. 82. En las ausencias y enfermetats del President, desempeñará son puesto, interinament, lo Canceller ó Ministre de mes edat.

Art. 83. Lo President nomena y separa lliurement los ministros ó concellers.

Art. 84. Competeix al poder executiu, ó sigui á la Presidencia y al Consell del Estat Catalá:

1. Disposar del Exèrcit regional pera la seguretat interior y defensa de Catalunya.
2. Nomenar los empleats públics de la Regió ab arreglo á las lleys.
3. Distribuir los ingresos y fer los gastos ab arreglo á las lleys.
4. Utilisar tots los medis l·legítims pera que aixís la Constitució y lleys federals com la Constitució y lleys regionals, tinguin exacte compliment.

5. Facilitar al Poder judicial l'exercici expedit de son ministeri.

6. Donar reglaments pera la execució de las lleys regionals.

7. Promoure y fomentar dintre d'ellas y del círcol de sas atribucions tot cuant convinguia al foment dels interessos morals y materials de Catalunya.

8. Presentar anyalment á la aprobació de las Corts los comptes del últim exercici y los pressupostos pera l'inmediat, y Memorias sobre l'estat de la administració pública, proposant á sa deliberació y sanció las lleys que li aparequian necessaries.

Art. 85. Competeix especialment al President del Consell del Estat Catalá.

1. Promulgar, dins dels 15 dias següents á sa aprobació definitiva, las lleys que dictin y sancionin las Corts, salvo que aquestas declaressin urgent la promulgació, en qual cas deurá ferho desseguida.

2. Demanar á la Diputació general la reunió extraordinaria de Corts cuan en son concepte aixís ho requereixi l'estat ó los interessos de la Regió.

3. Dirigir missatjes á las Corts proposant tot cuant cregui convenient al bé de Catalunya.

4. Sostener las relacions inter-regionals ab los demés Estats de la Federació y ab los Poders d'aquesta.

Art. 86. Los sous que la ley senyali á lo President y als Concellers ó Ministres, no podrán ser alterats durant lo período de son mando.

TÍTOL IX

Del Poder Judicial

Art. 87. Lo Poder judicial no emanará del executiu, ni del legislatiu.

Art. 88. Queda prohibit al Poder executiu en tots sos graus, imposar penas personals ni pecuniarias per mínimas que siguian. Tot càstich s'imposarà per lo Poder judicial.

Art. 89. Tots los Tribunals serán collegiats.

Art. 90. S'estableix lo Jurat pera tota classe de delictes.

Art. 91. S'establirán també jurats mixtos d'obriers y patrons pera la resolució de las diferencias y conflictos que surgeixin entre'ls operaris y'ls dits patrons, en conformitat á lo que prescrigui la llei.

Art. 92. En cada Municipi hi haurá un tribunal ó mes, segons la importancia d'aquell, nombrats directament per lo poble y encarregats d'entendre en la correcció de las faltas, judicis verbals de petita quantia y actes de conciliació.

Art. 93. Hi haurá pera la formació de los sumaris criminals, jutjes de instrucció en las demarcacions que la llei determini. Aquestos jutjes serán nomenats per las Salas de lo criminal de las Audiencias mediant oposició.

Art. 94. Hi haurá lo número de Audiencias necessari pera la bona administració de justicia dintre de las demarcacions que la llei senyali.

Aquestas Audiencias se compondrán de duas Salas ó Tribunals, un civil y un altre criminal.

Los magistrats de la Sala de lo criminal se-

rán nomenats per lo Tribunal Suprem d'entre'ls jutjes de instrucció y ab arreglo á lo que la llei prescrigui.

Los magistrats de las Salas ó Tribunals civils serán nomenats també per lo Suprem dintre de lo que la llei determini.

Art. 95. Lo Tribunal Suprem Regional se compondrá de nou magistrats y sis suplents, elegits tots per sufragi universal directe de tots los electors de Catalunya compresos en l'article 23.

La llei determinarà las condicions d'elegibilitat qu'hagin de reunir, aixís los magistrats com los suplents.

Las vacants del Tribunal Suprem y de sos suplents s'omplirán en lo temps que la mateixa llei designi per medi del sufragi universal avans dit.

Art. 96. Los jutjes ó magistrats de las Audiencias no podrán ser separats sinó per sentencia judicial ó per acort del Tribunal superior gerárquich.

Los magistrats del Tribunal Suprem tampoch podrán ser separats sinó per sentencia judicial ó per lo sufragi universal del poble catalá cridat al efecte per lo mateix Tribunal Suprem ó per l'acort del Senat y lo Congrés, pera que voti si vol ó no la separació d'aquell magistrat ó magistrats.

Art. 97. Lo Tribunal Suprem ademés d'exercir las funcions jurídicas ordinarias que determinin las lleys, entendrá en los litigis entre'ls Municipis, en lo processament del President del Consell del Estat y dels Ministres ó Consellers, y en los assumptos en que la Regió siguia part.

Art. 98. Lo Tribunal Suprem dictará son Reglament administratiu interior y nomenará tots sos empleats subalterns.

TÍTOL X

Dels Municipis

Art. 99. Los Municipis tenen en tot lo referent á sa vida interior autonomia administrativa, económic y política.

Art. 100. L'autonomia del Municipi, comprén:

1. La facultat de constituir son Poder executiu en la forma que tingui per convenient.
2. La facultat de constituir son Poder legislatiu pera dictar las reglas concernents als assumptos municipals en la forma que vulgui, mediant que sinó es lo comú de vehins que directament ho fassi, ellegesquia dit poder per sufragi universal directe dels electors compresos en l'article 23.
3. La facultat de ellegir son Poder judicial per lo medi ja dit en l'article 92.
4. La facultat de reglamentar tot lo concernent á la policia de seguretat y urbana.
5. La facultat de reglamentar y cuydar en tot lo relatiu á camins, canals vehinals y monts vehinals.
6. Reglamentar y cuydar de tot lo referent á la beneficencia pública municipal y, á la salubritat de la població.
7. La facultat de administrar lliurement sas rendas y fondos comunals.
8. La de repartir y cobrar en lo modo que cregui més convenient aixís las contribucions

necessarias pera lo compliment dels expresats fins, com lo cupo de tributació que lo govern del Estat assigni pera aténdrer als gastos regionals y als de la Federació.

9. La facultat de organisar y reglamentar la ensenyansa pública local.

Art. 101. Los Municipis en l'exercici de las facultats inherents á sa autonomia no podrán infringir ni desconéixer cap dels preceptes d'aquesta Constitució, ni tampoch dels de la Federal espanyola.

Art. 102. Los Municipis venen obligats á sostenir Gimnasis y Escuelas de noys, de noyas y de adults, en los quals se'ls hi donguia la instrucció primaria obligatoria y gratuita pera son desenrotllo físich, intelectual y moral.

Art. 103. Si los Poders municipals legislatiu ó executiu reparteixen desigualment la contribució ó la exigeixen á un ciutadà en desproporció als seus habers, l'agreviat ó agraviats tindrán expedit lo dret pera acudir al poder judicial, ja en demanda civil, ja criminal, segons procedesquia.

Art. 104. Com á órgan intermitj de comunicació entre'ls Municipis y l'Estat regional y pe'ls efectes previnguts en los articles 58 y 59 y los administratius y judiciales que las lleys prescriguin, hi haurá la comarca ó circumscripció.

Art. 105. La lley determinarà l'extensió y límits d'aquestas comarcas, procurant restablir las antiguas catalanas, y atenent pera formarlas á las condicions geográficas, á la comunitat de interessos y afinitats históricas dels Municipis qu'hagin de constituirlas y previa consulta d'aquests.

TÍTOL XI

Del Exèrcit Regional

Art. 106. L'exèrcit regional se divideix en permanent y de reserva.

Lo permanent, cual organisació determinarà la ley, se compondrà sols de voluntaris.

La reserva la compondrán tots los ciutadans de Catalunya de 21 á 40 anys, quedant en absolut abolidas las redencions y las substitucions.

Art. 107. La 1.ª reserva composta de tots los ciutadans de 21 á 26 anys; la 2.ª de tots los de 26 á 30, y la 3.ª dels de 30 á 40, deurán acudir al menys una vegada l'any á exercicis militars.

Art. 108. Lo Govern regional nomenará los jefes y oficials aixís de la forsa pública permanent, com de las reservas, ab arreglo á lo que determini la ley d'organisació del exèrcit.

Art. 109. Las reservas tindrán depositadas las armas necessarias en los cuartels y parks del Govern regional, y sols podrán armarse per un decret d'aquest y mobilisarse per una ley.

TÍTOL XII

De la reforma de la Constitució

Art. 110. Las Corts podrán acordar la reforma de la present Constitució, senyalant al efecte l'article ó articles qu'hagin de alterar-se.

Art. 111. Acordada la reforma's cridarà al poble catalá pera que per sufragi universal di-

recte de tots los electors compresos en l'article 23, voti en plebiscit si vol ó no la reforma.

Art. 112. Si lo resultat del plebiscit es afirmatiu's convocarán novas Corts pera dintre de tres mesos á fi de que portin á cap la reforma.

Art. 113. Executada la reforma se sometrà de nou á la aprobació popular per lo mateix medi del plebiscit, y si d'aquest resulta acceptada quedarà vigent la reforma constitucional.

Barcelona, 2 Maig de 1883

President: Francesch Suñer y Capdevila (major). — *Vice-presidents*: Joseph Maria Vallés y Ribot. — Albert Camps. — *Diputats*: Rafel Campdepadrós. — Joan Campabadal. — Frederich Castells. — Carlos Fernández Castroverde. — Pere Closas. — Tomás Coma Daura. — Francesch Corbella. — Feliu Crespí. — Valentí Cornet. — Remí Cortés. — Ignaci Dublé. — Joan Estany. — Miquel Ferrer y Garcés. — Francesch Xavier Flaquer. — Pau Font Beso. — Joan Germain Amat. — Wenceslao Gigó. — Miquel Guansé y Puig. — Joaquim Gurri. — Marcelino Jubany. — Joseph Jubert Cortada. — Eugeni Litrán. — Cristofol Litrán. — Baldomero Lostau. — Ramon Lostau. — Anton Macías. — Francesch Malet. — Joan Matas Hortal. — Lluçia Navarro. — Joseph Petit Perelló. — Joan Puig y Llagostera. — Ramón Puig y Llagostera. — Joseph Pujol y Bech. — Agustí Rabassa y Sagués. — Pere Ramos Donjó. — Ramon Riera. — Joan Ristol. — Joseph Roig y Minguet. — Carlos

Saornil.—Pere Simon.—Enrich Solozábal.—Francesch Suñer y Capdevila (menor).—Floren-
ci Tomás.—Joan Tutau.—Evaristo Ullastres.—
Genís Vidal Roura.—Joseph Vidal Campanería.
—Miquel Vilá.—Miquel Vilalta.—Joseph Viñas
Grau.—Joaquim Viñas Pagés.—Pere Viñas Re-
nom.—Francesch Viñas Briera.—*Secretaris*;
Baldomero Pujadas.—Camilo Castells.—Joan
Bombau Fiol.—Alfred Bethancourt.

FRAGMENTS

del Manifest del Consell elegit pel Congrés Re-
gional que discutí y votá l'anterior Constitu-
ció catalana:

«Lo primer Congrés Regional de Catalunya ha posat fi
digna y feliçment á sas tasques. A n'aquest Consell, per ell
nombrat pera la suprema representació y direcció del par-
tit republicà federal de la regió catalana, competeix procu-
rar la prompta y eficaç realització dels acorts d'eixa memo-
rable Assamblea, fent tot lo possible pera que produheixin
pera la llibertat y la patria en dia no llunyá los saludables
resultats que son sempre d'esperar d'actes polítichs inspi-
rats, no per vils egoismes de partit, sino per l'amor qu'in-
fundeixen á tota conciencia honrada, la veritat y la justi-
cia, consumats no en mitj del soroll d'ardentas passionadas
lluytas, sino en mitj de la mes serena y reflexiva calma, y
dirigits, no tant á precipitar la total ruina de lo que cada
dia se desmorona baix lo pes de son propi descrédit, com á
amontonar y trevallar cuidadosament los materials ab que
ha d'aixecarse la nova obra en lo dia de demá; que de poch
serveix destruir sens edificar, y es veritat inconcusa que la
ciencia y la experiencia polítichs corroboran cada dia, que
sols alló que's cambia queda pera sempre destruhit.

Cuatro fets capitals y transcendentalíssims ha portat á
cap lo Congrés Regional: l'establiment de las novas bases
de reorganització del partit á Catalunya; la reconstituició de
aquest antich Principat, feta ab lo concurs lliure y espon-
tani de las entitats que'l composan, com reivindicació de sa
unitat sellada per la naturalesa y per la historia; la fixació
de las condicions baix las quals la regió catalana celebraria
lo Pacte federal ab las demás regions espanyolas ó ibéricas;
y la discussió y aprobació del projecte de Códich polítich
fonamental pera regirse y governarse l'Estat de Catalunya
dintre de la Federació Espanyola.

Ab lo segon, al mateix temps que s'ha iniciat una obra
de verdadera reparació, reconstruhint la patria catalana,

retallada y dividida per lo centralisme, s'han vençut las dificultats mes graves que en lo dia de demà haurian pogut oposarse á la unió y compactibilitat de que necessitarán segurament Catalunya y altrás regions d'Espanya, aixís pera lo trànsit del unitarisme á la federació, com pera organisar y establir fermament dintre de la mateixa sas novas institucions.

Lo Consell Regional, en aquest punt, ha de detenirse sols siga un instant pera pagar un tribut de merescuda gratitut al patriotisme que regná en lo Congrés cuan aquest adoptá la important resolució qu'ens ocupa. Ella entranya va la desaparició de las quatre actuals provincias en que Catalunya's divideix, y per consegüent la desaparició de entitats que per artificials que sigan, contan llarchs anys d'existencia, gracias á lo que s'han creat a la seva sombra molts interessos, y á pesar de tot aixó, la resolució's prengué per unanimitat y sens oposició ni protesta de cap mena. ¡Mostra elocuent de que los federals catalans, atents sols á lo que ensemps erigeixen los interessos generals de la democràcia y de la federació y lo bé de Catalunya, saben cuan d'aquest y d'aquells se tracta, prescindir per complet de tot exclusivisme local ó comarcal!

Ab la determinació de las facultats que Catalunya, en us de sa sobirania, delegaria á la Federació ó conjunt dels Estats espanyols ó ibèrics, s'ha donat forma concreta y tangible al Pacte sobre'l cual aspirem á reconstituhir la nació espanyola, y s'ha demostrat, en primer lloch, com dintre del nostre sistema pot dotarse al Estat Federal de tots los atributs propis y necessaris pera que la vida de la nació se desplegui ampla y lliurement, sens necessitat d'absorbir ni escursar en lo més mínim cap dels elements de la vida regional, demostrant, en segon lloch, que lluny de voler rompre los llassos que uneixen Catalunya al resto de Espanya, sols preteném alluixarlos, ó en altres termes, que únicament aspirém á substituhir las pesadas cadenas ab que l'unitarisme té atorradas al centre las provincias espanyolas, ab los fraternals vincles de la Federació república.

Finalment, ab lo projecte de Constitució aprovat per lo Congrés, havém desenrotllat á la vista del país nostres principis, patentisant de quina manera desde las esferas del poder los aplicariam á la realitat del govern. Nostre Consti-

tució proba ab evidencia com per la virtut de nostras ideyas cab agermanar la autoritat ab la llibertat; com una gran democràcia ab totes sas expansions no dificulta lo foncionament de un govern regular ab tots sos atributs; com los principis de conservació y de progrés s'armonisan dintre de las institucions federals, sens temor á que lo primer provoqui reaccions insensatas, ni lo segon arrastri la societat á violentas sacudidas; com totes las ideyas progressivas poden concebirse, formularse, difundirse y realisarse per medi de pacíficas evolucions; y com, en fi, los principis que lo federalisme sustenta, al mateix temps que arrencan de las últimas conclusions de la ciencia y responen á las necessitats dels moderns temps, son los que están més en armonia per privilegi ben raro, ab las tradicions de nostra gloriosa historia; y aixís en nostre Pacte fonamental han pogut transmetrersi y combinar-se, formant un sol feix que despedeixi clara y radiant llum, algunas de las mes puras espurnas d'antigas institucions polítiques de la terra catalana y los raigs més brillants de la moderna democràcia.

Cumplint gratíssim deber acabem lo present manifest, dirigint un fraternal saludo á totes y á cada una de las antigas regions espanyolas. Catalunya vol pera totes lo que per ella desitja ab ardent anhel: véuerlas aviat emancipadas de la odiosa tutela que pesa sobre d'ellas; que declaradas totas *sui juris*, gosin de iguals drets y cumploixin uns mateixos debers; que cap d'ellas tracti d'exercir sobre las altrás repugnants preeminencias cubrint ab un sol color los diferents y hermosos matissos que las regions ostentan en las diversas manifestacions de son modo de ser, matissos cual conjunt es sols y únicament lo que pot dirse ab veritat espanyol; que totes y cada una, aixís lliures de travas com d'extranyas influencias, creixin y se desenrotllin segons sa especial índole y gèni, donant aixís á la vida nacional tota la rica varietat de que es susceptible una gran nació que, com Espanya, e- un conjunt de nacionalitats. Catalunya vol sa autonomia, pero no's donaria per satisfeta, sens véuer que d'ella disfrutan igualment totes las regions que s'extenen desde lo Pirineu al Atlántich y desde'l Cantábric mar fins al que banya sas hermosas platjas y recorda son poder y civilisadoras empresas. Catalunya, que no oblida ni pot oblidar que visqué federada ab

Aragó, Valencia y Mallorca; que ab asturs, cántabros, lusitans, galos, castellans, aragonesos, vascos y navarros lluytá contra'ls moros en Calatañazor, en las Navas, en lo Salado y en la vega de Granada, pera obtenir la reconquista de Espanya; contra los francesos en Bailén y Talavera per la independència patria; y que ab tots eixos pobles germans ha sofert per la llibertat llarchs martiris, vol viurer federalment unida ab totes las regions peninsulars y respirar ab ellas los purs ayres de la Democracia y la República.

Barcelona, 17 de Maig de 1883.—Lo President, Joseph Maria Vallés y Ribot.—Vocals: Francesch Suñer y Capdevila (major).—Miquel Ferrer y Garcés.—Baldomero Lostau.—Albert Camps.—Joan Matas Hortal.—Joseph Roig Minguet. - Pere Closas.—Miquel Guansé y Puig.

MEMORIAL DE GREUGES DE 1885

Edició facsímil de la “Memòria en defensa dels interessos morals y materials de Catalunya presentada directament á S.M. lo Rey en virtut d’acort pres en la reunió celebrada en la Llotja de Barcelona, lo día 11 de Janer de 1885”, de l’exemplar pertanyent a la Biblioteca de Catalunya.

LA RENAIXENSA

DIARI DE CATALUNYA

MEMORIA

en defensa dels interessos morals y materials de Catalunya
presentada directament á S. M. lo Rey
en virtut d' acort pres en la reunió celebrada en la Llotja de Barcelona,
lo día 11 de Janer de 1885.

BARCELONA
IMPREMTA LA RENAIXENSA
Xuclá, 13, baixos.
1885

EXPOSICIÓ

ELEVADA Á S. M. LO REY

SENYOR:

Reunits en un dels salons de la Casa Llotja d'aquesta ciutat, lo dia 11 de Janer pròxim passat, gran número de representants de Corporacions domiciliadas en Catalunya, á saber: Societats econòmiques d'amichs del pais, Católicas, Ateneos, Societats de foment del treball y de la producció, Associacions agrícoles, d'obriers, excursionistas, científicas, literarias, y de carácter general, junt ab varias personas distingidas en lo Foro, en las Ciencias, en las Lletres, en las Arts, en la Industria y en lo Comers, invitadas unas y altrás per la Societat «Centre Catalá» ab l'objecte d'ocuparse del MODUS VIVENDI comercial ab la Gran Bretanya y de las bases pera 'l projecte de Códich civil, y pendre las resolucions que 's creguessen oportunas; després de manifestarse unánims en oposarse á tals novetats per tots los medis que oferís la ley, acordaren per gran majoria exercitar lo dret de petició que la Constitució regoneix á tots los espanyols elevant á V. M. una Exposició ó Memoria, en que 's condensin los punts de mira de Catalunya y 's recapitulín los motius en que funda sas queixas.

En virtut d'aquest acort, la Mesa que presidí y la Comissió nomenada pera redactar la Memoria, á quins s'encarregá la representació de la reunió, autorisantlos pera firmar en nom de la mateixa, 's veuhen en lo cas d'acostarse á V. M. pera presentar-li la Memoria, ab la esperança de que 's dignará acceptarla y fixar sa Real atenció en lo contingut d'ella.

Molt senten los que suscriuen que 'l treball no estiga á la altura de sos desitjos ni de son amor á la terra que 'ls va veure naixe. Requeria, sens lo mes petit duple, una suma de coneixements y datos que no posseixen los que suscriuen, y además, la precipitació ab que han degut realisarho, per estar ja sobre la taula las duas vitals cuestions á que principalment fa referencia, no 'ls hi han permés la preparació ni l'acopi de materials, que á disposar del temps necessari haurían, sino suplert aminorat sa insuficiencia. Si V. M. se digna aceptar la Memoria, li preguém que tenint en compte aquesta circumstancia, hi vegi no un treball ab pretencions d'acabat y complert, sino sols alguns punts de mira, consideracions y datos quina aplicació, en opinió dels que suscriuen poden ser d'utilitat.

Després de lo exposat, los que suscriuen, A V. M. suplican se digni aceptar la Memoria acompanyada, y fixar sa Real atenció en lo que en ella s'alega, á fi de que puga influir en la alta direcció de la cosa pública.

Barcelona y Febrer de 1885.

SENYOR.
ALS R. P. DE V. M.

Segueixen las firmas.)

MEMORIA

en defensa dels interessos morals y materials de Catalunya
presentada directament á S. M. lo Rey
en virtut d'acort pres en la reunió celebrada en la Llotja de Barcelona,
lo dia 11 de Janer de 1885.

ACTA de la reunió que al objecte d'ocuparse del *Modus vivendi*, precursor d'un tractat de comers ab Inglaterra, y del Códich civil projectats per lo Govern, tingué lloch, á iniciativa del Centre Catalá, lo dia 11 de Janer d'aquest any en lo vestibul del gran saló de Contractacions de la Llotja d'aquesta ciutat, ab assistencia de representants ó delegats de la *Económica Barcelonesa de Amigos del País*, *Fomento de la Produccion española*, *Círculo de la Union mercantil*, *Asociacion de Católicos*, *Económica Gracienense de Amigos del país*, *Económica de Amigos del país de Girona*, *Instituto de Fomento del trabajo nacional*, *Academia de Santo Tomás de Aquino*, *Asociacion de Navieros*, *Centro Industrial de Cataluña*, *Ateneo Sabadellense*, «Consistori dels Jochs Florals», *Fomento voluntario de Gracia*, «Centre Catalá de Sant Martí de Provensals», *Asociacion de propietarios de fincas urbanas de Barcelona*, *Círculo de la Union Mercantil*, *Centro industrial de Badalona*, «Academia de la Lengua Catalana», *Círculo Ultramarino*, *Academia de Derecho*, «Associació Catalanista de Reus», *Asociacion de Carboneros*, *Centro Artístico Industrial*, «Associació d'Excursions catalana» y «Centre Catalá», y altras personas que per sa significació en lo foro y en la industria, en las lletres y en las ciencias, hi havian sigut convocadas.

En la ciutat de Barcelona, essent las 11 del matí del dia 11 de Janer de 1885, oberta la sessió baix la presidencia de D. Manuel de Lasarte, aquest, després de felicitar-se en breus y sentidas frases, per la patriótica manera com havian correspost las Corporacions assistents á la invitació del «Centre Catalá», digué que si be com á president de la referida Corporació s'havia considerat en lo deber de obrir la sessió, complert aquest, y tota vegada que 'l Centre que representava no devia tenir en la reunió altra intervenció que la de las demás corporacions congregadas, procedia que 's nombrés una Mesa d'orde, que ab carácter definitiu y ab facultats suficientes dirigís la discussió.

Haventse aixís acordat unánimement y sens discussió, á proposta de la comissió nominadora, formada dels senyors Permanyer, Almirall y Pella, que al efecte s'havia nombrat, per aclamació y ab aplauso de tots los concurrents, foren elegits pera constituhir dita Mesa: President, D. Joaquim Rubió y Ors, Vice-presidents, D. Mariá Maspons y Labrós y D. Domingo Sanromá, y Secretaris, D. Antoni Sorribas y D. Baldomero Llopis.

Prengueren acte seguit possessió dits senyors dels seus respectius càrrechs; y, donant las gracias lo president, D. Joaquim Rubió y Ors, per la confiança que se li havia tributat al designarlo pera que ocupés la presidencia, disposá que 's donés compte, com aixís se feu per un dels infrascrits secretaris, de duas proposicions que havian sigut presentadas y que son del tenor següent:

PROPOSICIÓ PRIMERA

Los que suscriuen, desitjant que aquesta reunió realisi un acte trascendental pera 'l pervenir de Catalunya, tenen lo gust de proposar los següents acorts:

Primer. Los reunits exerciran lo dret de petició que la Constitució vigent regoneix á tots los espanyols, dirigint al Rey una Exposició-Memoria, que condensi los punts de mira de Catalunya y recapituli sos motius de queixa per los atachs de que desde llarch temps es víctima, y que avuy prenen la forma de tractats onerosos en lo terreno económic, y de amenassas á la integritat de sas lleys civils en lo terreno moral.

La Memoria-Exposició, escrita en llenguatge respectuós pero ferm y digne, comensará analisant lo dret constitucional vigent á Espanya, en lo relatiu á las prerogativas de la Corona, demostrant que, segons ell, al Rey toca la direcció suprema de la cosa pública. En confirmació de lo mateix examinará l' estat de la política que 's fa per los partits que en ella jugan, y farà notar los gravissims perjudicis que tal estat causa al país.

Entrará luego á plantejar la cuestió de quí es la misió social del Estat, y quin lo medi de realisarla, pera deduhirne que no es la uniformitat, á la que s' oposan á una la naturalesa y la ciencia, sino que es la unió, que reconeix los furs de las varietats, fillas de la llibertat y font de millora y d' avens. Exposará la situació de Catalunya y demás regions, encara no unificadas en certs rams, dintre de la nacionalitat, fent notar que 'ls interessos mútuos y 'l mútuo carinyo han fet naixer, no sols entre ellas sino entre todas las espanyolas, llassos de germanó tan forts, que jamay han lograt rómprels los disbarats y vexacions de la mania uniformista. Comprovará tals principis científics ab fets prácticis, demostrant per medi d' aquestos que la grandesa y la decadencia d' Espanya han anat sempre unidas á la exhuberancia ú ofegament de la vida regional.

Al entrar en lo terreno del dret, s' oposará á la unificació,—no codificació, que es molt distinta,—de la legislació, no com inoportuna ó extemporánea, sinó com anti-científica y vexatoria. Lo temperament catalá es distint del de altrás regions d' Espanya, y las bases filosóficas y fonts históricas del nostre dret son, per consegüent, distintas de las del dret d' altrás regions, essent un y altre adequats al modo de ser de cada una d' ellas; lo que 's demostrará passant revista á las principals institucions jurídicas. Pero si Catalunya s' oposa á la unificació, reconeix la necessitat ó conveniencia de la codificació ó compilació de cada una de las legislacions espanyolas, portada á efecte de la manera mes conforme ab lo propi esperit de cada una d' ellas.

En lo terreno económic, analizará l' estat y sobre tot la importancia de la industria, demostrantlos ab datos estadístichs verdaders y comparatius. Al analizar l' estat de la mateixa, será rigurosament exacte, sens favorirlo ni rebaxarlo, reconeixent que si no pot compararse ab lo d' altrás nacions, no hi ha tampoch cap branca de la activitat que no estigui en Espanya en igual situació desfavorable. Exposará la solidaritat que hi ha entre 'ls elements de producció y de cultura en un mateix país, y acabarà demostrant que llur protecció es tan perfectament científica, que ve inclosa en la primera de las misiones del Estat modern.

La petició no será concreta, reduhintse á cridar la atenció del Rey sobre tot lo exposat, á fi de que pugui influir en la direcció suprema de la cosa pública.

Segon. Pera la redacció de la Exposició-Memoria, se nombrará una Comissió de nou personas, de las quals una será Ponent-redactor y las restants, unas coneixedoras del nostre dret y altrás de la nostra industria, á fi de que puguin facilitar al Ponent tots los datos necessaris.

Tercer. La Comissió nombrada, junt ab la Mesa de la reunió, aprobara la Exposició-Memoria y la firmará després d' aprobada en nom de la mateixa reunió.

Quart. La mateixa Comissió, junt també ab la Mesa y ab la Comissió económica de que 's parla mes avall, designarán las personas que hagin de passar á Madrid pera fer entrega de la Exposició al Rey. La Comissió d' entrega 's procurarà estigui formada per personas de nom conegut, y pertanyents á diversás escolás científicas, filosóficas y políticas.

Quint. La Comissió d' entrega sollicitará audiència del Rey pels trámits rigorosament oficials, sens valerse pera res del favor ni de la influencia.

Sisé. De la Exposició-Memoria se 'n farà una llarga tirada, que s' espargará per Catalunya y fora de Catalunya, posantla á la venda ó regalantla, enviantla á tota la premsa d'

Espanya y á la que's cregui convenient del extranjer, y á todas las Corporacions oficiales y no oficiales que sigui possible.

Seté. Pera sufragar los gastos que tot lo projectat ocasioni, inclós lo viatge de la Comissió á Madrid, se nombrará desseguida una Comissió económica, encarregada d' arbitrar, reunir y emplear los recursos necessaris.

Vuité. La Mesa, per iniciativa propia ó á excitació de qualsevol de las Comissions de redacció ó económica, tornará á convocar la reunió.

Barcelona 11 Janer de 1885.—*Mariá Maspons y Labrós.—Baldomero Llopi.—Eudalt Viver.—Joan Granell.—Narcís Verdagué Callis.—Enrich Nello.—Francisco Riba y Lladó.—Valenti Almirall.—Joseph Pella y Forgas.*

PROPOSICIÓ SEGONA

Los que suscriuen tenen lo gust de proposar á la reunió 'l següent acort:

Se dirigirá una Exposició als alts poders del Estat en demanda de que 's serveixin oporse á la unificació del dret y al *modus vivendi* ab la Gran Bretanya.

Al efecte de portar á execució lo acordat, se nombrará una Comissió composta de cinch personas, las que, en representació de tots los reunits, firmarán la Exposició junt ab la Mesa que presideix la reunió.

Barcelona 11 Janer de 1885.—*Eudalt Viver.—Joan Vallés Sàbat.*

Posada á discussió la primera de ditas proposicions, usá de la paraula en pró y com á firmant d' ella 'l senyor Maspons, qui, ab varias consideracions, condolentse de que existeixi en nostra nac ó un centre poderós d' absorció, que obra en perjudici de todas las provincias y més especialment de las catalanas, contra las que sosté continuada amenaza de acabar ab lo dret á que debém la perfecta organisació de nostra familia y de nostra propietat, y ab la industria á la que debém nostre relatiu benestar, digué que havia arribat la hora de que Catalunya fes un esforç contra aquellás tendencias, manifestadas avuy per medi de la unificació del dret y del *modus vivendi* ab Inglaterra. Digué, que al efecte debiam dirigirnos al Rey y no al Parlament ni al govern, porque aquestos son sempre expressió dels partits polítichs militants, y 'ls partits polítichs, per lo mer fet de serho, no mereixen cap classe de confiança ni en lo que pertany á la Codificació civil ni en lo que 's refereix á la cuestió industrial y económica. Pera comprobarho, remontanse als comensaments del sigle, recorregué las diversás reformas legislativas que ab mira á la unificació del dret s' havian publicat, y feu una llarga relació á més de las disposicions aranzelarias y tractats de comers que s' han vingut succehint desde l' any 1869, remarcant que d' unas y altrás son responsables indistintament y per igual tots los partits polítichs que durant aquest temps s' han compartit lo Govern de la nació. Recordá, finalment, las promesas y manifestacions de simpatia fetas pel Rey á sa estancia en Barcelona quan la Restauració, y expressant la seguretat de que seria aceptada la proposició, acabá son discurs, que fon rebut ab general aplauso de la concurrencia.

Lo senyor Pujol y Fernandez, delegat de la *Económica Barcelonesa de Amigos del País*, consignat que si be tan ell com la corporació que representava estavan d' acort ab los fins de la proposició que 's discutia, no obstant, tenint en compte 'l procediment establert en la mateixa, no 's considerava, com á representant de la *Económica*, autorisat pera pendre resolució, sens consultar avans á sos representants.

En semblant sentit s' expressaren lo senyor Grieria, delegat del *Instituto de Fomento del Trabajo Nacional*, don Joan de Arana, de l' *Asociación de Navieros* y don Joan Homs, de l' *Academia de Derecho*, manifestant lo primer que 's creya tan ménos autorisat pera pendre ditas resolucions, en quant l' *Instituto del Fomento* per ell representat, conforme ab lo fondo, adoptant un procediment diferent del de la proposició, havia recorregut contra 'l *modus vivendi*, dirigintse á las Corts de la nació.

Los senyors Romero, representant de la *Económica graciense de Amigos del País*, Vallés, del *Centro Industrial*, Pascual, del *Centro de la Union Mercantil* y altres, manifestaren, que per més que las corporacions que respectivament representavan no haguessen reunit Junta general al efecte, entenian que estavan facultats pera votar la proposició.

Y haventse originat d' aquestas manifestacions una discussió, en la que prengueren

part, á més dels referits, los senyors Almirall, Sanromá, Verdaguer y altres, de la que 'n resultá, que estant tots conformes ab l' objecte y fins de las duas proposicions presentadas, divergian tant sols en punt á la cuestió de procediment, al efecte de concordar los diversos parers que s' havian exposat, lo senyor Almirall presentá la següent proposició incidental: «Atés que en lo fons las duas proposicions tenen igual objecte, ja que las duas s' oposan á »la unificació y al tractat, que 's votin juntas, pera decidir quina forma s' emplearà, ab lo »qual se lograrà, en quant al fondo, la unanimitat desitjada;» proposició que fou aprovada per unanimitat, modificada ab una adició que formulá 'l senyor Romero, y que diu: «Las »corporacions representadas quedan en llibertat de representar individualment á favor dels »objectes que s' acordan per unanimitat en aquesta reunió.»

En conseqüencia y en compliment del anterior acort, se posaren juntas á votació pel senyor President las duas proposicions de que s' havia donat compte al comensar la sessió, las quals foren aprovadas per unanimitat; y acte seguit se procedí á la determinació de quina de las duas debia prevaleixer, resultant aprovada per gran majoria la primera.

Després, debentse nombrar los nou individus que han de formar la comissió redactora de la Memoria á que 's refereix lo parrafo segon de la proposició aprovada, se doná facultats á la Mesa pera designar dita comissió.

Aixís mateix s' autorisá á la Mesa pera que procedis al nomenament de la comissió administrativa ó económica de que parla 'l párrafo seté de dita proposició.

Y havent manifestat lo senyor President que la Mesa en son lloch y temps donaria compte dels treballs que en compliment dels acorts presos se realisessin, previ un vot de gracias que á invitació d' un dels concurrents se doná á la Mesa y al Centre iniciador de la reunió, s' aixecá la sessió, essent prop de la una de la tarde.

Barcelona 11 Janer de 1885.

NOTA.—Posteriorment á la celebració de la reunió s' han rebut moltes adhesions de diverses corporacions de dintre y de fora d' aquesta capital, manifestant que per lo perentori del temps de la convocatòria no havian pogut enviarhi representants.

ALTRA.—Las comissions redactoras y económicas nombradas per la Mesa, resultaren formadas per los senyors següents:

Comissió Redactora.—D. Francisco Romani y Puigdemogolas.—D. Domingo Sanromá.—D. Joan Permanyer y Ayats.—D. Joseph Roca y Galés.—D. Valenti Almirall.—D. Ramon Torelló.—D. Fernando de Camps.—D. Joseph Pella y Forgas.—y D. Joaquim Almeda.

Comissió Económica.—D. Eusebi Güell y Basigalupi.—D. Felip Ricart.—D. Domingo Sanromá.—D. Baldomero Llopis.—D. Antoni Vallés.—D. Joseph Pi y Solanas.—D. Albert Carbó.—y don Andreu España.

MEMORIA

PART PRELIMINAR

Motius pels que 'ns dirigim al Rey y no á altre Poder ó autoritat.—Suscinte examen de la Constitució que 'ns regeix y de las prácticas parlamentarias en España.

Avans d' entrar en materia hem de tractar una cuestió preliminar continguda en la següent pregunta:

¿Per qué acudim directament al poder Real, y no á las Corts ó al ministeri?

¿Per qué compareixem davant de la seva presencia directament?

Perqué al estudiar la situació del país, lo primer en que hem degut fixarnos es la Constitució que 'ns regeix, y la Constitució reconeix un sol poder permanent, que es lo poder Real. Tots los demás poders son segons ella temporals en son exercici y tranzitoris. Los dos Cossos colegisladors que componen las Corts están subjectes á renovació ó modificació periódica. Los diputats del Congrés son elegits per cinch anys; los senadors electius cada cinch anys se renovan per meytat. Be es veritat que en lo Senat hi ha senadors per dret propi y n' hi ha també vitalicis, pero la mateixa Constitució prevé que 'l núme-

ro d' uns y altres no podrá excedir del dels senadors electius, lo qual fa que'l Senat no sia en conjunt un poder permanent. Los senadors vitalicis son, además, nombrats directament per la Corona; gran número dels de dret propi ho son indirectament, puig que al Rey correspon la otorgació dels alts cónsells ó empleos que donan als favorecuts lo dret propi á la senaduria.

La Corona está en funció constant de sas prerogativas, en tant que las Corts no poden exercir las sevas propias sense 'l beneplácit d' aquella. Las Corts no poden funcionar sino estant constitucionalment reunidas, y no ho están sense que 'l Rey las convoqui, y deixan d' estarlo en quant lo Rey suspen ó tanca sas sessions. La part electiva de las Corts, además, ó sia 'l Congrés y la meytat á lo menos del Senat, no tenen cap seguretat de durar tot lo período pel que foren elegits, puig que en qualsevol temps y ocasió pot lo Rey dissoldrels simultánea ó separadament. Y la prerogativa de la Corona es tan executiva en totes aquestas manifestacions, que per lo mateix fet de exercitarse suspen la funció de las Corts, que ni tant sols poden ultimar los assumptos pendants, ni terminar una discussió que tinguin empenyada, ni deixar acabar un discurs que hagin comensat á escoltar.

Inútil es demostrar que 'ls ministres no forman un poder permanent. Ni tant sols son poder del Estat, y per aixó se 'ls anomena autoritats; y sa autoritat es tan precaria, que 'l Rey 'ls nombra y separa lliurement, sense que constitucionalment degui fundar sa suprema resolució en cap motiu.

No sols lo Rey es l' únic poder permanent y en funció constant de sas prerogativas, sino que aquestas s' extenen á contribuir á la confecció de las lleys. La potestat de ferlas resideix, no en las Corts solas, sino en las Corts ab lo Rey. Lo Rey intervé en la formació del Senat, no sols per la designació directa dels senadors vitalicis á indirecta d' una part dels de dret propi, com hem dit avans, sino que pera cada llegistura nombra, d' entre 'ls mateixos senadors, lo president y 'ls vicepresidents del Senat. Lo Rey obra y tanca las Corts en persona ó per medi de sos ministres, y té la iniciativa de las lleys, ni més ni menos que cada un dels Cossos colegisladors. Pot además lo Rey negar la sanció á qualsevol projecte de ley aprovat ja per las Corts, y si bó la Constitució no diu explícitament si 'l veto es absolut, se despren evidentment de son context que ho es en sos efectes, puig que negada la Real sanció á un projecte en una llegislatura, no 's podrá en la mateixa tornar á proposar altre sobre 'l mateix objecte, y si torna á presentarse en una posterior, podrá de nou esserli negada la sanció regia, y lo mateix podria, segons la Constitució, repetir-se indefinidament en las llegislaturas successivas.

No seguirem detalladament las prerogativas y potestats que la Constitució en vigor assesta en la Corona. N' hi ha prou ab recordar, per sa gran importancia, que en lo Rey resideix la potestat de fer y executar las lleys; que ell te 'l mandu suprem del exercit y armada, y disposa de las foras de mar y terra; que declara la guerra y fa y ratifica la pau, donant compte documentada á las Corts, y que concedeix los graus, ascensos y recompensas militars ab arreglo á las lleys, aixís com, ab arreglo á las mateixas, confereix los empleos civils y concedeix honors y distincions de totes classes. Altra prerogativa de la Corona 'ns ha d' esser permès analisar ab alguna amplitut per la relació que guarda ab un dels objectes de la present Memoria, y es la que 's refereix als tractats ab las potencias extranjeras. Segons lo párrafo quint del article 54 de la Constitució, correspon al Rey dirigir las relaciones diplomáticas y comerciales, y 'l sentit d' aquest párrafo 's completa en l' article 55, lo que, al determinar los assumptos pera 'ls quals necessita estar lo Rey autorisat per una ley especial, enumera entre ells, en son párrafo quart, la ratificació dels tractats d' aliansa ofensiva y 'ls especials de comer.

Aquestos dos párrafos diuen clarament quina es la doctrina constitucional respecte á tractats. Sa preparació, negociació y conveni correspon al Rey. Las Corts no poden iniciarlos, prepararlos ni negociarlos, sense invadir la prerogativa de dirigir las relaciones ab las demás potencias, conferida á la Corona. A las Corts las hi toca sols autorisar ó negar sa autorisació pera ratificar los tractats especials de comer preparats, negociats y convinguts pel Rey. Que tal es la verdadera doctrina constitucional nos ho diu evidentment lo trobarse la prerogativa de que 's tracta, afirmada en un article quals párrafos son taxatius, y regulada en alguna de las formas del seu exercici en los párrafos aixís mateix taxatius d' altre article.

En los párrafos que antecedeixen no hem fet mes que examinar lo dret constitucional, trasladant fidelment las prescripcions de la Constitució que 'ns regeix. No hem entrat en lo terreno del dret constitutiu, y no jutjém, per lo tant, tals prescripcions. No tenim necessitat, ni podíam ferho 'ls que suscribim, entre 'ls quals, aixís com entre los en qual nom parlém, hi ha representants de totes las escuelas polítiques, aixís de las mes moderades com de las mes radicals. Nos limitém á consignar lo que dona la legalitat en que vivim, acatantla, com es nostre deber de ciutadans. Sense separarnos, donchs, d'aquest terren, y partint sempre del text constitucional, podém afirmar que 'l Trono ocupa 'l lloch preeminent en lo conjunt de las institucions nacionals, y que al Rey toca la direcció suprema de la cosa pública. Si desde la mes llunyana antiguetat històrica s'ha dividit la classe dels que regeixen estats en dos grans grups, si ja Platón per boca de Sócrates distingia entre directores de pobles y servidors del poble, segons empleessin sa iniciativa en fer millors als homes ó 's limitessin á cumplir la voluntat popular, lo Rey en Espanya perteneix avuy al primer d'aquestos grups, y segons la Constitució es verdader poder directiu.

Aquesta consecuencia, que no hem tret sino després d'haver examinat rigurosament los texts en que 's funda, podriam haverla afirmat encara avans d'analisarlos. Nos hauria bastat saber que 'l sistema que 'ns regeix es lo constitucional, intermedi entre l'absolutisme y la democracia. Los servidors del poble de Platón sols poden existir en la democracia pura, y en la democracia pura de Atenas existiren los Milcíades, los Temístocles, los Pericles y demás estadistas als que 'l philosoph impreca perque, dócils instruments de la voluntat popular, no sapigueren fer millors als homes de son temps. En tots los demás sistemas de govern, hasta en las democracias representativas, los que están al cap del Estat no deuen limitarse á esser servidors del poble. Sian pocas ó moltes las atribucions de que 's troben investits; sia molta ó poca la iniciativa que se 'ls regoneixi, unas y altra han d'emplearlas en dirigir y portar envers á la millora á la nació que regeixen.

Mes ¿pera qué insistir sobre aquest punt, si 'l mateix Rey ho ha expressat clarament en ocasions solemnes? En sos Reals manifestos avans de pujar al trono; á sa arribada á nostra ciutat quan vingué á ocupar-lo; al dirigir sa Real paraula á Societats científicas ó de foment, sempre s'ha manifestat disposat á fer tot lo que en sas prerogativas capigués pera la major felicitat y ventura d'aquesta nació perturbada. Per saber que tals eran los propòsits que s'havien dignat manifestar, á arrel mateix de sa restauració, al dirigir-se al país sos representants, li digueren que venia á cambiar l'aspecte de la cosa pública.

Per tot aixó 'ns dirigim al Rey, y no á cap altre poder del Estat, y per consideracions no menos poderosas, compareixém davant sa Real presencia directament.

No desconeixém los arguments que s'intentarà oposar á aquesta conducta nostra. Se 'ns dirá que 'l sistema constitucional se completa ab las prácticas parlamentarias; y que si dintre del primer, segons la Constitució actual, la persona del Rey es sagrada é inviolable, cap orde seva pot portarse á efecte sino está refrendada per un Ministre, que per sols aquest fet se fa responsable, aquellias prácticas exigeixen que la Corona 's trobi en la situació que expressa gráficamente la frase: «Lo Rey regna, pero no gobierna». Se 'ns dirá que si bé segons la Constitució 'l Rey nombra y separa lliurement á sos Ministres, segons las prácticas parlamentarias deu la régia prerogativa atemperarse á las indicacions de la opinió del país representat en Corts. Fins no faltarà tal vegada qui 'ns acusi de pretendre resucitar usos del absolutisme, per lo sol fet de dirigirnos al poder Real.

Bastaria sens dupte á contestar á tals arguments y cárrechs lo breu análisis que hem fet de la Constitució que 'ns regeix, puig que essent aquesta ley suprema del Estat, á ella y no á teorías més ó menos aplicables y aplicadas á la práctica deuen atendre 'ls que, com los que suscriuen, creuen convenient exercir un dels drets que explicitament los hi regoneix. Com, no obstant, en la present Manifestació hem d'exposar los punts de mira que tenim en totes las cuestiones que 's relacionan ab los objectes que 'ns proposém, aném á entrar en lo exámen més detingut de tals arguments.

¿Es veritat que s'hagin implantat en Espanya las prácticas parlamentarias? ¿Es veritat que la opinió del país se manifesti en las Corts? ¿Es veritat que la prerogativa régia al formar ó dissoldre governs s'hagi sempre atemperat á las indicacions de la opinió parlamentaria?

Al pretendre contestar á aquestas preguntas, s'agombolan los fets y 'la recorts á nostra memoria en munió tal, que ha de sernos molt difícil contestarlas ab la precisió y templança que 'ns hem imposat. No es veritat, nó, que s'hagin implantat en nostre país las prácticas parlamentarias: ¡ab prou feynas ha pres carta de naturalesa entre nosaltres lo sistema constitucional! Cada un dels microscòpics partits que jugan en la política, te sa Constitució propia, y aspira á plantejarla per qualsevol medi, de manera, que ab tantas com n'hem ensajat en lo que va de periodo constitucional modern, no pot dirse tal volta de cap que hagi sigut la legalitat comú dels polítichs. Las convulsions y agitació perenne de que 'l país ha sigut víctima, nos han portat moltes vegadas, nó á que 'ls ministeris naxessin del Parlament, sino á que 'ls parlaments fossin fills del ministeri. Aquesta anomalia funesta 'ns ha obligat cent vegadas á presenciar com un govern cau arran d'un vot de confiança de las Corts, y com altre s'afermava després d'una derrota parlamentaria. ¿Com poden haverse establert en Espanya las prácticas parlamentarias si 'ls hi falta sa base més sólida, que es la moralitat electoral? Lo país, cansat de lluytar en va y persuadit de que era inútil sa ingerencia en la designació de representants, ja que ni las llistas ni las urnas son sagradas, com en totes las nacions ben regidas, ha abandonat lo camp als pochs polítichs que s'agitau, retirantse á sas tendas sumit en la indiferencia més escéptica y presa del desdeny més sarcástich. Y prou n'hi ha; que si deguéssim seguir per aquest camí, omplenariam nó un sino cent volums, relatant en ells tota nostra historia contemporánea.

Pero se 'ns dirá tal vegada, que encara que sia innegable que las prácticas parlamentarias no han adquirit carta de naturalesa en Espanya en lo que 's refereix á la formació del Parlament, ni en sa influencia en la governació del Estat, están, en cambi, implantadas en quant se relaciona ab lo funcionament del poder Real. Com consecuencia del principi constitucional que estableix que la persona del Rey es sagrada é inviolable, cap moment seu pot portarse á efecte sino está refrendada per un ministre responsable, y aquest precepte se guarda y observa en la práctica ab rigorisme. ¿N'hi ha prou, no obstant, pera caracterisar de parlamentari lo sistema constitucional que 'ns regeix?

Indubtablement no. La limitació constitucional de que 'l Rey no puga manar sino per medi de sos ministres, no es per si sola més que la consecuencia del carácter de sagrada é inviolable que atribueix á la Real persona. La Constitució vol que 'l poder permanent dirigeixi ab llibertat complerta, y pera conseguirho ho posa per damunt de tota responsabilitat. La Régia iniciativa, empero, no disminuix un punt per la limitació constitucional, que no pot ni encara entorpir son exercici. Lo Rey, es cert, no pot manar sino per medi de sos ministres, pero 'ls nombra y separa lliurement. Si un ministre no vol ferse responsable d'un manament Real, presenta la dimissió ó es separat, y altre 'l reemplaça. Un Rey constitucional está en lo mateix cas en que 's trobava Milton quan hagué perdut la vista. Conservava tot lo vigor de son geni, pero no podia trasladar sas concepcions al paper sino ab la ajuda d'un secretari. Aquesta limitació no va impedir que 'l poeta cego seguis produhint obras inmortals.

Los preceptes constitucionals no tenen á nostre entendre més trascendencia en nostra nació que la que de sas paraules se desprén. La persona del Rey es sagrada é inviolable, y com á consecuencia no respon may de sos actes. Lo ministeri que 'ls autorisa es lo que assumeix la responsabilitat legal en los casos en que tal vegada procedeixi. Com á persona inviolable, no pot la del Rey ser censurada per medi de cap de las manifestacions de la opinió pública, y las lleys castigan al que per escrit ó de paraula atenti á aqueixa inviolabilitat. Com á persona sagrada ha de ser lo Rey mirat ab veneració y respecte, lo que dona per consecuencia que puga ser alabat y celebrats sos actes. Que tal interpretació es verdadera, nos ho diu la práctica de tots los dias.

Si tal es l'únic alcans dels preceptes constitucionals de que 'ns ocupém, clar es y evident que pugan los espanyols tots elevar individual ó colectivament peticions directas al Rey ó acudir als ministres responsables.

Toca per lo tant als peticionaris escullir lo medi que creguin més acomodat al objecte de sa petició. Si 's tracta d'un interés del moment; si 's tracta de representar contra un projecte de ley, ó de demanar reparació d'una interpretació de la mateixa que 's cregui viciosa; si l'objecte dels peticionaris es iniciar alguna millora concreta ó cridar la atenció

sobre algun abus ó extralimitació aiximateix concrets; si, en una paraula, la súplica ha de referirse á algun punt qual solució entri en las funcions del govern ó de la administració en qualsevulga de sos rams, lo modo més adequat es dirigir-se al ministeri. Si, empero, l'objecte de la petició se relaciona ab alguna de las prerogatives ó potestats de la Corona; si 'ls peticionaris creuen que 'ls assumptos que han d' exposar no poden ser resoltos per una autoritat tranzitoria, com ho es la d'un ministeri, que pot ser cambiat á totes horas y rellevat per altre que representi una política completament diferenta de la de son antecessor; si, en una paraula, la súplica ha de referirse á punts qual solució sia propia d' un poder permanent y requereixi la altíssima iniciativa que la Constitució ha encarnat en la Corona, lo modo més adequat es, sens cap dubte, acostarse directament als grahons del Trono.

Los assumptos que aném á tractar corresponen per sa naturalesa á aquesta segona classe. No aném á abogar per cap interés que sia sols del moment. Nostre objecte capital es exposar á la Real atenció, encar que en compendi, tot un orde d' ideas aplicables, á nostre entendre, á la direcció dels negocis públics en nostra patria; y com sia que devém ocupar-nos particularment d' alguns fets que están avuy sobre la taula, com la tendència á fer desaparèixer las lligeslacions civils especials de varias regions, y 'l *modus vivendi* ab la Gran Bretanya, precursor d' un tractat comercial ab aquesta potencia, no hem de ferho pera queixanos d' aquestos fets considerats aisladament, sino com formant anellas de la gran cadena que 'ns arrastra á la decadencia y á la ruina; com hem de abogar per interessos permanents de nostre pais y combatre punts de mira de consecuencias aiximateix permanents, al Rey directament acudim, y al Rey nos dirigiriam encar que en nostra nació haguessin prosperat las prácticas parlamentarias y 'l Rey regnés y no gobernés: que 'ls ordres generals d' ideas aplicables al régimen de la nació, y 'ls interessos permanents del pais, y 'ls perills constants pera son benestar, son més propis de la atenció del que regna que del que governa, si regnar, en llenguatge parlamentari, significa portar la altíssima direcció del Estat, y governar consisteix en aplicar, dintre del criteri general directiu, las reglas de la política y administració als casos práctichs que 's van presentant.

PART PRIMERA

I

Grupos diferents ó varietats que formen lo poble espanyol.—Predomini d' un d' ells sobre 'ls restants.—Resseña històrica dels medis empleats pel grupo predominant pera supeditar als demés, y especialment al català.

Al dirigir la mirada al mapa d' Europa, pochi espays de son territori 's presentan més disposats á contenir una nacionalitat que la península en que vivim. Voltada pel mar en sas quatre quintas parts, la única que la uneix ab lo resto del continent està formada per una cadena de montanyas important, que, si existeixen límits naturals pera 'ls Estats, los marca perfectament entre 'ls d' un y altre de sas vessants. Si la configuració geogràfica, empero, s' ha complascut en indicar la península Ibérica pera sostenir una nació poderosa, la historia s' ha empenyat en desmentir á la geografia, puig que sols en molt reduhits periodos s' ha lograt que existís un sol Estat en la península. Avuy per avuy se troba dividida en dos perfectament independents, y té ademés lo peu fixat en ella una tercera potencia per medi d' una colonia fortalesa.

Y es que pera constituhir un Estat no n' hi ha prou del territori, per més que sia un de sos elements indispensables y formi, per dirho aixís, son cos. Necessita ademés un poble y un fi comú de unió que ve á esser, per dirho aixís, l' ànima del Estat. De cap d' aquets tres elements ne pot prescindir l' Estat, que 's defineix dihent que es una personalitat jurídica que comprén un territori y un poble y 'ls uneix pera la realisació d' un fi comú.

En la península, lo primer d' aquets elements, ó sia 'l territori, està molt millor disposat que 'ls dos restants pera la existencia d' un Estat, al ménos tal com per regla general ha comprés la organissació d' aquest la part més numerosa de son poble. Lo fi comú d' unió existeix, pero á forsa de volguerlo extremar s' ha debilitat en distintas ocasions. S' ha pretengut que 'l poble està format pera una sola rassa, y aquest error ha sigut lo més funest en consecuencias dels molts que han determinat nostre decahiment. Lluny de procurarse agermanar ó unir los distints temperaments y caràcters que distingeixen á las di-

versas rassas ó varietats que constitueixen lo poble de la península, la més numerosa, prescindint del temperament y caràcter de las demés, ha anat constantment á imposárlshi los seus propis, debilitant aixís lo fi d' unió que hauria pogut esser l' ànima d' un gran Estat. Gracias á aquest error capital, la unitat espanyola no 's lográ per la espontaneitat dels diversos Estats que existian al anarse realisant, sino que degué imposarse ó conservarse per la forsa y arrivá sois lo punt á que arrivá la de las armas. No arrivá á Portugal, y Portugal segueix avuy completament separat d' Espanya.

Que 'l poble de la península està format per grupos de caràcter y temperament distints es innegable. Si acceptéssim la divisió del género humá actual en rassas històricament diverses, nos trobariam dintre d' Espanya ab duas de las quatre que forman la especie mediterránea, ó sia la vasca y la indo-europea. No existeix cap grupo d' espanyols que representi purament altra de las rassas mediterraneas, pero es indubtable que la prolongada ocupació sarrahina introduhí en lo poble de la part meridional elements semítichs, resultant aixís que la influencia d' aquesta rassa, que ocupa 'ls litorals mediterranis del Assia y del Africa, si fou nula en casi tota Europa y poch ménos que nula en lo restant de la península, bastá á modificar lo caràcter de la part de son poble ab que 's barrejá, y contribuí més tart á modificar també 'l d' aquella altra que 's cregué preeminent en Espanya y expressió genuina de tot son poble. Si procedíssim ara á subdividir la rassa indo-europea més numerosa en la península, fins concedint que tota 's compren en la varietat ario-romana y fins en lo grupo grech-romá, deuriam aquilatar la importancia que las mil invasions de que fou teatro la península tingueren en modificar lo caràcter de sos pobladors més antichs, y no 'ns seria difícil demostrar que nostre poble té encara impresos los principals caràcters dels pobladors é invasors que respectivament dominaren ó influhiren en cada una de nostras comarcas, essent aquesta diversitat d' origen y de relacions causa de las diferencias que s' observan en lo poble d' unas y d' otras.

Si no regoneixéssim la importancia que á tals divisions concedeix la teoria de las rassas d' origen remot, ja que las múltiples invasions de que ha sigut teatro Europa en los temps històrichs ha barrejat y confós totes las que en ella hi viuhen, de manera que cap se presenta en sa original puresa, y 'ns veldriam acullir á la explicació més recient que han donat los que 's dedican especialment als estudis antropológichs y etnogràfichs, suposant, per lo que toca á Espanya y á Fransa, que al verificarse las grans invasions indo-europeas, los pobladors d' allavors se refugiaren en Fransa envers l' occident, y en Espanya en los alts cims centrals, desde 'ls que lograren molt més tart influhir en lo caràcter dels invasors que s' havia conservat principalment en las valls pirenaicas y en las planuras próximas, arrivant á imposarlos, á pesar del esperit individualista y de fera independencia que 'ls distingia, sas tendencias igualitarias y nivelladoras, resultaria aixís mateix explicat lo fet de que 'l poble de la part espanyola de la península estigui format per grupos de caràcter y temperament distints.

Mes no tenim necessitat de apartarnos á tan llunyans orígens, puig lo que interessa es demostrar lo fet, no precisar sas causas llunyanas. Y pera descobrir que 'l poble que ocupa la part espanyola de la península no està format per un grupo homogéneo, sino per grupos diversos en caràcters, y que aquesta diversitat no ha nascut en nostres dias, no hi ha mes que dirigir la mirada als dos grupos que mes se destacan, y obrir las páginas de sa historia desde que un y altre s' interessaren en la reconquesta després de la invasió sarrahina. Al emprendre aquest estudi, per lleuger que 's fassi, no 's tarda en regoneixer que, sia per existir en Espanya originaris de distintas rassas; sia per los efectes que hem tractat de apuntar de la invasió indo-europea; sia per las modificacions que degué experimentar lo caràcter indígena al contacte dels pobles que subjugaren ó passaren consecutivament per las varias regions; sia que 'ls caràcters generals distintius d' un grupo que viu en societat s' adquireixan no sols per herencia, sino que 's vagin formant per rahons geogràficas, socials, polítiques, mercantils, religiosas y otras d' índole análoga, apareixent després lo grupo dotat de personalitat propia y ab fesomia perfectament distinta de la d' altres grupos; sia per qualsevol altra causa que no atiném á descobrir, no 's tarda en regoneixer que, encara prescindint dels vascos, lo poble espanyol està format per dos grupos, rassas ó varietats, anomenísels com se vulgui, que ostentan caràcters y aptituts completament diversos. Lo grupo que anomenarém castellá, y que ab sos diversos sub-grupos ocupa prin-

cialment lo centro, ó sia la antiga Celtiberia, y 'l mitjdia de la península, se distingeix per son afany de generalisació, son apassionament per las ideas abstractas y sa afició á la magnificencia de formas, que ostenta en son llenguatge y en sas relacions socials, en tant que 'l que ab mes ó menos propietat anomenarém catalá, individualista y amich de lo positiu, si alguna aptitud mostra es per l' anàlisis. Aquesta sola diferencia en las tendencias d' un y altre grupo suposa dos caràcters perfectament distints, que esplican no sols lo desenrotll històric nacional de la península en sas diverses épocas, sino també la diferencia d' institucions, ideals y propòsits en sas varias regions. Lo primer grupo devia mostrar afany constant de predomini, y 'l mostrá. En quant se va creure fort dintre de la península, suspirá, com no podia menos, per l' imperi universal, y en la persecució d' aquest somni derrotá las forsas totes de sa edat viril. La trista realitat tingué de persuadirlo després de que li era impossible dominar no ja al mon, pero ni sisquera á Europa ó á América, y no desmentint ni encara allavors son caràcter, en quant no pogué dir: «Lo mon pera Espanya,» digué: «Espanya pera Castella.» Lo segon grupo, després d' haver mostrat sas aptituds practicas pero modestas en la direcció de la Unió aragonesa, al trobarse davant per davant del generalisador, devia creure desarmat; devia jutjar que sos ideals, menos brillants que solits, no podian oposarse als enlluernadors del altre grupo, y devia cedir, ab mes ó menos repugnancia y oposant major ó menor resistencia á la absorció. Tréguinse las consecuencias d' aquesta contraposició de caràcters entre 'ls dos grupos, y 's tindrà explicat tot lo desenrotll històric nacional desde la reconquesta.

A poch de comensada aquésta simultáneament desde varis punts dels Pirineus, y ab prou feynas s' haurien format los primers Estats cristians en los territoris que anaren perdent lo moros, se manifestaren ja las diverses tendencias dels dos grans grupos nacionals. Los Estats que á causa de la seva situació ó per motius estratègics estigueren en contacte ab Castella, comensaren supeditats y acabaren absorbits per ella. A mida que aquest grupo aná arrancant al invasor nous territoris y fins regnes enters, los tractá com á país conquistat, los posá baix son domini, y 'ls obligá á castellanisarse. Los Estats que varen naixer al altre extrém dels Pirineus seguiren un camí completament diferent. Reunits los d' Aragó y Catalunya, no se supeditá l' un al altre, sino que mútuament se respectaren institucions y costums. L' interés comú 'ls unia; la persona del Rey los hi servia de llas, y apesar de que fins en la llengua 's distingian los dos Estats, ni als aragonesos los hi ocorregué absorbir als catalans, ni á Catalunya catalanisar á Aragó. Units, pero no unificats, prosseguiren la gran obra de la expulsión dels moros, y al esser amos de Mallorca y de Valencia, lluny de tractarlas com á país conquistat, los hi conservaren la autonomia y 'ls hi deixaren donarse las lleys y guardar los usos que cregeren convenientes, lligantlas á la Unió ab los mateixos llassos que s' havian format entre Aragó y Catalunya. Fins quan adquirí la Unió territoris y regnes llunyans de la península, los hi aplicá en lo possible las mateixas reglas de política expansiva.

De la oposició de caràcters entre 'ls dos grupos prevé també la diversitat de tendencias, institucions é ideals de las varias regions espanyolas. Lo caràcter generalisador, l' afany de predomini del castellá está imprés en cada una de las páginas de la seva llegislació propia. Sa base es la autoritat; son objectiu la igualtat en la obediencia de la massa del poble. Lo caràcter analítich catalá está aixís mateix imprés en cada una de las institucions de son dret indigena. Sa base es la llibertat civil; son objecte 'l desenrotll relatiu de las varias comarcas á que s' aplica. La tendencia uniformista castellana tem fins á la prepotencia de la familia, y la organisa debilmente, sobre tot al relacionarla ab la propietat, en tant que 'l respecte á la llibertat civil del grupo catalá, lo porta á considerar la institució familiar com pedra angular de son dret. L'afany de predomini castellá esbossina 'ls bens dels plebeyos y aglomera los dels nobles, pot ser pera preparar per aquest medi soldats y capitans, en tant que la llegislació y costums juridicas catalanas, ajenas á aquest afany, tendeixen á conservar la propietat en la familia mitja, y contrarian sa aglomeració en mans dels potentats, que han de enagenar per enftéusis. La tendencia uniformista castellana 's marca perfectament en son idioma. Es pot ser lo mes unificat dels que 's parlan en Europa: careix casi per complet de dialectes, y entre la dicció popular y 'l llenguatge literari no 's nota casi mes diferencia que l' atildament major que requereix y permet la escriptura. L' idioma catalá té á lo menos tres grans dialectes y un sens fi de varietats lo-

cals. Cada comarca, gran ó petita, té sa especial manera d' expressar lo pensament.

Ja que per incidencia hem parlat dels idiomas que en Espanya s' usan ¿quina altra proba 's necessita de la diversitat de rasses ó grupos en son poble, que la tossuderia ab que tals idiomas se conservan? Ni la constancia, ni l' afany de predomini del grupo castellá han lograt supeditarnos completament en aquest punt. Res importa que 'l catalá hagi sigut desterrat de las escuelas, ab gran perjudici de la instrucció popular en nostras comarcas; res que en las oficinas y tribunals deguin usar lo castellá fins los que, per no compendrel perfectament, corren perill de quedar perjudicats ó indefensos; res que en la contractació degui l' interessat fiarse d' una traducció de paraula, puig se presta al erro y hasta al engany. No sols seguim parlant catalá, sino que en los últims anys s' ha verificat lo renixement literari de nostra llengua, havent pres tal vol, que avuy conta ja nostra jove literatura obras d' empenyo en casi tots los rams.

Lo poble de la part espanyola de la península no es, donchs, un poble homogeni, sino que está format per varias rasses, grupos ó varietats, que presenten caracters y tendencias no ja distints sino diversos. Sentat aquest fet, ha d' essernos permés treurer las consecuencias que del mateix se derivan.

Avans, empero, hem de fer constar, que al posar en evidencia la diversitat de caracters y tendencias entre 'ls varis grupos espanyols, no tenim la pretensió d' atribuhir la superioritat á cap d' ells, y molt menos á aquell de que formém part. Uns y altres poden contribuir y contribueixen en efecte en certs moments á la general millora, y, procedint en bona armonia, se completan mútuament. A la tendencia generalisadora li escapan moltes vegadas los detalls dels objectes, y no 'ls veu, per consegüent, ab perfecció, en tant que la analítica, percibint perfectament los detalls y minuciositats, no logra sovint ferse cárrech exacte del conjunt. La sintéssis es lligítima sols quan se basa en un suficient anàlisis, y l' anàlisis més minuciós produheix totes sas consecuencias sols quan sos resultats se condensan y relacionan. Los temperaments generalisadors, quan se troban en la virilitat y en la plenitut de sas forsas, no limitantse á aplicar sas concepcions á son propi regímen, las difundeixen y propagan fins ahont arriban sos medis y sa influencia, y logran moltes vegadas sorprendre al mon, si be que aquesta sorpresa acostuma ser poch durable, puig á tota acció sobrat enérgica no triga en seguir-la la reacció del cansanci. Los caràcters positivistas, encara en son periodo més viril, no sorprénen per regla general al mon ab sas concepcions, que no tenen gran interés en difundir y propagar, pero sa influencia menos intensa es en cambi més durable. En los periodos de decadencia, si 'l caràcter generalisador conserva sols sa tendencia á la dominació y 's manifesta en abtraccions sens realitat y paradoxas hiperbólicas, son contrari 's presenta secament egoista, y la falta d' ideals lo porta al indeferentisme més complert.

Tal es la situació actual de nostra nació decayguda. Los dos grupos més importants del poble de la part espanyola de la península, desde que 's reuniren pera formar un Estat, lluny de completarse mútuament per medi de la armonisació de sos caràcters y tendencias, arribaren á un resultat completament distint. Lo grupo castellá no pensá més que en supeditar al aragonés; aquest no oposá á la pretensió tota la resistencia que podia, y quedá realment supeditat. Desde fa molt temps la nació está dirigida per la part de son poble que de sas antigas qualitats conserva sols l' afany de predomini, y quals facultats decadents lo fan apte pera poch més que pera abtraccions y vaguetats, en tant que l' altra part, desilusionada per la inutilitat de sa resistencia passiva, y no menos decayguda, vejeta en l' escepticisme y no conserva alé més que pera defensar debilmente sos interessos materials. Las comocions polítich-socials de que ha sigut teatro Espanya en lo que va de sigle, no han lograt cambiar aquest estat de cosas, y tal vegada aquesta es la primera causa de sa relativa ineficacia. En lo sistema constitucional modern, copiat en casi totes sas parts d' una nació que sofreix lo mateix mal que la nostra, lo grupo predominant no ha vist més que 'l medi de conservar y encara d' extremar son predomini, y las pocas institucions regionals que contenian l' últim resto de vida del grupo dominat, han sigut miradas per lo constitucionalisme á la francesa ab lo mateix desvio, ab la mateixa mala voluntat que 'ls tenia l' absolutisme no menos afrancesat dels últims reys.

D' aquí resulta, que tot lo especial y característich de nostras regions ho hem anat perdent, y que si volguessim formular lo capítul d' agravis inferits á las no directivas, la tas-

ca seria interminable encara que 'ns distinguessim més que en los que directament afecten a Catalunya. Deuríem seguir pas a pas la historia desde la reunió de las coronas aragonesa y castellana, y c'si ni un sol fet, ni una sola institució creada, ni un sol interès postergat ó protegit trobaríem, que no degué convertirse en motiu de queixa.

Mes no ho farem, puig si desitjém que se 'ns fassi justícia y aspirém ardentment a que s'entri en la via de las grans reparacions, no seria bon medi pera aclarir lo camí tornar a obrir las feridas, ni afegir a las prevencions la rencunia. Nos limitarem a aquellas generalitats que s'ian indispensables pera la demostració de nostras afirmacions, y encara procurarem treure a la ressenya tota acritut en lo possible.

La unió dels diversos Estats espanyols, que nasqué del matrimoni dels Reys catòlics, se feu baix la base de perfecta igualtat. «Tant valia Isabel com Fernando», y 'l contracte entre 'l dos monarcas celebrat degué ser penyora de bona amistat entre 'ls Estats que un y altra regien, y garantia de que jamay pretendria ningú d'ells sobreposarse als altres, sino que, per lo contrari, cada un respectaria lo propi y característich dels demés.

La trista realitat demostra elocuentment que 'l tracte no fou guardat y que totes aquelles garantias foren ilusorias pera una de las parts. Al verificarse la unió, nosaltres teníem unas institucions acomodadas a nostre modo de ser y fillas de nostre caràcter; teníem política propia, que desenrotllavam ab gran fermesa; teníem una llengua, que si no havia encara arribat a la fixesa que sols se alcansa després d' un periodo d' esplendor literari, estava en camí de conseguirho; teníem una llegislació completa, encarnada en nostras costums y que fomentava totes las forses vivas del país; teníem, en una paraula, un conjunt d' institucions, usos, interessos y aspiracions que formavan de nostre poble un tot armònic y li permetíen influir en la marxa de la civilització en la mida que li corresponia per sa situació mediterrànea envejable. ¿Qué 'ns queda de tot lo que teníem? Res ó casi res: lo resto més important que havíem ara respectat las vicisituds dels temps, nostras lleys civils, condemnadas a la immobilitat y momificació per la suspicacia del grupo dominant, se troban avuy amenassadas de mort. Lo dia que se 'ns hagi subjectat al códich castellà, no quedarà en Espanya res que sia fill de la iniciativa catalano-aragonesa. Sols conservarem lo recort dolorós de tanta pérdua, y aquest recort serà més viu cada dia, si no 's deté 'l renaixement regional iniciat fa anys y que ha lograt ja reconstituir en molts llocs nostra historia, desnaturalisada també, com tot lo nostre, durant lo llarguissim periodo de supeditació a que s' ha vist subjecte.

Avans de seguir endavant, hem de confessar que no estém lliures de tota culpa en los fets que han produhit nostra anulació dintre del organisme nacional. Lo ideal uniformista castellà nos enlluernà fins a tal punt, que arribarem a olvidar que la lliure organisació aragonesa constituïa també un ideal, si menos brillant més sòlit, que oposar al dels que aspiraven al predomini. En nostre enlluernament arribarem a concedir que tota unificació era un avens cap a la solidesa y forsa nacionals, y per més que nostre temperament no pogués avenirse als nous motllos, nos subjectavam a ells per un esforç de la voluntat. Lo cor, usant una locució vulgar, repugnava las novetats imposadas, pero 'l cap imposava silenci al cor. Aquesta lluita continuada, que segueix tal volta encara, entre nostre temperament y nostra voluntat, produhi com primer resultat que anessim deixant en olvit casi tot lo que 'ns era característich. La marxa progressiva de nostras institucions, aixís las de dret públich com las de dret privat, se detingué; nostra llengua quedà estancada en lo punt en que 's trobava, sense aspirar ja a la perfecció artística de que tal vegada no estava molt llunyana; deixà d' estudiarse nostra historia; anàrem acceptant, ab més ó menos repugnancia, usos exòtics, y de tot aixó se 'n ressentí, com no podia menos, nostra personalitat, que fou rebaixantse paulatinament. Y tan perduda arribarem a tenirla, que fins avuy mateix, després de trenta anys de renaixement, encara tolerém sense protesta que nostras institucions, historia, usos y costums no pesin en la balansa de la cosa pública. Avuy anomeném sense gran repugnancia al Rey, D. Alfons XII, sols perque aquest número li correspon en la genealogia castellana, essent aixís que en la catalana no 's contan mes que quatre monarcas predecessors, que hagin portat tal nom.

Aquesta lluita entre 'l temperament y la voluntat, no obstant, no podia deixar de presentar sos accidents ni fins de produhir algunas vegadas explosions. Quan la imposició rebassava 'ls limits de la prudencia; quan l' afany uniformista del grupo predominant, en-

vanit per l' éxit, s' atrevia a saltar barreras que son propi interès li haguera degut portar a respectar, los sentiments del cor en las regions supeditadas se sobreposavan als consells del cap, y la resistencia passiva que fins a pesar seu venia manifestantse, se convertia en lluita oberta. Lo grupo predominant, sorprés é irritat davant la raresa del cas, nos deya rebelats y com a tals nos tractava, y d' aixó resultà la injusta anomalia de que al temps que las regions particularistas anavan essent despalladas de tot lo que constituïa sa personalitat, eran consideradas com focos permanents de rebeldia, lo que proporcionava al grupo predominant nous pretextos pera extremar la imposició. Desde la unió ab Castella fins a la catástrofe del temps de Felip V.; desde aquesta fins al periodo constitucional contemporani, y desde la inauguració d' aquest fins a nostres dias, ha passat sempre lo que acabém de descriure en aquestos curts párrafos. Tota resistencia a la absorció ha sigut motejada de rebeldia, y tota rebeldia ha donat pretext pera extremar la absorció. Nostre mateix renaixement ha sigut considerat com un moviment passiu de rebelió, bastant pera demostrarho recordar aquellas disposicions dictadas per donya Isabel en los últims dias de son regnat, y per las que se 'ns limitava l' us de nostra llengua en lo teatro, y la sanya ab que en ocasions recents han sigut perseguidas las més innocents manifestacions del regionalisme.

Hem dividit la historia de la mutilació de nostra personalitat en tres periodos, y sense separarnos del propòsit que 'ns hem imposat de no tornar a obrir feridas antigues, y de no afegir a las prevencions la rencunia, es precis que diguém alguna cosa d' aquestos tres periodos en general y de cada un d' ells en particular. Ho farem ab gran mesura y nos abstinérem d' entretenirnos en los periodos de sanch, per los que passarem com per sobre brasas.

Durant lo primer periodo, ó sia desde la unió fins a la entrada de las tropas de D. Felip en Barcelona, la imposició 's feu per lo general pausadament y per medis indirectes. Establert la cort en Castella, si alguna vegada veyém als monarcas en Catalunya es sols de pas y com a forasters. Sa potestat suprema estava representada per un virey, qui per la forsa mateixa de las cosas, acostumava mirar los interessos regionals com antagonichs dels de la Corona, que influida per las corrents dominants en la cort, considerava nacionals sols los de Castella. No se suspengueren las Corts, pero deixaren de reunirse ab frecuencia, fins al punt de que, al celebrarlas D. Felip V poch després de sa elevació al trono, feya més d' un sigle que no s' havia congregat lo poder llegislatiu català. Encara al reunirlo lo monarca per última vegada en 1702, se pot dir que ho feu per mera fórmula y ab l' exclusiu objecte de procurar a la nova dinastia simpatias entre 'ls catalans. Pera convéncers d' aixó n' hi ha prou ab examinar los capituls ó constitucions que en aquellas Corts se dictaren, que encara que numerosos, no revesteix cap d' ells interès capital pera 'l Principat. Avans de que hi hagués ni pretext pera motejarnos de rebelats, la tendencia absorvent castellana 's manifestava en totes las questions, sens cedir ni un moment.

En lo terreno econòmic, per exemple, veyém que en lo tractat que l' Emperador Don Carlos I ajustà ab lo Rey de Fransa, mentres estava presoner en Madrid, se pactà «que si be 'ls panyos francesos se podian lliurement portar, distribuir y vendre en los regnes y y senyorios del dit Emperador, los panyos treballats en Catalunya, Rosselló y Cerdanya y altres llocs de la corona d'Aragó, se poguessen entrar y portar de las ditas terras en Fransa, mes no pera debitarlos ni vendrels allí, sino de trànzit pera altres nacions.» ¿Pero que te d' extrany que nostras robas no poguessen vendrers en Fransa, si no podíem entrar en Castella per mar y si sols per las aduanas interiors, y si las naus catalanas que dirigintse a Portugal, Inglaterra ó Flandes, tenian que fer escala ó trasbordar en ports castellans, estavan subjectas a mil vexacions, contra las que 's reclamà inútilment en varias Corts del sigle setzé? Lo comers, nostre principal element de vida, fou tan maltractat, que sols en 1763 obtingué la facultat de tractar ab las Antillas, y encara tingué que esperar deu anys més pera poder dirigirse a la América del Sud, y fins a 1789 pera negociar ab Méxich.

En lo terreno polítich-social la imposició 's manifestà constantment fins en lo primer dels periodos que analisém. Los vireys obravan com a veraders procónsuls, y prescindint de tots los requisits que exigian nostras Constitucions, tant empresonavan als ciutadans, com los hi prohibíen l' us d' armas, com los desterravan fora de Catalunya, sens que las reclamacions de la Diputació general obtinguessin d' aquells altra satisfacció que la

excusa de tenir ordes superiors pera ferho. En igual excusa se feren forts, entre altres, los vireys Marqués de Tarifa, regnant D. Felip II, y duch de Alburquerque, regnant D. Felip III, pera destruhir á milers de casas payrals, fortalezas y castells feudals, baix pretext de que servían de refugio als bandoleros d'un dels dos partits que hi havia á Catalunya. Durant lo primer periodo no s'havia ni encara de fet realitat la unitat nacional; s'havien sols juntat los diversos Estats espanyols, y no obstant no s'uniu casi una sola vegada nostra Diputació que no tingués que reclamar perquè molts jefes de fortalezas y magistrats de la audiencia eran castellans, essent aixís que no podia negarse 'l dret del Principat á que tots los empleats y funcionarios, tant en l'orde administratiu com en lo judicial, tant en lo militar com en lo eclesiastic fossin catalans. Tot aixó succehia en los periodos normals, y es inútil afegir que en los anormals, ó sia en los que donaren motiu ú ocasió á alsaments y guerras, y especialment en los de forsa que 'ls subseguien, aquells mals s'exacerbaven y arribaven á son major extrém las vexacions.

Comeusat lo segon periodo ab la subjecció de Catalunya per las armas de don Felip V, nostra personalitat sofri 'l crudel càstich que tingué á bé imposarli 'l vencedor, y 'l treball de absorció, que fins allavors havia caminat lentament y empleant medis indirectes, doná un pas de gegant per las midas que directament la favoreixian. Se dictá lo Real Decret anomenat de Nova planta, y tot lo que 's variá en lo modo d'esser polítich y administratiu de Catalunya, ho fou en lo sentit de subjectarnos á las instituciones, lleys y costums castellanas.

Pero examinat després detingudament l'esmentat Real Decret, no s'tardá en descobrir que no tenia ni de molt l'alcanç que s'havia cregut. Res tocava á la base de la sobania, sino que per lo contrari, en recta interpretació, no sols deixava subsistent sino que confirmava tot lo relatiu á convocació, celebració y atribucions de las Corts. En lo apartat 42 del Real Decret s'ordena que: «en tot lo demás que no está previngut en los capitulos precedents, s'observen las constituciones que avans hi havia en Catalunya; entenentse, que son de nou establertes per aquest decret, y que tenen la mateixa forsa y vigor que lo individual manat en éll», y en cap dels precedents capítols se prevé res relatiu á Corts ni á poder legislatiu. Y tan recta es aquesta interpretació, que 'l mateix don Felip V. consigná en varis dels seus mes solemnes decrets y estatuts referents al Principat, la fórmula de que s'obehirian com si fossin fets ab aprobació dels tres Brassos de las Corts; senyal irnegable de que 'l propi Rey que havia dictat lo Decret de Nova Planta, considerava nostre dret á intervenir en la formació de las lleys no com derogats, sino simplement suspesos de fet per haverse la Corona atribuït la suprema regalia de dictar lleys per sa propia autoritat.

Lo Decret de Nova Planta 's refereix principalment á lo judicial y administratiu, y sols per incidencia á lo constituent. Destruheix per complert lo Consell de Cent de Barcelona y supleix no sols aquesta sino totas las demás corporacions populars de Catalunya, per corregidors de Real nombrament, per batlles nombrats per la audiencia, y per regidors, de Real nombrament pera Barcelona, y de nombrament de la audiencia pera 'ls demás llochs. Organisa la audiencia, á la que confia grans atribucions, y com midas unificadoras que favoreixian directament la supeditació al grupo castellá, conté, entre altres, la que suprimia las prohibicions d'extrangeria y feya aptes als no catalans pera desempenyar dignitats y empleos en lo Principat, y la que imposava la llengua castellana en las causas que's susanciessen davant la audiencia.

No tenint lo Decret de Nova Planta l'alcanç que 's podria haver cregut, se seguí durant lo periodo de que 'ns ocupém lo mateix sistema d'absorció y supeditació per medis indirectes que s'havia empleat en l'anterior, ab mes constancia y energia, empero, puig que ho permetia l'estat de postració y decadencia en que havia quedat Catalunya per sos esforços en la guerra. Las midas económicas mataren casi nostre comerç ja extenuat, y sumergiren en la agonia las pocas industrias que 'ns quedavan. Los funcionarios y empleats castellans formaren com una xarxa sobre 'l país, y portats tots de la idea de predomini encarnada en son grupo; idea que avivava en ells lo desitj d'esser grats á sos alts superiors, y fomentavan las disposiciones y ordenansas que continuament se dictaven ab tendencias absorbentes, lograren desnaturalisar nostre caràcter fins á tal punt, y 'ns deixaren en tal estat de supeditació y debilitat, que al entrar Espanya en lo moviment constitucional de

nostres temps, ni 'ns quedava alé pera pendrer en éll part important que per nostre temperament é historia 'ns corresponia, ni conservavam ab prou feynas memoria de las grans instituciones de nostres bons temps, ni poguerem plantejar sisquera 'l problema de las grans reparacions, que las circunstancias convidavan á posar sobre la taula, en benefici no sols de Catalunya sino de tota Espanya. ¡Quán distinta no seria avuy la sort de la nació, si 'l grupo de son poble que havia format la Unió aragonesa hagués entrat en lo moviment constitucional ab son caràcter enter, aportant al mateix sas tradicions de verdadera llibertat y de respecte mútuo entre totas las variedades regionales! Es possible que nostre esperit analítich y positivista, fent contrapés al idealista y avassallador predominant, hauria lograt salvar alguna cosa de la historia patria, y pot ser per tranzacció s'hauria arribat á preparar lo pervenir sense rompre en lo passat, enmotllant ab criteri realment nacional las antiguas instituciones á las ideas novas y á las novas necessitats.

No ignorém, y avans d'entrar en lo sucinte y ràpit exámen del tercer periodo de la historia de la mutilació de nostra personalitat hem de consignarho, que algunas de las queixas que hem exposat y moltissimas altres que hi podriam afegir, no foren ocasionadas per fets que afectessin exclusivament á nostre Principat, sino que regonegueren per causa la evolució histórica que s'estava verificant en la major part del Estats europeus. La guerra al feudalisme que emprengué 'l poder Real apoyantse en las gents de ciutats y vilas, y la victoria á que degué sa forsa pera aterrar ó aniquilar á sos mateixos auxiliars tant bon punt arribá al major grau de sa potencia; l'afany d'uniformitat, que en odi al esbositament feudal primer, y á las llibertats y franquicias locals després, se lográ despertar en molts pobles al presentárlshi la idea de grans Estats personificats per Monarcas poderosos, com remey als mals que sufrian, y altres varias causas de caràcter general, perfectament conegudas y estudiadas, produhiren sos efectes en Catalunya. A aquestas causas generals se degué en gran part, per exemple, lo desprestigi y anulació de nostras Corts y molts de las invasions del poder real en perjudici de nostras históricas instituciones.

Mes si tot aixó no se'ns amaga y ho regoneixém, es evident que además dels efectes que d'aquestas causas generals s'originaren, tingué que sufrir Catalunya 'ls que naixian de sa especialissima situació dintre de la península. L'afany dominador del grupo castellá la aprofitá pera supeditarlos completament, de manera que d'aqueix periodo históric sortirem no sols enervats per la subjecció al absolutisme, com los demás pobles en general, sino també desnaturalisats y ab lo caràcter modificat per imposicions exóticas y contrarias á nostre modo de ser. Mes clar: á no haver estat subjectes á altres influencias que las de caràcter general en aquell periodo, hauriam sortit d'ell conservant nostre propi caràcter, més ó menos debilitat, y en aptitud de regenerarnos á la primera ocasió propicia. Las influencias especials, convertint la unificació en imposició d'instituciones y costums exóticas, aixugant nostras fonts de vida y deturant lo desenrotll de nostra llengua, no sols debilitaren sino que alteraren las condiciones fonamentals de nostre caràcter, y 'ns llevaren fins l'aptitud de regenerarnos al arribar l'hora de despertar los demás pobles.

Per aixó entrém en lo tercer periodo. ó sia 'l constitucional, en la trista situació que hem indicat en altre párrafo, y per aixó no es d'extranyar que aqueix periodo no sia pera nostra personalitat més ventatjós que 'ls anteriors. Auàrem á las Corts de Cádiz mes bé com qui vá á cumplir un deber que á exercir un dret. Sense aspiracions, sense ideals; olvidats de nostras glorias históricas y dihent nostras ab la boca, no ab lo cor, las d'altres regions que se 'ns havia acostumat á mirar com las únicas nacionals; acostumats á ser dirigits en tot y pera tot per lo grupo que 'ns havia supeditat, no férem allí mes que secundarlo en la nova fesomia que havia pres son afany uniformador. Si sentirem entusiasme per las novas ideas, fou entusiasme reflexat. Allí, per nostres antecedents y caràcter, debíam ser los constructors, y 'ns limitarem á ser auxiliadors de la demolició.

Y la demolició, prompte, recaigué principalment sobre nosaltres y lo nostre. Nos quedava la legislació civil, encarnada perfectament en nostre modo de ser, y la legislació civil sortí ja amenassada de mort de las Corts de Cádiz, al decretarse en principi la unificació de Códichs, y la amenassa segueix encara, próxima tal vegada á convertirse en trista realitat. Nos quedava la legislació penal y de procediments, y foren destruhidas al publicarse 'ls nous códichs, basats, com es de suposar, en lo dret castellá. L'afany uniformista de la época constitucional ha sigut de fet tan absorbent com lo del periodo absolutista.

Espanya es Castilla, y tots los interessos regionals son mirats com destorps á la unitat nacional, dels que deu desembrassarse per qualsevol medi, per violent que sia.

Lo plan s' ha anat portant á cap ab constancia may desmentida. Al comensar lo periodo constitucional, se conservava encara la forma de las personalitats regionals, puig que en lo administratiu y fins en molt de lo polítich las regions históricas formavan entitats distintas, y avuy están esmicoladas per una divisió en provincias arbitraria y sens cap fonament históric ni d'interessos. Las llenguas regionals subsistien en la contractació pública, en molts documents oficials ó de govern, en la Iglesia y fins en la escola, y sens dictarse may una lley general que 'ns prohibís son us, se l' ha anat desterrant de tot arreu per medi d' articles accessoris, incluhits com d' esquitllenta en lleys y reglaments relatius á materias especials, donantse avuy l' anomalia de que, respecte á llengua, l' administració pública sia molt més absorbent que l' autoritat especialment encarregada de son cuidado y conservació. La Real Academia de la Llengua, en efecte, no anomena á la oficial espanyola, sino castellana, ab lo que clarament indica, que per més que sia una de las espanyolas, no es la única, sino que n' hi ha d' altrás que ho son tant com la oficial; á pesar de lo qual, l' afany absorbent y unificador, sens respectar la opinió de l' autoritat més competent, proscriu l' us de totes las llenguas regionals, deixant aixís á Espanya sens llenguatge nacional, puig que no 'l forma cap de las llenguas que en la nació s' usen, sino 'l conjunt de totes ellas.

Llarga y enutjosa tasca seria pretenir reunir los detalls de la obra destructora dels interessos regionals durant lo periodo que estém recorrent. Cada lley de caràcter general que s' ha promulgat, cada reglament, cada instrucció, cada circular que s' ha expedit, conté alguna mutilació, ó contraria alguna costúm regional. Nosira lleyislatió civil subsisteix encara, pero en ella hi han obert grans portells la lley Hipotecaria, la del Registre civil, la del Notariat, las d' Enjuiciament, las interpretacions y aplicaciones de tribunals que no coneixen á fondo nostre dret y las mil y una circulars dels centres directius. Fins en economia s' ha seguit la regla de que 'ls interessos centrals son los de la nació, y nostras manufacturas, nostre comerç y nostras arts viuen en continua inseguritat y baix lo pes constant amenaça.

¿Mes á qué esforcarnos, si lo poch, poquíssim propi y característich que 'ns queda s' troba avuy en perill de desapareixer, y aquest perill es lo que 'ns impulsa á elevar al Trono la present Memoria? Lo projecte de bases pera 'l Códich que s' vol formar, conté la sentència de mort de la lleyislatió civil catalana que está encara vigent; la série de tractats internacionals que s' preparan ab las potencias industrials més potents d' Europa y América, han d' ésser un cop fatal pera nostras manufacturas, en concepte unánim dels que han estudiat son estat actual. Si la industria desapareix ó queda extenuada darrera tals novetats econòmicas, y 'ls restos de las lleyislacions regionals arriuen á ésser suplidas pel Códich castellá, la tendencia unificadora per absorció haurá consumat sa obra. No quedarà en l' Estat cap interès regional oficialment reconegut; tots los grupos que composan son poble quedarán completament supeditats á aquell que sapigué adquirir lo predomini. Fins si s' vol, podrá cambiarse 'l nom d' Espanya per lo de Castilla, y esborrar de sa historia oficial aquells pochos párrafos que, com per caritat, se concedeixen als successos particulars dels diversos Estats de la península avans de sa incorporació al que s' considera única representació del poble espanyol.

II

Resultats del sistema unificador per absorció.—Llassos d' interès y carinyo que uneixen á las diferentes regions espanyolas.—Única esperanza de millora

Encaminada aquesta Memoria á la exposició franca y lleal dels punts de mira dels que suscribim, avans d' entrar á basarlos en los fonaments científichs que en nostre parer los apoyan, hem d' examinar lo resultat que ha produhit lo sistema unificador per absorció que á grans rasgos hem tractat de ressenyar en los párrafos que precedeixen, y que es innegable ha predominat y segueix predominant en la marxa de la nació de que formém part.

Nosaltres estém persuadits de que 'l resultat no podia ménos d' ésser fatal, y 'l més lleuger estudi del estat actual de nostre país y de nostre poble diu ben be que no 'ns equivoquém.

Que nostra nació estés completament decayguda, deuen confessarho fins los més optimistas. A qualsevol punt del organisme del Estat á que s' dirigeixi la mirada, no s' descubreix res que no presenti sintomas alarmants de debilitat ó de corrupció, ó dels dos mals á la vegada. Ni lo fonamental de la organisació es estable. En cada un dels pochos periodos que durant lo régimen constitucional hem viscut més ó ménos constitucionalment, hem tingut Constitució distinta, sens contar las non-natas, que son duas al ménos. La política está completament apartada del país y entregada á mans de partits dels que s' han divorciat la major part dels elements sans. Llevat d' escasissimas excepcions, los que hi prenen part l' han convertit en un ofici tant lucratiu com permet... no la mida de sa conciencia, que aquesta casi may destorba, sino la miseria y agotament del ram que s' explota. Los que deurían ésser serveys públichs, ó son rudimentaris é inversibles, ó pretext pera trafiquejar. Las elecciones se fan en los ministeris, y son resultat se sab molt avans de que 'ls electors, no prestantse á pendrer part en la ficció, deixen desertas las urnas. Sense arrels los partits, impotent la massa dels ciutadans pera influir en la marxa de la cosa pública per medi del vot, y entregat lo poble al escepticisme polítich mes desconsolador, lo moviment artificial que produheixen los que en la Cort s' agitan, logra que tot sia pera ells y pera la població en que viuen. Los interessa tenir un gran centro d' operacions y de plaber, y en mitj d' una nació extenuada y pobre han arribat á crear una ciutat, que contant ab escasos elements de producció, es no obstant de las mes populosas y caras d' Europa. L' esplendor artificial de la capital se sosté no pel comerç, no per la industria, no per la agricultura, no per las arts productoras, sino per la política. Los que han lograt acapararla están en Madrid, y tot ho sacrifican á ls seva vida. Madrid, pera ésser lo que es, conta ab lo pressupost de tots los ministeris.

Si fatal es la situació de la part oficial de la nació, no es molt mes falaguera la del poble. Debilitat ó corrupció es lo que mes prompte descubreix lo qui s' proposa estudiarlo. Llensat en la indiferencia mes completa, apartat encara en general del moviment modern, y educat en la escola d' immoralitat de la política que sobre éll pesa y que no fa 'l mes petit esforç per millorarlo, han perdut sos diversos grupos la energia de sas cualitats características, y posan al descobert los vicis propis dels seus temperaments. La facultat generalisadora del grupo dominant produheix poch mes que paradoxas, abstraccions y jochs de paraulas, y es perfectament inútil pera 'l progrés de las ciencias. Son idealisme, enervat per la indiferencia, ni sisquera predomina en las arts. La aptitud analisadora del grupo mes supeditat, falta d' ideals, s' ha empleat en la persecució de plabers materials, y 'ns ha fet escéptichs per egoisme. La situació en que s' troban los diversos grupos del poble espanyol fa desconfiar de la millora, si no s' consegueix que cambihi la corrent que 'ls arrastra.

Aquesta corrent no es altra que la que hem bosquejat, y ella es la principal causa de la situació trista y lamentable del Estat. La política está fora de camí, perquè al organisar-la y definirla 'l grupo directiu, en son afany de predomini, olvidá que no era ell sol lo qui formava 'l poble, sino que n' hi havia altres ab caràcters tan respectables com lo seu propi. La política no marxa, perquè devent contribuir á ella 'ls diversos temperaments regionals, se ven impulsada per un sol. No marxa, perquè devent lo grupo aragonés ésser contrapés á las abstraccions del altre grupo; estant destinat, com mes positivista y pràctic, á ésser l' element conservador, que deuria impedir, com hem indicat en altre párrafo, la ruptura completa ab las grans tradicions indígenas, no s' trobá en disposició de influir en la organisació nacional, quan Espanya entrá mes ó menos de plé en lo moviment contemporani. No marxa, perquè devent ésser la política espanyola resultat de la transacció entre los varis grupos regionals que forman son poble, es sols producte de vagas generalitats exóticas, servilment copiadas en lo conjunt y extremadas en los detalls.

La mateixa corrent funesta es una de las principals causas de la postració del poble. No devém demostrarho. Ho hem fet ja al exposar en bosqueig com ha sigut sa marxa y sos resultats.

En mitj de nostre gran decahiment, no obstant, queda alguna cosa que pot ésser motiu pera vigorisar encara alguna esperança. L' afany de predomini del grupo castellá, hàbilment explotat primer per los Reys absoluts y mes tart per los que s' han apoderat de la direcció política, fou en mans d' uns y altres una arma poderosa, que ferí á la mateixa

part del poble que la havia posada á son alcans. Todas las regions están avuy castellanizadas, pero Castilla no es menos víctima que las demás dels tristos efectes de la violencia de la unificació, que 'us ha enervat á tots. Lo decahiment es general á todas las regions espanyolas.

Y aquest decahiment general es avuy llás d' unió entre ellas, puig en sa debilitat interior cada una necessita de las demás, aixís com todas necessitan de cada una. No vivim de plé dintre del concert europau y hem, per consegüent, de formar concert apart.

Los Pirineus marcan la línea divisoria entre Espanya y la Europa central, y avuy aquesta línea divisoria es més franquejable que en otras épocas de la historia, gracias á la debilitat á que hem arribat. Per lo que respecta á Catalunya, es innegable que, si portada del despit que li produhi l'observar que la resistencia no podia salvarla de la absorció per Castilla, pogué en la época de la dinastia austriaca posar los ulls en Fransa, oferir lo Principat y arribar á rebre lleys de Lluís XIII, avuy no pot apartarlos de la península en la que la geografia la ha enclavat, y á la que lligan los llassos d' afecte y 'ls interessos que 'l llarch tracte ha fet naixer ab las demás regions. No hi ha cap catalá, ni creyém hi bagi un sol fill de cap altra de las regions espanyolas supeditadas, que desitji reflexivament rompre 'ls llassos que ab la patria 'ls uneixen. No hi ha, empero, tampoch tal vegada un de sol, á qui la reflexió no porti á desitjar afliuixarlos. En sa ruptura veyém la mort; en son afliuixament la vida. La millora d' Espanya sols pot venir de la restauració de las llibertats regionals. La unificació per absorció ha degradat ó desnaturalisat los caràcters de tots los grupos de son poble; la vida regional es la única que pot regenerarlos, y sols de sa regeneració pot esperar la patria millors dias.

Observis, sino, lo que ha passat ab nostre renaixement regional. Ha sigut fins ara molt débil; la desnaturalisació de nostre caràcter y 'ls borts interessos que la unificació ha fet creixer dintre mateix de la regió, han sigut obstacles poderosos que ha trobat en son camí; los partits y banderías de la política centralista ha combatut ab armas de tota lley son deseurollo, y á pesar de tan desfavorables circumstancias ha donat ja alguns fruyts. En sa part literaria, obras d' alé han vingut á enriquir la literatura nacional, que reduhida avans á la sola manifestació del geni castellá, conta avuy ab las d' altres diversos grupos regionals. En las demás manifestacions artísticas ha passat lo mateix, aixís com per lo que respecta á la historia estém en camí de completar la nacional, que ha lograt mutilar l' exclusivisme.

Aixó es lo que 'us ha fet dir que en mitj de nostre gran decahiment queda alguna cosa que pot ser motiu pera alentar encara alguna esperansa. Si entre las diversas regions, los interessos mútuos y la postració comu han fet naixer llassos de fraternitat tan forts, que no han pogut romprels los disbarats y vexacions de la mania uniformista; si de sos funestos efectes hem sigut víctimas tant lo grupo predominant com los supeditats; si 'ls llassos de fraternitat nos han fet olvidar ó perdonar passats agravis, barrant lo rastre de sanch y de llágrimas que deixaren alguns epissodis històrichs de las lluytas, que provoqués á vegadas l' afany dominador d' una part y la resistencia á consentir la dominació d' altra, no hi ha dubte que 'l renaixement que s' ha iniciat en algunas regions pot donar origen á noves corrents, més saludables que las que fins ara han dominat.

Y 'l renaixement va avansant camí. No capiguent en los limits literaris ó artístichs, aspira ja á fins més transcendents. Bona proba d'aixó es l'acte que estém realisant ab la elevació de la present Memoria al més alt Poder constitucional del Estat. Avans del renaixement no haguera sigut possible intentarho tan sols. Es més encara: ni en Catalunya ni en cap de las regions supeditadas, s' hauria comprés allavors la conveniencia d' exposar en públich la més leve aspiració regionalista. Avuy, estém segurs de que tota la part del país no interessada directament en contrariar lo renaixement, está conforme ab nostras aspiracions, ó al menos las veu ab bons ulls.

Mes no n' hi ha prou ab sentar fets ni expressar desitjos. Los uniformistas, tant quan atacan nostres interessos materials, com quan destruheixen lo que 'ns queda de característich en institucions y costums, encarnadas per la historia en nostra manera d' esser, invocan principis y pretenen revestir d' aparato científich sas abstraccions y paradoxas. No podém ménos, donchs, que seguirlos á aquest terreny y demostrar que nostres punts de mira están perfectament d' acort ab la última evolució de la ciencia.

Que la tasca es difícil, no se'ns escapa, y ho es més pera nosaltres, que dotats del tem-

perament que caracteriza al grupo regional á que perteneixém, no podém donar á nostre treball la brillantor y atildament de forma que tant cautiva en nostre país. A aquesta desventaja se n' afegeix un altra de no menor dificultat, ó sia la de tenir que emplear una llengua que no es la que aprenguérem desde 'l bressol, y que s' avé poch a nostre temperament. Lo deber, empero, nos obliga á intentarho, y aixís com be ó malament hem degut condensar en pochos párrafos las queixas de Catalunya durant un llarch período històrich, aixís també, millor ó pitjor, exposaré los principis científichs en que s' apoyan nostres punts de mira. Per sort, la última evolució de la ciencia humana en general tendeix á las solucions positives y prenent per base la experimentació, y aquella branca que s' ocupa de sociologia y política en particular, ha deixat ja arreconats los principis inflexibles, ab pretensions d' absoluts, y las lucubracions, que estigueren de moda en gran part d' Europa fa prop d' un sigle, y als que s' acullen encara, per lo que 'ls interessa, molts dels que explotan la política en Espanya. Aquesta circumstancia facilitarà nostra tasca.

PART SEGONA

Naturalesa y fi social del Estat.—Varis graus de desonrotllo fins á arribar al estat de cultura.—Oposició d' interessos.—Unió, unitat y uniformitat.—Armonisació de la varietat ab la igualtat.—Ventatjas teóricas y prácticas de la organisació que 's basi en l' armonia d' aspiracions é interessos.

¿Quina es la naturalesa? ¿Quin lo fi social del Estat en nostres dias?

La naturalesa la deixárem ja indicada al tractar incidentalment del Estat en un dels párrafos anteriors. Quan un poble, tant si aquest está format per una sola rassa ó varietat, com si 's compon de grupos de diferentes rasses ó varietats, arriba á fixarse en un territori limitat y s' uneix ab ell pera la realisació d' un fi nacional, naix la personalitat jurídica que s' anomena Estat. Los tres elements, á saber: poble, territori y fi d' unió, li son indispensables pera sa existencia. Un poble sens territori no constitueix Estat. Los jueus, los gitanos, forman conjunts que tenen tots los caràcters de poble molt més marcats que 'l de la major part dels que viuen en Estat, y ab tot, ells no 'l constitueixen per falta d' haverse fixat en un territori, unintse ab ell pera la realisació d' un fi nacional. Un territori sens poble ó servint sols al pas d' agrupacions nómadas no fixadas, no pot tampoch constituir Estat, puig en aquest últim cas falta 'l fi d' unió. Aquest fi d' unió no pot existir si falta algun altre dels dos elements, lo poble ó 'l territori.

Tal es la naturalesa del Estat. Vejám ara quin ha de ser son fi nacional ó d' unió entre 'l poble y 'l territori.

Mentres se buscá en la ciencia purament humana la veritat absoluta, basantla en abstraccions, fou completament impossible desllindarho. Las opinions se dividiren, tenint á dos polos oposats, que 's designaren ab los noms d' anarquia y comunisme. Si la veritat absoluta 's veyia en la independencia del individu, se contestava que 'l fi del Estat es la anarquia; si la veritat absoluta 's veyia en la absorció completa del individu per lo conjunt, se sostenia que 'l fi del Estat es lo comunisme. Los sistemas intermedis, fills tots de tranzaccions entre 'ls dos extrems, no podian ser considerats perfectes per lo que pretenian basar la ciencia en lo absolutisme de principis.

Examinat, no obstant, lo fi del Estat á la llum de la ciencia experimental y positiva, prompte 's veié que no podia trobarse en cap dels dos extrems. Son dos polos oposats, que á semblansa dels polos de la terra, no s' hi ha pogut arribar encara, y si algun dia s' hi arribés, serian completament inhabitables. Cap Estat podrà jamay prácticament realisar la anarquia ni 'l comunisme purs. Las terras habitables, aixís en geografia com en política, se troban en las sonas atemperadas.

Més nos diu la ciencia experimental y positiva. Tots los objectes que poden conèixer per sas solas forsas las facultats del home, han de ser forsosament limitats y relatius á las relativas y limitadas forsas d' aquestas facultats. Las concepcions humanas son fillas de tranzaccions. Aplicant aquestas reglas al exámen del Estat, hem de deduhir que son fi social ha de ser una tranzacció entre la llibertat del individu y la autoritat del conjunt.

La tranzacció dependeix de las circumstancias dels elements entre 'ls que 's verifica. Si aquestas circumstancias son variables per lo temps ó 'l lloch, variable ha de ser la tranzacció. Es evident que 'ls elements del Estat, poble y territori, son eminentment variables

y variats, per lo que es innegable que 'l fi social, ó sia la tranzacció que 'l constitueix, pugui ser diferent en cada época y en cada cas particular.

Per aixó la historia 'ns mostra varis graus de desenrotlló en la determinació del fi del Estat, y d'ells senyallarem los tres mes marcats, prescindint dels cent matisos intermedis.

L'Estat més imperfecte es lo que 's pot anomenar Estat militar. Quan lo poble unit á un territori gosa sols de cultura rudimentaria; quan la idea del dret individual no ha tingut prou desenrotllament pera reclamar garantias que assegurin son exercici; quan las tranzaccions interiors y exteriors se reduheixen á las més indispensables pera la subsistencia d'un poble sense necessitats facticias, lo fi del Estat no s'exten á mes que protegir lo pais contra enemichs exteriors y á portar la guerra al d'aquestos, quan la seguretat ó conveniencia del Estat ho aconsellan. L'Estat militar lluyta per sa existencia independent, y si pren la ofensiva es, ó ja pera assegurarla, ó ja pera preparar son engrandiment. Molts Estats europeus han passat per aquest primer grau de desenrotlló, que avuy se troba encara en varis pobles semi-civilisats. Lo poder guerrier mana arbitrariament, y ab aixó s'omplen las necessitats del Estat.

Quan la cultura avansa, la fi del Estat no pot ja limitar-se á la defensa y atach, sino que ha d'extenders al orde interior. La idea del dret individual s'ha desenrotllat lo bastant pera reclamar garantias que assegurin son exercici, y allavors naix l'Estat juridich, lo *Rechtsstaat* dels més moderns tractadistas de Alemania.

Pero arriba un moment en que no n'hi ha prou ab la defensa exterior ni la garantia dels drets dels ciutadans en l'interior, sino que 'ls cent interessos que ha fet naixer lo comers social, y la idea nacional que s'ha encarnat en la conciencia pública, reclaman que l'Estat emplehi sas forsas en be del perfeccionament de totes las branques de la activitat. Allavors lo fi del Estat entra en lo tercer grau de son desenrotlló, apareixent l'Estat de civilisació, lo *Culturstaat* dels ja citats tractadistas. Tots los Estats d'Europa han arribat á aquest tercer grau de desenrotlló, y cap d'ells s'ocupa ja sols de la defensa del pais, ni de la declaració y aplicació del dret, sino que dedica sa activitat á millorar la cultura y obtenir lo perfeccionament dels elements que 'l formen.

Lo grau mes rudimentari de desenrotlló en lo fi del Estat fa ja naixer una representació de sa forsa, ó sia 'l poder públich, que, per lo tant, pot ser considerat com altres dels elements constitutius del Estat. Aquest poder social va també desenrotllant-se al compás que 's perfeccionan los demés elements. En lo primer grau de desenrotlló, l'Estat militar no necessita mes que un jefe que conduheixi al poble a la guerra. Son poder polítich es completament arbitrari, pero es ja un poder, que serveix perfectament pera preparar al poble á viure disciplinat baix un govern regular. En lo segon grau, quan s'ha arribat ja al Estat juridich, al costat del jefe ha de trobar-se 'l jutge y tal vegada lo legislador, que declarant y aplicant lo dret, atemperin la arbitrarietat del poder, y conduheixen l'Estat á una marxa regular y ordenada. En lo tercer grau, l'Estat de cultura es un conjunt armónich, en que totes las forsas ja organisadas lendeixen á armonisarse y combinar-se pera produhir com á resultant lo fi complex del Estat modern. Lo legislador passa á ocupar lo primer siti, pero sa misió no 's reduheix ja á declarar y definir lo dret, sino que per medi de la direcció de las forsas totes del Estat, ha de procurar l'aument de la cultura y 'l perfeccionament dels elements que 'l constitueixen. Lo jefe militar se converteix en autoritat executiva ó de govern, que no sols ha de ser lo bras del legislador, sino que en sa esfera propia ha de tendir al mateix fi de perfeccionament y cultura. La complexitat del fi complica aixis mateix la organisació y funcions de las autoritats judiciales, que, al aplicar lo dret, contribueixen també á la misió civilisadora del Estat.

De la complexitat de fins en l'Estat modern naix la complexitat de la organisació del poder públich y la multiplicitat de sas funcions. Al costat de las seccions de guerra y de justicia, te las de foment, d'hisenda, y otras y otras, que varian segons las circunstancias. La administració passa á ser un ram tan important com lo govern. A las nacions cultas no 'ls basta que 'l poder cuidi de lo defensa y del dret, sino que exigeixen que s'encarregui d'aquellas funcions que no poden desempenyarse ó 's desempenyen ab dificultat per l'esfors particular. Aixis veyém que 'ls Estats moderns, sens excepció, cuidan ó intervenen al menos en la instrucció, en la beneficencia, en la sanitat ó higiene, y en otras

materias, que la cultura del poble requereix, ó serveixen pera fomentar-la; crusan lo territori de vias de comunicació y de canals, encasan rius y torrents, construeixen ports, y executan totes aquellas otras obras públicas que poden ser d'utilitat. En alguns païssos, l'Estat te fins ferro-carrils y 'ls explota, y en tots fa 'ls serveys de correus, telégrafos, petit giro y altres y altres. Pera omplir sa misió de conservar y fomentar la cultura crea l'Estat universitats, liceos y academias, celebra certámens, afavoreix las arts, protegeix la agricultura y la industria, y, en una paraula, exten sa acció á tot lo que creu de utilitat general, y executa directament, ó presta son concurs, á lo que seria irrealisable sens l'empleo dels grans medis y recursos colectius de que sols ell pot disposar.

Nóts, empero, que á mida que la misió del Estat se va aixemplant y complicant, si son poder aumenta en extensió, pert en intensitat. En l'Estat militar, lo jefe disposa en absolut de totes las forsas nacionals pera la guerra. No hi ha lley que limiti sa acció, en quant se tracta de defensar la independencia del pais. En l'Estat juridich, la acció del poder está ja limitada per lo dret, pero necessita encara manifestarse ab gran intensitat. La lley te per símbol la espasa, y 'l jutge la esgrimeix ab tota la energia que requereix la rudeza del poble que regeix. En l'Estat que ha alcanzat lo tercer grau de desenrotlló, lo poder s'exten á moltíssims dominis de la vida pública, pero no pot entrar en ells sino ab ciertas limitacions y ab gran mesura.

Y es que en los diversos elements que forman l'Estat, al arribar á aquell grau, se verifica un fenómeno complex. La mateixa cultura que requereix aquesta gran extensió en la competencia del poder social, ha fet naixer ó fomentat en las entitats que en son conjunt forman l'Estat, aspiracions particulars que contrarian mes ó menos la acció d'aquell. L'individu vol gosar de la major suma possible de llibertat, y demana garantias. Las agrupacions, que existeixen dintre del Estat ó coexisteixen ab ell, desitjan també sa lliure acció, y reclaman, com l'individu. Los interessos històrichs se converteixen en base de drets, y van essent mes exigents á mida que la ilustració va escampant llum sobre sos fonaments y orígens; y agrupacions é individus pugnan perquè 's respectin los usos, costums, antecedents y fins las institucions particulars á que han donat vida. La cultura fa que necessitin garantias pera sa llibertat y drets particulars, y ab tot, los mateixos individus y agrupacions son los que forman lo conjunt nacional, que per igual motiu de cultura deu extendre la acció del Estat.

De la coexistencia d'aquesta necessitat general y d'aquellas necessitats particulars, igualment respectables y atendibles, puig son efecte d'una mateixa causa, naix lo complicat problema de la organisació del Estat modern. ¿Cóm se concilian tants usos, costums, aspiracions, necessitats y drets, distints y fins contraris, com fa naixer lo refinament de cultura á que han arribat la major part de las nacions, ab la extensió que en ellas ha de donarse al poder social? Si en totes las épocas y en tots los graus de civilisació es difícil armonisar l'interés individual y 'l colectiu, ¿no ha d'aumentar la dificultat quan tan complexos se manifestan un y altre?

Per sort, la mateixa causa que produheix la complexitat, favoreix la solució ab la abundancia de datos que ofereix. La cultura depura 'l concepte del dret, y si no marca fixament los límits que separan lo del conjunt social del de sas parts components, dona llum pera arribar á una organisació que en lo possible garantisi l'exercici d'un y altre. La ciencia ó arts polítichs, curats de son afany d'abstraccions sens realitat, aprofitan aquella llum y estableixen reglas prácticas y positivas, com han de ser las que s'apliquin á societats formadas per homes reals, y no per los fantástichs que idearen los forjadors de utopies de tots matisos.

En l'Estat, l'interés individual y 'l colectiu, encara que ab tendencia contraria, no poden separarse completament, perquè cap dels dos lograria desenrotllarse sens l'auxili del altre. La misió del Estat, presa en general, no es altra que armonisarlos pera la consecució del fi d'unió de sos elements. La armonisació d'elements variables dependeix en gran part de las circunstancias d'aquells, de manera que, además de las reglas generals, deuen pendrer en consideració las particulars aplicables á cada cas. La organisació del Estat, donchs, ha de fundarse no sols en bases racionals, sino també en bases històrichs. Son funcionament ha de considerarse com una tranzacció continuada entre 'l passat y 'l pervenir, entre 'ls fets y las aspiracions, entre lo ideal y lo practich.

Los intereses generales son respectables; los particulares no lo son menos, y á uns y á otros, en quant son legítims, ha d' atendre l' Estat. Sas tendencias son contrarias, lo que diu clarament que, pera sa armonisació, han de considerarse uns y otros limitats. Lo poder social, donchs, pot entrar en tots los dominis de la vida, mentres no contradiga interessos legítims ó drets particulars; l' individu y las agrupacions poden mouers ab tota llibertat, mentres no contrariïn l' interés social. Quant major s' hagin desllindat las limitacions mútuas entre 'l general y 'l particular, molt més podran obrar ab energia 'l dos interessos contraris, y quant major sia aquesta energia millor se verificará 'l fi del Estat. La limitació, lo desllindament de drets y 'l respecte mútuo d' interessos han de ser la base de sa organisació.

Tot principi absolutament inflexible es contrari en sa aplicació al fi que las nacions cultas se proposan. Si 's supedita l' individu al conjunt, se mata la iniciativa particular, que es font de progrés y millora; si 's proclama 'l predomini individual, lo conjunt queda sens medis pera omplir sa misió. Per aixó, y ab aplicació á las materias que tractém, deya ja Bacon: «Las generalisacions son estérils, y l' apilament de fets deslligats no ofereix més que confusió. Sols los principis mitjos son sólits, ordenats y fructíferos.»

No es nostra intenció desenrotllar un sistema complet d' organisació del Estat, ni ho permeteria la naturalesa d' aquesta Memoria, ni ho requereix l' objecte que 'ns proposém. Las lleugeras indicacions que hem apuntat serveixen pera demostrar que nostres punts de vista, positivistas y práctichs, tenen sa base en las conclusiones científicas á que ha arribat la ciencia pel camí de la experimentació dels fets, tal qual la realitat los presenta á la observació del home, y 'ns permeten afirmar la llegitimitat de nostras conclusiones.

Si 'ls interessos particulars son tant respectables com lo general, si aquells no poden supeditar á aquest ni aquest á aquells; si de sa limitació mútua ha de naixer en la organisació del Estat l' armonia necessaria pera la consecució de sos fins, está clar que la tendencia nacional no ha de dirigir-se á conseguir la supremacia dels uns ni del altre. Los interessos particulars, per lo senzill fet d' ésser tals, varian d' individu á individu, de corporació á corporació. L' interés general, producte dels que son comuns á las entitats particulars, se presenta com formant un tot unit y compacte. Los primers, fills de la llibertat y del exercici del dret individual, representen la varietat; lo segon, nascut de l' autoritat, representa la igualtat. L' Estat, en sa organisació, ha d' armonisar la igualtat ab la varietat, puig que las duas son font de millora, de que no 'n pot prescindir pera la consecució de sos fins.

Desde la varietat fins á la igualtat s' ofereix al Estat extens camp pera conseguir l' armonia. Entre 'ls dos polos oposats de que parlavam al comensar aquesta part de la Memoria, se troban las terras habitables, tant en geografia com en política. Entre aquestas terras habitables, quinas son las més cómodas y salutaris pera 'ls que hi viuen?

Tres son los punts intermedis que més se destaquen; la unió, la unitat y la uniformitat. La unió, producte espontani de la voluntat de las entitats que s' uneixen, representa casi perfectament la llibertat. La unitat suposa ja generalment imposició, per més que puga ésser producte de la sola unió. La uniformitat no pot conseguirse sens imposició, puig que contraria las manifestacions espontáneas de las entitats particulars, y representa, per tant, lo predomini del poder social sobre la llibertat.

D' aquets tres graus son admisibles los dos primers, porque representan tranzacció entre 'ls dos punts extréms, pero no es admisible 'l tercer, per quant deixa casi de representarla. La organisació quals procediments tendeixin á produhir la uniformitat, destrueix ó debilita 'l principal element de progrés, que es la iniciativa particular, y pren al Estat l' aptitud pera conseguir un de sos fins, ó sia 'l de mantenir y aumentar la cultura. Los altres dos graus d' armonia serveixen pera la organisació d' Estats capassos de cumplir sa misió, y la preferència per un ó altre dependeix de las circunstancias de la nació á que 's degan aplicar.

Indubtablement l' Estat que puga disfrutar de la unitat basada en la unió lliure y espontánea de las diferents entitats que 'l forman, es lo que 's troba en millors condicions pera cumplir sa misió civilisadora. En ell, lo poder social no pesa sobre 'ls individus y agrupacions, que poden desenrotllar lliurement tota sa iniciativa, y que, desembrasats en sos moviments, produheixen tot quant los hi permeten sas forsas, tant en l' orde moral

com en lo material. L' Estat uneix pero no lliga á sos components, y utilisa las forsas d' aquets pera la consecució de totas aquellas ventatjas que no obtindrian aisladament los esforços particulars. Un Estat aixís constituït disposa de tota la unitat que necessita pera cumplir sos fins, pero disfruta al mateix temps de tota la riquesa de varietats, que puguin ostentar sos elements components. Es lo qui millor compleix la misió de fomentar la cultura.

L' Estat necessita la unitat y la varietat. Quan la primera ofega á la segona, la nació está fora de son camí, y no omple l' Estat sa misió civilisadora; quan la segona s' oposa á que en lo necessari se presenti 'l conjunt formant un tot compacte, tampoch s' omple 'l fi social de la agrupació política. En aquest cas lo poder deu produhir la unitat necessaria, imposantla mes ó menos, y allavors nos trobem en lo segon grau d' armonia, menos ventatjós pera 'l progrés que 'l de la unitat produhida per la unió.

De propòsit hem usat la frase «unitat en lo necessari», per que al Estat li es indispensable en ciertas manifestacions de sa vida, útil en altrás, y perjudicial en algunas. Examinarem suscintament quinas son aquestas y aquellas.

Una agrupació nacional no 's concebeix apartada de las demás, sino que ha d' estar relacionada ab ellas. Aquestas relacions prenen varias formas, comprenent desde la aliausa, que es la més estreta, fins á la situació de guerra. En totas las relacions internacionals es indispensable al Estat la unitat. Lo poder públich es sempre representant de la nació, y en nom d' ella tracta y s' obliga. Las varietats interiors que tal vegada existeixen, deuen ser diplomáticamente desconegudas per las nacions extranjeras. L' Estat, donchs, ha de tenir unitat en quant se refereix á sa vida de relació; diplomacia, comers exterior, marina y demás forsa pública en cas de guerra, etc., etc. Las relacions de nació á nació son una de las més abundants fonts de cultura, de que no pot prescindir l' Estat, y puig que pera utilitzarla necessita la unitat, d' aquí que sia considerada indispensable en aquestas materias. Si no existeix naturalment, deu establirla per medi de la unificació.

En la vida interior, la primera necessitat del Estat es l' orde, garantía de tots los drets, y 'l poder deu tenir medis pera conservar-lo ó restablir-lo. La unitat, donchs, es també indispensable al Estat, en quant se refereix á la suprema defensa del dret de tots y de cada un de sos elements constitutius.

Lo grau d' ilustració á que han arribat las nacions modernas, la multiplicitat d' interessos comuns no sols á totas las entitats que forman la nació, sino á las que forman altrás nacions, fa que sia també indispensable, ó poch menos, la unitat en certs serveys públichs, nacionals é internacionals, y en la direcció d' alguns rams. Los correus, telégrafos y alguns altres son serveys que requereixen unitat en sa prestació, aixís com los ferro-carrils, carreteras principals, canals, etc., etc., reportan més utilitat si obeeixen á una direcció unificada. En pesos, midas, monedas y altres medis de comers y giro no sols convé també la unitat dintre de la nació, sino que s' afavorirá 'l desenrotll de la cultura, procurant extendre la unificació al exterior tot lo que sia possible. Per fortuna, en aquestos rams y serveys, la unitat no es combatuda per cap interés particular considerable, y l' Estat, al unificarlos, satisfá 'ls desitjos generals. Lo poder no deu imposar la unificació: s' imposa per si mateixa.

Las ditas y poch més son las manifestacions de la vida nacional á las que 's deu portar la unificació. Unificadas aquestas, te l' Estat personalitat complerta. Presentantse 'l poder general davant dels demás Estats, en pau y en guerra, com á representant veritable de tots los elements nacionals; tenint forsa y unitat d' acció pera garantir en son interior tots los drets é interessos legítims; disposant de serveys generals unificats, y armat ab la direcció una de tots aquells rams que la requereixen, además de la vigilancia general que en los restants li correspon, disposa de tots los medis pera cumplir enterament sa misió, com á representant del Estat.

La utilitat ó inconveniencia de la unitat en altrás manifestacions de la vida de la nació, es cuestió purament de circunstancias. Si 'l poble está format per un sol grupo y no presenta caràcters distints; si 'l territori es de condicions semblants en tot l' Estat; si la població está repartida proporcionalment en tota sa extensió, y la historia de las varias parts que forman lo tot es igual ó semblanta, allavors será tal vegada convenient que molts brancas del dret civil, penal y administratiu esigan unificadas. Si poble y territori, aixís conside-

rats separatament com en relació un ab altre, se troben en circumstancies diferents de las que acabem d'exposar, la unificació es inconvenient en tots aquells rams que no afectin a la unitat essencial del Estat. En lo primer cas la unificació pot ser font de progrés; en lo segon l'efecte seria contraproduent.

La unificació es perjudicial no sols en los rams y circumstancies que acabem d'expressar, sino també sempre que contrarihi la lliure acció de las entitats que formen l'Estat. La vida local y regional, la iniciativa individual y corporativa, son los mas poderosos elementos de progrés, en quant obran dintre de la unitat indispensable al cos nacional. Destruir-les ó contrariar-les, es lo mateix que dificultar ó impedir la misió civilisadora del Estat.

Al examinar los medis d'armonisar la igualtat ab la varietat, ó en altres termes, la iniciativa particular ab la acció social, no hem sortit ni devíam sortir del terreno de las generalitats en que caben totes sas formas y sistemas polítics d'aplicació. D'altra manera, la present Memoria seria, no la exposició d'un orde d'idees en que convenim los que de mes distinta manera opinem en altres materias, y perteneixem en filosofia y en política a diverses escoles ó partits, sino tan sols la manifestació de las aspiracions d'un grupo exclusivista.

L'orde d'idees que hem exposat, com encaminat a conseguir la armonia entre 'ls diversos interessos que donan vida al Estat, en oposició a altre orde d'idees que condueix inevitablement a la absorció dels uns pels altres, lo mateix pot servir de fonament a una organització aristocrática que a altra democrática; lo mateix a una monarquia ó imperi que a una república. N'hi ha prou ab dirigir la vista al mon real pera convencers d'aixó. Predomina en Fransa la tendencia absorvent y uniformadora, y uniformadors y absorvents han sigut la monarquia, l'imperi y la república, que successivament han sigut la forma del Estat francès. La democràcia, imperialista ó republicana, s'ha acullit allí al orde de idees que sacrifica lo particular a lo general, en tant que la nord-americana s'ha basat en l'orde d'idees oposat y sistematitzat lo particularisme. Y, si la república mes poderosa de las que actualment existeixen, adopta 'l sistema que tendeix a armonisar tots los elements que formen l'Estat, no ho inventa ella, sino que s'inspirará en l'exemple de la monarquia mes sólida y opulenta entre las contemporànies. Lo respecte al particularisme dintre de la unitat nacional es una concepció especialment anglesa. Fins lo nom que la designa, lo *Self government*, es intraductible a la major part de las llengües.

L'orde d'idees que exposém no sols se troba abonat per la teoria política, sino que sa bondat s'aquillata en la pràctica. Cap nació uniformada ha brillat en la historia sino durant periodos de conmocions y conquistas; cap Estat, pel camí de la uniformitat y de la absorció, ha alcançat encara lo estabilitat, la marxa ordenada, lo funcionament regular, que son los caràcters distintius de la salut y robustés en los sers que viuen. L'uniformisme produheix devegades moviments nacionals espasmódichs, que poden arribar a enlluernar, pero al punt que cessa la sobreexcitació, son vigor aparent se desvaneix com lo fum. En la historia contemporània, la nació francesa ha posat en ús lo fatal sistema de la uniformitat, y Napoleon I fou son bras mes fort pera imposarla y propagarla. Lo mateix Napoleon, empero, en sa gran perspicacia, reconeixia la poca solides de sa obra, quan deya a Las Cases: «he donat als francesos tot lo que m'han permés las circumstancies, es dir, la igualtat. Si mon fill hagués pogut succehirme, 'ls hi hauria afegit la llibertat.» No 'l succehi son fill, pero altre Bonaparte lográ restaurar l'imperi. Y Napoleon III, seguint l'exemple, no 'ls consells de son oncle, sense cuydarse de la llibertat, extremá encara la tendencia uniformista, y acabá devent rendir sa espasa en Sedán, davant l'esglay de la nació francesa, uniformement extenuada.

No obstant, los Estats que s'inspiren en l'altre orde de idees, ostentan tot lo vigor real que sas circumstancies los hi permeten. La nació més opulenta del mon es l'imperi britànic, lo pais del individualisme y del *Self government*. Ni en la mateixa metròpoli; ni fins en las islas que formen lo núcleo y centre del imperi que s'extén per tot arreu, ha arribat la unificació a ser extremada. Dintre de la unitat nacional, aixeean lo cap las varietats particulars y locals. Fora del núcleo ó centre del imperi, la organització es eminentment lliure. Las colonias del Canadà tenen sos parlaments, general y regionals, y en ells se parla oficialment lo francès al costat del anglés. Las colonias de la Australia, las del Cabo, y en general totes aquelles en que predomina l'element britànic ó europeu,

están organizadas per l'estil del Canadà. Lo sistema britànic ha donat al mon l'espectacle de que alguns territoris ó islas, com los de Montserrat, Nevis, San Cristóbal, San Vicente, La Granada, Heligoland, Fidji y altres, considerantse incapassos de disfrutar las llibertats que se 'ls hi havia regonegut, retornaren a la metròpoli la autorisació de tenir parlament propi, pregonli se servis governarlos directament; demostrant aixís, que 'l sistema britànic no sols satisfá sino que s'avansa a las necessitats particularistas. La nació mes forta d'Europa es l'imperi alemany, tan poch unificat, que esta format per regnes, principats y ciutats lliures ó repúblicas, que dintre de la unitat essencial conservan molts atributs de la soberania. Austria-Hungria ha trobat lo principi de sa regeneració en lo particularisme de las varias nacionalitats que la constitueixen, y Suecia y Noruega viuen tranquilas, unidas sols per lo llas del monarca. En Bélgica, 'ls dos grans elements de son poble, francès ó walón y flamench, comensaren per regoneixers mútuament sas llengües y costums, y están avuy en camí d'altres tranzaccions. No volém aturarnos en las nacions republicanas, que, com los Estats-Units en Nort América y Suissa en Europa, deuen sa prosperitat al regoneixement dels furs de la varietat, y farém notar que, si algunas de las nacions sud-americanas, sauch de nostra sauch, han conseguit ja ó están en camí de sortir del estat de perturbació constant en que vivian, aquesta ventajá coincideix ab la adopció de punts de vista més pràctich y positius, y per lo tant més particularistas, que 'ls que anteriorment las guiaven.

Quina solides, que ordenada marxa ostentan los Estats que regoneixen los furs del particularisme! La Gran Bretanya, en qual Cambra dels Loris, l'aristocràtic president se senta no en daurat silló, sino en lo tradicional sach de llana, símbol de la producció del pais, lo sistema parlamentari, més que secular, funciona ab regularitat cronométrica. Dos grans partits nacionals tenen torn pacíficament en lo poder, consolidant l'un las reformas útils que l'altre inicia, y la nació avansa sempre sense conmocions ni trastorns. Y cosa digna de ser observada! Si alguna dificultat seria se presenta en aquelles islas, prové d'una de las excepcions que en la aplicació de son sistema ha fet la Gran Bretanya; del *Self government* que reclaman los irlandesos. Los Estats-Units están pròxims a celebrar lo centèsim aniversari de sa constitució, y al arribar lo dia 4 de Mars de 1889 prendrá possessió la vintissisena presidencia, sense que una vegada sola durant un sigle s'hagi alterat lo periodo normal de quatre anys, per lo que es elegit lo magistrat superior del pais. Durant aquest mateix sigle, son Tribunal suprem sols ha tingut sis jefes de justicia ó presidents, inclós lo que avuy se troba a son cap. Quina nació de las que tot ho sacrifican a la uniformitat, no ha canviat repetidament durant aquestos cent anys, no ja de govern sino d'institucions fonamentals? Es impossible desconèixerlo: la organització que regoneix los furs de la varietat es la única conforme a la naturalesa. En ella 'ls vapors s'escapan per cent vàlvulas de seguritat, y es molt dificil que puguin condensarse en quantitat suficient pera produhir una explosió. D'aquí la solides; d'aquí la estabilitat y marxa ordenada dels Estats, que tenen per base l'orde d'idees que pregonem.

A las nacions que tot ho sacrifican a la uniformitat, los hi queda sols l'exemple de Fransa y de sos imitadors, entre 'ls que s'hi conta Espanya, y precis es confessar, que 'ls resultats que a aquestas nacions ha donat l'afany uniformista, no son molt envejables.

Lo regoneixement dels furs de las varietats en res perjudica a la unitat essencial del Estat. Ab tal de que 'l poder general tinga expedita sa acció en tot alló en que es necessaria ó útil una execució uniforme y ràpida, en tot lo demás pot deixar obrar a las iniciatives particulars. Las agrupacions naturals, que en son conjunt formen l'Estat, se troban perfectament enllassadas y unidas per la alta direcció del poder general, que no 's quebranta encara que aquelles exerceixin las atribucions que 'ls hi son propias.

La via de la uniformitat es més brillant, pero en cambi la del regoneixement de las varietats lliugetimas es més sólida. La cultura que per la primera obté es purament aparent. L'Estat se presenta com una entitat estèticament combinada; sas lleys se basan en pomposos principis; sa part administrativa está modelada primorosament. ¡Més ay! Tota aquesta bellesa, brillantor y primors, deguts a la imposició, no están gents arrelats en la conciencia pública. Trist y elocuent exemple d'aquesta veritat es nostra pobre Espanya. Algunas de nostras constitucions han servit de patró a altres païssos, y al nostre ni tan sols li han donat hàbits parlamentaris; ab lleys d'eleccions treballadas segons los últims avansaments,

no hem pogut encara formar cos electoral; ab reglas administrativas, artisticament conreadas, no podem sortirnos del desgavell que 'n dibém administració. ¡No més nos falta tenir un códich civil *científich*, pera que la perturbació, que ha invadit tots los rams de la vida pública, arribi al cor de la família y á las arrels mateixas de la propietat! Quan se volen borrar las particularitats, se borra la historia, y la nació, faltada d' un de sos elements essencials, decandeix. Quan la activitat present no pot unir lo passat ab lo pervenir, se troba sens objecte, y, ó vejeta, ó 's consumeix en agitacions estérils.

Lo camí del regoneixement de las varietats llegendas es més difícil, pero 'ls resultats compensan tots los esforços que s' emplehin. A primera vista, no enlluernan: l' Estat no presenta apariencias tan estéticas, y sas lleys y organisació no ostentan tanta brillantor ni tantas primorositats. En cambi, cada pas que s' avansa es un verdader progrés, que te sas arrels en la conciencia pública. La mateixa dificultat del camí fa que s' apreciïn més los resultats que en la marxa s' obtenen. En aquest sistema, todas las iniciativas contribuïxen al fi comú, y no 's pert cap forsa aprofitable. Es l' únich digne d' homes lliures y reflexius, y 'l que, en mij de sas dificultats, millor serveix al Estat pera 'l desempenyo de sa misió més noble, de conservar y fomentar la cultura de sos elements constitutius.

Avans de terminar aquesta part, deuriem tocar, encar que suscintament, la cuestió jurídica, aplicant nostres punts de vista á la misió del Estat en la definició y aplicació del dret. Com, empero, hem de dedicar la última secció d' aquesta Memoria al exámen d' aquestas cuestiones, en relació ab nostra especial legislació civil amenassada, á ella 'ns remetém, posant aquí punt final á la present.

PART TERCERA

I

Aplicació de las reglas sentadas en la part anterior á la protecció y defensa dels interessos materials.—Diferentas formas que pren aquesta protecció y defensa segons la situació del Estat.—Medis que emplean respectivament los Estats sans, los malalts ó débils y 'ls excessivament robustos.—En todas las situaciones es l' Estat proteccionista.—Comprobació d' aquesta afirmació.

Entrém ja en l' exámen d' un dels punts concrets, á que la present Memoria ha de referirse, y ocupemnos de la marxa económica que s' ha emprés y se segueix, ab grans perjudicis y majors perills pera 'ls interessos de la nació en general y de nostras comarcas en particular. Després de lo exposat, no ha de sernos difícil demostrar, que las queixas de Catalunya,—dibém Catalunya, porque catalana fou la reunió que representém,—son fundadissimas, y mereixen ser ateses y reparadas.

De nostra part están los sans principis de la ciencia política y las reglas del art de gobernar pobles. Si l' Estat modern no es ja un mer soldat, qual ofici 's reduheixi á defensar lo poble y 'l territori contra l' extranjer; si no basta á nostras necessitats actuals que, ademés de soldat, sia legislador, jutje ó guardia civil, pera definir, aplicar y fer efectiu lo dret; si ademés d' aquestas misiones té la importantissima de fomentar la cultura y produhir civilisació, millorant las condicions de sos elements constitutius, territori y poble, es consequent, y per lo mateix innegable, que 's troba en lo deber de protegir tota manifestació de la activitat nacional, que tendeixi al avansament. La acció protectora del Estat es, donchs, tan perfectament científica, que forma part integrant de sa misió més trascendental, segons la concepció moderna de sa naturalesa y objecte.

La unió d' un poble y un territori ab un fi comú fa naixer, com deixém repetidament dit, la personalitat jurídica del Estat. Los dos elements, poble y territori, son per sa naturalesa limitats, de manera que al concebir un Estat, inevitablement lo limitém á un número major ó menor de sers humans, y á una extensió mes ó menos gran de terra habitable. L' Estat mes dilatat; lo que major número d' homes uneixi ó hagi unit á una major extensió de territori, no compren ni ha comprés tota la humanitat, ni ocupa ni ha ocupat tota la superficie habitable de la terra. L' Imperi universal no passa d'esser una concepció fantástica, forjada per imaginacions excessivament débils ó aspiracions sobradament ambiciosas, y encara que admetessim en hipótessis que pogués arribar á esser una realitat, naixeria en condicions tan distintas del Estat, que de segur hi hauria que aplicarli altre nom. Los tractadistas moderns mes optimistas; los que persegueixen encara l' ideal de juntar tota la humani-

tat y tota la terra en un sol cós polítich, no pretenen ja destruhir l' Estat tal com avuy lo concebim, sino al contrari. Aspiran sols á modificarlo, puig en la reunió de tots los Estats, modificats, veuhem possible la realitat futura de son somni. Los Estats Units d' Europa, los Estats Units del mon: tai es avuy l' ideal dels filantrops sentimentalistes de la política.

De manera que la personalitat jurídica Estat naix y viu al costat d' altrás personalitats jurídicas de igual naturalesa. Cada Estat coexisteix ab altrés Estats, y aquesta coexistencia 'ls relaciona uns ab altres, donchs, per ley de la naturalesa, no es possible que cap sér que viu pugui aistarse completament dels demás sers. Devent l' Estat viurer relacionat ab los altrés coexistents, y estant tots subjectes á las lleys de la vida, cada un ha de procurarse 'ls medis que necessiti pera son propi desenrotlló, y al buscarlos, atendrá á son propi bé ab preferencia al dels demás, puig que aixis ho exigeix la necessitat de la conservació de tot sér ó colectivitat de sers. La vida es una lluyta continuada, porque lluyta es tot moviment, y 'l moviment, sino es la mateixa vida, es son signo mes característich.

L' avansament, la cultura amoreseixen las condicions de la lluyta, pero no la suprimen, sino tot lo contrari. La converteixen de batalla sangrenta en competencia pacífica, pero aquesta competencia es tant ó mes enérgica, com major sia 'l grav de civilisació obtingut. La emulació, la noble emulació, es lo mes poderós esperó pera la millora. Avuy, per fortuna, 'l bell sentiment de germandat entre tots los homes ha modificat las relacions internacionals, portant als Estats y als individuos á havérselas mes ab l' ingeni que ab las armas; pero si han deixat de tractarse uns á altres com enemichs, se miran mes que may com competidors. Lo grau de civilisació á que arrivém, ha donat ja certa eficacia al dret internacional, al que en sas relacions normals s' atemperan los Estats. Cada un d' aquéstos, al procurarse 'ls medis mes adequats á son desenrotlló, no traspasa 'ls limits que las sevas reglas li senyalan, pero, dintre d' ellas, obra ab tota la energia de que es capás. Y com quant major es lo grau de refinament á que ha arribat un Estat, majors son las necessitats que sent, resulta que 'ls que per sa cultura contan ab mes elements, lluny de minvar, han d' extremar la energia de sa acció, y 's converteixen en perill constant pera 'ls débils, que no tenen mes recurs que posarse á la defensiva. Vivim, donchs, en plena competencia, en competencia extremada; y la competencia d' Estat á Estat, com la de individu á individu, es realment saludable. Es la forma noble de la lluyta, imposada com á condició de millora á tots los sers que viuen. Si per qualsevol causa minva la competencia, l' individu s' enerva y 'ls Estats decauen: si arrivés á desapareixer, moririan los sers ó Estats als que faltés.

Cada Estat te no ja 'l dret sino 'l deber de sostenir ab los demás la emulació y competencia á que l' obliga la necessitat de viure y la obligació de millorar. Cada un ha de procurar á sos elements constitutius la major suma de bens possible, y pera aixó, d' una part, ha de facilitarlosli 'ls medis pera produhir, tant en lo terreno moral com en lo dels interessos materials, lo mes que permetin sas condicions, y d' altra part, ha de defensarlos contra tots los estorbs que á sa producció pugui posar qualsevol altre Estat, tenint sols per limit las prescripcions de la moral y del dret internacional.

Tan exactas son las reglas sentadas, que no existeix cap país civilisat, en que l' Estat hagi alcanstat lo tercer grau de perfeccionament, ó sia 'l d' Estat de cultura, que deixi de practicarlas. Lo que hi ha es que prenen diferents aspectes, segons sian unas ó altrás las circunstancias en que 's trobin sos elements constitutius. Los únichs Estats que no las practican son los que no han passat dels dos primers graus; los que son encara Estat militar ó Estat jurídich.

En aquest capítol nos hem d' ocupar especialment d' interessos materials, y aném á abandonar lo terreno dels morals, en lo que hem degut entrar pera sentar las reglas comuns á uns y altres, que naixen de la naturalesa y organisme del Estat. Establertas ja las més generals, farém aplicació sols als interessos del orde material, amenassats avuy en nostre infortunat país.

La producció es un element de cultura, porque ella satisfá necessitats que sent l' home. L' Estat, per consegüent, deu procurar son augment y perfeccionament. La protecció y defensa del treball productiu en tots sos rams y manifestacions forman part integrant de la misió més trascendental del Estat modern. Tan sols en lo cas de que la bogeria s' hagi

apoderat de tot lo poble, ó de que 'l poder, representant del Estat, vulgui fallar obertament á sa misió, es possible que segueixi diferent camí.

Pero hem dit també, que 'ls medis de protecció y defensa prenen diversos aspectes segons sian unas y altres las circunstancias en que 's trobin los elements constitutius del Estat. Aném mes al fons d' aquesta qüestió.

Los elements d' un Estat, poble y territori, poden estar bons ó malalts; poden ser robustos ó raquítichs; se troban en la forsa de la virilitat ó en la debilitat de la infància ó de la vellesa, y segons estiguin en unas ó altres circunstancias, necessitan esser tractats. Si comparém l' Estat ab lo cos humà, dirém que, quan se troba en la edat viril, sa y robust, no necessita més cuydado que una alimentació saludable. Si no ha arribat á la plenitud de sas forsas, y es raquítich ó está malalt, no basta l' aliment, sino que es precis tractarlo ab medicinas y cuidados especials.

L' Estat sa; aquell qual poble viril y robust se troba al nivell dels pobles més avançats, y qual territori productiu es aprofitat com acostuman aprofitar los seus propis aquests pobles, protegeix y defensa sa producció ab sols procurarli aliment saludable. Ab que l' Estat tingui compte de que al poble no li falti lo que necessita pera sa vida física y moral; ab tal de que fomenti sa il·lustració, pera que no decaigui del lloch que ha arribat á ocupar; ab tal de que millori 'l territori, fentlo més productiu y utilisable á mida que novas necessitats ho requereixin, y 's presentin nous medis de satisferlas, omplirà cumpliment sa misió protectora y de defensa. A una nació en tals circunstancias, empenyarse en imposarli crescudas tarifas aranzelarias, seria contraproduhent y de fatals conseqüencies pera sa robustesa. Li succehiria lo mateix que al individu que está bó á qui se l' obliga á pendre drogas y medicinas que no necessita: á no tardar las necessitaria de debó.

L' Estat malalt necessita altres cuydados, que varien segons sian la naturalesa y caràcter de la malaltia, puig l' Estat lo mateix que l' individu, tant pot estar malalt per excés com per falta d' energia vital. Si la malaltia que pateix es per sobra de vida; si sa producció ha arribat á tal grau d' abundancia y baratura, que causa una verdadera plétora en sos mercats; si ab tot y tal plétora li quedan encara elements potents pera produhir més; si en tals condicions, lo poble está unit á un territori, qual fertilitat relativa no permet arrencarli ja més medis de subsistencia, no li basta al Estat, pera protegir y defensar la producció, procurarli aliments saludables. Deu á més aplicarli medicinas y remeys heróichs. Aixís vejém als Estats que están malalts per sobra de vida productiva, alleugerir son poble pel medi d' establir colonias en tots los llocs de la terra; dirigir sa energia als punts encara no civilisats, y formar consumidors de sos naturals; influir en la política internacional, fomentant complicacions pera obtenir ventatjas comercials, y emplear altres mil recursos per l' estil. Quan ab tals recursos no n' hi ha prou encara á curar la plétora, s' acut als remeys heróichs, y s' obren á canonadas mercats, als que 's portan los géneros en la punta de las bayonetas.

Mes si la malaltia n' es altra; si l' Estat pateix per raquitisme y pobresa de sanch, lo remey ha d' esser de molt distinta classe. Ab l' alimentació ordinaria no n' hi ha prou á nodrir un país que 's presenta débil y extenuat, y qual govern, pobre y raquítich també com lo país, no encerta á procurarli la més petita millora. L' Estat que en tal situació 's troba; en que la il·lustració pública está per dessota del nivell, que en los demás Estats civilisats té, y qual poble está tant decaygut y extenuat, que en ciencia, en art y en totes las demás manifestacions de l' activitat va á remolch dels demás pobles, seguintlos de molt lluny y encara com á pesar seu; l' Estat en que 'l territori no s' ha fet encara tot lo productiu que sa naturalesa permet, y quals ventatjas no s' aprofitan per falta de medis; l' Estat que, á més, ha tingut la desgracia de que s' apoderessen de sa política quadrillas de vividors, abusant del indiferentisme general, no es capás de sortir de tal situació sino ab una medicació sostinguda y continuada. Sos elements no poden sostenir competencia oberta ab los d' altres Estats, y per consegüent, ha de modificar los termes de la competencia. Te que acudir á sas propies fronteres y vigilarlas; te que examinar quins son los productes qual entrada lliure impossibilitaria'l desenrotlló dels semblants en lo país, y gravarlos; te que estudiar las diferencias entre sa producció y la d' altres països, aixís en perfecció com en preu, y reduhintlas á números, dificultar sa entrada ab la imposició de drets que representin aquestas diferencias. En una paraula, l' Estat débil y raquítich, ó qual produc-

ció no hagi arribat encara á la edat viril, no te més recurs que entregarse als aranzels. Pera tal malaltia ó debilitat no s' ha descobert per ara cap altre medicament.

No hi ha que d'uptarho; tots los Estats segueixen la lley de la naturalesa, y 's protegeixen y defensen contra la competencia, que 'ls demás, seguint la mateixa lley, los hi fan. Los medis varían segons varían las circunstancias de cada un, pero l' objectiu es sempre 'l mateix: procurar-se cada qual lo major be possible y sortir victoriós de la competencia ab los demás. La lley de la existencia imposa á cada ser l' amor á si mateix. Lo qui arriba á perdre l' instint de conservació y de millora, sucumbeix en la competencia general de la vida.

Al desllindar las formas diferentes que pren la protecció, hem atés sols á las circunstancias generals en que solen trobarse 'ls Estats, prescindint de las especials que poden encaminarlos á modificar lo sistema. Aixís vejém que l' Estat sa y fins lo plétorich raras vegadas poden deixar d' acudir á la medicació indicada pera 'ls Estats débils y raquítichs. Es molt difícil, per no dir impossible, que la salut sia tant completa que arribi á tots los membres. Algunas branques de la producció no están en l' Estat més sa y robust al nivell de las demás, y á aqueixas branques acostuma aplicárlashi lo remey aranzelari. L' aranzel, á més, serveix als Estats plétorichs pera buscarse medis d' alleugerirse de productes. Si Inglaterra, per exemple, no tingués fermament gravats uns pochs articles, no tindria pretext pera induhir á las nacions débils á tractar ab ella. A no tenir la tarifa alta que imposa á la introducció de vins y alcohol, ¿en quina apariencia de compensació hauria pogut basar un tractat ab Espanya? Per dits motius y pera tals objectes acostuman conservar los aranzels aixís las nacions plétoricas, com Inglaterra, com las sanas y robustas, com Suïssa, Bèlgica, Holanda, etc., etc.; de manera que no hi ha avuy en Europa ni en la part culta dels altres continents, una sola nació, que per un ó altre motiu no tinga establertas aduanas protectoras en sas fronteres.

Sens inconvenient, donchs, pot afirmar-se que no hi ha Estat que no sia defensor de sos propis interessos, y que las paraulas lliure-cambi y protecció, en rigor, no expressan ideas contradictorias. L' anomenat lliure-cambi es lo medi més protector pera 'ls Estats plétorichs ó molt robustos. Un Estat, sens haver perdut la rahó, pot sens cap dubte ser lliure-cambista; lo que no pot en cap manera es deixar de ser proteccionista. Quan algú obra las fronteres á la producció de tot origen, es que las circunstancias li aconsellan aquest medi pera protegir y defensar sa producció nacional.

Dignes son de notarse alguns fets, que confirman la veritat de nostras assercions y demostren una vegada més, que la protecció y defensa son tan instintius en las colectivitats com en los individus.

Los que dirigeixen lo joch de la política espanyola han dit y repetit fins á la sacietat, que la massa de la nació sobre que pesan no es proteccionista, y que 'l demanar que 's defensi 'l treball nacional es propi y exclusiu del egoisme de Catalunya. A cada reclamació nostra han contestat ab meetings y exposicions, en que no sols se demana 'l lliure-cambi sino que s' abomina de la protecció. Aixó no obstant, es perfectament fals, que la massa de la nació no sia eminentment proteccionista, y la proba está á la vista de tots. Quan s' ha tractat de la industria catalana, se 'ns ha motejat d' egoistas; pero al punt mateix que s' ha amenassat qualsevol altre ram de la producció, los interessats s' han aixecat tan enérgichs com nosaltres. ¿Se tracta de la introducció lliure temporal dels arrossos de la India? Ja tenim als valencians portant lo proteccionisme fins á las mateixas cambras del palau real. ¿Se intenta concedir franquicias als Estats-Units pera vendre farinas á Cuba? Los castellans aixecan sa veu com en sos millors temps, y fan sapiguer als poders, que sa producció mereix ser protegida. ¿S' introduheix lo cultiu de la canya en lo Sud d' Espanya? Ja tenim als andalusos, més proteccionistas que qualsevol catalá, demanant y exigint defensa pera 'l rich producte de sa terra. ¿Se intenta facilitar la entrada dels carbons estrangers? Ja 'ls asturians cridan, y claman defensa pera sos carbons. ¿Ahont son, donchs, los espanyols no proteccionistas? ¿Se troban potser entre 'ls polítics literats que 'ns dirigeixen, que pera protegir l' agonizant teatro 'l fan subvencionar en Madrid per l' Estat, y tancau casi herméticament la frontera als llibres que en castellá s' imprimeixen en l' extranjer? ¿Se troban potser entre 'ls empleats públichs, exigintse la qualitat d' espanyol com á condició precisa pera obtenir empleos? ¡Ah no! Si s' aixecan en Espanya veus contra la protecció y

defensa dels interessos nacionals, se deu á la debilitat en que viu avuy son poble, degut á las causas que hem ressenyat en altres capítuls; se deu á que la mania unificadora y absorbent han romput la bona armonia que devia regnar entre las diversas regions. Les que de bona fe aixecan la veu contra la protecció y defensa dels interessos productors nacionals, fan com los noys variables, que maleheixen al acompanyant y fugen del mestre. Aixís que se 'ls fa conèixer sa inconstancia, y observan que 'l primer los guia y 'l segon los intru-heix, se converteixen en sos més decidits defensors.

Altres fet digne d'observació 'ns ofereix l'estudi de la América del Nort. Allí, á diferència de lo que succeeix en Europa, en lloch de crearse Estats independents, s'ha arribat á la unió de tots los que s'han anat formant, y casi tot aquell continent está ocupat per la gran Confederació dels Estats-Units. Entre 'ls quaranta set membres actuals de la Unió no existeixen fronteres ni aduanas. Lo passatjer ó la mercaderia que 's posa en lo tren en Nova-York, pot corre cap al oest sis dias seguits en tren ràpit, sens trobar lo més lleuger estorb fins arribar á Sant Francisco, aixís com los que pujan al tren en las fronteres del Canadà, poden emplear igual ó major temps, corrent vertiginosament envers lo sud fins á trobar las fronteres mexicanes. Los quaranta set membres de la Unió, per més que disfrutin de las atribucions de la soberania pera tot lo que es d'interés de cada un d'ells, formen un gran conjunt nacional, y están lligats per un poder que 'l representa.

Y, ab tot y aquestas circumstancias en que viuen; ab tot y formar los trenta vuit Estats y nou Territoris una sola nacionalitat, cap d'ells ha deixat de cumplir la llei de conservació, ni de protegir y defensar sos interessos especials, dintre del limit que 'ls permet la soberania de que disfrutan. Cada Estat es una personalitat que competeix y lluyta ab sos confederats, y tal vegada á aquesta competencia y lluyta se deu en gran part la prosperitat extraordinaria del conjunt. Obrinse las coleccions de las legislaturas dels diferents Estats, y al punt s'observa la energia y virilitat ab que lluytan y competeixen. Los Estats cotoners dictan lleys y disposicions pera facilitar y millorar la producció del cotó; los manufacturadors s'ocupan ab preferencia de la perfecció y augment de sas manufacturas; los mercantils, los minayres, etc., etc., dedican sa activitat legislativa y gubernamental al foment del comerç, de la mineria, etc., etc. ¡Ni la unió; ni la nacionalitat comú ha lograt que 'ls Estats confederats de la América del Nort olvidessin, que la primera necessitat de tota col·lectivitat ab vida es protegir-se y defensar-se en la competencia ab las demás col·lectivitats!

II

Malaltia general que pateix nostra nació.—Debilitat de nostra industria.—Comparació de la mateixa ab la d'altres països. — Efectes de la transformació que deuria verificar si quedés sens protecció y defensa. — Son valor é importancia relativa.—Son augment en los últims anys. — Efectes que han de produhir los convenis ab la Gran Bretanya.—Circumstancias que fan impossible tota compensació.—Necessitat que te la industria d'estabilitat legislativa en lo econòmic.—Situació de las nacions purament agricolas.—Conclusions.

Nos cal ja demostrar prácticament, que nostra nació es nn Estat malalt y débil, y que pera son estat es remey indicat l'arancel.

Sobre 'l primer punt poch deuriam afegir á lo fins aquí exposat. Creyém, empero, que serán del cas algunas observacions y datos.

L'Estat espanyol no sols está malalt, sino que la malaltia que sofreix pot ja anomenar-se crònica per lo antiga. Veritat es, y volém esser justos consignantho, que desde fa molts anys se nota algun augment en la riquesa pública y en la producció, al mateix temps que ha arribat á major desenrotlló la il·lustració general. Pero es també veritat y tampoch volem ocultarho, que aixís com ha augmentat la riquesa y s'ha extès la il·lustració, la immoralitat ha crescut en proporcions alarmants, invadint totas las capas socials, sens exceptuar á las que s'han constituït com directivas en los llocs del govern y de l'administració. Las calaveradas, la mala direcció han elevat lo deute públich á una xifra desproporcionada á nostra riquesa, y 'ls pressupostos arriban á una cantitat insostenible, puig las cargas que obligan á imposar, dificultan la producció.

Lo desenrotlló d'aquesta y l'augment de la riquesa no han curat, donchs, nostra ma-

laltia crònica. Com nació, seguim als ulls d'Europa tant poch considerats com estavam, y en lo interior patim la mateixa debilitat que patiam.

Y aquesta debilitat se manifesta en tots los rams de l'activitat. Si dirigim la vista als serveys que explota l'administració pública, vejém que cap está á l'altura, ni de molt, de sos similars en las nacions regularment regidas. En telégrafos, per exemple, ab l'augment d'estacions fet últimament, fins contant las de ferro-carrils que l'Administració utilisa, no arrivém á tenir la meytat de las que en 1882 tenia la petita Suïssa, que eran més de mil y passém poch de la meytat de las vuitcentas vintiset, que contava la petita Bèlgica. Italia disfrutava allavors de més de mil setcentas estacions, entre las que circulavan triple número de despatxos que entre las de nostre país. Avans d'utilisar las de las vies férreas, no arrivavam á tenir-ne quatrecentas, mentres Fransa 'n tenia cinch mil cinchcentas, altrés tantas Inglaterra, y set mil quatrecentas Alemania. La promptitut y exactitut en lo servey, que son las condicions essencials del telégrafo, están en la mateixa altura que 'l número d'estacions. En correus, no s'ha lograt establir encara 'l giro nacional ni l'internacional; ni sisquera s'ha pogut pensar en lo telegràfic, ni en los paquets postals internacionals; de manera, que al consultar las publicacions de la «Unió postal universal», hem d'aver-gonyirnos al veure que l'administració espanyola no pot realisar serveys que fan nacions tant endarreridas com Turquia y Egipte. No hi ha servey administratiu que estigui á més altura que 'ls de correus y telégrafos. ¿Pot negarse que nostra administració estigui malalta?

Si dirigim la vista á l'agricultura, la trobarém aixís mateix en situació lamentable. Lo cultiu se fa en general com en lo sigle passat. La cullita dependeix de cent accidents naturals, y no s'emplea cap medi pera prevenirlos en lo possible. Tenim rics productes, es veritat; mes, per nostra desgracia, molts d'ells son explotats per extranjers. Si de l'agricultura passéssim á la mineria ¡quán tristes consideracions deuriam fer! La península es realment un dels territoris més rics d'Europa en aquest ram de la producció, mes ¿de qué 'ns aprofita? O son extranjers los que explotan nostras millors minas, ó 'l mineral passa de las entranyas de la terra al barco pera esser portat á fàbricas extranjeras, que l'elaboran, y nos lo tornan augmentat mil vegades de valor. Lo canó que comprém á la fundició Krup, la locomotora que 'ns ve de la fàbrica de Cockerille, han sigut probablement treballats ab ferro de Somorrostro. Ab unas pocas toneladas de mineral transformat, nos pagan Alemania y Bèlgica 'l valor de cargaments enters, que han vingut á buscar á nostras minas. ¿Hi haurá qui posi en dubte que nostra agricultura y nostra mineria pateixen de la malaltia general que sofreix á la nació?

¿Qué tindria d'estrany, donchs, que nostra industria estigués també malalta? Si las demás manifestacions de l'activitat, fins las que per contar sigles de vida han d'haver arribat fa ja temps á la edat viril, no 's presentan sanas ni robustas, ¿pot culpase de que sia débil á nostra industria, que nascuda ó renascuda ahir, no ha sortit encara de la infancia?

No hem d'amagarho, perquá en los moments crítics que atrevessém, es ocasió de presentar la veritat completa, en busca de remey. Nostra industria es débil; nostra industria te potser defectes d'organissació, qual curació requereix cuidados sostinguts, pero.... res la nostra; es la única que tenim! ¿Podrá negárseli protecció y defensa? Si se li negués, deuria ferse lo mateix ab los demás rams de la activitat, puig tots se troban en situació igual, sino pitjor, que la industria.

No tenim en Espanya datos estadístichs complets, com los tenen casi totas las nacions, puig que 'l ram de la administració encarregada de proporcionarlos, no está exent de la malaltia general del Estat, y per aixó es que deurém buscarlos aproximativament. La industria manufacturera més important, la cotonera, per exemple, emplea avuy en Catalunya uns dos milions escassos de puas, ab las quals transforma unas duascentas mil balas de cotó, que pesan uns quaranta milions de kilos, y ocupa directament en sas diferents manipulacions, desde la preparació al estampat, uns cinquanta ó seixanta mil obrers. Tots aquestos números son merament aproximatius, especialment los relatius á las puas y operaris, puig á falta de datos hem de basarnos en càlculs fets per personas intel·ligents en la materia. Potser lo número de puas sia un poch exagerat, puig las condicions de localitat y 'ls motors d'aygua permeten que moltes fàbricas, situadas á la vora dels rius, fassin

travallar sa maquinaria de dia y de nit, doblant aixís sa producció. Pero acceptantlos com aproximats, be podrém basar en ells un exámen comparatiu ab lo treball similar en altres païssos, perque encara que l'erro fos d'importancia, no alteraria la consecuenca de la comparació. Aquest exámen comparatiu demostrará evidentment, que nostras manufacturas no poden avuy viure sense protecció y defensa.

No farém la comparació ab Inglaterra, qual potencia industrial domina la de totes las demás nacions juntas, no sols per aquest motiu, sino perque preferim ferla ab altra nació, quals productes manufacturats, en lo ram de que 's tracta, son més semblants als nostres. Inglaterra emplea una bona part de sos quarantacinch milions de puas en filar los números més fins, dels que proveheix casi tots los mercats, en tant que 'ls dos milions y poch més que tenim en tota Espanya, serveixen pera filar los números grossos, ab lo qual es inútil dir, que cada pua nostra elabora una quantitat molt major de cotó y deuria ocupar relativament molts menos operaris. Los Estats-Units d'América poden servir millor pera nostre exámen comparatiu, ja que en sas manufacturas se treballan per regla general números grossos, y son, ademés, joves com las nostras.

Partint dels datos aproximats que hem consignat, tindréu que cada un dels dos milions de puas—(posémlas en números rodons pera major claretat)—elabora vint kilos de cotó en floca anyalment. Suposant que son seixanta mil los operaris ocupats en la manipulació, resultarà que per cada un d'aquestos existeixen unas trentatres puas, y que, per consegüent, lo treball anyal de cada un dels operaris pres en conjunt, contribueix á transformar uns siscentos seixanta kilos de cotó.

Segons la relació preliminar pera 'l desé cens de las manufacturas cotoneras dels Estats Units, publicada en 1881, en aquella fetxa treballavan en tota la extensió de la Unió onze milions de puas, que transformavan anyalment un milió y mitj de balas de cotó, ó sia uns trescents milions de kilos, y donavan ocupació á uns doscents mil operaris. Reptint lo càlcul que pera las manufacturas catalanas hem fet, tindréu que cada pua americana elabora al any uns vintisset kilos de cotó en floca; que hi ha allí cinquantacinch puas per operari, y que cada un d'aquestos, pres en conjunt son treball, contribueix anyalment á transformar uns mil cinchcents kilos de cotó.

D'aquesta senzilla comparació resulta que, suposant que en Catalunya y en los Estats-Units se filin aproximadament los mateixos números, cada pua elabora aquí molt menos, y emplea major número d'operaris. Suposant que 'ls Estats-Units produheixin en la mateixa proporció que las nacions manufactureras més avansadas d'Europa, resulta aixís mateix, que nostra industria cotonera no pot sostenir la competencia ab sa similar extranjera, sino ab ajuda de la protecció y defensa aranzelarias.

Pera poder combatre deuria sufrir una revolució complerta. Si 'l treball de cada operari catalá hagués de transformar igual quantitat de cotó que 'l del americá, los quaranta milions de kilos que avuy treballém, ocuparian sols á vintisset mil obrers, aixís com si cada pua nostra degué treballar com la d'allá, ab un milió y mitj transformariam la mateixa quantitat de cotó que avuy ab los dos milions, que hem pres per base de nostres càlculs. Deuria, donchs, desaparèixer aprop de mitj milió de puas, y quedarian sense ocupació la meytat aproximadament dels operaris, que avuy fundan sa subsistencia en la industria cotonera.

¿Es aquesta transformació avuy possible? Creyéu que ningú s'atrevirá á sostenir la afirmativa. No la permet l'estat de nostre país; no la permeten nostra carestia y escassés de capitals; no la permeten las circunstancias de molts de nostres industrials. La industria en Espanya ha degut naixer y creixer en mitj de tota classe d'obstacles y dificultats. Mancat l'Estat de molts elements, sense estabilitat legislativa, sense trobarse garantida moltes vegades y en molts punts la seguretat personal, sense ensenyansa técnica ni rudimentaria, l'industrial ha degut prescindir de tots aquestos y altres mil elements, que á sos colegas ofereixen las nacions mes cultas, y en cambi ha tingut que subjectarse á las mil y una extorsions y suspicacias d'una administració exausta y desgavellada. Al naixer la industria, lo capital de que pogué disposar en lo país era molt escàs: avuy ho es encara, y la falta de elements que acabém de indicar, la impossibilita de poder buscarlos en l'extranjero. Olvidats ja en lo país los antecedents industrials d'altres épocas, los operaris de la actual han degut sortir en gran part d'entre la gent del camp, faltada casi per complert de ilus-

ració. ¿Pot una industria, que en tals condicions viu, sufrir la transformació complerta á que se la obligaria deixantla sense defensa? Ni 'l sér mes sá realisa tals progressos d'un salt; ¿cóm hauria de poder donarlo nostra pobre industria, débil y subjecta á tantas contrarietats?

La mort ó una extenuació semblant á la mort, ha d'esser inevitablement lo resultat de la marxa económica que se segueix. ¿S'ha meditat la que significa la mort de nostra industria?

Seguirém referint nostra argumentació á la cotonera, avuy la mes directament amenaçada. Poséhim, sols en Catalunya, á poca diferencia, un milió noucentas mil puas, y en lo resto de la nació n'hi haurá altras cent cinquanta mil. Pot, donchs, calcularse que avuy funcionan en Espanya dos millos cinquanta mil puas. Acceptant com cost total de cada pua en estat de funcionament, lo promedi que puján los comptes d'instalació de cinch fàbricas en aquestos últims deu anys, trobém que es d'unas setanta pessetas, comprenent en aquesta suma 'l valor de terrenos, edificis, motors y máquinas preparatorias. Lo valor, donchs, de las puas que funcionan en Espanya no pot calcularse en menos de *cent quarantatres milions cinchcentas mil* pessetas. Si al valor de las puas en funció, afegim lo que suposa la transformació del fil en telas estampadas, quedarem de segur curts, al assignar á la totalitat de la industria cotonera en Espanya 'l valor de *doscents milions* de pessetas. La mort d'aquesta industria, donchs, suposa una pérdua real y efectiva de *doscents milions*, ademés de deixar sense medi de manutenció als *cinquanta ó setanta mil* operaris, que en ella fundan sa subsistencia, guanyant mes jornal y disfrutant de mes comoditats que 'ls treballadors del camp.

Pero volém suposar que no tota la industria moriria; volém suposar que la meytat dels industrials tindrian capital é inteligencia bastants pera realisar la transformació, que hem vist seria necessaria, al tenir de competir sense defensa ab sos similars estrangers. En aquesta suposició favorable, experimentariam, tot seguit la pérdua real y efectiva de la meytat del capital, ó sia uns *cent milions* de pessetas. Las fàbricas que fossin capassas de realisar la transformació, hi hauriau de gastar potser lo cinquanta per cent de son capital, ó sia uns *cinquanta milions*. En punt á ma de obra, per la desaparició de la meytat de las fàbricas, quedarian sense treball la meytat dels operaris, ó sia de *vinticinch á trenta mil*, y de l'altra meytat que quedaria, la transformació suprimiria encara altra meytat, ab lo qual lo número de personas que podria viurer de la manufacturació cotonera, quedaria reduhit al de *dotze á quinze mil*. La innovació y transformacions consegüents deixaria sens pa y sens ofici de *trenta sis á quaranta cinch mil* operaris.

Pero encara no serian aquestas las pérduas més sensibles pera la nació. Lo perjudici irreparable seria 'l quedar sens industria, y tenir que renunciar á la esperansa de tornarla á organisar en molts anys; seria la pérdua de coneixements útils que experimentaria 'l país, al quedar sens aplicació 'ls especials dels que directament contribueixen á la industria y dels que exerceixen las arts auxiliars de la mateixa; seria 'l retrocés que sofriria la ilustració pública, al retrogradar lo país d'una situació industrial, més ó menos completa, á una situació purament agrícola. No hi ha que olvidarho; la industria avuy amenassada, ab tots los defectes é imperfeccions que se li reconeguin ó suposin, es la nostra; es la única que tenim. En aquesta sola frase, si 's vol meditar lo que significa, s'enclouhen los més forts arguments que en sa defensa militan. Bona ó dolenta, no 'u poséhim d'altra. ¿Hi pot haver qui reflexivament la fereixi de mort?

Si tal se fes, deuriam confessar que una mania suicida 'ns impulsa irresistiblement. ¿Que nostra industria es encara débil? Donchs aquesta circumstancia, lluny d'aconsellar sa destrucció, deuria impulsar als directores del Estat á mirarla ab més afecte y á prodigarli més cuydados. Donchs qué: ¿potser lo pare exposa ó mata als fills que li han nascut débils y creixen raquitichs? ¿Potser aquesta mateixa circumstancia no es motiu pera que 'ls miri ab predilecció y 'ls consagri més atencions que als que han nascut sans y creixen robustos? ¿Potser aquesta predilecció y atencions no son encara majors quan lo pare ha de regoneixer que la malaltia del fill prové de sas propias culpas, quals efectes li ha trasmes per herencia? Si perque la industria no está á l'altura de sas similars extranjeras y no pot sostenir sens defensa sa competencia, deu matársela ó extenuársela, ¿quina manifestació de l'activitat quedarà en peu en Espanya? Nostra ciencia, si ciencia tenim, gestá á l'altura

de la d'altres nacions? Pot resistir ab la de moltes d'aquestes, no ja la competència, la comparació sisquera? Més; ha ocorregut á cap govern, á cap cervell reflexiu, matar nostra ciència per endarrerida y débil? ¿S'ha pensat en tancar nostras universitats? De cap manera, puig per endarrerida y débil que 's mostri, aquesta ciència es la nostra; es la única que tenim. Lo que si ha ocorregut á tot cervell reflexiu, á tot cor patriòtic, es que ja que nostra ciència es débil y viu endarrerida, precisa protegirla y fomentarla pera que arribi á ocupar lo lloch que li correspon. ¿Es potser la industria de pitjor condició que las demás manifestacions de l'activitat? Si no ho es, ¿per qué s'ha de seguir ab ella distint criteri?

Nos hem proposat emprar lo llenguatge de la veritat, y per aixó, després d'haver reconegut, franca y llealment, que nostra industria sofreix la malaltia que pateixen totes las manifestacions de l'activitat en nostre país, be se 'ns ha de permetre fer notar que es una de las que més esforços han fet pera millorar de situació, haventho conseguit en grau notable. Nostra industria ha realisat durant los últims vinticinch anys tals progressos, que si 'ls haguessen fet iguals los demás rams, la situació general seria relativament falaguera. Seguim prenent per base de càlcul la industria cotonera de Catalunya, y partint del dato més segur y oficial que tenim, ó sia de la entrada de cotó en nostres ports, trobem que en dit període ha fet més que duplicar, puig que, si pels anys de 1860 y 61 elaborávam ab prou feynas de noranta á cent mil pacas d'aquella primera materia, en 1871 ne consumirem ja cent trenta dos mil, que 's convertiren en cent setanta set mil en 1879, pera passar de las duascentas mil en los tres últims anys, puig que foren duascentas vuit mil noucentas vintisis en 1882, duascentas tretze mil duascentas vintivuit en 1883, y duascentas setze mil siscentas cinquanta dos en 1884.

Si tal progrés industrial se nota en la quantitat, no es menor lo que s'ha realisat en la qualitat. Avuy nostras manufacturas no sols transforman lo cotó en robas ordinarias pera tapar la nubesa del pobre, sino que, á imitació de lo que en l'extranjer se fa, ofereixen á las classes acomodadas y fins ricas, telas y velluts, que per sa finura y estampació poden servir d'adorno á sas personas y á sos salons. En quant á la qualitat, no deuriam ja temer la competència en alguns productes: per desgracia, ni la situació general del país, ni la organizació que hem degut donar á nostra industria 'ns permeten competir en preu.

Al fer aquest exámen, hem deixat contestada la pregunta que 'ns dirigíam al comensar aquests párrafos, puig que, en efecte, 'ls datos aduhits demostren la eficacia del aranzel. Apoyada en aquesta defensa, encara que aplicada d'una manera imperfecta y poch eficaç per falta d'estabilitat y fixesa, com veurém després, nostra industria ha anat creixent y desenrotllantse constantment, fins al punt de ser ja respectable per la quantitat, de manera que avuy per avuy, la comarca manufacturera catalana es una de las més importants del continent.

En efecte, calculant, la producció mitja anyal del cotó en deu milions de pacas pera 'l mon comercial, nostra reduhida comarca elabora la cinquantésima part del total, y aquesta quantitat passa molt de la que proporcionalment li correspon. Calculant molt de gros en gros que la part comercial del mon estiga poblada per setcents cinquanta milions d'habitants—trescents la Europa, trescents l'Assia, cent las duas Américas y cinquanta l'Africa y Oceania,—si la comarca catalana 's limités á produhir pera sos dos milions escassos de població, elaboraria tant sols la octava part del cotó que avuy transforma. Segons la proporció que estém establint, la comarca cotonera catalana treballa casi la part que dintre de la producció total del cotó correspon á tots los espanyols de la península. Rahó 'ns sobra, donchs, pera afirmar que la industria manufacturera, entre las diverses manifestacions de la activitat nacional, es una de las que més esforços han fet pera millorar de situació y progressar. Tandebó hi hagués en Espanya molts rams á la altura relativa de nostra industria!

Tothom ha de regoneixer, que una aglomeració manufacturera com la que pera 'l cotó s'ha creat en nostra comarca, dona vida y encomana activitat á moltes altres industrias, accessorias unas, y completament destligadas altres. En la manera de ser del mon modern, totes las manifestacions de cultura 's relacionan, y la corrent que desenrotlla la acumulació d'elements que pera un ram especial d'industria se necessitan, crea la atmósfera industrial que dona vida á altres rams. Aixís veyém que en nostras comarcas, al voltant de

la elaboració manufacturera més important, han anat naixent y prosperant altres mil industrias, que en son conjunt han conseguit donar á nostre centre la importancia que hem manifestat.

Mes tant la industria principal, com sas accessorias, com las que ab ella no tenen més relació que la solidaritat de que acabém de fer merit, han nascut y prosperat á l'ombra de la protecció y defensa del Estat. Per molt que hagin fet una y altres, no han pogut sustraure's á la malaltia que aclapara á tot lo que en Espanya viu, y desde 'l moment que ha faltat á algunas lo tractament aranzelari, únich adequat á sa situació débil, han quedat anémicas ó han mort. Cada rebaixa impremeditada en los aranzels, cada tractat onerós que s'ha celebrat, han acabat ó poch menos ab algun dels rams de nostra activitat industrial. Testimonis intatxables son d'aquesta veritat las manufacturas sederas, avuy casi desaparegudas d'Espanya, ab tot y donarse en algunas de sas comarcas las millors classes de la primera materia; testimonis la ferreria y cerralleria, que estavan en análogas condicions; testimonis la elaboració de robas de llana y barrejas pera senyoras, la de cristalleria, la de botons, y testimonis altres productes, que després d'haverse elaborat en lo país, han desaparegut per complet.

La industria, especialment quan s'exerceix en gran escala y emplea 'ls medis moderns de transformació, necessita que las lleys protectoras sían no sols sabias y acomodadas á sa situació, sino també y principalment, que tingan estabilitat y fixesa. Per aixó veyém, que en quant á un ram industrial li ha faltat la protecció necessaria segons son estat, no ha trigat en desapareixer. Per igual motiu quan falta la estabilitat y fixesa en lo criteri económic, si las industrias protegidas se sostenen y encara aumentan, com ha succehit ab la del cotó y algunas altres, la creixensa no es, ni de molt, la que seria si s'hagués fixat lo criteri traduhintlo en lleys estables.

Las instalacions manufactureras participan dels caràcters de la propietat immoble. Necessitan edificis construïts á propòsit, y 'ls omplenan de maquinaria que per sa sòlida construcció ha de durar molt. Sense sortirnos de Catalunya, trobariam fàbricas quals edificis, motors y una gran part de las máquinas que utilisan, son los mateixos ab que s'establiren fa vint ó trenta anys. Los invents de mecanismes que fassin una revolució en un ram de treball, no son freqüents, ni 's propagan en un dia. Un gran establiment manufacturer, mentres subsisteix, sols pot tenir un us determinat. Es més fácil y menos costós variar lo fi d'una casa, convertintla d'apta pera la habitació en utilisable pera 'l comerç, per exemple, que cambiar una manufactura de cotó en altra de llana, ó variar simplement la organizació del treball en un mateix ram, alterant las proporcions entre 'l filat y 'l teixit.

Essent aquestas veritats innegables, precis es regoneixer que la industria de nostre país ha degut fer grans esforços pera sostenirse y fins aumentar en certs rams, en mitj de la inestabilitat legislativa y falta de fixesa de criteri gubernamental ab que ha degut lluitar. La situació normal de nostre país ha sigut durant molts anys la de guerras civils, revolució, crisis y pronunciaments continuats. Ab tot y que la tendencia dita lliure-cambista no ha lograt fins ara imposar sas solucions radicals á la llegislació económic, s'ha manifestat, no obstant, constantment en totes las situacions, y es desde fa molts anys espasa de Damocles suspena sobre la producció. Quedan encara aranzels més ó menos protectors, pero no presentan cap garantia d'estabilitat.

Pera convencers de lo que dihém, no hi ha mes que dirigir los ulls á la colecció legislativa. La Lley de presupuestos de 1869 va ser lo punt de partida de la campanya que ab rara constancia s'ha seguit y, avuy mes que may, se segueix contra nostra producció industrial. L'article nové de dita Lley va establir en sa base quinta un plan complet pera arribar en un curt número d'anys al ideal de la anomenada escola lliure-cambista, ó sia á la desaparició dels drets protectors, transformantlos en purament fiscals. La base era d'una franquesa incomparable. La producció nacional res significa pera aixó; lo fisch ho era tot y pera 'l sol fisch volia que quedessin las aduanas.

Y la base quinta, ab tot y contenir l'ideal dels lliure-cambistas madrilenys, no fou estable fins en los primers moments de son establiment. Segons ella, 'ls drets senyalats com extraordinaris en altres bases de la mateixa Lley debian ser inalterables durant l'espai de sis anys, y no obstant, á pesar d'aquesta prescripció terminant, s'alteraren,—en

lo sentit de rebaixarlos, com es de suposar,—varis drets protectors, per exemple, 'ls dels teixits de llana y de seda. En cambi 'l bacallà y *pez-palo*, miseros aliments de nostras classes pobres, que no 's produheixen en Espanya, se 'ls gravà ab lo màxim dels drets extraordinaris. Ni fins durant la agonia de dotze anys que la base quinta *concedia* á nostra industria, pogué aquesta obtenir la tranquil·litat que s' otorga als agonitzants!

Lo plasso de sis anys, que en teoria feyan inalterables los drets aranzelaris que 's pagavan, terminava en 1875, y en aquest any va ser declarada suspesa la base quinta per un Real Decret, que va ser elevat á Lley l' any següent. La instabilitat, la falta de fixesa en lo sistema protector se elevà per aquesta Lley á principi, no sabentse fins á quan ni fins á quin punt havia de durar la suspensió, y davant la interinitat, tan fatal com la mateixa base suspesa, que tenia per lo menos lo mérit de la franquesa, quedàrem lligats de brassos é indecisos, esperant que 'l cel nos dongués un govern que comprengués la misió que tenen encarregada los que 's troban al davant d' un Estat.

Y esperarém en vã. Va venir l' any 1882, y ab motiu del tractat de comers ab Fransa, se desvirtuaren los efectes de la Lley de suspensió de la base quinta. En efecte en dit tractat se feren á favor de la producció francesa concessions ó rebaixas de drets equivalents á la primera de la base suspesa. Inútils varen ser las reclamacions, basadas en la legalitat existent. Totas ellas no conseguiren sino que, pera llegitimar lo tractat y convingut, s'aixequés la suspensió de la repetida base, modificant los plassos en la mateixa convinguts, per haver ja transcorregut algun d' ells, é introduhint certas innovacions que de fet debian quedar reduhidas á puras formalitats.

La lley de 6 de Juliol de 1882, que es la que aixeca la suspensió, es donchs la legalitat vigent en lo moment en que 's pacta 'l conveni ab la Gran Bretanya, que porta la instabilitat y falta de fixesa fins al extrém. Dos sols articles té la Lley d' autorisació presentada á las Corts. Pel primer se concedeix á aquella potencia 'l tracte de nació mes afavorida, es dir: se conserva la legalitat actual. Pel segon, se prometen modificacions en l' aranzel espanyol, á cambi de las que la Gran Bretanya fassi en sa escala alcohólica superior á trenta graus, es á dir: se proclama obertament la instabilitat y falta de fixesa en los drets aranzelaris, que son la base de nostra producció industrial. Després de llegits dits articles, la derogació oferta de la base quinta 's presenta com un verdader sarcasme. ¿De qué servirà declarar definitius los aranzels actuals, si al mateix temps en un conveni solemne internacional s' ofereix modificarlos?

En mitj de tanta inseguretat y de tal falta de fixesa, si bé han mort alguns rams de la industria, altres, entre ells lo mes important en nostra regió ó sia 'l cotoner, han lograt encara augmentar alguna cosa: proba evident de la eficacia del sistema aranzelari, encara que estigui mal aplicat, y de la vitalitat que á sa ombra va adquirint nostra débil y contrariada industria. Si hagués pogut contar ab la estabilitat y fixesa del criteri gubernatiu en materias econòmicas, sens cap dupte la creixensa y millora haurian sigut notables, y avuy per avuy no sols satisfaria las necessitats de la península, sino que provehiria tots los mercats naturals, ó sia á la major part dels Estats y regions d' origen espanyol en las Américas y Oceanía.

Mes si algunas de nostras industrias, bé ó mal protegidas, han pogut fins avuy defensarse, y pocas han encara augmentat, es ben segur que no resistirán lo cop que 'ls hi prepara 'l conveni ab la Gran Bretanya. Sa potencia industrial y mercantil es tan gran, que iguala ó sobrepuja en molts rams á la de las demés nacions d' Europa reunidas, y aquesta potencia 's troba secundada per una política y una diplomacia sens igual en següitat y previsió. Gracias á tal conjunt de medis, en quant lo colós británich logra obrir una escletxa en que entre sols lo peu, té prompte una porta pera passar tot lo cos. Lo *modus vivendi* que avuy se prepara li obra no ja una escletxa sino un pas, de manera que á no tardar la veurém dominar nostres mercats, casualment en los rams que han de ferir en lo cor de nostra industria.

Ho deixém ja exposat: lo núcleo de nostre centro industrial mes important es la manufactura cotonera, que ha creat la atmósfera que vivifica no sols á sas industrias accesorias, sino també á las que com mes deslligadas apareixen, y que no podrian prosperar si aquesta atmósfera arribés á faltárlas-hi. A la manufactura del cotó la segueix sens dupte en importancia la llanera, que té ab ella molts punts de relació y contacte. La plétora in-

dustrial de la Gran Bretanya, casualment se mostra mes que en altres rams, en sa producció cotonera y llanera.

¿Cóm ha de combatrer nostra industria, débil y contrariada, ab la, mes que robusta, pietórica, de la nació británica? Nosaltres, á forsa de treball y de constancia, hem lograt en mitj sigle establir dos milions escassos de puas, ab las que alaborem, en números grossos, duascentas mil pacas de cotó anyalment: la Gran Bretanya, ab sos quarantacinch milions de puas transforma cada any, per lo general en números fins, tres milions y mitj de pacas de cotó, ó sia mes de la meytat del que en Nort-América 's produheix. Y mentres nosaltres, desde 1871, en qual any teníam un milió y duascentas mil puas, hem necessitat quinze anys pera augmentarlas en set ó vuitcentas mil, la Gran Bretanya aumenta las sevas en un milió aproximadament tots los anys. La lluyta es desigual veu clarament: no es dificil predir de quina de las duas parts será la victoria.

La producció británica es tan gran en los rams de que 'ns estém ocupant, que pera combatrer ab nosaltres y vencerns no deurá fer mes que un lleuger esforç. Nostre mercat, ademés, es poch delicat y pobre, y ab que li ofereixin baratura y facilitats en lo pago, s' empassará ab lo que li presentin. D' aixó resultarà, y es precis tenir en compte la observació, que la fabricació inglesa lluytará ab la nostra, donant sortida á sos saldos y productes averiats ó imperfectes. La industria miller montada 'ls té sempre en quantitat considerable, y ab que 'ls quarantacinch milions de puas británicas produheixin sols un dos per cent de saldos y géneros averiats ó imperfectes, (nostras millors fàbricas donan lo cinch), igualarán lo producte dels dos milions de puas espanyolas. ¿Será possible á aquéstos sostenir la lluyta ab tals competidors? En tant que l' aranzel hagués dificultat la importació de las manufacturas británicas en nostre pais, no 'ls hi hauria ocorregut als industrials inglesos aquest recurs, que utilitzarán sens dubte com á medi d' introducció, al punt mateix que 'ls hi obrim las portas del mercat. Per la baratura s' apoderarán d' éll y ferirán de mort nostra industria: en quant s' hagin apoderat, los hi dictarán la lley que millor los hi sembli. Cap altra nació d' Europa te potencia industrial pera lograrho. Si 'ls altres tractats nos perjudicaren, lo que 's celebri ab la Gran Bretanya pot arribar á anonadar las duas brancas més importants de nostra industria. Per aixó ho hem calificat de cop de mort.

Nos falta dir quatre paraulas sobre l' objectiu que poden proposarse 'ls que ab tan rara constancia combaten nostra producció industrial. ¿Ahónt va á parar son afany destructor? Y en lo cas present ¿quins beneficis esperan obtenir del conveni ab la nació manufacturera més poderosa?

La única compensació aparent que 'ns concedeix la Gran Bretanya es una lleugera modificació en la escala alcohólica, ab lo que s' indica be á las claras que todas las ventajass del conveni pera Espanya han de recaure en sos vins y alcohols. Està perfectament demostrat per datos oficials é indubitables, que en Inglaterra no 's beu vi en grans quantitats, y que la petita modificació de la escala no ha d' anmentar lo consum dels que en Espanya generalment produhim, per lo que es evident que 'ls interessos vinicolas son á lo més lo pretext, no la causa determinant del conveni. ¿Obeheix aquést á motius polítichs ó diplomátichs? No sabém que tinguém plantejat cap problema internacional, qual solució dependeixi de la Gran Bretanya; y si algun ne tinguéssim, no seria d' importancia pera aconsellarlos lo gran sacrifici d' interessos que 'l conveni importa. ¿Volém potser seguir la política d' aventuras que 'ns ha portat á la actual decadencia, y busquéim per tal motiu l' apoyo británich? ¿Somniém potser en colonias africanas? Si aixís fos per desgracia, seria senyal evident de que no hem escarmentat, y seguim esclaus de la matetxa lleugeresa que tan mals resultats nos produhi; de que la tendencia del grupo directiu espanyol es tan amiga d' abstraccions sens realitat y tan poch positivista com en los periodos més funestos de nostra historia. ¿Podém sacrificar á una vanitat pueril interessos reals tan importants com los que nostra industria representa? ¿Hem de buscar novas colonias, quan no sols no hem sapigut utilisar las pocas que 'ns quedan, ab tot y sa riquesa incomparable, sinó que ni tant sols hem arribat á organisar la metròpoli? Enhorabona que, si la ocasió 's presenta, procurém augmentar nostra influencia en Africa; mes no fem pera un pervenir dubtós sacrificis que no pot suportar nostra situació present.

Mes nó; no es cap de las ditas la única causa del tractat de que 'ns ocupém, ni de cap dels cops funests que ha sofert nostra industria, ni dels que li esperan encara. En ells in-

flubeix, no 'ns ho volguem amagar, la enquina que s'ha arribat despertar contra las pocas regions qual activitat industrial romp la ensopida monotonia de la generalitat del país, que satisfá sas escasissimas necessitats per medi d' una rudimentaria agricultura. Los que desde la cort explotan la política, 's figuran que obtindrian més comoditats y á menor preu provehintse del extranjer, y á aquesta idea egoista sacrifican los intereses de la producció del país. L' ideal de molts d' ells es una Espanya exclusivament agricultora, dominada per un centre que sia l' únic punt brillant en la nació y á qual esplendor contribuixi lo treball de todas las nacions. ¡Trist pervenir lo que per tal camí 's prepara á Espanya! ¡Pobre país aquell que tinga de viure exclusivament de la agricultura!

No ho dihem nosaltres: ho diuen los números. En la taula general d' importacions y exportacions n' hi ha prou ab mirar dos capítuls pera sapiguer quinas son la nacions més pobres. Son aquelles en que la exportació d' objectes de consum y materias sens elaborar, que son en general productes naturals de la terra, es superior á la importació, y en que, al mateix temps, la importació de manufacturas sobrepuja á sa exportació. La India inglesa, la endarrerida Russia, la Italia encara no regenerada, y nostra Espanya, se troban en lo cas que hem expressat. Inglaterra, Alemania, Fransa, Bélgica; es á dir, la nacions ricas y potents, se troban en lo cas contrari. Importan molts més articles de consum y materias sens elaborar que no exportan, y en cambi, exportan molts més articles manufacturats que no importan. Inglaterra, per exemple, importa per valor de prop de vuit milions dels primers, y sa exportació no arriba á mil cinchcents milions. En cambi, important sols setcents milions de manufacturas, exporta prop de quatre mil milions. Encar que no en tan gran escala 's nota igual fenómeno en las demás nacions ricas que hem citat: proba evident de que una nació merament agrícola no pot sortir de la pobresa, ni arribar al grau de prosperitat que obtenen aquelles en que s' han desenrotllat armónicament tots los elements de producció, agrícolas é industrials.

Una observació final, relativa al conveni ab la Gran Bretanya, avans de terminar aquesta ja massa extensa part de la Memoria. Tots los productes que 'ls inglesos poden treurer d' Espanya, com los vins, esperits, minerals, etc., etc., *no 's produheixen* en son país, y forsosament han de procurarsels d' altres païssos per medi del comerç. Ab tractat ó sense tractat, ab majors ó menors drets, sols d' Espanya poden treurer vins de Jerez, las panas de Málaga, las taronjas de Valencia, las avellanas de Tarragona, etc., etc. En cambi, las manufacturas que 'ns podrian vendre los inglesos, *se produheixen* en nostre país, que com hem demostrat, elabora en alguns rams y sobre tot en lo de cotó, una quantitat casi igual á la que correspon á la península espanyola. Los inglesos, donchs, beneficiarian sense minvar en un res sa propia producció, y encara guanyarian facilitats en procurarse géneros que de tots modos deuen treurer del extranjer; en tant que 'ls espanyols, si alguna ventatja obtinguessen en lo preu de las materias que importessen de la Gran Bretanya, seria en *perjudici directe* de la producció nacional, que deuria disminuir en quantitat igual á la en que aumentés la importació de la extranjera.

Per una felis circumstancia, Espanya pot esser agricultora é industrial simultáneament. Si en gran número de sas regions la població es tan poch densa, que encara no ha arribat á cultivar todas las terras, y per aquesta causa han de concretarse á la agricultura, en algunas ab la terra no n' hi prou pera la densitat de sa població, y tenen que ocupar forsosament los brassos sobrants en la industria. ¿Hem de destruir deliberadament aquesta ventatja de valor inapreciable?

Com síntéssis de tot lo expressat, acabarém aquesta part de la Memoria ab las següents conclusions:

1.ª Espanya no pot destruir la industria que ab tant treball s'ha creat, baix pena de condemnarse voluntariament á la trista condició en que vejetan las nacions exclusivament agrícolas y productoras en materias brut.

2.ª La situació actual de la industria, débil y raquítica com todas las demás manifestacions de la activitat en nostre país, no pot viurer sense la defensa del sistema aranzelari.

3.ª La industria de nostre país no pot millorar de situació, ni menos adquirir lo desenrotll de que es susceptible, si no 's logra donar estabilitat y fixesa al criteri económic protector en que s' inspiro la gobernació del Estat.

4.ª Lo conveni ab la Gran Bretanya es lo cop mes trascendental que pot donarse á la producció manufacturera del país, en sas manifestacions mes importants.

5.ª y última. No es possible, donadas la naturalesa y condicions de la producció británica, trobar cap compensació als perjudicis que ha d' irrogar á la nacional, y per consegüent, es d' altíssima conveniencia que 'l conveni no arribi á esser llei del Estat.

Lo remey als mals generals que en aquestas conclusions s' indican, sols pot venir d' una Institució permanent en la direcció de la alta política nacional. La no ratificació del conveni ab la Gran Bretanya es encara possible dintre de las prescripcions constitucionals, que hem analisat en la part preliminar. Per aquest motiu escrivim la present Memoria y la elevém al Poder Real, únic permanent dintre de la Constitució que 'ns regeix.

PART QUARTA

I

Aplicació dels principis sentats als interessos morals del país.—Elements del dret.—En sa aplicació ha d' acomodar-se á la historia.—Rams del dret en que es indispensable, útil ó perjudicial la unificació.—Diferencias entre compilació, codificació, unificació y uniformació.—Suscinte exámen de las legislacions civils de Castella y de Catalunya.—Diferencia de fonaments.—Orígens, institucions y costums.—Inconveniencia é injusticia de la unificació en nostre país.—Inexacta aplicació de la paraula codificar.—Exámen dels arguments que s' han empleat a favor de la uniformació anomenada codificació.—Refutació dels mateixos.—Suscinte exámen del projecte que 's discuteix.

Si la part anterior d' aquesta Memoria está consagrada á la defensa d' interessos materials de nostra regió amenaçats, la present hem de dedicarla exclusivament á altres interessos igualment en perill; als interessos morals que representa nostra legislació civil.

Seguint l' orde que 'ns hem imposat, y aplicant á la materia del present capítol los principis que hem sentat en los anteriors, no 'ns ha d' esser difícil demostrar, que nostras aspiracions y las solucions que proposarém están acomodadas al estat actual de la ciencia, y áon, al mateix temps, las més fecundas en resultats prácticament ventajosos.

No podrém donar á aquesta part de la Memoria tota la extensió que 'ns permeteria l' abundancia de la materia. Es aquesta tan complexa, y son tantas las cuestiones que naixen del punt de vista desde 'l que debém tractarla, que podrém fer poch més que indicar los més sólits arguments en que nostras solucions s' apoyan.

La reunió que representém, ab tot, no va ser una junta de personas técnicas, sino d' elements vius del país, que miran las cuestiones legals baix l' aspecte de sa trascendencia social y práctica, y aquesta circumstancia 'ns dispensa de guardar en nostre treball l' orde rigurosament científich. Aquesta llibertat facilitarà nostra tasca, y 'ns permetrá condensar en pocas páginas materias que podrian ocupar volúms.

No hem d' esforcarnos en desentranyar lo concepte metafísich del dret, ni tractarém tant sols de definirlo en abstracte. Los romans sentaren ja com axioma que tota definició en dret es perillosa (*omnis definitio in jure periculosa*), indicant ab aixó que 'ls conceptes abstractes eran agens á son modo de tractar lo dret. Estranys també al encárrech que rebérem los considerém nosaltres al redactar la present Memoria. No hem d' analisar lo dret sino en sa aplicació al régimen dels Estats.

Sia 'l que 's vulga 'l concepte metafísich de que 's parteix, al arribar al terreny de l' aplicació, lo dret, al costat del element immutable, presenta altre variable, puig, devent ferla á una época y lloch determinats y concrets, aquestas circumstancias han d' influir en sa determinació.

Totas las societats, tots los Estats tenen en una ó altra forma un poder encarregat de declarar lo dret. La potestat legislativa, considerada unánimement atribut essencial de la soberania, es la proba més evident de la variabilitat del dret al arribar al terreny de l' aplicació. Si 'ls principis inmutables bastessen pera la vida social, hi fora de massa la potestat legislativa en las societats humanas.

De manera que, per més que la opinió jurídica 's dividia en las duas grans escolas, filosófica é histórica, quina divisió produhi la gran lluita científica que tant impulsá 'l des-

enrotllo de la ciencia del dret, una y altra debian convenir en que la definició d'aquest per medi de la llei, ó sia sa aplicació al règimen de las societats, ostenta'l caràcter de variabilitat que deixem consignat. La cuestió era sols de més ó de menos entre las duas escolas, pero en lo fons debian abduas regoneixer que, de fet á lo menos, mentres subsisteixin soberanias distintas hi ha d'haver en las lleys varietat d'Estat á Estat, d'agrupació á agrupació.

Y encara'l nou giro experimental y la tendencia més práctica, que han pres las ciencias polítich-jurídicas y socials en nostres dias, han amorosit molt las asprors de la brega entre las duas escolas. Avuy no busquem sino la realitat en las cosas y en los fets, y al estudiar la societat no 'ns la imaginem formada per sers fantástichs, sino per homes de carn y os, ab todas sas virtuts y defectes, y á aquets homes, y á tals societats ajustem los principis científichs. Avuy no considerem filosófic un sistema polítich que no tinga sa base en la historia, que no limitem als temps passats, puig no deixem de conèixer que'l present es també un moment històric, y que 'ls anirà formant lo pervenir. Al aplicar aquets principis á la ciencia de la legislació, sols concedim los honors de filosófica á la llei que, inspirantse en los principis de justicia absoluta y dins de la relativa, sens topar ab los interessos respectables del passat, s'atempere á las necessitats y condicions actuals del poble pera'l que 's dicta y no contradiu sos ideals. Lo moment històric actual es sempre'l més important en todas las manifestacions individuals ó colectives del home.

De manera que tota llei positiva, pera ser relativament justa y secundar la misió civilisadora del Estat, ha de correspondre á las condicions històriques de cada país. Y com la historia comprén dos temps, pretèrit y present, y'n prepara un altre, que es lo venider, la llei, pera atemperarse á la historia, ha de respectar lo passat, respondre á las necessitats del present y no contrariar lo pervenir. La llei, donchs, ha de variar tant com sian variats los interessos, necessitats y aspiracions del grupo social pera'l que 's dicta.

Segons aquestas reglas, las lleys positives no sols son diferents d'Estat á Estat, sino que dintre de cada un d'aquestos poden variar semore que las circunstancias històriques ho aconsellin. Al determinar en la primera part d'aquesta Memoria la naturalesa y fi social del Estat, explicarem ja fins á quin punt li es indispensable la unitat, y en quinas materias pot esserli útil ó perjudicial en lo cumpliment de sa misió civilisadora. Lo dret ha d'estar unificat en las en que la unitat es indispensable; pot deixar d'estarho en las que la unitat es indiferent, y deu no estarho en todas aquellas en que la imposició 's converteix en perjudicial al augment de la cultura.

La legislació civil se troba en aquest últim cas. Ella organisa la familia y regula la propietat, y una y altra están estretament lligadas ab la historia. Lo desenrotllo de las institucions del dret privat es pausat per sa propia naturalesa; las costums jurídicas, origen y efecte á l'hora de las lleys, se elaboran pausadament, y sols á forsa d'anys y tal vegada de sigles s'arrelan en la conciencia popular. Mes aquesta mateixa dificultat en lo desenrotllo y elaboració del dret civil li dona una fermesa que pocas vegadas alcanzan las otras branques del dret, y per aquest motiu lo menor cambi soptat produheix efectes sensibles en lo modo de ser dels pobles, y'l més lleuger erro ó impremeditació 'ls fereix en lo més viu.

Per aquestas circunstancias lo dret civil es una de las materias en que la unificació feta per forsa es més perjudicial als fins del Estat. Y dirém mes encara; es una de las en que la unitat, fins conseguida sense violencia y per la marxa natural de las cosas, ofereix menos utilitat positiva. La familia, la propietat son per sa propia naturalesa sedentarias. Si'l poble en general, al formar Estat s'uneix ab lo territori, la propietat privada está tan íntimament unida ab una part d'aquest que sense ella no existiria, y la familia 's forma ab l'objecte de viurer y desenrotllarse en lo punt en que 's fixa, del que per regla general no se separa sino per pura necessitat ó impulsada per movils extraordinaris. La familia errant es una verdadera excepció dintre de la actual organisació social. Encara quan per conveniencia ó per necessitat cambia de residencia ó emigra, ho fa ab ànim de fixarse en lo nou lloch á que 's dirigeix.

De lo que resulta que las relacions que s'originan del dret civil ordinariament no surten dels limits de la regió ó punt en que aquest regeix, de manera que la varietat no perjudica en res als que viuen en altres punts ó regions, ni la igualtat los oferiria comoditat

ni ventatjas apreciables. Aclarém aquestas ideas ab un exemple. La varietat del dret civil catalá ab respecte al d'altres regions, en res ó en molt poch afecta á aquestas ni als que en ellas habitan, ni la varietat legal d'aquestas afecta en més á Catalunya ni als catalans. A uns y altres lo fet nos es casi completament indiferent, perque ni Catalunya ni 'ls catalans tenim res que veure ab la organisació de la familia ó de la propietat en Aragó ó Castella, ni aquestas regions ni 'ls aragonesos ó castellans, ab la de la familia ó de la propietat en Catalunya. La unitat de legislació civil ni sisquera simplificaria perceptiblement las tasques dels que 's dedican al foro, puig son raras, rarissims los cassos en que'l dret privat d'una regió hagi de ser aplicat fora d'ella.

Be s'haurá comprés que al dir dret civil, ho prenem en son sentit restringit y no com sinónim de dret privat en oposició al dret públich. Fem aquesta observació pera que no s'entengui que aboguém per la varietat d'algunas parts del dret privat, en las que la unitat es, sino indispensable, útil y convenient al Estat pera'l cumpliment de sa misió. Lo dret mercantil, per exemple, te per objecte actes y obligacions que no están generalment circumscrius á una sola regió, y sas prescripcions interessan á todas las que forman la nacionalitat, perque á todas s'extén lo comers. Es útil que en aquesta part del dret privat existeixi la unitat, y deu, per tant, procurarla l'Estat. Per fortuna, lo comers tendeix per sas naturals condicions á aplassar todas las diferencias que li serveixen d'obstacle, y espontáneament facilita'l camí á la unificació. Proba evident de que, en quant l'art de gobernar pren la naturalesa per guia y evita 'ls perjudicis y abstraccions sense realitat, la major part de las dificultats desapareixen, y 'ls Estats marcan ordenadament. La unificació es natural y convenient en la legislació mercantil, y 's porta á efecte sense provocar conflictes.

Mes no volém separarnos de nostre objecte especial, que es lo dret civil, ni tampoch repetir ideas que ja exposám en la segona part d'aquesta Memoria. Allí desllindám los punts en que, segons nostre entendre, es la unitat indispensable, útil, indiferent ó perjudicial, y'l mateix criteri que aplicám al poder del Estat en general, deuria guiarnos si volguésem fer aplicació concreta á una de las manifestacions d'aquest mateix poder, ó sia á la definició y declaració del dret privat en sas diferentes branques. Y encara hem de concretar més la cuestió, puig devent nostres esforços dirigirse á defensar nostra legislació civil particular de la codificació, unificació ó absorció que la amenaça, hem d'acceptar lo problema en los termes en que s'ha plantejat, puig que no está en nostra ma canviarlos. Y 'ls termes no son altres, sino que un dels drets especials que existeixen en Espanya, lo dret castellá, fent gala de ser lo comú nacional, diu forals als altres drets particulars y 's prepara á supeditarlos y absorvirlos. Pera nosaltres, donchs no hi ha més que un dret en perill, que es lo catalá, y altre del que'l perill naix, que es lo castellá. Los demás particulars d'altres nacions se troban en lo mateix cas que'l nostre, y ni devém defensarnos d'ells, puig que no 'ns atacan, ni devém defensarlos directament, puig no tenim tal encàrrech, ni volém invadir lo terreno de sos advocats naturals, per més que estén disposats á coadjuvar ab todas nostras forsas á una defensa general, si la estimessin convenient las regions interessadas. Essent tals los termes del problema, no s'extrany que dirigim nostra atenció principalment á las duas legislacions, castellana y catalana, y que sols per incidencia 'ns ocupém de las demás particulars d'altres regions.

Avans de tot hem de negar á la legislació castellana tota preeminencia ó superioritat sobre las demás, y, per consegüent, si al anomenársala comú se vol significar que las altres son excepcions, no acceptém la paraula. Lo dret castellá s'extén sens dubte á major part del territori espanyol y á major número de sos habitants, pero aquesta extensió no li dona cap superioritat ni preeminencia. Es un dret tan particular com los de las demás regions. Per lo que respecta al nostre, farém notar que res te de comú ab éll. Ni tal vegada després d'escorregudas todas las fonts á que podém beure, li es supletori. Nostre dret es fill de nostra autonomia en épocas en que cap relació de dependencia nos lligava á Castella, y cap monarca catalá tenia potestat pera concedirnos furs. Ni'l dret de Castella, donchs, es comú, ni'l nostre es foral. Un y altre son particulars de las comarcas en que imperan, ó igualment respectables per son origen. Res més volém afegir sobre aquest punt, puig estén persuadits de que si s'emplean las paraulas comú y foral, no es perque s'ignori que no son exactas. Algun pretext requereix la absorció que 's prepara y 'ls pretextos no 's deuen discutir. Basta treurels á la llum pera posarlos en evidencia.

Demostrada la igualtat entre las varias legislacions regionals, y evidenciada la falta de

base de la preeminencia y superioritat que pera una d' ellas se pretent, queda patent y al descubert la inexactitut técnica de llenguatge ab que 's tracta la cuestió que analisem. Com á consecuencia d' anomenar dret comú al un y altres forals, á la acció d' absorvir lo primer als segons se li dona 'l nom de codificar, y «Comissió general de codificació» s' anomena la que desde 1875 está constituida pera preparar y verificar lo projecte. Y advertitxis, per lo que respecta á aquest titol, que si s' emplea la paraula general «codificació», com en lo de una de sos antecessors s' empleava en plural la paraula «códichs», no es ab referencia á las varias lligislacions regionals, sino als diferents rams del dret privat que poden ser codificats y 's codifican separadament.

Las paraulas *códich*, *codificar*, *codificació* etc., son tan inexactas en la significació que se 'ls hi vol donar com los adjectius comú y foral aplicats á nostras lligislacions regionals. Pera treure á llum la inexactitut y posarla á la evidència, 'as reduhirém á analizar somerament los diferents medis coneguts pera agrupar disposicions legals, deduhint del análisis quin es lo que 's ve empleant ab las lligislacions regionals d' Espanya, á fi de poder aplicarli ab precisió 'l nom que li correspongui.

La agrupació de disposicions legals pot fersé per compilació, per codificació, per unificació y per uniformació. La compilació y codificació requereixen un dret ja unificat, puig la primera 's reduheix á reunir y classificar disposicions que están escampadas, formant ab ellas un cos, sens empero modificarlas ni en lo fondo ni en la expressió, y la segona consisteix en pendre per base disposicions, dispersadas ó compiladas, y adaptantlas á un sistema filosófic, buydar sa essencia en un conjunt sistemátich, en que 's condensi tota la lligislació relativa al ram del dret que s' agrupa. La unificació y uniformació suposan lligislacions diferents, de la que 's forma una sola, y 's distingeixen en que la primera procedeix per tranzacció y pot no extendrers á més que als principis generals, y la segona obra per absorció y arriba fins als detalls. Si la unificació ó uniformació se verifican per medi de la publicació d' un *códich*, la operació principal es la de unificar ó uniformar, y ha d' expressarse ab las paraulas que representan aquestas idees, que no van inclosas en lo sentit natural y genuí de la codificació.

La operació, donchs, que s' intenta verificar ab las distintas lligislacions civils espanyolas, no pot anomenarse compilar ni codificar. Ni sisquera pot aplicárseli lo verb unificar, puig que no 's procedeix per tranzacció sino per absorció. Las únicas paraulas que representan fidelment la idea, son uniformar y uniformació. Ja que 's vol supeditar las lligislacions particulars espanyolas á la particular de Castella, tinguis lo valor de las propias conviccions, anomenis á la cosa per son nom, y diguis que 's va á uniformar los drets regionals, sent que 'ls absorveixi lo regional de Castella. La codificació es sols la forma de la absorció. La paraula no representa la idea de la operació que 's verifica, y no deu per lo tant esser empleada, sobre tot tenint en consideració que existeixen altrás que la expresan gráficamente y ab precisió.

Que lo que s' intenta realisar no es unificació sino uniformació absorvent, nos ho indica no sols l' esser los diversos drets regionals diferents é independents uns d' altres per son origen, sino també lo procediment que 's segueix. Aquest se basa en la inexacta apreciación, que hem evidenciat, de carácter de las distintas lligislacions, de las quals la una se presenta com preeminente ó comú, y las altrás com forals ó dependents. D' aquesta inexactitut, que hem calificat de concient, prevé que en los casos en que mes s' ha alardejat d' atendre als drets regionals no castellans, se 'ls hi ha concedit com per caritat un lloch en l' apéndix del *Códich*, permeténtlosli figurar en éll com excepcions. Lo projecte presentat per l' actual govern, tant en lo fons com en la expressió, no se separa del camí fins ara seguit. En éll se parla de codificar, no de uniformar; s' anomena dret comú al particular de Castella, y forals als particulars d'altras regions espanyolas, s' ajusta lo plan general del futur *códich* al projecte de 1831, «en quant se troba contingut en aquest sentit y capital pensament de las instituciones civils del dret históric de Castella», y d' entre las confusions contradictorias que resultan tant del preámbul com del articulat projecte, sols se destaca clara y terminant una idea; la de que las lligislacions particulars no castellanas entran en lo periodo de la agonía, divent tot seguit encomenar la seva ánima á Deu, y prepararse á be morir, absorbidas per la que deuria esser considerada sa igual, per la lligislació particular de Castella.

Y, ab tot, las lligislacions particulars regionals sacrificadas son tan respectables com

la particular á que se las sacrifica, y tan diferentes d' aquésta algunas d' ellas, si alguna institució tenen análoga ó alguna disposició igual, no es per comunitat d' origen, sino per mera coincidencia. Per lo que respecta á nostra lligislació particular, hem de consignar que, tant en son origen com en son fonament filosófic, no te cap punt de comunitat ab la castellana, de lo que resulta, que las intitucions y especialment las costums jurídicas arreladas en los dos paissos, son en general marcadament distintas. Gayre bé totas ellas portan lo sagell particular que 'ls hi ha imprés l' origen históric y 'l fonament filosófic en que las respectivas lligislacions se basan. Si la naturalesa d' aquesta Memoria y 'l temps de que podém disposar ho consentissen, fariam un paralelo detallat entre las intitucions dels drets catalá y castellá, y quedarian patentadas las diferencias que en casi todas s' observan. No sentuos possible fer lo paralelo cumplert, ho reduhirém á las generalitats d' orogens historichs y bases filosóficas, y ho comprobarem en las instituciones mes fonamentals.

Cap lligislació primaria es perfectament indígena. Se compon d' usatjes, constitucions y capítols de corts, sentencias arbitrals, etc., promulgats tots per lo poder lligislatiu catalá, ó ja en la época de la independència de Catalunya, ó ja en la de sa unió ab Aragó primer y ab las demás regions mes tart. Totas las disposicions legals que forman nostre dret primari son anteriors al decret de Nova Planta, fins á qual fetxa de fet y de dret funcionaren las Corts catalanas. Prescindim de la cuestió constitucional que indiquem al tractar de dit decret en la primera part, á saber, si per aquest queda ó no modificat ó destruhit lo poder lligislatiu del Principat, puig que la cuestió no te interés práctic en l' assumpto que debatim. L' origen, donchs, de nostra lligislació primaria es completament distint del de Castella, fin dels poders que allí cuydavan de la lligislació. Als casos no definits per nostre dret indígena, 'ls hi apliquem lo canónich, lo romá y las doctrinas dels doctors. Cap d' aquestas fonts legals es dret supletori del de Castella.

Si tan diferents son los orogens historichs, no son menos diferents los principis filosófics en que una y altra lligislació 's basan. Lo dret civil catalá, fill del temperament analítich y positiu de nostre poble, se inspira en lo gran principi de la llibertat civil. Totas las instituciones deixan camp amplísim á la iniciativa particular, y la lley gayre be no fa sentir sos efectes sino en lo cas de no existir convenció. Lo dret civil castellá s' inspira en lo principi contrari, en lo del predominí de la autoritat. La iniciativa particular troba en molts casos obstacles en la disposició legal; la convenció está casi sempre cohibida. En Catalunya, al constituir la familia, per exemple, se imita en petita escala la fundació d' un Estat. Las capitulacions que acostuman á precedir al matrimoni, son una verdadera lley constitucional, quals articies han de regir en la familia no sols mentres duri 'l vincle, sino fins després de disolt per mort d' un dels esposos, puig la constitució familiar disposa pera després de la mort del cap de familia y de sa muller, y lliga als fills naixedors per lo regular fins que á son torn constituheixen nova familia. Lo predominí de la autoritat, que 's tradueix en limitacions, fa impossibles capítols semblants al formarse una familia subjecta al dret castellá. De manera que en Castella la organizació familiar resulta débil, ab tot y que la lley ha pres grans precaucions pera fortificarla, especialment al relacionar ab ella 'ls bens dels esposos, y ho resulta tal vegada per causa de la suspicacia de las limitacions; mentres en Catalunya, la llibertat en que la lligislació deixa als esposos respecte á sos bens, ha fet naixer y arrelar la costum de que per convenció 's fassi de la familia una institució solidíssima. Lo predominí del principi de llibertat civil se veurá en todas las instituciones del dret catalá, que examinarem després en contraposició als del dret castellá, qual regla es la limitació continuada.

Lo principi de llibertat civil en que se inspira 'l dret catalá, debia produhir la consecuencia de que las costums adquirissen gran importancia y generalitat, y efectivament la produhi. Lo més característich de nostra vida jurídica no es la institució regulada, sino la costum nascuda al ombra de la llibertat particular que la lley respecta. De la llibertat de testar, naix la costum que tant caracteriza á nostre poble, especialment en lo camp, del nombrament d' hereu en favor del fill primogénit. De la mateixa llibertat naixen las costums de las substitucions, condicions resolutorias y gravámens de restitució, que tanta solidés donan á la familia en nostra comarca. Igual origen té la de quedar la viuda honesta *senyora y majora*, cap de la familia de fet després de la mort del marit, constituhint

així nostra costum jurídica a la dona en la situació més elevada que ha alcançat fins al present. Y si la costum col·loca a la viuda honesta y respectable a tan alt lloch, la mateixa llibertat que li dona origen permet al cap de família vigilar per l'honor de la mateixa fins després de sa mort, si tingué la desgracia de no encertar en la elecció de companya. Basta que li senyali un legat reduït ab relació a son capital si 's conserva viuda, y altre molt més quantios si contraiu segones nupcias. Es casi segur que la cobdicia suplirà la virtut, y la que sense aquesta previsió hagués sigut viuda lleugera, passa a ser esposa, probablement honrada, d'un segon marit.

Totas aquestes costums combinades converteixen la família catalana en pedra angular del edifici social, y fan d'ella una verdadera institució. Lo cap de família apareix revestit de grandíssima força y autoritat, pero no pot usarlas casi sino pera 'l millor bé de la casa. Mentres lo cap de família es solter ó no te fills, que es quan majors tentacions de derrotar deuen suposárseli, se troba lligat per la condició de tenir que restituir lo patrimoni cas de morir sense ells, y difícilment trobará qui li compri 'ls bens familiars si vol vendre'ls. La llibertat completa d'enagenar, no la adquireix fins que no pot ja usarla, puig la condició de deixar fills sols se resol per lo fet de sa mort. Mentres es jove, rarament se troba sens fré. O viu lo pare y 'l conté si ho necessita, ó es la mare usufructuaria y limita també sa jefatura. La família catalana, segons la organisa no la llei, sino la lliure convenció per la costum, resulta una institució solidíssima, com pocas se puguin trobar. Lo cap de família disfruta de tot lo de la casa, pero pot disposar hojament de poch. Apareix com senyor absolut, y en realitat no es mes que gerent del senyor verdader, que es la institució família, a la que en cada generació representa un cap diferent. Aquesta representació apareix magestosa cada vegada que per un matrimoni 's renova la institució. Si 'ls pares dels esposos encara viuen, ells presideixen y dictan la constitució porque han de regir los fills, y que ha de durar en sos efectes fins que 'ls nets formin a son torn nova família. Allavors lo fill, probablement ja cap d'ella, presidirá a son torn y dictará la constitució, quals efectes durarán també fins que en son dia 'l net tingui igual representació en lo casament del renet.

Si tals efectes naixen del principi de llibertat en la organització de la família, no ménos trascendentals s'originen en la regulació de la propietat. L'enfiteusis es un altra de las especialitats característiques de nostras comarcas, y ab tot, la generalitat d'aquest contracte que substituï ab moltíssima ventatja en part al de compra-venda, y en part al d'arrendament, no es fill de cap limitació legal que 's posés a aquets últims, sino de la costum que fomenta la llibertat civil. L'enfiteusis, com institució jurídica, existeix lo mateix en Castella que en Catalunya; las diferencias entre una y altra regió respecte d'aquest contracte no alteran sa essencia, y aixó no obstant, si ha roturat casi tot lo territori catalá, no ha arribat a esser ni sisquera d'us frecuent en las comarcas castellanas. ¿A qué 's deu aquesta diferencia? Al principi de limitació que allí impera y al de llibertat que aquí regeix. Y 'ls beneficiosos efectes del contracte enfiteutic s'observan en la distribució de la propietat entre las classes mitjans, y fins entre las pobres en lo camp, que tingué efecte fa ja sigles, quan encara la noblesa era poderosa, y 's comproban al comparar la situació actual dels descendents de nostres nobles ab la dels successors dels nobles castellans. Las familias de nostre país que han agomolat més títols nobiliaris y ostentan los escuts de varis comtats y baronías, disfrutan de rendas escassíssimas comparadas ab las que posseïeixen los que en Castella son hereus de pochi títols. Es que 'ls antecessors d'aquets arrendaren, y pera aquets han sigut los aments de la propietat y de sas rendas, en tant que 'ls antecessors dels de nostras comarcas, gracias a la llibertat civil en que 's basa sa legislació, se vejeren obligats a donar en enfiteusis, y l'augment de las rendas no ha sigut pera sos descendents, sino pera 'ls enfiteutes, conservant en l'augment de la propietat sols la petita y eventual participació que representan los landemis.

Lo principi de llibertat que inspira a nostra legislació, no sols se descobreix en las institucions y costums, sino també en las diferencias locals que regoneixia. Dintre de nostre dret civil, Tortosa disfruta encara de son antiquíssim códich, que es un dels més venerants monuments legals dels sigles mitjos, y altrás varias localitats conservan institucions y costums legals specials. L'esmentat contracte d'enfiteusis y altrás institucions legals han suert modificacions en Barcelona y demás ciutats o poblacions a las que s'ex-

tengué 'l privilegi a aquella concedit. Dintre del esperit expansiu de nostra legislació civil, aquestas varietats no destorbavan son desenrotllament, sino que, pel contrari, lo fomentavan.

Las circunstancias en que aquest desenrotlló pogué manifestarse ab més energia, varen ser molt favorables a la conservació y augment del esperit de llibertat civil. Lo feudalisme imperava en gran part de Catalunya, pero en lo centre d'ella estava Barcelona, que ja en lo sigle XIII havia lograt no tant sols franquicias municipals, sino també una carta de drets. La capital y altrás poblacions que lograren sustreures prompte a la dominació feudal, foren focos lluminosos de que irradiava 'l dret, que s'anava extenent depressa a las demás comarcas. Eran verdaderas ciutats lliures, y 'l caràcter de sos habitants, atemperat pel comers y las expedicions marítimes, estava en sa virilitat. Se creyan dignes de la llibertat y capassos d'arrencarla encara que fos al poder real, per més que comensés ja a mostrarse vigorós. Lograren son objecte; y sens proposarsho moltas vegadas directament, la força expansiva y propagandista de sas institucions populars, feu que las conquistas que anavan alcançant s'extenguessen, triggant més ó ménos, a totas las comarcas. Lo desenrotlló, com basat en lo principi de llibertat, era débil y pausat, pero en compensació era sólil. La carta consuetudinaria anomenada *Recognoverum Proceres*, que a fins del sigle XIII fou ja confirmada pera Barcelona, no fou adquirida per la vila de Vilafranca del Panadés, última en conseguirla, fins a principis del sigle XVI. Més de dos sigles trigá en fer lo camí que feu, fins que tingué que detenirse per haver comensat ja pera Catalunya la época de decadencia; pero totas las poblacions a que s'extengué, la conservan encara en quant se refereix a la legislació civil.

Duas legislacions històricament distintes y que 's basan en principis filosófichs tant diferents com la castellana y la catalana, forsosament han de mostrar en moltas de sas institucions y disposicions las discordancias que anunciavam en altre párrafo. Pera evitar repeticions, no insistiré en las capitals que hem fet notar com demostració de la diversitat de fonament filosófich, y afegiré sols algunas altrás per via d'exemple.

Per lo que 's refereix als efectes del matrimoni respecte a las personas dels esposos, la dona te en Catalunya 'l dret tradicional de contractar y obligarse per sí sola, excepte las limitacions generals relatives al afiansament, mentres que en Castella necessita pera obligarse 'l consentiment del marit.

Per lo que respecta a la propietat ab relació a la família, no sols hi ha discordancias en lo sistema general entre las duas legislacions, sino també en los detalls. Al celebrarse 'l matrimoni, poden en Catalunya 'ls esposos adoptar lo régimen de gananciales, lo dotal ó 'l mixto, ab llibertat completa, puig que cap d'ells es imposit per la llei. La societat conyugal no es, donchs, legalment obligatoria, y sols pot establirse per convenció expresa, de qual facultat molt rarament s'usa, mentres que en Castella te 'l caràcter de societat legal. Lo dot romá es conegut en las duas legislacions, pero está en Castella desvirtuada per las demás institucions familiars, y es observada en sa puresa en Catalunya, ahont, a més, disfruta la dona dels drets de la obció dotal y de la *tenuta*, desconeguts en la legislació castellana. Las *arras* ó dot d'origen got, te analogia ab nostre *escreix*, pero si aquellas están subjectas a la limitació característica del dret castellá, y no poden excedir de la décima part dels bens del marit, la institució análoga catalana no te tassa legal. L'*aixovar* y l'any de dol de la viuda son també disposicions especialment catalanas, y en quant a las donacions esponsalicias, si son lliures en Catalunya, están en Castella limitadas, puig que no poden excedir de la octava part del dot. En bens parafernals, la dona te per las duas legislacions dret exclusiu respecte de sos profits y administració, pero aquesta última, perfectament lliure en Catalunya, está en Castella limitada per no tenir la dona capacitat pera contractar per sí sola. La limitació castellana del retracte gentilici no existeix en lo dret catalá. En una paraula, las institucions familiars en relació ab la propietat dependeixen en Castella del régimen general limitatiu que la llei estableix, mentres que en Catalunya, no imposantse cap régimen al matrimoni, y poguent aquest obter per lo que més li convinga mitjansant convenció, aquellas institucions familiars ostentan lo caràcter d'eminentment lliures.

Diferencia capital entre las duas legislacions se nota en un dels modos d'adquirir y extingirse 'l domini, ó sia en la prescripció. L'usatje *Omnes causae* hasta pera marcarla.

En materia de servituds tenim en Catalunya una col·lecció de disposicions legals coneguda amb el nom de Còdich de Sanctacilia, que com fruit d'una diligent y clara observació dels fets, y completament indígena, satisfà encara avuy necessitats de nostre país en aquest ram modest pero important de la legislació civil.

Poch afegiré a lo que en altre paràgraf hem dit del enfitèusis, institució que á pesar de son origen romà, arrelà tant en nostre país, que arrivá á esser una de las especialitats més característiques de son dret. La misió civilisadora que 'l contracte enfitèutich ha desempenyat en Catalunya es indescriptible. Acomodantse á las circumstancies de nostra terra per medi de modificacions á la organisació romana, comensá, com exigia la época, ab caràcter feudal, pero en sos efectes miná desde sa introducció 'l poder del feudalisme. Al enfitèusis debém la desamortisació de la riquesa territorial de mans de la noblesa, y 'l desenrotlló de l' agricultura. Comensá roturant lo terrenó, de manera que la institució enfitèutica 'ns conseguí la fama de fer produhir fins las pedras, y ni quan s' hagué casi agotat la roturació, acabá sa misió civilisadora. Després de la roturació del terrenó, l' aglomeració de grans masses en centres de població que han impulsat las necessitats de la vida moderna, feya convenient la urbanisació. En aquesta ha pres una part importantíssima l' enfitèusis, que modificant pera 'ls grans centres de població alguna de sas propies circumstancies, se posá en aptitud de fer á la propietat urbana 'l mateix be que avans havia fet á la rústica. Avuy mateix debém moltíssim al enfitèusis, ab tot y que l' estancament fatal de nostra legislació en general, no li haja permés prosseguir lo moviment evolutiu que ab tanta energia havia emprés: y si 'ls voltants de Barcelona y d' altres moltes ciutats y vilas catalanas están poblats de torres, jardins, horts y caserius, que 'ls hi donan un aspecte rialler y rich en alt grau, no poca part te en aixó 'l contracte catalá per excelencia, que ab tals beneficis á la nació paga 'l desvio ab que es mirada la legislació á la que deu son robust desenrotlló.

Havent arrelat tant lo contracte enfitèutich en nostras costums legals, no es estrany que adquirís una gran riquesa de formas. Hi ha l' enfitèusis general del camp y l' especial de las ciutats, abdos ab caràcter de perpetuitat, y hi ha á més l' enfitèusis temporal conegut ab lo nom d' establiment á *rabassa morta*, institució singularíssima que ha produhit en sa esfera beneficis importantíssims, puig que es la base de nostra riquesa vitícola.

Totas aquestas especialitats son desconegudas per complert en la legislació castellana, que per més que incluhís en un de sos còdichs l' enfitèusis romà, no lográ arrelarlo en lo país en que regeix. L' enfitèusis, donchs, en totas sas manifestacions, constitueix una de las més radicals diferencies entre la situació legal de Catalunya y de Castella.

En quant á successions y últimas voluntats, la diferencia es també marcadíssima. Nostra successió testada té per base la llibertat del testador; la castellana 's funda en la limitació. Inútil es que detallém las diferencies en las llegendes, puig son indubtablement las més conegudas.

No volém marcar mes diferencies entre las legislacions de que 'ns ocupém. Las exposadas bastan y sobran pera l' objecte que 'ns proposém, y demostran fins á la evidencia, que 'l dret civil castellá y 'l catalá no tenen de comú mes que lo que las legislacions similars en tota Europa. Sos orígens històrichs llunyans serán en part los mateixos, puig al desenrotllarse 'l dret modern en totas las nacions, va acudir á las fonts que mes abundancia li oferian, ó sia al dret romà, al de la Iglesia, y al indígena dels diferents païssos y dels pobles del nord que havian invadit l' imperi. En aquest punt, empero, cessa la comunitat d' orígens entre nostre dret civil y 'l de Castella, puig per mes que un y altre tornessin á sufrir mes tart la influencia romana á consecuencia del Renaixement, aquesta influencia fou també comú á totas las legislacions europeas. Sos orígens històrichs mes pròxims son distints, son fonament filosòfich diferent, y sas institucions y costums legals han d' esser y son, per consegüent, variadas. ¿Es possible la unificació sisquera de cosas tan diferentas? ¿Pot aspirarse á arribar á ella pel camí de la codificació?

Suposant que no existís preconcebuda la idea d' absorció de totas las legislacions regionals per la de Castella, y sentadas las diferencies essencials que entre aquèsta y la de Catalunya 's notan, vejám ab quina forma deuria verificarse la unificació. Sense sortirnos de las institucions civils castellanas catalanas, es evident que no hi ha mes que tres modos

possibles, á saber: que las de Castella s' imposessen á Catalunya; que las de Catalunya s' imposessen á Castella, ó que á abduas regions se 'ls imposessen unas que no fossin castellanas ni catalanas, ó que prenguessin elements de las duas. En lo primer y en lo segon cas, nos trobaríam de plé dintre del terrenó de la absorció, puig unas ó otras institucions deuria esser suplertas per las que s' imposessin. En lo tercer cas sufrirían los efectos de la imposició las duas regions, y si 's procedís per tranzacció, ó sia formant lo nou cos legal ab elements de las duas legislacions, lo resultat no tindria cap ni peus, puig que no es possible armonisar institucions que en tan distinta base 's fundan. Es impossible, completament impossible, unificar lo dret civil de las varias regions espanyolas, á menos que á una d' ellas se supeditin las restants. Es inútil empenyarse á pretenir amorosir la cosa donantli un nom que no li correspon. Anomenis al projecte codificació, anomenissel unificació, no s' espressa precisament la operació que 's preté verificar, á la que no correspon altra paraula que la de unificació, y que no podrà portarse á cap sino mitjantant l' irritant sacrifici de las legislacions particulars en aras d' una sola d' ellas, sacrifici que portaria la perturbació mes fonda al modo d' esser de las regions que deguessin esser las víctimas.

Després del suscinte anàlisis que hem fet, la afirmació sentada en altre paràgraf, ó sia que no existeix en Espanya un dret comú y altres excepcionals, apareix completament demostrada. La legislació civil castellana forma un tot complert, pero no menos complerts los forman las de las demás regions, lo que podém assegurar fundadament respecte de la catalana. Aquesta se compon d' un cós legal compilat primari, y de varis cossos supletoris, sense que pugui arribar lo cas de quedar sense decisió cap assumpto, puig fins en lo casi impossible de faltar text legal exprés en lo dret canònic ó en lo romà, 'l mes abundant que 's coneix, té 'l recurs inegotable de las doctrinas dels doctors. Los drets civils regionals, al menos lo nostre, forman tots complerts, ab personalitat y vida propia, y entre tots que en tals condicions se troban, no cab tranzacció ni arreglo. O cada un ha de viurer sa propia vida, ó s' ha de condemnar á mort á molts d' ells. ¿Hi ha pot ser algun que hagi comés delictes que 'l fassi mereixedor de tal pena? ¿No s' han fet, per lo contrari, molts d' ells acreedors á la consideració pública per los beneficis que han produhit al país á que s' han aplicat? Per lo que fa referencia al dret civil propi de nostras comarcas, hem de dir molt alt que li tenim gratitud inmensa. A éll en bona part deu Catalunya la prosperitat de que gosá en épocas millors, y 'l grau relativament notable de benestar de que avuy disfruta encara: benestar que aprecia mes quant se compara ab otras regions mes desgraciadas de la península. Ell organisá sólidament la familia, fomentá l' amor al treball, y contribuí en lo que pugué á que la propietat fos premi á la virtut y á la laboriositat: éll, sobre tot, nos ensenyá á disfrutar de la llibertat civil, la mes preciosa de las libertats y la que mes dignifica als pobles. ¿Cóm no hem d' emplear totas nostras forsas en defensa d' aquest dret, quan lo veyém directament amenassat y tossudament combatut?

Mes, ja que tant empenyo 's posa en la uniformació del dret civil, que 's vol portar á efecte encar que sacrificant las venerandas legislacions regionals diferentas de las de Castella, no podém deixar de preguntarnos: ¿quin gran interés social ho requereix? ¿quins principis fonamentals universalment regoneguts ho aconsellan? ¿quins arguments, en una paraula s' emplean en favor d' una innovació que tan profundas consecuencias ha de tenir pera una bona part del País?

Pera contestarnos aquestas preguntas, hem acudit á las fonts auténticas com ho son los preámbuls de las disposicions legals en que 's prepara la innovació, y ab tot refrendarlos jurisconsults de tanta notorietat en la política espanyola, com D. Francisco de Cárdenas, Don Sadurní Alvarez Bugallal, D. Manuel Alonso Martinez y D. Francisco Silvela, quals firmes apareixen respectivament al peu del Real decret de 10 de Maig de 1875, del 2 de Febrer de 1880, del projecte de ley de 21 d' Octubre de 1882, y del de 9 de Janer del any actual, no hem sapigut trobar un sol argument, una sola rahó que contesti completament á nostras preguntas.

Se parla en lo primer de dits preámbuls de «arribarse al desitjat terme de la codificació espanyola,» que 's califica de «faust y venturós succés,» que ha de ser «un de tants ab que s' inauguri lo regnat de S. M. D. Alfons,» qual nom «la historia patria inscriurá al

costat del immortal legislador de las Partidas,» y s'espera que 'ls membres de la Comissió de codificació «s'inspirin en un sentiment patriòtic.» Fora d'aquestes expressions, res se troba en lo preàmbul que analisem que puga semblar argument, com no sian algunes frases grandilocuentes, per exemple: «portar á efecte la grandiosa obra de la codificació espanyola.» «se consagri (la Comissió), sens repós y ab igual desinterés á aquesta obra patriòtica,» y algunas més pel estil.

En lo segon, ó sia 'l que suscriu D. Sadurní Alvarez Bugallal, además de bastantes frases talladas per lo patró de las que omplen lo preàmbul examinat en lo párrafo precedent y que 's reproduheixen en totes las disposicions referents á la materia de que 'ns ocupem, se descubreixen ja arguments d'altra classe. Be es veritat que al fer la afirmació capital, ó sia la de que, «la obra que ofereix sens dubte major interés; que pot ser més fecunda en resultats pràctics, y constituhir un dels timbres mes preciats del gloriós regnat de Sa Majestat, es la formació y plantejament del Códich civil,» afegeix tot seguit, «que no cal detenirse á demostrarho.» Segons lo preàmbul, «aixís ho diuen á una veu los homes de ciencia, que tots ells, ja perteneixin á la magistratura, ja al foro, ja al professorat, se planyen unànims de que, pera discutir ó fallar cuestiones de dret civil, sia necessari, per lo que pertoca á la legislació castellana, consultar los códichs promulgats en l'espai de dotze sigles; y en lo relatiu á las legislacions regionals, estudiar los diversos furs per que cada una d'ellas se regeix.» Y afegeix á continuació lo preàmbul, no sabem si com á «opinió unánim de dits homes de ciencia,» ó com á creencia del ministre que ho suscriu, que «resultat de tan trista situació es que 'l precepte de la ley fonamental del Estat, de que uns mateixos códichs regeixin en tota la Monarquia, sia avuy un fet en las diferents esferas de la legislació, menos en la primera y principal, que es la legislació civil, propiament dita.» En altres párrafos s'afirma, sens descendirse á la demostració, que un códich civil ha de produhirnos beneficis, y en un en que 's vol afalagar á las regions de legislació particular, pera que 's resignin al sacrifici que se 'ls anuncia, se diu que, ab la codificació proposada, «se conservarán las instituciones forals dignas de respecte, per contes d'arrancarlas d'arrel; que és la amenaça constant á que avuy las te somesas la tendencia nivelladora é igualitaria que en orde á la codificació civil prevaleix en las corrents filosóficas del sigle.» En lo mateix párrafo y com á argument final, se consigna que, ab la codificació, «tindrán los magistrats y 'ls juriscòults reunida en un sol volum tota la legislació civil, aixís general com regional d'Espanya, estalviantse l'improbo treball de consultar tants y tan distints códichs, y las dificultats inmensas ab que necessariament se lluyta en molts casos, pera formar una opinió segura en mitj del dubte que á cada pas suscita la multiplicitat y complicació de nostras lleys civils.»

Aposta 'ns hem detingut bastant en la exposició que precedeix al Real decret de 2 de Febrer de 1880, porque sens cap dubte es lo document oficial en que més arguments s'han aduhit en la materia que 'ns ocupa.

Y en efecte, lo únich nou que presenta 'l preàmbul que suscriu lo ministre Alonso Martinez, es lo que, «si ab lo curs dels sigles progressan per incessants cambis las humanas necessitats, y si aquestas los hi cal per ineludible ley de son destí transformar á cada pas las instituciones que poch á poch van gastant en la ruda tasca de son progrés, causa en veritat maravellosa veure com, ab tot y las novetats que 'ls avenaments socials y politichs han introduhit en nostra nació, constitueixen encara los majors organismes del dret civil, códichs y lleys, ahont per lo mateix que 's retrata ab perfecció la societat espanyola de la edat mitja, no poden reflexarse, ni menos contenirse, nostre estat social present, nostras actuals costums y recents necessitats, que ni sisquera sospitáren nostres passats.» Retreu además lo pràmbul uns párrafos escrits en lo sigle xv, que creu aplicables á la situació legal d'avuy, y en que s'afirma que en las lleys d'aquestos regnes hi ha gran confusió; que las més son diferents y fins contradictorias, foscas y diferentment interpretadas, resultant d'aixó plets llarchs y costosos, duptes y sentencias injustas.

Lo preàmbul á las Corts que, firmat per lo actual ministre de Gracia y Justicia, precedeix al projecte de ley que s'está discutint, no conté cap argument nou, y ab tot y ser molt extens, sols dedica pocas ratllas á defensar en genaral, no se sab si la codificació en son verdader sentit ó la uniformació, encara que com veurém després á aquesta va directament lo projecte. Lo principal motiu que 's fa en pró de lo que en aquest se disposa, es

que, per lo códich que 's dictará, se farà 'l dret civil «accessible al poble, sense fer necessaria la intervenció de juriscòults consagrats á son estudi pera desentranyar de son complicat organisme històric, fins los principis y relacions més necessarias y comunes en la familia y la propietat.»

Tal es lo resúm de las rahons y arguments fets desde que 's creá la actual Comissió general de codificació en 1875, en los documents oficials més capitals, y ab lo respecte degut als que son preàmbuls de disposicions legals en vigor, hem de manifestar que no 'ls trobém convincents, ni fins congruents ab lo punt á qual defensa debian encaminarse: y hem d'afegir que, ab tot y ser deguts los documents que analisem á personas que ocupan lloch preeminent en los grupos politichs de la Cort, que tant alardejan d'estar al nivell de corrents científicas, no trobém en cap d'ells aquell coneixement pràctic, ni aquella precisió de miras que es avuy característica dels que 's dedican formalment á estudis polítich-sociològics.

Los arguments que hem condensat poden classificar-se en tres grupos. Forman lo primer las frases altissonants y declamatorias, las abstraccions sentimentalistes y 'ls epítets pomposos. Que 'ns sia permés prescindir per complet de tal argumentació. Creyém que, ni fins en Espanya, pot concedirseli cap forsa probatoria.

Forman lo segon grupo 'ls arguments destinats á probar que las lleys existents son complicadas, difusas, foscas, ocasionadas á malas interpretacions, difícils en sa aplicació, y antiquadas, de manera que no responen á las necessitats actuals de la societat. Aquesta argumentació forma part de la que emplean los partidaris de la codificació en general.

Forman lo tercer grupo 'ls que van directament á la unificació de las lleys, com per exemple 'l de que no 's cumplex lo precepte constitucional que consigna que uns mateixos códichs regiran en tota la Monarquia — (al dir lo qual se presenta incomplet l'article de la Constitució).— Hem escrit «per exemple,» y no hem estat exactes, puig que l'argument que acabem de transcriure es l'únich que á favor de la unificació s'emplea en tots los documents que analisem, puig sostenir sense demostrarho, per exemple, — (aquí va bé la frase, porque son varis los punts en que 's fa 'l mateix,) — que la tendencia nivelladora é igualitaria prevaleix en las corrents filosóficas de la época; que es amenaça constant pera las legislacions forals, etc., etc., no creyém que pugui ser considerat com argument sòlit ni que mereixi tenir-se en consideració. si la afirmació sense demostració constituhi proba, fácil seria la feyna de discutir sobre las materias més intrincadas.

Descartat lo primer grupo, y dirigintse 'ls arguments que forman lo segon á defensar la codificació, quedan sols los del tercer grupo que tingan congruència ab la materia á que deu encaminarse la proba. La operació que 's vol verificar ab las diferents legislacions espanyolas, no es la codificació, sino la unificació, segons hem evidenciat en altres párrafos, y per lo tant sols son congruents aquells arguments que en favor de la uniformitat s'aduheixin.

Si aquestos quedan reduhits á la invocació d'un precepte constitucional, ¿quina forsa científica pot concedirselhi? No creyém que 's pretengui que una constitució sia font de ciencia y patró de totes las perfeccions, de manera que la constitucionalitat d'un fet, constitueix, si, un argument legal, nó una rahó científica. Una constitució pot estar renyida ab totes las prescripcions de la ciencia, y ser, no obstant, ley d'un Estat. L'argument que examiném, donchs, seria tot lo més argument d'autoritat, si la prescripció constitucional fos terminant. Per sort dista de serho, y sino s'hagués presentat mutilat lo párrafo tercer del article 75 de la constitució, se veuria que l'argument ni sisquera es de autoritat. Dit article, en efecte, á continuació de las paraulas transcritas, que diuen: «Uns mateixos códichs regiran en tota la Monarquia,» afegeix las següents: «sense perjuici de las variacions que per particulars circunstancias determinin las lleys.» Es ben segur, per lo que deixém demostrat en altres párrafos, que no poden oferirse circunstancias particulars de més forsa que las que militan en favor de las variacions que representan las legislacions civils regionals.

Cap altre argument demostrat se dirigeix á defensar la unificació per absorció, — y encara doném per suposat que 'l ja contestat se dirigeix á ella, lo que no es exacte, porque la Constitució parla sols d'unitat, que pot conseguirse per tranzacció. — y podriam deixar de feros cárrech de las afirmacions que no 's demostran. Mes no ho farem, y encara que

ns exposém á repetir conceptes expressats ja en altres parts d'aquesta Memòria, dirém quatre paraules sobre tals afirmacions.

Que la tendència de la època, se diu, es igualatària y nivelladora. Segons y conforme, hem de contestar. No negarém que aquesta tendència s'hagi mostrat forta en França, que 's mostri absorbent en Espanya, ni que existeixi en altres nacions; pero en cambi, no 's presentarà ab gran força en los països en que, com exposàrem se presta veneració als furs de las varietats. Fins en los llocs en que més vigorosa s'ha mostrat la tendència que s'invoca, no han deixat d' aixecarse protestas accentuadas contra ella. En lo curs de la historia aquestas protestas han pres formas tan enèrgicas, que en la mateixa França, y en la mateixa Espanya han donat lloch á guerras sangonentas y conmocions profundas. Ho diguérem ja al ocuparnos de la naturalesa y fins del Estat: al costat de la tendència social de igualtat, existeix la individual de llibertat, y la misió del Estat, casualment, es armonisarlas. Lo poder tendeix sempre á la absorció, y 'ls individus y agrupacions de individus aspiran á aumentar sos drets. Si fos veritat, donchs, que existís la tendència igualatària y nivelladora que s'aclama, ho seria tot menos filosòfica. La veritable ciencia, la ciencia que s'inspira en la filosofia, no prescindeix de cap element atencible. Al aplicar los principis á la política y organisació del Estat, se troba ab los elements igualtat y varietat, autoritat y llibertat, y lluny d'atribuir lo predomini á un d'ells, los limita y concilia.

No existeix, no aqueixa corrent exclusiva, nivelladora é igualatària, porque 's troba atemperada per altra corrent, no menos poderosa y tal vegada més civilisadora, d'expansió y llibertat. A mida que la cultura avansa, adquireix més força la veritable, la única corrent filosòfica; la de la armonia. Lo mon tendeix á la unió, pero no per lo camí de la absorció ni de las imposicions, sino per lo de la lliure iniciativa de totas las entitats. Lo mon tendeix á la unitat, pero sols á la unitat en lo essencial; á la unitat en la varietat. Avuy volém que las fronteres d'Estat á Estat, de regió á regió, de comarca á comarca, no sian murallas de la Xina, que dificultin lo pas del progrés, sino sols fitas que marquin varietats en competencia lluytant per la general millora. Lo mon tendeix á la unitat en la varietat, pero la consecució d'aquesta tendència la espera del desenvolupament natural dels sentiments que més enalteixen al home, de la lliure iniciativa dels individus y colectivitats, y la fia á la poderosa influencia de la ilustració, al comers cada dia creixent d'ideas y de productes. La unió entre tots los homes y pobles civilisats naixerá del perfeccionament de dret internacional, que anirà limitant, sense absorvirlo, no obstant, lo dels poders dels Estats en que la humanitat ha de dividir-se.

La tendència històrica no es, no, á la unitat del poder, com se preten per los centralisadors; la lley de la historia no es, no, la unificació, sino al contrari. La tendència, la lley constant, es la resistencia dels pobles á consentir la imposició. Va voler en los temps antichs unificar lo mon Alexandre, y tingué que atravesar l'Assia á sanch y á foc; volgueren unificar los romans, y sa historia es la de las sevas guerras. Nostre Carlos I y Napoleón son los grans acaparadors dels temps moderns, y son al mateix temps sos grans capitans. Y 's nota que l'arrepellch conseguit se sosté sols mentres dura la força del conquistador: si afluixa un moment, se disgrega y desapareix sa obra. Alexandre no pogué veurel porque va morir jove. Napoleón fou testimoni del aterrament de son imperi desde 'l seu desterro en la isla de Santa Elena. Los successors del poderós Carlos I degueren conformarse ab regnar sobre una Espanya pobre, decayguda y dessangrada per las conquistas que no pogué conservar. Los grans conquistadors contrarian la lley històrica, y en lo peccat troban la penitencia. Sa obra es sempre efimera, y al caure arrastra en sas ruinas al poble que ha tingut la desgracia de produhirlos.

No tenim, donchs, la tendència filosòfica de la època per lo que respecta á la conservació de nostre dret civil, lo que tenim es lo desconeixement d'aquesta tendència. La llibertat es la aspiració mes noble de nostre sigle, y nosaltres issarem lo pendó de la llibertat.

Y al temer lo desconeixement de las tendencias verdaderas de la època, temém ab fundat motiu, puig los que figuran en la política espanyola, ab molt contadas y honoras excepcions, no s'han pres la molestia de recollir los datos en que aquellas tendencias se sostenen. Tampoch los han estudiat, que 'l senyor Alonso Martínez, en uns párrafos del preàmbul que escriu, estampa las següents afirmacions que sens dubte creurá exactas lo

ministro don Francisco Silvela, quan las califica d'exposició vigorosa y doctrinal y las acepta reproduhintlas en sa exposició á las Corts. La «llegislació foral», diuen aquells párrafos, «que en varias provincias regeix desde temps llunyans per reals privilegis, furs y llibertats otorgats als pobles, ara en premi de sas gestas en la gloriosa historia de nostras continuas guerras, ara en recompensa de las frequents alianzas del poble ab lo poder Real, ajudant á aquest á posar á ratlla los atropells d'una noblesa turbulenta y poderosa en alt grau, té en aquellas regions arrels tan robustas y tan sòndas, com que tocan algunas á la organisació y al fonament mateix de la propietat y de la familia,» etc. Aixó escriuben oficialment los ministres Srs. Alonso Martínez y Silvela, mentres la historia fundada en documents evidents é indubitables, ensenya, per lo que respecta á Catalunya, que nostra legislació no es foral; que la major part de sas disposicions son capítols y constitucions fets en Corts formadas per los tres brassos, y que pocas, molt pocas de las prescripcions de nostre dret son fillas de reals privilegis, y menos encara de furs y albirs, otorgats per los reys als pobles en recompensa á serveys militars. La historia, ab la inflexibilitat de sos datos, nos diu: que durant molts sigles coexistiren en la península diversas nacionalitats, perfectament independents, ab la organisació que millor convenia á cada una d'ellas; que en ús de sa sobeïria 's donavan las lleys que bé 'ls hi semblava á sos poders legislatius, y que aquést y no altre es l'origen de las legislacions civils de Catalunya y d'altres regions. ¿Hi haurá qui 'ns negui que estém en lo just al temer, no las corrents filosòfiques de la època, sino son desconeixement?

Lo segon grupo d'arguments oficials tendeix á defensar la codificació. En res s'oposan, donchs á nostres rahonaments, y no 'ns toca combatrels. Encara estariem conformes ab ells, si realment nos demostrassin que ha arribat la oportunitat històrica pera codificar. Perque es precís fer constar, que las lleys anticuadas ó foscas, no sols poden aclarirse y posarse al nivell de las novas necessitats y recents adelantos per lo medi de la codificació, sino que existeixen molts altres. Y sa existencia no pot ignorarse, puig que tals medis forosament ha d'emplear lo poder legislatiu sempre que, sens codificar, dicta, deroga ó reforma lleys. L'inmens volúm de la colecció legislativa no representa altra cosa, que l'esforç fet constantment per aquell poder pera aclarir la legislació y posarla en consonancia ab los temps.

No 'ns oposém, donchs, á la codificació, y menos encara á la del dret castellá, que com directament no 'ns interessa, nos seria indiferent, si no consideressim germanas á las regions á que s'aplica, y com á tals no 'ls hi desitjariem lo major acort en la obra, pera sa prosperitat y benestar. Codifiquis enhora bona, pero no 's passi de la codificació. Ab tal de que no se 'ns privi de nostre propi dret, no havém d'oposar lo menor obstacle á sa millora ni á la dels altres regionals. Fins li prestarem nostra cooperació, si es necessària, al discutir-se la reforma en lo seno del poder legislatiu, per medi de nostres representants.

Mes com no 's tracta de codificar las varias legislacions particulars, sino d'unificar lo dret civil per lo medi de supeditarlas totas á la particular castellana, d'aquí que notuigan cap valor en l'assumpció que discentim las rahons alegadas en pró de la codificació. Si 's tractés formalment d'aquesta, las discutiríam, y si no tots, molts de nosaltres y de aquells á quins representém estarian de sa part.

Y no 's diga que 'l projecte actual salva las legislacions particulars. No volém analitzarho detalladament, puig l'objecte que 'ns proposém no es defensarnos especialment del perill present, sino exposar un conjunt de principis, qual adopció pogués consolidar definitivament los interessos permanents del país. Dirém sols lo precís pera demostrar que 'l projecte actual, lluny de salvar las legislacions regionals, apressuraria la ruina que las amenaça.

Ja havém parlat de son preàmbul, y així en aquest com en l'articulat, segueix considerant á las legislacions particulars, que anomena forals, subalternas de la comú de Castella. Res importa que en la base quinta 's digui que en las provincias y territoris en que subsisteix dret foral, seguirá en vigor *per ara*, de manera que no sufregi alteració son règimen jurídic per la publicació del Códich, puig que en aquesta mateixa base no sols hi ha 'l *per ara*, que es la sentència de mort de nostras legislacions particulars, sino que conté la afirmació de que aquestas legislacions constitueixen *excepció* del dret comú de

Castella. Y com si aquesta base no fos bastant explícita, la que la segueix reproduïx el projecte de Febrer de 1880 en lo relatiu á la situació futura d'aquelles legislacions, y determina que per medi de projectes de llei, escoltant á la Comissió de còdichs, se posaran al civil que 's formi apèndixs, en los que 's continguin las institucions forals que convinguin conservar en cada una de las provincias ó territoris ahont avuy existeixen.

Diguís, donchs, lo que 's vulgui en lo preàmbul, nostras venerandas legislacions particulars quedarian condemnadas á mort si arrivés á esser llei lo projecte. En lo moment mateix de sa aprobació entrarian en l'agonia, puig la subsistència d'algunes institucions deslligadas y com excepció, no podria salvarlas de la mort. Un cos com nostre dret, que forma un tot armónich, y quals organs están mútuament relacionats, no pot sufrir la mutilació que se li prepara, sens deixar la vida en las mateixas mans del operador.

Avans de treurer las conclusions de tot lo dit, hem d'entrar en un altre orde de consideracions, que, encara que serán breus, requereixen capítol apart. Al final del mateix resumirém nostres punts de mira en las cuestiones que analisém.

II

Estat actual de la legislació catalana.—Nostras aspiracions.—Única solució equitativa dintre de la legalitat present.—Conclusions.

Després de las negacions han de venir las afirmacions. Lo que ferem en la part tercera, al tractar dels interessos materials, presentant solucions positives després de demostrar los perjudicis que 'ns reporta la marxa econòmica que se segueix, hem de ferlo en la present, en defensa dels altíssims interessos morals que representa nostra legislació civil.

Mes avans de tot hem d'examinar son estat actual, que es dolorós y pera nosaltres iritant. Las corrents que desde la unió dels varis Estats espanyols impulsaren lo desenrotlló nacional, produhiren lo desvio envers tot lo particular de las regions, y nostra legislació civil quedá en lo mateix estat en que 's trobava, sens que una sola gota de sava nova hagi desde allavors circulat per son tronch ni per sas branques pera tornarla jove y vigorisarla.

Ho diguerem ja per incidència. Al pujar al trono don Felip V, feya més d'un sigle que no s'havien reunit las Corts catalanas, y 'l neu monarca las congregá per última vegada, més be pera captarse simpatías que pera que s'ocupessen en reformas transcendents pera 'l país. Després de sa entrada per las armas en Barcelona, encara que no de dret, de fet, perdé Catalunya las atribucions legislativas, y desde 'l decret de Nova Planta, expedit en 1716, regeixen pera aquestas comarcas las disposicions legislativas de carácter general.

Nostra legislació civil especial, donchs, quedá estacionada é inmòvil. Passaren anys y més anys, y seguí en l'estacionament é immobilitat, sens cap medi pera fer la més lleugera evolució. Per aixó avuy, en alguna de sas parts, se presenta fins com petrificada, y 's verifica en nostre país un fenómeno, que de segur te poquíssims precedents en la historia. Avuy lo poble catalá es un poble viu, molt viu; amich, molt amich del moviment, y no obstant, en lo ram del dret privat més transcendental pera la vida dels pobles, se troba subjecte á una legislació esmortida é inmòvil.

Aquest fenómeno verdaderament anòmal produheix dos efectes culminants, á qual més funestos pera nostre país.

Es lo primer, que nostre dret, ab tota sa dignitat d'origen, y ab tota la noblesa de sos fonaments filosòfics; tenint un cos legal indígena compost de constitucions, capítuls de Corts y de costums venerandas compiladas, y acudint com á supletori al dret més abundant y racional, ó sia al romá; formant, per tant, un tot complert y adequat al carácter del país á que s'aplica, se presenta á la vista dels que sols miran las cuestiones superficialment, en circumstancias desventajossíssimas. Apareix com á antiquat y casi ruinós; las institucions útils y aplicables avuy están barrejadas y confosas ab altrás ja inútils y sens aplicació, y 's necessita un exámen atent pera descobrir las bellesas que amaga son exterior fet malbe per los anys. Nostra pobre legislació 's troba en lo cas d'aquellas estàtuas gregas ó romanas que 's descobreixen entre las runas. Al separarlas dels munts de runa que las amagavan, la crosta de fanch y pols que 'l temps ha format en sa superfície fa que l'ignorant á qui 's deu la troballa no li concedeixi cap valor. Aquella estàtua, empero, neta-

jada y restaurada, ompla d'admiració als intel·ligents que la contemplan, y cubreix de vergonya al descobridor que la hauria fet trossos, si s'hagués deixat portar de son propi impuls.

Es lo segon que algunas de nostras institucions características y que estavan destinadas encara á prestarnos grans serveys, nos son completament inútils y poden arribar á ser nos perjudicials, á causa de no poder acomodar-se á las noves necessitats ni respondre als interessos d'avuy. ¡Quánt y quánt no ha contribuït aquesta situació legal anòmal é insostenible al decadiment de nostre carácter!

Y no hem tingut medi de sortir de tal estat. No se 'ns ha ofert més que un dilema, quals dos termes son igualment fatals. O hem degut treballar per conservar una legislació civil que 's conforma ab nostre carácter, pero que no respon per complert á las necessitats d'avuy, ó resignarnos á acceptar altra legislació, que, prometent atemperarse á aquestas necessitats, está y ha d'estar renyida ab nostre carácter. Dilema fatal, davant lo qual, no obstant, no ha vacilat may Catalunya. Ha jobtat sempre per sa pròpia legislació, fins devent conservar-la inmòvil: may acceptará espontáneament altra que no respongui á son modo de ser característich. Conservant la nostra, 'ns queda la esperansa de poder algun dia posarla á la altura de las noves necessitats. Acceptantne una altra, tota esperansa desapareix.

Als inconvenients expressats, hi ha que afegir altres no menos fatals, que 'ns limitarem á indicar. Totas las lleys que desde 'l decret de Nova Planta s'han dictat ab carácter obligatori pera Catalunya, totas las que avuy naixen en las Corts, aixís com totas las demés disposicions de carácter legal, s'elaboren en vista y consideració al dret de Castella, y casi totas ó contradiuhen al nostre, ó no s'avenen ab éll. Y encara ve á complicar aquesta situació anòmal, la aplicació feta per tribunals que no coneixen profundament nostre dret, y de tot aquest conjunt d'anomalías resulta un estat jurídic insostenible. y quals fatals consecuencias pera 'l país son incalculables.

¿Cóm sortir de tal estat? Sols hi ha un camí just y convenient á un temps. Lo que 's desprén de totas la planas d'aquesta Memoria: abandonar la via de la absorció y entrar de ple en la de la verdadera llibertat. Deixar d'aspirar á la uniformitat pera procurar la armonía de la igualtat ab la varietat, ó sia la perfecta Unió entre las varias regions espanyolas.

L'orde d'ideas que pregoném es acomodable ab tots los principis polítichs, y al amparo de totas las formas de govern pot ab més ó menos facilitats desenrotllarse. La meta, lo punt final no es definit, puig al que professa uns principis generals li succeheix com al viatjer, que quant més camina, més horisonts nous descubreix.

Circumscribintnos, donchs, á la Constitució que 'ns regeix, com en la part preliminar, á sas prescripcions acomodarem las conclusions relatives á aquesta part de la Memoria, ab que terminaré 'l present capítol. Las que formulém son las següents:

1.ª No existeix en Espanya un dret civil comú y altres forals. Existeixen, sí, varias legislacions regionals particulars, perfectament iguals en jerarquia.

2.ª La unificació del dret civil no es indispensable als fins del Estat. Quan existeixen en lo país grupos ó rassas de diferent carácter, qual varietat casualment se demostra en la existència de legislacions diferents y encara diverses, la unificació, lluny de ser útil, es perjudicial á la misió civilisadora del Estat.

3.ª La unificació de drets civils tan diferents y diversos com existeixen en Espanya, no pot verificarse per medi d'una codificació única, puig que aquésta inevitablement ha de pendre 'l carácter de uniformació per absorció.

4.ª Essent las legislacions civils particulars perfectament iguals en jerarquia, si ha arribat la oportunitat de la codificació, y la recomana la ciencia,—(extréms que no afirmém ni neguéms),—deu procedirse á la de cada una d'ellas en particular, per los medis més adequats á son especial esperit.

5.ª Prevenint l'article 75 de la Constitució que «Uns mateixos còdichs regiran en tota Monarquia, sens perjudici de las variacions que per particulars circumstancias determinin las lleys,» no hi ha cap obstacle á que per medi d'una Llei, se determini, que las legislacions civils particulars regionals han de ser variadas, trayentse després d'aquesta declaració totas las consecuencias naturals.

6.ª La primera y más trascendental d' aquestas consecuencias es, que deuria tornar-se á las legislacions regionals la movilitat que 'ls hi es necessaria pera anarse atemperant á las necessitats y corrents dels temps, trayentlas del estancament en que 's troban.

7.ª Pera conseguir lo resultat que s' acaba d' indicar, ó si 's cregués útil la codificació de las legislacions regionals separadament, dintre de la Constitució y de las lleys, podria nombrarse pera cada una d' ellas una Comissió de codificació, ab iguals atribucions y anàlechs encàrrechs que la que avuy existeix, y que podria continuar pera 'l dret castellá; quals comissions estudiessin ab la calma y mesura que la importancia trascendental del assumpto requereix, la legislació que especialment tinguessin encarregada. Aquestas comissions, formadas per juriscónsults de la regió respectiva, y divent reunir-se en alguna de las poblacions de la mateixa, podrian proposar al Poder legislatiu las modificacions, retormas ó derogacions que estimessin justas y convenientes al dret regional, y en son lloch y cas preparar la compilació ó codificació del que tinguessin á son càrrech.

8.ª y última. Deixant l' article 78 de la Constitució á disposició de la ley, sens cap trava relativa á nostre punt de vista, la determinació dels tribunals y jutjats que hi ha d' haver, sa organizació, facultats, modo d' exercirlas y calitats de sos individus, en las regions de dret civil particular hi podria haver tribunals, que per sa organizació y calitats de sos individus, oferissen garantia segura de la exacta aplicació de la legislació regional. Pera fer més fructífera aquesta reforma, deurian aiximateix reorganisar-se las facultats de dret en las universitats, de manera que las diferents legislacions regionals fossin degudament estudiadas y conegudas.

Arrivém al final de la tasca que 'ns imposarem. Al portarla á cap, subjectantnos estrictament á la proposició que fou aprobada en la reunió que 'ns conferi l' encàrrech, hem procurat interpretar las aspiracions, no sols de sos votants, sino també de la majoria de nostres compatricis.

¿Ho hem conseguit? No 'ns toca á nosaltres decidirho, y 'ns limitarém á afirmar, que, formada la Comissió redactora per personas que en filosofia y en política militem en camps distints, hem estat perfectament d' acord en los punts de vista generals y solucions que en la Memoria 's condensan, y que si be 'ls detalls, com resultat que son de tranzaccions mútuas entre opinions variadas no contenen purament las de cap de nosaltres, han sigut consignats com base d' aquells punts de vista y fonament d' aquellas solucions. Manifestarém, á més, que tenim la ferma esperança de que, aixís com los individus de la Comissió redactora y de la Mesa que firmém, hem tingut punts de vista y solucions comuns en las trascendentals materias que hem degut, encara que lleugerament, tocar, aixís també venrán en nostras conclusions condensats sos ideals moltíssims compatricis, no sols de Catalunya, sino també de las altres regions que sofreixen los mateixos mals y son víctimas d' iguals perjudicis.

Per lo que toca á nostres compatricis catalans, fundém las esperansas en lo renaixement que s' iniciá fa ja alguns anys, y s' ha desenrotllat constantment. Fa cosa de mitj sigle, que si be alguns homes previsors havian emprés la tasca de reivindicar nostra historia, ningú pensava que poguessen naixer aspiracions á un orde de cosas que fos consecuencia de nostras antigues glories. Y no obstant, un renaixement que comensá tímida-ment en lo terreno literari, troba avuy ja estrets los límits de las arts y de las ciencias especulativas, aspira á fins de transcendencia práctica, y entra en lo terreno polítich-social. Per desgracia, á nosaltres nos ha tocat condensar la primera manifestació solemne del nou aspecte del renaixement, y si nostra voluntat y entusiasme son molts, nostras forsas son pocas. Mes, aixís com los primers ensaigs literaris, reduhits á la modesta inserció de poesias catalanas en los papers públics, nos han portat á tenir poemas y dramas que forman ja part de la literatura europea, aixís també nostre imperfecte esbós polítich-social será potser lo precedent de treballs trascendentals, que estiguin al nivell de las joyas de nostra literatura.

Per lo que toca á las demás regions espanyolas, nostras esperansas se fundan en que totes, fins las que 's prengueren lo paper de directives, se troban en situació semblanta á

la de Catalunya. Totas pateixen lo mateix mal, y sols pot curarlo ó aliviarlo 'l mateix remey. Som una reunió d' entitats empobridas y debilitadas, que sols podrán marxar endavant apoyantse mútuament. Per sort, lo moviment regional s' ha manifestat ja, encara que débilment en algunas d' ellas. Esperém que adquirirá més forsa y vigor, en la seguretat de que allavors farà sentir sa influencia en la direcció general de la cosa pública.

Lo moviment es reflexiu, y per serho avansará ab solides. Veritat es que sa marxa no será brillant, y potser passará desapercibuda pera 'ls que sols creuen en las agitacions ruidosas per més que després resultin estérils; pero no es ménos cert que, per aixó mateix, sas consecuencias serán més trascendentals. Es una veritat incontestable la que consigná fa casi mitj sigle l' ilustre Balmes en lo següent párrafo:

«Als pobles,—diu,—com als individus, no 'ls salvan los furiosos arrebatos de cólera, ab que cegos de venjansa 's llensan á la violencia y al crim; sino la fermesa en sostenir ab lo corresponent decoro 'ls interessos de sa causa, y aquella inalterable constancia, nascuda de la profunda convicció de que la rahó 'ls hi assisteix y de que tart ó aviat arribará 'l dia de la justicia. O'Connell ha aixecat la Irlanda de la abjecció en que estava sumida, y la ha colocat en imponent actitud, sent tremolar tots los governs de la Gran Bretanya; y un dels primers passos de sa gran obra fou lo reprimir las violencias particulars, l' evitar los estérils alsaments y 'l presentar la causa nacional ab los colors de que era digna.»

¡Tan debó que 'ls que 'ns segueixin en lo camí del renaixement polítich-social sápi-gan presentar la causa regional ab los colors de que es digna! ¡Tan debó que aquest primer ensaig sia 'l punt de partida del que resulti una evolució en la marxa que ha seguit y segueix la nació espanyola! ¡Vulgui Deu que nostra treballada nació pugui regenerarse per lo particularisme! Lo dia mes felis de nostra vida, y així com pera nosaltres, pera la gran majoria dels espanyols, seria aquell en que, restaurada la vida de las regions; reintegradas las distintes parts que forman lo tot nacional en la personalitat de que avuy careixen; unidas totes com germanas per los llassos de la fraternitat y del interés mútuu, sens im-posicions ni dependencias, y protegintse unas á otras en las distintes manifestacions de la activitat, pera sostenirse y prosperar ab los esforços de totes; regoneguts los furs de las varietats, poguessen tots llensar al vent, no per dever sino per gratitut y afecte, un crit atronador de ¡visca Espanya!, en lo que 's barrejessen totes las llenguas nacionals, oficialment iguals en categoria, y unidas en un sol sentiment. ¡Felis, mes felis que tots lo qui en aquell moment ocupés lo lloch preeminent de la nació! Entre 'ls firmants, com entre 'ls que representém, nos trovém partidaris de totes las escolas políticas y filosóficas, y si molts d' ells tenen en la forma monárquica y en la dinastia actual l' ideal de sas aspiracions, en defensa del que emplearian totes sas forsas, altres ho veuen en molt distintes institucions. Fem aquestas observacions pera que tinga mes forsa la declaració ab que aném á terminar. Si al triunfar lo regionalisme, presidís als destins de la nació l' actual Monarca ó un de sos successors, al ressonar la aclamació al regenerador d' Espanya, que 's confondria ab lo crit general de alegría, en aquesta aclamació pendrian part las veus fins dels que tenen sos ideals en altres institucions. Sens renegar de sos principis ni faltar á sa dignitat, se creurien en lo dever de mostrarse conciliats en aras del bé del país ab la Monarquía y ab lo Monarca.

Barcelona y Febrer de 1885.—La Comissió redactora: (1) Joan Permanyer y Ayats.—Domingo Sanromá.—Joseph Roca y Galés.—Francisco Román y Puig-dengolas.—Fernando de Camps.—Joseph Pella y Forgas.—Valentí Almirall.

(1) Don Ramon Torelló no ha pogut firmar encara la Memoria, per trovar-se ausent, en Madrid.

MISSATGE A LA REINA REGENT DE 1888

Edició facsímil del "Missatge á S.M. Donya Cristina de Habsburg-Lorena, Reyna Regent d'Espanya, Comtesa de Barcelona", de l'exemplar pertanyent a la Fonoteca Història de Jaume Font.

TAULA

	PAGINAS.
Exposició elevada á S. M. lo Rey.	III
Acta de la reunió celebrada lo dia 11 de Janer.	1
PART PRELIMINAR.	
Motius per los que 'ns dirigim al Rey y no á altre poder ó autoritat.—Suscinte exámen de la Constitució que 'ns regeix y de las prácticas parlamentarias en Espanya.	4
PART PRIMERA.	
I.—Grupos diversos ó varietats que forman lo poble espanyol.—Predomini d' un d' ells sobre 'ls restants.—Ressenya històrica dels medis empleats pel grupo predominant pera supeditar als demés, y especialment al català.	8
II.—Resultats del sistema unificador per absorció.—Llassos d'interés y carinyo que uneixen á las diversas regions espanyolas.—Única esperansa de millora.	16
PART SEGONA.	
Naturalesa y fi del Estat.—Varis graus de desenrotllo fins á arribar al Estat de cultura.—Oposició d' interessos —Unió, unitat y uniformitat.—Armonisació de la varietat ab la igualtat.—Ventatjas teóricas y prácticas de la organisació que 's basi en la armonía de aspiracions é interessos.	19
PART TERCERA.	
I.—Aplicació de las reglas sentadas en la part anterior á la protecció y defensa dels interessos materials.—Diferentas formas que pren aquesta protecció y defensa segons la situació del Estat.—Medis que emplean respectivament los Estats sans, los malalts ó débils, y 'ls excessivament robustos.—En todas las situaciones es l' Estat proteccionista.—Comprobació d' aquest assert.	26
II.—Malaltia general que pateix nostra nació.—Debilitat de nostra industria.—Comparació de la mateixa ab la d' altres paissos.—Efectes de la transformació que deuría verificar si quedés sense protecció y defensa.—Son valor é importancia relativa.—Son augment en los últims anys.—Efectes que han de produhir los convenis ab la Gran Bretanya.—Circunstancias que fan imposible tota compensació.—Necessitat que té la industria d' estabilitat legislativa en lo económic.—Situació de las nacions purament agricolas.—Conclusions.	30
PART QUARTA.	
I.—Aplicació dels principis sentats als interessos morals del país.—Elements del dret.—En sa aplicació ha d' acomodar-se á la historia.—Rams del dret en que es indispensable, útil ó perjudicial la unificació.—Diferencia entre compilació, codificació, unificació y uniformació.—Suscinte exámen de las legislacions civils de Castella y Catalunya.—Diferencia de fonaments.—Orígens, institucions y costums.—Inconveniencia é injusticia de la uniformació en nostre país.—Inexacta aplicació de la paraula codificar.—Exámen dels arguments que s' han empleat en pró de la uniformació anomenada codificació.—Refutació dels mateixos.—Suscinte exámen del projecte que 's discuteix.	39
II.—Estat actual de la legislació catalana.—Nostras aspiracions.—Única solució equitativa dintre de la legalitat actual.—Conclusions.	52
CONCLUSIÓ.	54

MISSATJE

A S. M. DONYA MARIA CRISTINA DE HABSBURG-LORENA,

REYNA REGENT D' ESPANYA,

COMTESA DE BARCELONA

MISSATJE

á S. M. D.ª **María Cristina de Habsburg-Lorena,**

REYNA REGENT D' ESPANYA,

COMTESA DE BARCELONA

SENYORA:

Deu que té en sas mans la sort dels homes, que es mestre y senyor de reys y de pobles, que es tot amor y justicia, no pot permetre que prevaleixi la iniquitat engendrada per l' esperit de venjansa, y fà avuy, al presentarnos nosaltres al devant vostre, que 's torni á obrir lo llibre immortal de la historia de Catalunya per sas planas mes gloriosas, encara que més tristas; per aquellas planas en las quals lo nom de vostre llinatge se troba unit al nom de nostra casa, abdós escrits ab la sanch de las nostras venas,

Perqué no pot ésser fill del atzar, sinó degut á las disposicions més altas, que avuy, després de tants y tants anys de vergonyós infortuni que 'ns semblan llarga cadena de sigles, vinga á hostatjarse en la capital de Catalunya altra Arxiduquesa de Austria, altra Cristina d' Habsburg, regina d' Aragó y de Castella, y comtesa de Barcelona, com aquella que feu vida en nostra Ciutat, prometentnos en nom del soberá, que jamay ni ella ni la seva casa abandonarian á la atribulada Catalunya.

Y no 's deu tampoch al atzar, sinó á las mateixas disposicions altíssimas, que nosaltres siguém, després de tants combats y de tantas caygudas, després de rebre tantas feridas en lo cos y en l' ànima, los mateixos catalans del comens de la passada centuria, y que ab lo mateix entussiasme de pàtria é igual amor de justicia que en aquellas jornadas d' estermi, nos presentém al devant vostre, gelosos de las constitucions y llibertats que tant ennobliren y feren poderosa á la nació catalana; y com en aquells dias, en los d' avuy, també de proba, vos vinguém á parlar de lo que es nostre, de lo que 'ls enemics d' ahir nos prengueren y 'ls d' avuy nos negan.

Bé es veritat, Senyora, que si Vostra Casa y nosaltres no hem mudat los afectes de l' ànima, sentint ab la mateixa vehemencia que avans sentiam, l' amor á aquesta terra,

tenim avuy per nostra part de contenir los impulsos de la naturalesa pera que las llàgrimes, no totas de dolor, que 'ns acuden als ulls, se 'n tornin al cor. Y es que allavors, Senyora, la nació catalana, si bé 's trobava amenassada de mort, aixís y tot, gosava encara de sa autonomia y per ella bregava ab sas armas propias, aussiliada per las de la Vostra Casa, devant de tot lo mon que tenia en ella fixa la mirada.

Avuy, Senyora, ni rastre 'n queda sobre la terra del pas per ella de nostra gloriosa soberania, Suprimidas están las nostras Corts nacionals; desapareguts los tres brassos que ab llur prudencia y sabiduria armonisavan los interessos de tots los catalans ab los interessos de la Corona; no existeix ja 'l Consell de Cent ni 'ls altres Consells comunals de tota la terra, d'esperit verament democràtic; destitubits se troban nostres peculiars Tribunals de Justicia, tan dreturers com l'esperit del poble que 'ls engendrava; desnaturalisada 's mira la nostra Universitat y totas nostras ensenyansas catalanas, d'ahont sorti tanta claror de ciencia y de progrés; en una paraula abolit es tot lo que li es donat abolir á la llei de la forsa quan no hi ha la rahó que la refreni.

Y nosaltres que som senyors de casa nostra, per voluntat de Deu, per voluntat de nostres avis y per voluntat propia, nos veyém obligats á acudir á Madrid pera captarho tot de jenolls d'una majoria d'homes estranys á Catalunya, fins al punt de que sembla talment que 'ls hi haguém de demanar autorisació pera respirar l'ayre de la terra, y tot en la seva llengua, puig en lo llenguatge que 'ns vé de l'ànima ni tansols podem demanàrloshi 'l perdó d'un sentenciá á mort encara que ab ell poguéssim provàrloshi que es innocent y tingués ja en lo coll la afrontosa argolla.

Y allà dalt se disposa de nostres fills y germans, prenéntlosi de las mans las eynas del trevall després de quintarlos despiadadament, lo que may s' havia fet á Catalunya, y enviantlos á paissos forasters sense fixarse en que, al olvidar allí llurs costums patriarcals, olvidan també l'afició al trevall y l'amor á la familia y á la terra. Y allà se fa la tria dels homes que han d'administrar justicia en los Tribunals de Catalunya y de quins han d'ésser los que han d'ensenyar en nostras aulas, per més que uns y altres sovint ni entengan la llengua ni res d'aquells ab quins han de tractar y alguns desconegan nostras lleys veneradas, ó coneixentlas los hi sian odiosas, y altres vingan á ensenyar á nostre jovent historias incomplertas y parcials, ahont s'amagan los fets mes gloriosos dels nostres passats y en las quals, si 's retrau la estada de vostres progenitors á Espanya, es no més pera oféndres á ells perque vingueren y 'ns prometeren baix jurament vetllar per las lleys de la terra, y á nosaltres perqué creguérem en llurs paraulas y pera defensarlas donarem vidas é hisendas. Y allà dalt, Senyora, com si encara no n'hi hagués prou contra la terra catalana que es una é indivisible, se la ha partida inconsideradament en quatre provincias, ab lo qual se contribuheix á aixecar entre ellas rivalitats y resels: no tenintne prou ab matar á aquesta nacionalitat, sino que, com á cos de criminal, ha escuarterat son cadáver la mateixa rancunia que en la sala de Sant Jordi del Palau del General de Catalunya llensá á la foguera 'ls títols y prerogativas otorgats per vostra familia á fills d'aquesta terra.

Pero no es aixó solzament: fins dintre de la mateixa organisació que per artífici s'ha creat, Catalunya no pot tenir, com tampoch las demés regions d'Espanya, garantida la defensa propia, perque 'ls representants que en las Corts portan lo nostre nom, son abans que tot y sobre tot servidors obligats d'agrupacions politicas subjectas al pensament d'un capdill absolut ó poch menos, lo cual no es d'estranyar, ja que no més baix lo carac-

ter de tal vassallatge es concebible 'l predomini de una representació que te tan poch de formal pera la confecció de las lleys com molt d'irrisoria pera las regions representadas, las quals vanament confian en los que sovint ni son fills de la terra, ni tal vegada han posat en ella sos peus.

Y aquest arreballament de tot lo que constituíia nostra personalitat dintre de la península ibérica, nos desposseheix de la iniciativa y en absolut del govern de nostra propia hisenda. De tal manera, que tot just teniam iniciat un periodo de relativas ventatjas, degudas als afanys y trevalls comensats per los nostres pares, y per nosaltres continuats, quan, inspirantse en principis d'una fatal escola, los Guberns centrals, que no han volgut atendre á las nostres previsoras sollicituts han produhit aqueix espantós desgavell y aqueixa afrontosa miseria que avuy nos afligeixen y de las quals son més víctimas las regions que major prosperitat havian conseguida defensantse ab sos suprems esforços.

Aixís s'explica que als que deuriam ser propietaris se 'ns vagi reduhint á la precaria situació de parcers, fins al dia en que, per no poder pagar los impostos, nos desposeixen de nostres bens los executors de sa desnaturalisada política; d'aquí vé que la indústria tanqui las portas de sas fàbricas y tregui al carrer als obrers als que tots los governs, igualment enganyadors en sos discursos, han garantit lo pá de llurs familias: d'aquí vé que nostres pagesos notrobin qui 'ls hi compri, ni á preu miserable, lo que ab tantas suhors y ab tantas llàgrimas conreharen: d'aquí vé que las naus catalanas se pudreixin, abandonadas en los ports y 's venguin á Catalunya á pes de llenya ó vagin als estrangers pera que, mudant de bandera, nos dughan triomfalment á Espanya, á cambi del or del país, los productes trasformatos de la Indústria y la Agricultura; y d'aquí vé, Senyora, que veyém adolorits com totas las vias de mar y terra que portan avuy á Catalunya tants y tants viatgers ab motiu del Certámen Universal, serveixin també pera endursen cada dia més, com de terra malehida, al desvalgut pagés y al desamparat obrer, germans nostres, als que la política maléfica del Centralisme, ab lo mateix rigor que en altre temps tractá al juheu y al moresch, si be ab formas més acomodadas al fingiment de la nostra época, los espulsa ignominiosament d'Espanya.

Y no vos enganyi, Senyora, la seva aparent prosperitat manifestada aquestos dias. Lo gegant que agonitza, glatintli 'l cor com en millors épocas, sentintse remoure l'ànima indomable dintre de sa descarnada ossamenta, ha fet avuy esforços suprem con lo fá qui 's despedeix de la vida y 's posa sas més pomposas galas y crida á parents y herents al entorn de son lliit. Vos ho veureu be prou estudiant á fons la celebració d'aquest Universal Certámen en que ella, Catalunya, fá avuy un acte de soberania, cridant á las demés nacions de la terra, pera donárlashi la coral abrassada de germanó, fins allà hont li permet arribar la decadencia de sas forsas.

Mes si nosaltres, conservant ab la mateixa puresa d'avans nostra virilitat y nostras aspiracions, hem arribat á tanta desdítja, ¡qué diferente no es, oh Senyora, la vostra situació avuy que 'ns trobem á las darrerias del sigle dinové, en comparansa ab la situació en que 's trobava vostra predecessora en los primers anys de la passada centuria! Vos, albergueu de segur lo mateix amor y 'l mateix afany de lograr la felicitat d'aquesta terra que hi tenia la anyorada esposa de nostre rey Carles, sentint, com mare amorosa, ab la mateixa vehemencia, tot lo pés dels infortunis que aclapararen á nostra nativa pàtria. Mes vos ja no heu de temer, com ella perdre corona y vida dintre dels murs de Barcelona, ni haureu de abandonar la capital de Catalunya en nau estrangera, casi fugitiva y ab la por

en l' ànima, comprenent que ab tot lo valor y ab tota la fidelitat del catalans no n' hi havia pas prou pera salvar à vostra familia de la pèrdua dels ceptres d' Espanya. Avuy podeu girar los ulls, serens, entorn d' aquesta Ciutat, oberta à totas las nacions de la terra, y en lloch veureu rastre de fortalesa enemiga, y 'l cel de Barcelona se vos presentarà vestit de sa blavor transparenta, sense que la fumera de la pólvora la enmortalli, ni la pluja de la metralla ratlli sa puresa, que avuy, Senyora, la corona de regina d' Espanya que ceneix vostra testa no vos la disputa cap soberà de la terra. La pau dels Borbons ab vostra familia no ha sigut la pau venjativa é implacable que 's vá tenir ab lo Principat, y nos ho diu ara—si ja altres fets anteriors no 'ns ho diguessen—lo que hagi sigut un Borbó, Alfonso V de Catalunya y XII de Castella, qui vos hagi feta entrega de sa corona, santificant lo sacerdot, en nom de Deu, aquestas esposallas que tandebó tingan pera Catalunya mes transcendencia que la unió de dos sers en lo sacrament del matrimoni.

Per aixó dihem, Senyora, y ho dihem bategantnos lo cor d' esperansa, que ha tornat à nostra Ciutat, com nos ho va prometre, la Arxiduquesa d' Austria, la Comtesa de Barcelona, obrintse altre cop lo llibre de nostra procomunal historia y reobrintse ab ell lo procés de nostra causa nacional.

Y es à Vos, à qui està encomanat estudiar imparcialment la causa y revocar imparcialment la sentència; que à més de Deu que vos ho imposa, hi som nosaltres que vos ho preguém, hi son vostres gloriosos passats que vos fan memoria de llurs juraments, y devant de tots s' aixeca, Senyora, l' ombra de vostre Espós, pera recordarvos també com en dia no llunyà, presenciantho Vos, assegurarà à representants nostres QUE ELL ERA ADVOCAT Y ADVOCAT CONVENSUT EN LA DEFENSA DE NOSTRE TREBALL Y DE NOSTRAS LLEYS.

Vos, millor que ningú en aquestos moments podeu judicar fins à quin punt està obligat per lo més sagrat dels debers un poble com lo nostre à reclamar lo que li pertany, que es tot lo jurat per los reys y que estava en vigor à Catalunya fins al any 1705; fundantnos, al reclamarho, en los drets antichs porque son la herencia de nostres majors y aquesta herencia no pot prescriure, y afirmantnos en l' esperit de la época que vol que 'ls pobles sian senyors de llur casa y guardadors y legisladors de las propias lleys.

Y ho compendreu ab més forsa encara, porque, essent de una ilustre familia, heu vingut de un gran poble ahont se procura atendre à la vida de totas las nacionalitats agrupantlas armónicament al voltant del Cap del Estat, com practica vostre magnánim parent Francisco Joseph I, qui no confon los poders, sinó que, esclau de lo que las lleys antigas disposan, se ceneix per igual la corona imperial d' Austria y la corona real d' Hungria, d' aquesta Hungria mirall de Catalunya, ab qui tant s' assembla en fermesa de caràcter y en drets de nacionalitat, y ab qui ahir tant s' assemblava en desventuras. Y si avuy lo nostre pais no s' iguala ab ella en la fortuna, es porque 'l seu soberà al véurela postrada y agonitzant, li donà la ma pera alsarla, li cloqué ab amor las feridas y posantli altre cop en sas espatllas lo mantell de soberana, renovà 'ls juraments de fidelitat à sas lleys payrals en tot lo concernent à la constitució, la independència, las llibertats y la integritat territorial de la nació húngara.

A Vos, donchs, Senyora, que en nom de vostre ignocent fill sosteniu lo ceptre d' Espanya, à Vos acudim, pera recordarvos tot lo que constituïa la personalitat de Catalunya, puig si bé nosaltres per nostra voluntat, ab nostre amor al progrés, no volem fer preval-

dre las lleys que hagi esborradas de la vida moderna la mà del temps, no podem abandonar avuy ni may las que hagi esborradas lo dret del més fort.

Desitjém donchs, que torni à possehir la nació catalana sas Corts generals lliures é independents, obertas per lo Cap del Estat ó per son lloctinent, en las que hi tingan representació directa totas las classes socials, desde las més humils à las més elevadas: Corts en las que 's votin los pressupostos de Catalunya y la cantitat ab que te de contribuir nostre pais als gastos generals d' Espanya: Que sia Catalunya senyora del govern interior de sa casa, senyalant ella mateixa 'l contingent del exèrcit pera 'l Principat, no quantantse à sos fills ni fentse à Catalunya llevas forsosas, sino provehintse de soldats voluntaris y á son, los que no degan sortir may en temps de pau de nostre territori: Que la llengua catalana sia la llengua oficial à Catalunya pera totas las manifestacions de la vida d' aquest poble: Que la ensenyansa à Catalunya sia donada en llengua catalana: Que sian catalans los Tribunals de Justicia y totas las causas y litigis se fallin definitivament dintre del Territori: Que 'ls càrrechs de la nació catalana los nombrin los catalans mateixos, procurant que recaiguin en catalans los càrrechs politichs, los judiciales, los administratius y los de ensenyansa: Que vinga lo Cap del Estat d' Espanya à jurar à Catalunya sas Constitucions fonamentals, com à condició indispensable d' antich establerta pera exercir à drete lley la soberania en lo Principat: Y per fi que 's reintegri à Catalunya tot lo que tenint que ser lletra viva se guarda com à lletra morta en los arxius y en lo fons de l' ànima dels bons fills de la terra.

Si à conseguir aqueixa reivindicació complerta ho encaminessen tot, Senyora; si un dia los nostres drets y llibertats se vejessen degudament garantits; si vos logresseu deslliurarnos de la tutela que s' exerceix sobre Catalunya, tutela que no la ha imposada la justicia, ni 'l testament de nostres avis, ni menos se despren del pacte d' igualtat ab que 'ls Estats se confederaren ab l' enllàs dels Reys Catòlics, se trencaria, es cert, la unió monstruosa que ara tenim ab las altres nacionalitats d' Espanya, se trencaria la unió artificial que 'ns imposa 'l Centralisme, pero seria pera agermanarnos de nou ab més noble fermesa per una estreta y llarguíssima abrassada, sense rivalitats presents ni rancuniosas recordansas, ni desitj d' imposicions, puig bé sab Deu que no aspirém ni may hem aspirat à que 's vesteixi à las demás nacionalitats espanyolas ab los colors de Catalunya, siqu que cada arbre arrelli, creixi y tregui brotada y fruyts en son terror y de la sava de son terror, fent vots, si, pera que s' otorgui à las regions despossehidas tot lo que 'ls hi hagi arrebatat la cobdicia mal entesa del unitarisme.

La unificació política, Senyora, lo voler lligar totas las nacions d' un gran Estat ab unas mateixas lleys, quan son tan diverses en historia, caràcter, llengua, usos y costums, tant à Austria com à Espanya, hi ha portat desastrosas consecuencias, essent causa en l' un y l' altre pais de la pèrdua de extensissims territoris, quals fills haurian trobat suau lo sistema autonómich. Més en la patria de vostra naixensa s' han obert los ulls à la rahó y à la justicia y afluint las lligadas s' ha contingut l' esbarriament de molts de las nacionalitats oprimidas, las quals d' altra sort haurian acabat per rompre las cadenas. En aquesta terra, si no s' acut ràpidament à contenir la escampada, à la pèrdua de tantas regions de nostre continent y del d' América com s' han separat en un tot d' Espanya, hi seguirán ben prompte altres regions. Vejáu que en l' altra banda del mar quedan encara pobles hont hi està clavada la bandera espanyola, que poden aixecar sacramental contra 'ls errors de la política uniformadora y absorbent, servintlosi d' esperó en son desitj lo

comparar l'estat precari en que 's troban ab l'estat d'altres pobles germans que progressau separats d'Espanya.

Senyora, en aquest mateix lloch, en l'ayre que omple nostra ciutat benvolguda, sura encara quelcom d'aquella època que nosaltres vos havem vingut a recordar; quelcom de solemne é immortal que ns retreu, d'una part las promesas d'aquell rey Carles y sa esposa Isabel Cristina dibent a sos amats y fidels catalans que «ells no 'ns desampararian jamay y esposarian llurs vidas als més coneguts perills pera mantenirnos en las llibertats que gosavam», y d'altra part també 'ns porta a la memoria las paraulas que en nom dels Consellers nos deya 'l pregoner de la Ciutat lo dia abans de caure vensuda:

«Se fá també a saber que essent la esclavitut certa y forcosa, en obligació de sos »empleos, explican, declaran y protestan als presents y donan testimoni als veniders, de »que han executat las últimas exortacions y esforços, protestant de tots los mals, ruinas y »desolacions que sobrevinguessen a nostra comuna y alligida pátria, y extermini de tots »los honors y privilegis, quedant esclaus ab los demés enganyats espanyols y tots en »esclavitut del domini francès: pero com tot, se confia que tots com verdaers fills de la »patria, amants de la llibertat, acudirán als llochs senyalats a fi de derramar gloriosament »sa sanch y vida, per son Rey, per son honor, per la patria y per la llibertat de tota »Espanya.»

En las vostras mans que tenen lo timó del Estat, está l'encaminarho tot a fi de que 'l desitj vehementíssim que entranyan las paraulas dels vostres passats y dels nostres se compleixi. Vos podeu fer lo prodigi: Vos al venir a rebre a Barcelona totas las nacions del mon en la grandiosa festa de la pau, sobre 'l lloch mateix hont corregué a rius la sanch catalana, sobre 'l mateix lloch hont per cástich de la fidelitat a la vostra nissaga, 'ls enemichs de Catalunya atterraren casas y temples, que feyan un gran poble, aixecanthi lo odiosa Ciutadela, Vos l'heu comensada ja la obra de reivindicació, posant la vostra firma, la de un Habsburg en nom d'un Borbó, al peu del decret que ha acabat de destruhir aquest pera nosaltres sagell de tristas recordansas.

Senyora, los catalans que vos parlan envian per mediació vostra, una salutació y una abraçada de pau a totas las regions característiques d'Espanya, tant a las que son germanas propias de Catalunya com a las que ho son per la adopció. Y al donarvos la benvinguda y al desitjarvos que sian grats a Vos y a vostra familia 'ls ayres de Catalunya, nosaltres que 'ns dalim del ayorament de Patria dintre de la Patria mateixa, concretam nostras aspiracions, fent nostras las mateixas paraulas que avans de ser lliures enviaren a dir a la Magestat d'Austria los fills amantíssims de la noble Hungria:

«La condició fonamental de nostra vida política y de nostra independència nacional es »la autonomia legal y la independència del nostre país. Nostre primer deber consisteix en »consagrar totas las nostras forsas a que Hungria sia Hungria y tinga sos drets constitu- »cionals. Nosaltres declarem solemnement que no podem sacrificar a cap consideració, a »cap interés, los drets resultants dels tractats, de las lleys, dels decrets reals y dels jura- »ments de coronació.»

Veus aquí resumidas las nostras aspiracions.

Contra ellas es ben segur que sentireu alarse 'l clam dels qui en la realització de semblants propòsits veuran una amenaça a conveniencies mesquinas, nascudas mottas d'ellas dels mateixos abusos que combatem perquè 'ns rebaxen y empobreixen.

Vos que tantas y tan bellas provas esteu donant de alta noblesa d'esperit, vos fareu superior als consells del egoisme y obrareu ab justícia.

Nosaltres prou sabem ja que per vostra condició de Regina Constitucional, no podéu, guiada ab vostre sol desitj, satisfer avuy los ideals nostres; pero aixó Senyora, no impedeix que demostrém confiança en las vostras decisivas gestions pera arribar mes ó menos tart al renaixement complert de nostra idolatrada Catalunya. Si ab aquest Missatge alcansém tan sols que 'l programa que constituheix l'objecte de tota nostra vida, passi també a ser somniat y desitjat per lo vostre cor, considerarem ja que ha adquirit la nostra justa causa un impuls poderosíssim en las més altas esferas, y al fervor desde ara acreedora al nostre agraument, viurem esperant que arribi 'l dia en que, nosaltres, los catalans d'avuy, poguém dir als que vindrán a sustituirnos en nostra terra, que si una Arxiduquesa d'Austria y una Comtesa de Barcelona prometé als catalans llurs constitucions y llibertats, va ser tan gran, tan noble y tan magnánima com ella, altra Arxiduquesa d'Austria y Comtesa de Barcelona, portantho tot al compliment de la sagrada promesa.—Als R. P. de V. M.—Catalunya Maig de 1888.

Barcelona.—Pau Sans y Guitart, president de la «Lliga de Catalunya».—Angel Guimerá, director de «La Renaixensa».—Francesch Matheu, director de «La Il·lustració Catalana».—Narcís Verdagué y Callís, president del «Centre Escolar Catalanista».—César August Torras, president de la «Associació Catalanista d'Excursions Científicas».—Francisco X. Tobella, director de «L'Art del Pagés».—Rafel Forn, president de la «Academia de Taquígrafia».—Joseph Prat, president del «Fomento Industrial».—Joan Martorell y Montells, president del «Círculo Barcelonés de Obreros».

Vich.—Jaume Collell, canonge, director de «La Veu del Montserrat».—Joseph Viquer, president del «Círculo Literario».—Martí Genís, president accidental de la «Sociedad Arqueológica».—Joseph Serra, president del «Casino Mercantil Vicense».—Lluís Conill, president de «La Comercial Vicense».—Pau Subirana, president accidental de la associació «Talia».—Ramon Anglada y Pujals, director de «La Plana de Vich».—Joseph Soler, president del «Casino Vicense».—Ramon Canamasas, presidente accidental de «La Antigua Ausetana».

Sant Sadurn de Noya.—Antoni Escayola, director de «La Comarca del Noya».—Joan Vivé y Morera, president del «Centre Catalá».

Reus.—Bernard Torroja, president de la «Associació Catalanista».—Pau Font y de Rubinat, director de «Lo Somatent».—Salvador Vilanova, director de «La Veu del Camp».—Joseph Salvat y Feixas, president del «Consell Regionalista».

Sabadell.—Joan Saus, president del «Centro Industrial».—Anton Cirera y Campdepadrós, president accidental del «Centre Catalá».—Antonio de P. Capmany, director de «Lo Catalanista».—Manel Ribot y Serra, director de la «Revista de Sabadell».—Joaquim Corominas, escolapi, presidente de la «Academia Calasanciana».—Pau M. Llobet, president del «Fomento Mercantil Industrial y Agrícola».—Joan Altayó y Moratons, síndich del «Colegio de Tenedores de libros».

Igualada.—Mariano Ferrer, prebete, president honorari del «Ateneo Igualadino de la clase obrera».—Jaume Serra é Iglesias, president del «Centre Catalanista».—Francisco Matoses, president del «Centro Agrícola de la comarca de Igualada».

Capellades.—Manel Jové, president del «Centre Catalá».—Francisco Romaní Puigdenolas, president honorari de la «Secció Catalanista del Centre Catòlich».

Torroella de Montgrí.—Domingo Call, advocat.

Sant Pol de Mar.—Bonaventura Gombau, president del «Centre Catalá».

Bonastre.—Tomás de A. Riguat, rector.

Sant Martí de Provensals.—Joan Serra y Sulé, director de «L'Arch de Sant Martí».—Bernard Muntadas, president accidental del «Centre Catalanista Provensalench».—Joseph Forgas, president de la «Sociedad de maquinistas y fogoners dels ferrocarrils de Catalunya».

Roda de Vich.—Ramon Roura, president del «Ateneo Obrer».—Joan Maciá Llopart, per la agrupació catalanista.—Ferrán Alsina, gerent de la «Cooperativa del Ter.»

Gerona.—Joan B. Ferrer, advocat.—Joaquim de Espona, catedràtic del «Institut Provincial».—Enrich C. Girbal, cronista de la ciutat.
Lloret de Mar.—Joaquim Botet y Sisó, advocat y propietari.
Valls.—Joseph Simon y Poll, director de «El Eco de Valls.»—Joan Cartanyá y Dalmau, president del «Centre de Lectura» y president accidental de «La Unió rural.»—R. Martí Sanromá, president del «Círculo Español».—Francisco Queralt, president del «Cassino Catalá.»—Francisco Pont y Castells, representant de la «Restauradora Vallense.»
Tarrasa.—E. Torrella, president del «Centre Artístich Tarrasench.»—Joseph Soler y Palet, representant de la agrupació catalanista.
Sant Joan de Horta.—Frederich Serrá, propietari.
Sant Pere de Riudevitlles.—Enrich Navarro, metje.
La Vid.—Anton Crivell, industrial y propietari.
Terrassola del Panadés.—Joseph Rovira, hisendat.
Mediona.—Magi Palá, mestre.
Sant Quintí de Mediona.—Francisco Vallés, farmacèutich.
Puigdalba del Panadés.—Anton Tubella, industrial.
Plá del Panadés.—Anton Malvehv, hisendat.
Gelida.—Pau Estruch, industrial.
Castellví de Rosanes.—Andreu Mestre, propietari.
Sant Llorens d' Hortons.—Bonaventura Masons, metje.
Solius.—Joan Vicents y Puig, hisendat.
Sant Jaume Sasoliveras.—Joseph Ribas y Durán, propietari.
Bagur.—Joseph Pella y Forgas, advocat.
Mataró.—Terenci Thos y Godina, doctor en lleys.
Malgrat.—Martí Casas, president del «Centre Gatalá».
Granollers.—Joseph Más, president del «Centre de propietaris del Vallés.»—Antoni de Argila y Matas, hisendat.
Castellserá.—Segundo Jolonch.
La Foliola.—Joan Codina, rector.
Tornabous.—Manel Ferrer, propietari.
Santa Coloma de Queralt.—Joan Serra.
Calaf.—Joseph Argemí y Gali, fabricant.
Prullans.—Isidro Tuset y Tuset, propietari.
La Garriga.—Ramon Pareras y Noguera, hisendat.
Llissá de Munt.—Jaume Roca, hisendat.
Plegamans.—Anton Cerdá, propietari.
Llissá de Vall.—Vicents Serra, propietari.
La Admetlla.—Joseph M. Draper, hisendat.
Sant Antoni de Vilamajor.—Joseph Gual de la Torre y Guitart, hisendat.
Mollet.—Jaume Fonolleda, propietari.
Palou.—Joseph Mayol, hisendat.
Fogás de Monclús.—Joseph Alguer, hisendat.
Sant Celoni.—Miquel Draper, farmacèutich.
Sant Feliu de Codines.—Joan J. Permanyer, advocat.
Agramunt.—Martí Lluells, hisendat.
Balaguer.—Joseph Cera, metje y propietari.
Prat del Llobregat.—Llorens Forgas, presidente del «Centro Artesano».
Sant Cebrià de Vallalta.—Joseph Puig, hisendat.
Calella.—Albert Giol y Galcerán.
Blanes.—Joseph Cortils y Vieta.
Suria.—Vicents de Febrer, hisendat.
Masnou.—Artur Roig, president del «Centre Catalá».
Castelladral.—Joan Comas, propietari.
Sant Matheu de Bages.—Lluís Aubach, propietari.
Cherta.—Anton Añon, farmacèutich.
Ripoll.—Pere Pellicer y Pagés, propietari.
La Junquera.—Carles Bosch de la Trinxeria, hisendat.
Esparraguera.—Pau Bertran y Bros, hisendat.
Cornellá de Llobregat.—Jaume Casas y Pallarol, representant de la agrupació catalanista—Ramon Sala, gerent de la Societat Cooperativa «El Porvenir».
Sant Cugat del Vallés.—Serra, Camarasa y Companyia, fabricants.

Camprodón.—Sever Barnardas y Rodá, propietari.
Sant Martí de Vilallonga.—Máxim Perramon y Soler.
Setcasas.—Francesch Sala.
Sant Carlos de la Rápita.—Eusebi Fargas, propietari.
Lleyda.—Joseph Pleyan de Porta, president de la «Associació Excursionista Ilerdanesa».
Castellá del Vallés.—Viuda de Joseph Tolrá, industrial.
Ribas.—Viuda de Claudi Arañó y Arañó, industrial.
Caldas de Montbuy.—Matheu Alemany y Font.
La Escala.—Manel Bellido, notari.
Fontrosada.—Anton M. de Font y de Boter, hisendat.
Granyena de las Garrigas.—Isidro Estopá, hisendat.
Badalona.—Joseph Ventura y Gausachs, president del «Foment de la Agricultura».
Sans.—Jascinto Laporta, metje.
Juneda.—Cristófol Mestre, propietari.
Los Monjos.—Enrich Xavier Vidal y Valenciano, propietari.
Torregrosa.—Lluís Coy y Pagés, metje.
Sarriá.—Joan Margenat, hisendat.
Manresa.—Joseph Padrós, president del «Centro de la Unión Comercial é Industrial.»—Joan Clotet, president del «Ateneo Obrero Manresano».
Callús.—Salvador Morera, propietari.
Botarell.—Joseph de Rabassa, propietari.
Castellnou de Bages.—Ramon Sardans y Lladó, propietari.
Freixinet.—Joseph Gravole.
Montmajor.—Joan Virne.
Ardevol.—Mariano Clutet, propietari.
Pinós.—Pere Masana.
Su.—Eudalt Rodoreda, propietari.
Albinyana.—Joaquim Bassa y Nin, hisendat.
Viver.—Jaume Vilanova.
Serrateix.—Ramon Cirera.
Puigreig.—Miquel Vilanova.
Tabertet.—Ramon Nogué, hisendat.
Santa Maria de Corcó.—Lluís Arenyas, comerciant.
Sant Hipòlit de Voltregá.—Joan Serra.
Tavernolas.—Anton Banús, propietari.
Oló.—Miquel Crosas, president accidental de «La Comercial Olodense».
Manlleu.—Tomás Baguer, farmacèutich.
Sant Andreu de Gurb.—Pau Farreras Dachs y Codina, hisendat.
Centellas.—Joseph Gispert, metje y propietari.
Montañola.—Joseph Gamisans, hisendat.
Sant Julià de Vilatorrada.—Joan Valls, propietari.
Seva.—José Moliu, propietari.
Santa Eugenia.—Joseph Miallet, comerciant.
Sentforas.—Manel Vinyals, metje.
Riuprimer.—Joseph Camprubí, propietari.
Sant Martí Sascorts.—Joan Doménech, propietari.
Sant Feliu de Torelló.—Benet Espona, president del «Centro familiar.»—Joseph Riera, president del «Centro Recreativo torellonense.»
Santa Cecilia de Voltregá.—Mariano Tanyá.
Besora.—Agustí Prat, propietari.
Castelltersol.—Esteve Prat de la Riba, propietari.
Montnegre.—Joseph Oller, hisendat.
Massanet de la Selva.—J. Remiñó y Masoller, hisendat.
Riudarenas.—Salvador Batlle, hisendat.
Sant Pere de Rivas.—Joseph Mestre, propietari.
Arenys de Mar.—Joseph M. Valeta, president del «Ateneo Arenyench».
Viabrea.—Artur Osona, propietari.
La Batlloria.—Esteve Casanovas, propietari.
Gualba.—Joseph Pons, propietari.
Riells.—Salvador Pelegrí, propietari.
Sils.—Lluís Vinyas, mestre.

Premià de Mar.—Joseph Serra y Moragas, fabricant.
Breda.—Carolina Rius, hisendada.
Cabrera de Igualada.—Joseph Marsal y Pons, propietari.
Jorba.—Bernardí Carles, propietari.
Bellprat.—Magí Alemany, propietari.
Molins de Rey.—Anton Roca, hisendat president de la «Subdelegació agrícola de Sant Isidro».—Salvador Civil, president de la «Juventud Católica».—Joseph Martí, president de la «Societat coral Leciliana».—Ignasi Gregori, president del «Cassino Familiar».—Ricart Ginebreda, propietari, representant de la agrupació catalanista.
Argensola.—Joan Prim, propietari.
Hostalrich.—S. Batlle y Rius, propietari.
Olena.—Pau Valles, propietari.
Gaserans.—Joseph Reminyó, hisendat.
Miralles.—Joseph Alemany, propietari.
Santa Creu de Olorde.—Joan Traval, propietari.
Sant Feliu de Llobregat.—Ramon Marlés, president del «Ateneu Lliure».—Carles de Batlle, president del «Cassino Sanfeliuense». *Ubanells.*—Francisco Colomer y Fortuny, propietari.
Pallejá.—Joseph Durán, propietari.
Rubió.—Isidro Casellas, propietari.
Sant Andreu de la Barca.—Magí Amigó y Tobella, hisendat.
Santa Margarita de Montbuy.—Joan Bas, propietari.
Sant Feliu de Guixols.—Esteve Canyet, president de «La Constancia».—Joseph Aymerich, president del «Nuevo Casino Guixolense».—Ferrán Ferrer, president del «Centre Recreatiu».—Manuel Nadal, president de «La Amistad».—Joan Janer, director de «El Bajo Ampurdan».—Joan Regí, president del «Casino La Union». *Santa Maria del Camí.*—Joseph Queralt, propietari.
Calonge.—Anton Reig, propietari, representant de la agrupació catalanista.—Joseph Vilar y Parderés, president del «Cassino la Fraternitat». *Polinyà.*—Joseph Cuadras y Bas, rector.
Veciana.—Manuel Llobet, propietari.
Sant Vicents dels Horis.—Joseph Reverter, hisendat.
La Bisbal de Girona.—Geroni Casamiquela, president de la associació «Los sis parells bisbalenchs». *Tous.*—Miquel Amigó.
Granadella.—Joan Brugal, comerciant.
Copons.—S. Nadal y Adzet, propietari.
Pierola.—Joseph Esteve, propietari.
Vallbona.—Simon Sabater, propietari.
Vilanova del Camí.—Andreu Fàbregas, propietari.
La Pobla de Claramunt.—Joan Llucía, propietari.
Tarroja.—Anton Capell y Boneu, hisendat.
Palamós.—Ramón Trill, propietari.
Hostafranchs de Lleyda.—Ramón Tarragó, propietari.
Alcanar.—Joaquim Besora, notari.
Tarragona.—Ramón García, director del «Ateneu de la classe obrera».—Anton Jové y Baloix, director de «El Eco Escolar».—Ramón Bergadá, notari, representant de la agrupació catalanista.
Orpi.—Joan Amat, propietari.
Ordal.—Joseph Matas y Massana, propietari.
Tordera.—Joseph Serra y Estany, industrial.
Artés.—Lluís Blanxer y Pujol, comerciant.
Subirats.—Félix Sala y Martí.
Massanet de Cabrenys.—Joseph Batlle y Paris, mestre.
Vilanova y Geltrú.—Joan Oliva y Milá.
Puigcerda.—J. Bagaria, hisendat.
Solsona.—Joseph Tolosa.
Gracia.—Vicenta Vilaró de Torres, propietaria.
Santa Olaya.—Joaquim Bassa, hisendat.
Masquefa.—Narcís Sabater, propietari.
Riudellots de la Selva.—Ferrán Agulló y Vidal, propietari.

Sant Pau de Ordal.—Pau Olivellas, industrial.
Lavern.—Pere Castellví, propietari.
Castelldefels.—Ramon Xammar, hisendat.
García.—Osvald Bassedas, notari.
Espolla.—Anton Balmanya.
Hospitalet de Llobregat.—Anton Parera y Codina, president del «Centre Econòmic Agrícola e Industrial».—Joseph Vidal y Enrich, president de la associació «La Armonia». *Carme.*—Matías Farriol, propietari.
Sant Esteve Sasrovià.—Miquel Ribot y Juná, hisendat.
Las Anglas de Castellvell.—Dalmau y Tolrá, fabricant.
La Llacuna.—Onofre Jordá, propietari.
Cambrils.—Francisco Sostres, notari.
Moya.—Joseph Bohigas, president del «Círculo industrial moyanés».—Andreu Roca, representant de la agrupació catalanista.
Castellfollit del Boix.—Ramon Monconill, propietari.
Orsavinyà.—Joseph Oller, propietari.
Lladó.—Joan Vinyas, propietari.
Sant Vicents de Castellet.—Francisco Torras, farmacèutic.
Sant Quirze Safaja.—Joseph Badó, hisendat.
Ventalló.—Narcís Sastreger, advocat y propietari.
Palafrugell.—Pere Avellí y Maseller, president del cassino «La Aliansa».—Carles Genover y Ribas, president del «Centre Obrer».—Narcís Massas, representant de la agrupació catalanista.
Armentera.—Ambrós Coderch y Quintana, propietari.
Cassà de la Selva.—Nicanor Marull, president del «Cassino Industrial».—Narcís Vilallonga, president del «Cassino Casanense». *Vilopriu.*—Narcís Poch y Alsina, propietari.
Bruch.—Emili Pascual.
Rubi.—Francisco Turú, president de la «Lliga Catalanista». *Sant Mori.*—Pons Felu y Tarrats, propietari.
Sant Llorens de Morunys.—Joseph Ubach.
Pontons.—Joseph Font, propietari.
Arfa.—Francisco Hereter, propietari.
Llagostera.—Joseph Bustius, president del «Casino Llagosterense». *Sant Climent de Llobregat.*—Jaume Nicolau, industrial y propietari.
Castelldefels.—Isidro Aragonés, propietari.
Curullada.—Joseph Coral, propietari.
Estanyol.—Joaquim Pifarré, propietari.
Salt.—Joseph Massa, metje.
La Canonja.—Agustí M. Gibert, metje, representant de la agrupació catalanista.—Joseph Roig y Manent, president de la associació «La Nova Amistat». *Pontmajor.*—Narcís Riera, metje y propietari.
Altafulla.—Joan Gatell y Folch, propietari.
Tamarit.—Joseph Ballbé y Fortuny, propietari.
Pira.—Joan Poblet y Sabater, propietari.
Miralcamp.—Francisco Ibañez, hisendat.
Cardedeu.—Tomás Balvey y Martorell, propietari, representant de la agrupació catalanista.—Joaquim Pou, director del Monte Pío de Santa Espina.
Gavà.—Joseph Tintoré, propietari.
Ascó.—Joseph Monté, president del «Casino de Ascó».—Domingo Agustí, representant de la agrupació catalanista.
Masricart.—Joan Anguera y Torrents, hisendat.
Tirvia.—Ramon Bertran, mestre.
Liavorsé.—Joan Rey, metje.
La Farrera.—Sadurní Lledós, hisendat.
Araoz.—Victor Vidal, del comerç.
Llus.—Jascinto Cassimiro, propietari.
Calafell.—Magí Marcet, president del «Cassino de Calafell». *Areó.*—Ignasi Castellarnau, hisendat.
Sant Boy de Llobregat.—Albert Terradellas, pbre.

Cervera.—Francisco Lucaya y Bergadá, president del «Ateneo del Centro.»—Pio Puigcorbè, notari, representant de la agrupació catalanista.
Viladecans.—Baldri Miarnau, propietari.
Ossó.—Joseph Torres, propietari.
Figueras.—Francisco de P. Comas, notari.
Mayá.—Pau Casabona, hisendat.
Arbucias.—Ferrán Valls, president del «Cassino Arbuciench.»—Joseph Ferrer y Ferrer, president de «La Germandat d' Arbucias.»
Seu d' Urgell.—Anton Escuder, propietari.
Adrall.—Nadal Daunis, farmacèutich.
Amposta.—Francisco Juvé, president del «Círcol Ampostí.»—Joan Sala Papell, representant de la agrupació catalanista.
Arbell.—Joan Ribó, propietari.
Pla de Santirs.—Pasqual Marquet, propietari.
Vilaseca.—Joan Gayá, president de la Associació «La Renaixensa.»
Sitjes.—Sebastià Sans y Bori, metje y propietari.
Falset.—Tomás Rull y Anguera, industrial.
Canet de Mar.—Magí Xiqués y Soler, farmacèutich.
Torre de Claramunt.—Joseph Bonet y Moret, propietari.
Tort.—Bonaventura Riba, propietari.
Ribera de Cardós.—Jascinto Escolá, propietari.
Cardona.—Martí Rimbau, notari.
Torrellas de Foix.—Carles Reventós, farmacèutich.
Surri.—Joaquim Quirgo, propietari.
Moncada.—Raymond Pujadas, hisendat.
Penelles.—Marian Ferrer, propietari.
Estahon.—Jascinto Vidal, propietari.
Sant Quirse de Besora.—Domingo Domingo, hisendat.
Vilafranca del Panadès.—Anton Vidal y Verdaguier, advocat é hisendat.
Esterri de Cardós.—Joan Catalá, propietari.
Arbós.—Juliá Borrull, president del «Cassino Agrícola».
Samalús.—Lluís Parera, propietari.
Tabescau.—Joan Torrents, propietari.
Porrera.—Jaume Monlleó, propietari.
La Roca.—Félix Noguera y Casabosch, metje.
Flix.—Miquel Ferrer, fabricant.
Vendrell.—Ramon Baldúa, director de «El Vendrellense.»—Victor Santamaría, advocat, president accidental del «Fomento Vendrellense.»—Joan Ramon y Soler, president de la «Secció de Literatura y Bellas Arts del Ateneo».
Llers.—Quirse Dalmau y Molar, propietari.
Banyolas.—Pere Alsius, farmacèutich.
Llambillas.—Pere Noguera, propietari.
Llinàs.—Tomás Borrell.
Las Franquesas del Vallés.—Joseph Rovira de Villar, hisendat.
Bigas.—Joseph Camp, propietari.
Monmany.—Francisco Vilardebó, propietari.
Sant Esteve de Palautordera.—Ramon Baldé.
Cornudella.—Francisco Mateu y Miró, president accidental de «La Auxiliadora Cornudellense.»
Santa Eularia de Ronsana.—Joseph Brustenga, hisendat.
Balenya.—Anton Garet, hisendat.
Tagamanent.—Joseph Vilardebó, propietari.
Tona.—Joseph Postius, hisendat.
Ayguafreda.—Miquel Aregau, propietari.
Sant Pere de Vilamajor.—Joan Prat, propietari.
Sant Martí de Centellas.—Francisco Senties, propietari.
Santa Coloma de Gramanet.—Valentí Borrás, propietari.
Oriola.—Joseph M. Arnau, hisendat.
Tremp.—Joseph Rogés.
Olot.—Lo marqués de Vallgornera, hisendat.
Sant Martí de Sarroca.—Joseph Vallés, propietari.
Cabrils.—Viuda Coll, industrial.

Sant Genís de Vilassar.—J. Camp, metje.
Vilassar de Mar.—Jaume Arús, notari.
Premià de Dalt.—Joan Fontcuberta, propietari.
Las Borjas blancas.—Joseph Massal y Gaya, notari.
Abrera.—Miquel Socarrats, propietari.
Monroig.—Francisco Gassó, hisendat.
Riudoms.—Francisco Martí, propietari.
Montbrió del Camp.—Ramon Vidiella, propietari.
Prades.—Joseph Joan Juncosa.
Almóster.—Miquel Sugranyes.
Papiol.—Miquel Puig.
Llardecans.—Tomás Pinyol, farmacèutich.
Sant Gervasi de Cassolias.—Joan Marsillach y Parera, metje y propietari.
Montblanch.—Jaume Ramon Vidales, president del «Centre catalanista».
Esplugas de Francolí.—Domingo Dalmau.
La Vilella.—Ramon Angueras.
Alàs.—Pere Gabriel.
Sant Andreu de Palomar.—Emili Riera y Rubió, representant del «Centro de Contribuyentes.»—Meliton Gabriel, president del «Ateneo obrer.»—Joseph Soldevila, representant de la agrupació catalanista.
Olesa de Montserrat.—Jaume Baltanas, metje.
Collbató.—Joseph Petit, hisendat.
Castellá de 'n Huch.—Francesch Orriols, propietari.
Pobla de Lillet.—Joseph Vilarrasa y Puigcercós, propietari.
Brocá.—Pere Pujol y Puigbó, propietari.
Agullana.—Enrich Batlle, mestre.
Tortosa.—Manuel Riba y Lledó, metje.
Ginestar.—Joseph Navarro, propietari.
Vilaplana.—Sebastià Mariné.
Borjas del Camp.—Pau Mestre, director de la Academia de 1.ª y 2.ª Ensenyansa.
Poboleda.—Joseph Ratés.
Piera.—Pau Vidal, metje.
Ulldemolins.—Jaume Borrull.
Bellmunt.—Francesch Marco.
Vilella Baixa.—Jaume Sabaté.
Pradell.—Jaume Corts.
Figueras.—Ramon Mestres.
Casteilvell.—Joseph Pamies, propietari.

BASES DE MANRESA DE 1892

Edició facsímil de les “Bases pera la Constitució Regional Catalana acordada per la Assamblea de Delegats celebrada á Manresa los días 25, 26 y 27 de Mars de 1892”, de l'exemplar pertanyent a l'Institut Municipal d'Història de Barcelona.

UNIÓ CATALANISTA

BASES

PERA LA

CONSTITUCIÓ REGIONAL CATALANA

ACORDADAS PER LA

ASSAMBLEA DE DELEGATS CELEBRADA A MANRESA

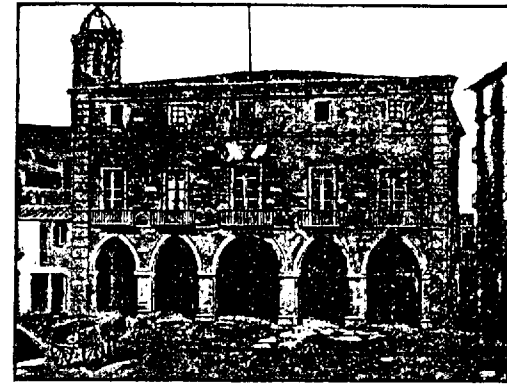
los días 25, 26 y 27 de Mars de 1892

BARCELONA

ESTAMPA DE «LA RENAIXENSA»

1900

Manresa. — Casa de la Ciutat

PODER CENTRAL

BASE 1.^a

SAS ATRIBUCIONS

Vindrán á càrrech del Poder central:

- a)* Las relaciones internacionales.
- b)* L'exèrcit de mar y terra, las obras de defensa y la ensenyansa militar.
- c)* Las relaciones econòmicas d'Espa-

nya ab los demás païssos, y en consecuencia, la fixació dels aranzels y'l ram d'Aduanas.

d) La construcció y conservació de carreteras, ferro-carrils, canals y ports que sían d'interès general. En las d'interès interregional podrán posarse d'acort lliurement las regions interessadas, intervenint lo Poder central sols en cas de desavinensa. Las vías de comunicació d'interès regional serán d'exclusiva competencia de las regions. Igual criteri's seguirá en los serveys de correus y telègrafos.

e) La resolució de totas las qüestions y conflictes interregionals.

f) La formació del pressupost anyal de gastos que, en lo que no arribin las rendas d'Aduanas, deurá distribuirse entre las regions á proporció de sa riquesa.

SA ORGANISACIÓ

Lo Poder central s'organisarà baix lo concepte de la separació de las funcions llegendativa, executiva y judicial.

Lo Poder llegendatiu central radicarà en lo Rey ò Cap d'Estat y en una Assamblea composta de representants de las regions, elegits en la forma que cada una estimi convenient; lo número de representants será proporcional al d'habitants y á la tributació, tenintne tres la regió á la que n'hi corresponguin menos.

Lo Poder executiu central s'organisarà per medi de Secretarías ò Ministeris, que podrán ser: de Relaciones exteriors, de Guerra, de Marina, d'Hisenda y del Interior.

Constituhirá'l Poder suprem judicial un Alt Tribunal format per magistrats de las regions, un per cada una d'ellas, elegits per las mateixas; cuydará de resoldre'ls conflictes interregionals y de las regions ab lo Poder central y d'exigir la responsabilitat als funcionaris del Poder executiu. Aquest Tribunal no's considerarà superior gerárquich dels tribunals regionals, que funcionarán ab entera independència.

BASE 4.^a

Sols los catalans, ja ho sían de naixença, ja per virtut de naturalisació, podran desempenyar á Catalunya cárrechs públichs, fins tractantse dels gubernatius y administratius que depenguin del Poder central. També deurán ésser desempenyats per catalans los cárrechs militars que importin jurisdicció.

BASE 5.^a

La divisió territorial sobre la que's desenrotlla la gradació gerárquica dels poders gubernatiu, administratiu y judiciál, tindrà per fonament la comarca natural y'l municipi.

BASE 6.^a

Catalunya será la única soberana de son govern interior: per lo tant, dictará

lliurement sas lleys orgánicas; cuydará de sa llegislació civil, penal, mercantil, administrativa y processal; del establiment y percepció d'impostos; de la encunyació de la moneda; y tindrà totas las demás atribucions inherents á la soberania que no corresponguin al Poder central segons la Base 1.^a

BASE 7.^a

Lo Poder llegislatiu regional radicarà en las Corts catalanas, que deurán reunirse tots los anys en època determinada y en lloch diferent.

Las Corts se formarán per sufragi de tots los caps de casa, agrupats en classes fundadas en lo treball manual, en la capacitat ò en las carreras professionals y en la propietat, industria y comerç, mitjansant la corresponent organisació gremial en lo que possible sia.

BASE 8.^a

Lo Poder judicial s'organisarà restablint l'antigua Audiencia de Catalunya; son president y vice-presidents, nomenats per las Corts, constituirán la suprema autoritat judicial de la Regió, y s'establiran los tribunals inferiors que sían necessaris, devent ser fallats en un período de temps determinat y en última instancia dintre de Catalunya tots los plets y causas.

S'organisarán jurisdiccions especials, com la industrial y la de comers.

Los funcionarios del ordre judicial serán responsables.

BASE 9.^a

Exerciran lo Poder executiu cinch ò set alts funcionarios nomenats per las Corts, los qui estarán al devant dels diversos rams de l'administració regional.

BASE 10.^a

Se regoneixerá á la *comarca natural* la major latitut possible d'atribucions administrativas pera'l govern de sos interessos y satisfacció de sas necessitats. En cada comarca s'organisarà un Consell, nomenat per los municipis de la mateixa, qu'exercirá las citadas atribucions.

BASE 11.^a

Se concediran al *municipi* totas las atribucions que necessita pera'l cuydado de sos interessos propis y exclusius.

Pera la elecció dels cárrechs municipals se seguirá'l mateix sistema de representació per classes adoptat pera la formació de las Corts.

BASE 12.^a

Catalunya contribuirà á la formació del exèrcit permanent de mar y terra per medi de voluntaris ò be d'una compensació en diners prèviament convinguda, com abans de 1845. Lo cos d'exèrcit que á Catalunya corresponga serà fixo y á ell deurán pertáner los voluntaris ab que hi contribuheixi.

S'establirà ab organisació regional la reserva, á la que quedarán subgetes tots los minyons d'una edat determinada.

BASE 13.^a

La conservació del ordre públich y seguretat interiors de Catalunya, estarán confiadas al sometent, y pera'l servey actiu permanent se crearà un cos semblant al de Mossos de la Esquadra ò de la Guardia civil. Dependrán en abso-

lut totas aquestas forsas del Poder regional.

BASE 14.^a

En la encunyació de la moneda, Catalunya deurà subgetarse als tipos unitaris en que convingan las regions y'ls tractats internacionals d'Unió monetaria, essent lo curs de la moneda catalana, com la de las demás regionals, obligatori en tota Espanya.

BASE 15.^a

La enseyansa pública, en sos diferents rams y graus, deurà organisarse d'una manera adequada á las necessitats y caràcter de la civilisació de Catalunya.

La enseyansa primaria la sostindrà'l municipi y en son defecte la comarca; en cada comarca, segons sia son caràcter agrícola, industrial, comercial, etc., s'establirán escolas prácticas d'agricultura,

d'arts y oficis, de comers, etc. Deurà informar los plans d'ensenyansa'l principi de dividir y especialisar las carre-ras, evitant las ensenyansas enciclopè-dicas.

BASE 16.^a

La Constitució catalana y'ls drets dels catalans estarán baix la salvaguardia del Poder executiu català, y qualsevol ciutadà podrà deduhir demanda devant dels tribunals contra'ls funcionaris que la infringeixin.

BASE 17.^a

DISPOSICIONS TRANZITORIAS

Continuarán aplicantse'l Còdich penal y'l Còdich de comers, però en l'esdevenidor será de competencia exclusiva de Catalunya'l reformarlos.

Se reformarà la lleislació civil de Ca-

talunya prenent per base son estat anterior al Decret de Nova Planta y las novas necessitats de la civilisació catalana.

Se procurarà immediatament acomodar las lleys processals á la nova organisació judicial establerta, y mentrestant s'aplicarán las lleys d'Enjuiciament civil y criminal.

Manresa 27 de Mars de 1892.

ÍNDEX

Estudi introductori de JOSEP A. GONZÁLEZ CASANOVA	<i>Pàgs.</i>
Introducció	<i>XI</i>
1) El “Memorial de Greuges” de 1760: un precedent de les reivindicacions catalanes del segle XIX	<i>XIII</i>
2) El Projecte de Constitució de l'Estat català de 1883	<i>XVIII</i>
3) El “Memorial de Greuges” de 1885	<i>XXIV</i>
4) El Missatge a la Reina regent de 1888 i les Bases de Manresa de 1892	<i>XXXII</i>
5) Conclusió: el llegat del catalanisme jurídico-polític en la Constitució espanyola de 1978 i l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979	<i>XXXVII</i>

MEMORIAL DE GREUGES DE 1760. PROJECTE DE CONSTITUCIÓ DE L'ESTAT CATALÀ DE 1883. MEMORIAL DE GREUGES DE 1885. MISSATGE A LA REINA REGENT DE 1888. BASES DE MANRESA DE 1892.	<i>Pàgs.</i>

MEMORIAL DE GREUGES DE 1760	
TRANSCRIPCIÓ LITERAL I TRADUCCIÓ AL CATALÀ ACTUAL	<i>[2]</i>
PROJECTE DE CONSTITUCIÓ DE L'ESTAT CATALÀ DE 1883	<i>[23]</i>
MEMORIAL DE GREUGES DE 1885	<i>[59]</i>
MISSATGE A LA REINA REGENT DE 1888	<i>[121]</i>
BASES DE MANRESA DE 1892	<i>[139]</i>

PUBLICACIONS DE LA COL·LECCIÓ

1

Escriptors

I / 1

GUILLEM DE BROCÀ

«HISTORIA DEL DERECHO DE CATALUÑA ESPECIALMENTE DEL
CIVIL Y EXPOSICIÓN DE LAS INSTITUCIONES DEL DERECHO CIVIL
DEL MISMO TERRITORIO EN RELACIÓN CON EL CÓDIGO CIVIL
DE ESPAÑA Y LA JURISPRUDENCIA»

Presentació de Salvador de Brocà i Tella. Introducció d'Encarna Roca i
Trias. Apèndix bibliogràfic complementari d'Antoni Mirambell i Abancó.
Barcelona 1985

2

Escriptors

I / 2

J. MARTÍ I MIRALLES

«PRINCIPIIS DEL DRET SUCCESSORI»

Introducció de Lluís Puig i Ferriol. Barcelona 1985

3

Escriptors

I / 3

GUILLEM M. DE BROCÀ

«HISTORIA DEL DERECHO DE CATALUÑA ESPECIALMENTE DEL
CIVIL Y EXPOSICIÓN DE LAS INSTITUCIONES DEL DERECHO CIVIL
DEL MISMO TERRITORIO EN RELACIÓN CON EL CÓDIGO CIVIL
DE ESPAÑA Y LA JURISPRUDENCIA»

(vol. II)

Introducció d'Antoni Mirambell i Abancó. Barcelona 1987

4

Lleis i Costums

IV / 1

CONSTITUCIONS DE CATALUNYA. L'INCUNABLE 1495

Estudi introductori de Dr. Josep Ma. Font i Rius. Barcelona 1988

5

Escriptors

1/4

PEDRO NOLASCO VIVES I CEBRIÀ

«TRADUCCIÓN AL CASTELLANO DE LOS USAGES Y DEMÁS
DERECHOS DE CATALUÑA QUE NO ESTÁN DEROGADOS O NO
SON NOTORIAMENTE INÚTILES, CON INDICACIÓN DEL
CONTENIDO DE ÉSTOS Y DE LAS DISPOSICIONES POR LAS QUE
HAN VENIDO A SERLO. ILUSTRADA CON NOTAS SACADAS DE
LOS MÁS CLÁSICOS AUTORES DEL PRINCIPADO»

(vol. I)

Estudi introductori del Dr. Joan Egea i Fernández. Barcelona 1989

6

Escriptors

1/5

PEDRO NOLASCO VIVES I CEBRIÀ

«TRADUCCIÓN AL CASTELLANO DE LOS USAGES Y DEMÁS
DERECHOS DE CATALUÑA QUE NO ESTÁN DEROGADOS
O NO SON NOTORIAMENTE INÚTILES, CON INDICACIÓN DEL
CONTENIDO DE ÉSTOS
Y DE LAS DISPOSICIONES POR LAS QUE HAN VENIDO A SERLO.
ILUSTRADA CON NOTAS SACADAS DE LOS MÁS CLÁSICOS
AUTORES DEL PRINCIPADO»

(vol. II)

Estudi introductori del Dr. Joan Egea i Fernández. Barcelona 1989

7

Lleis i Costums

VI

«MEMORIAL DE GREUGES DE 1760. PROJECTE DE CONSTITUCIÓ
DE L'ESTAT CATALÀ DE 1883. MEMORIAL DE GREUGES DE 1885.
MISSATGE A LA REINA REGENT DE 1888. BASES DE MANRESA
DE 1892»

«Estudi introductori del Dr. Josep Antoni González Casanova.
Barcelona 1990»
